๒. อปฺปมาทวคฺค วณฺณนา

----

๑. สามาวตี วตฺถุ. [๑๕]

อปฺปมาโท อมตํ ปทนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา โกสมฺพึ* อุปนิสฺสาย โฆสิตาราเม วิหรนฺโต สามาวตีปมุขานํ ปญฺจนฺนํ อิตฺถีสตานํ. มาคนฺทิยปมุขานญฺจ ตสฺสา ปญฺจนฺนํ ญาติสตานํ มรณ พฺยสนํ อารพฺภ กเถสิ. ตตฺรายํ อนุปุพฺพีกถา

อตีเต อลฺลกปฺปรฏฺเจ อลฺลกปฺปราชา นาม เวฏฺฐทีปกรฏฺเจ เวฏฺฐทีปกราชา นามาติ อิเม เทฺว ทหรกาลโต ปฏฺฐาย สหายกา หุตฺวา เอกาจริยกุเล สิปฺปํ อุคฺคณฺหิตฺวา อตฺตโน อตฺตโน ปิตูนํ อจฺจเยน ฉตฺตํ อุสฺสาเปตฺวา ทสทสโยชนิเก รฏฺเจ ราชาโน อเหสุํ. เต กาเลน กาลํ สมาคนฺตฺวา เอกโต ติฏฺฐนฺตา นิสีทนฺตา นิปชฺชนฺตา มหาชนํ ชายมานญฺจ มียมานญฺจ ทิสฺวา ปรโลกํ คจฺฉนฺตํ อนุคจฺฉนฺโต นาม นตฺถิ อนฺตมโส อตฺตโน สรีรํปิ สพฺพํ ปหาย คนฺตพฺพํ กินฺโน ฆราวาเสน ปพฺพชิสฺสามาติ มนฺเตตฺวา รชฺชานิ ปุตฺตทารสฺส นิยฺยาเทตฺวา อิสิปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา หิมวนฺตปฺปเทเส วสนฺตา มนฺตยึสุ มยํ รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตา น ชีวิตุํ อสกฺโกนฺตา เต มยํ เอกฏฺฐาเน วสนฺตา อปพฺพชิตสทิสาเยว โหม ตสฺมา วิสุํ

๑. ม. ยุ. โกสมฺพิยํ.

วสิสฺสาม ตฺวํ เอตสฺมึ ปพฺพเต วส อหํ อิมสฺมึ ปพฺพเต วสิสฺสามิ อนฺวฑฺฒมาสํ ปน อุโปสถทิวเส เอกโต ภวิสฺสามาติ. อถ เนสํ เอตทโหสิ เอวํปิ โน คณสงฺคณิกาว ภวิสฺสติ ตฺวํ ตว ปพฺพเต อคฺคึ ชาเลยฺยาสิ อหํ มม ปพฺพเต อคฺคึ ชาเลสฺสามิ ตาย สญฺญาย อตฺถิภาวํ ชานิสฺสามาติ. เต ตถา กรึสุ.

อถาปรภาเค เวฏฺฐทีปกตาปโส กาลํ กตฺวา มเหสกฺโข เทวราชา หุตฺวา นิพฺพตฺติ. ตโต อฑฺฒมาเส สมฺปตฺเต[๑] อคฺคึ อทิสฺวา อิตโร สหายโก เม กาลกโตติ อญฺญาสิ. อิตโรปิ นิพฺพตฺตกฺขเณเยว อตฺตโน เทวสิรึ โอโลเกตฺวา กมฺมํ อุปธาเรนฺโต เนกฺขมฺมโต[๒] ปฏฺฐาย อตฺตนา[๓] กตกิริยํ ทิสฺวา อิทานาหํ คนฺตฺวา มม สหายกํ ปสฺสิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา ตสฺมึ ขเณ ตํ อตฺตภาวํ วิชหิตฺวา มคฺคมูฬฺหปุริโส[๔] วิย ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. อถ นํ โส อาห กุโต อาคโตสีติ. มคฺคมูฬฺหปุริโส อหํ ภนฺเต ทูรโต ว อาคโตมฺหิ กึ ปน ภนฺเต อยฺโย อิมสฺมึ ฐาเน เอกโก ว วสติ อญฺโญปิ โกจิ อตฺถีติ อาห. อตฺถิ เม เอโก สหายโกติ. กุหึ โสติ. เอตสฺมึ ปพฺพเต วสติ อุโปสถทิวเส ปน อคฺคึ น ชาเลสิ นูน มโต ภวิสฺสตีติ. เอวํ ภนฺเตติ. เอวมาวุโสติ. อหํ โส ภนฺเตติ. กุหึ นิพฺพตฺโตสีติ. เทวโลเก มเหสกฺโข เทวราชา หุตฺวา นิพฺพตฺโตสฺมิ ภนฺเต อยฺยํ

๑. สี. ยุ. ปพฺพเต. ๒. สี. ม. นิกฺขมนโต. ๓. สี. ม. ยุ. อตฺตโน ตปจริยํ.
๔. สี. ม. ยุ. มคฺคิกปุริโส.

ปสฺสิสฺสามีติ ปุน อาคโตมฺหิ อปิ นุ โข อยฺยานํ อิมสฺมึ ฐาเน วสนฺตานํ โกจิ อุปทฺทโว อตฺถีติ. อาม อาวุโส หตฺถึ[1] นิสฺสาย กิลมามีติ. กึ ปน โว ภนฺเต หตฺถี กโรนฺตีติ. สมฺมชฺชนฏฺฐาเน ลณฺฑํ ปาเตนฺติ ปาเทหิ ปหริตฺวา ปํสุํ อุทฺธรนฺติ สฺวาหํ ลณฺฑํ ฉฑฺเฑนฺโต ปํสุํ สมํ กโรนฺโต กิลมามีติ. กึ ปน เตสํ อนาคมนํ อิจฺฉถาติ. อามาวุโสติ. เตนหิ เตสํ อนาคมนํ กริสฺสามีติ ตาปสสฺส หตฺถิกนฺตวีณญฺเจว หตฺถิกนฺตมนฺตญฺจ อทาสิ ททนฺโต จ ปน วีณาย ติสฺโส ตนฺติโย ทสฺเสตฺวา ตโย มนฺเต อุคฺคณฺหาเปตฺวา อิมํ ตนฺตึ ปหริตฺวา อิมสฺมึ มนฺเต วุตฺเต นิวตฺติตฺวา โอโลเกตุมฺปิ อสกฺโกนฺตา หตฺถี ปลายนฺติ อิมํ ตนฺตึ ปหริตฺวา อิมสฺมึ มนฺเต วุตฺเต นิวตฺติตฺวา ปจฺฉโต โอโลเกนฺตา ปลายนฺติ อิมํ ตนฺตึ ปหริตฺวา อิมสฺมึ มนฺเต วุตฺเต หตฺถี ยูถปติ ปิฏฺฐึ อุปนาเมนฺโต[2] อาคจฺฉตีติ อาจิกฺขิตฺวา ยํ โว รุจฺจติ ตํ กเรยฺยาถาติ วตฺวา ตาปสํ วนฺทิตฺวา ปกฺกามิ. ตาปโส ปลายนมนฺตํ วตฺวา ปลายนตนฺตึ ปหริตฺวา หตฺถี ปลาเปตฺวา วสิ.

ตสฺมึ สมเย โกสมฺพิยํ ปรนฺตโป นาม ราชา อโหสิ.[3] โส เอกทิวสํ คพฺภินิยา เทวิยา สทฺธึ พาลาตปํ ตปฺปมาโน อากาสตเล นิสีทิ. เทวี รญฺโญ ปารุปนํ สตสหสฺสคฺฆนิกํ รตฺตกมฺพลํ ปารุปิตฺวา นิสินฺนา รญฺญา สทฺธึ สมฺลฺลปมานา รญฺโญ องฺคุลิโต สต- สหสฺสคฺฆนิกํ ราชมุทฺทิกํ นีหริตฺวา อตฺตโน องฺคุลิยํ ปิลนฺธิ. ตสฺมึ

๑. สี. ยุ. หตฺถี. ๒.สี. ม. ยุ. อุปเนนฺโต. ๓. สี. ม. ยุ. โหติ.

สมเย หตฺถิลิงฺคสกุโณ อากาเสนาคจฺฉนฺโต เทวึ ทิสฺวา มํสเปสีติ สญฺญาย ปกฺเข วิสฺสชฺเชตฺวา โอตริ. ราชา ตสฺส โอตรณสทฺเทน ภีโต อุฏฺฐาย อนฺโตนิเวสนํ ปาวิสิ. เทวี ครุคพฺภตาย เจว ภีรุกชาติกตาย จ เวเคน คนฺตุํ นาสกฺขิ. อถ นํ โส สกุโณ อชฺฌุปฺปตฺโต๑ นขปญฺชเร นิสีทาเปตฺวา อากาสํ ปกฺขนฺทิ. เต กิร สกุณา ปญฺจนฺนํ หตฺถีนํ พลํ ธาเรนฺติ ตสฺมา อากาเสน เนตฺวา ยถารุจิตฏฺฐาเน นิสีทิตฺวา มํสํ ขาทนฺติ สาปิ เตน นียมานา มรณภยภีตา จินฺเตสิ สจาหํ วิรวิสฺสามิ มนุสฺสสทฺโท นาม ติรจฺฉานคตานํ อุพฺเพชนิโย ตํ สุตฺวา มํ ฉฑฺเฑสฺสติ เอวํ สนฺเต สห คพฺเภน ชีวิตกฺขยํ ปาปุณิสฺสามิ ยสฺมึ ปน ฐาเน นิสีทิตฺวา มํ ขาทิตุํ อารภิสฺสติ ตตฺร นํ สทฺทํ กตฺวา ปลาเปสฺสามีติ. สา อตฺตโน ปณฺฑิตตาย อธิวาเสสิ. ตทา จ หิมวนฺตปฺปเทเส โถกํ วฑฺฒิตฺวา มณฺฑปากาเรน ฐิโต เอโก มหานิโคฺรโธ โหติ. โส สกุโณ มิครูปาทีนิ ตตฺถ เนตฺวา ขาทติ ตสฺมา ตํปิ ตตฺเถว เนตฺวา วิฏปนฺตเร ฐเปตฺวา อาคตมคฺคํ โอโลเกสิ. อาคตมคฺโคโลกนํ กิร เตสํ ธมฺมตา. ตสฺมึ ขเณ เทวี อิทานิ อิมํ ปลาเปตุํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา อุโภ หตฺเถ อุกฺขิปิตฺวา ปาณิสทฺทญฺเจว มุขสทฺทญฺจ กตฺวา ตํ ปลาเปสิ. อถสฺสา สุริยตฺถงฺคมนกาเล คพฺเภ กมฺมชวาตา จลึสุ. สพฺพทิสาสุ คชฺชนฺโต มหาเมโฆ อุฏฺฐหิ. สุเข ฐิตาย ราชมเหสิยา มา ภายิ

๑. สี. ยุ. อชฺฌปฺปตฺโต.

อยฺเยติ วจนมตฺตํปิ อลภมานาย ทุกฺขปเรตาย สพฺพรตฺตึ นิทฺทา นาม นาโหสิ. วิภายมานาย ปน รตฺติยา วลาหกวิคโม จ อรุณุคฺคมนญฺจ ตสฺสา คพฺภวุฏฺฐานญฺจ เอกกฺขเณเยว อโหสิ. สา เมฆอุตฺตญฺจ[1] อรุณุคฺคมนอุตฺตญฺจ คเหตฺวา ชาตตฺตา ปุตฺตสฺส อุเทโนติ นามมกาสิ.

อลฺลกปฺปตาปสสฺสปิ โข ตโต อวิทูเร วสนฏฺฐานํ โหติ. โส ปกติยา วสฺสทิวเส สีตภเยน ผลาผลตฺถาย วนํ น ปวิสติ ตํ รุกฺขมูลํ คนฺตฺวา สกุเณน ขาทิตมํสานํ อฏฺฐึ[2] อาหริตฺวา โกฏฺเฏตฺวา รสํ ปจิตฺวา ปิวติ ตสฺมา ตํทิวสํปิ อฏฺฐึ อาหริสฺสามีติ ตตฺถ คนฺตฺวา รุกฺขมูเล อฏฺฐึ ปริเยสนฺโต อุปริ ทารกสทฺทํ สุตฺวา โอโลเกนฺโต เทวึ ทิสฺวา กาสิ ตฺวนฺติ วตฺวา มานุสิมฺหีติ กถํ อาคตาสีติ หตฺถิลิงฺคสกุเณน อานีตมฺหีติ วุตฺเต โอตราติ อาห. ชาติสมฺเภทโต ภายามิ อยฺยาติ. กาสิ ตฺวนฺติ. ขตฺติยาติ. อหํปิ ขตฺติโยวาติ. เตนหิ ขตฺติยมายํ กเถหีติ. โส กเถสิ. เตนหิ อารุยฺห ปุตฺตกํ เม โอตาเรหีติ. โส เอเกน ปสฺเสน อภิรุหณมคฺคํ กตฺวา อภิรุหิตฺวา ทารกํ คณฺหิตฺวา มา มํ หตฺเถน ฉุปีติ วุตฺเต ตํ อจฺฉุปิตฺวาว ทารกํ โอตาเรสิ. เทวีปิ โอตริ. อถ นํ อสฺสมปทํ เนตฺวา สีลเภทํ อกตฺวา ว อนุกมฺปาย ปฏิชคฺคิ นิมฺมกฺขิกมธุํ อาหริตฺวา สญฺชาตสาลึ อาหริตฺวา ยาคุํ ปจิตฺวา อทาสิ. เอวํ ตสฺมึ ปฏิชคฺคนฺเต สา อปรภาเค จินฺเตสิ อหํ เนว อาคตมคฺคํ

๑. สี.ม.ยุ. ปพฺพตอุตฺตญฺจ. ๒. สี. ยุ. อฏฺฐึ.

น คมนมคฺคํ ชานามิ อิมินาปิ เม สทฺธึ วิสฺสาสมตฺตํปิ นตฺถิ สเจ ปนายํ อมฺเห ปหาย กตฺถจิ คมิสฺสติ อุโภปิ อิเธว มรณํ ปาปุณิสฺสาม ยงฺกิญฺจิ กตฺวา อิมสฺส สีลํ ภินฺทิตฺวา ยถา มํ น มุญฺจตฺ๑ ตถา กาตุํ วฏฺฏตีติ. อถ นํ ทุนฺนิวตฺถ ทุปฺปารุต ทสฺสเนน ปโลเภตฺวา สีลวินาสํ ปาเปสิ. ตโต ปฏฺฐาย เทฺวปิ สมคฺคสํวาสํ วสึสุ.

อเถกทิวสํ ตาปโส นกฺขตฺตโยคํ โอโลเกนฺโต ปรนฺตปสฺส นกฺขตฺตปีฬนํ ทิสฺวา ภทฺเท โกสมฺพิยํ ปรนฺตปราชา มโตติ อาห. กสฺมา อยฺย เอวํ วเทสิ กินฺเต เตน สทฺธึ อาฆาโต อตฺถีติ. นตฺถิ ภทฺเท นกฺขตฺตปีฬนมสฺส ทิสฺวา เอวํ วทามีติ. สา ปโรทิ. อถ นํ กสฺมา โรทสีติ ปุจฺฉิตฺวา ตาย ตสฺส อตฺตโน สามิกภาเว อกฺขาเต อาห มา ภทฺเท โรทิ ชาตสฺส นาม นิยโต มจฺจูติ. ชานามิ อยฺยาติ. อถ กสฺมา โรทสีติ. ปุตฺโต เม กุลสนฺตกสฺส รชฺชสฺส อนุจฺฉวิโก สเจ ตตฺรายํ ภวิสฺสติ เสตจฺฉตฺตํ อุสฺสาปยิสฺสติ อิทานิ มหาชานิโก วต ชาโตติ โสเกน โรทามิ อยฺยาติ. โหตุ ภทฺเท มา จินฺตยิ สจสฺส รชฺชํ ปตฺเถสิ อหมสฺส รชฺชลภนาการํ กริสฺสามีติ. อถสฺส หตฺถิกนฺตวีณญฺเจว หตฺถิกนฺตมนฺเต จ อทาสิ. ตทา อเนกานิ หตฺถิสตสหสฺสานิ อาคนฺตฺวา วฏฺฏรุกฺขมูเล นิสีทนฺติ. อถ นํ อาห หตฺถีสุ อนาคเตสุเยว รุกฺขํ อภิรุหิตฺวา เตสุ อาคเตสุ อิมํ มนฺตํ วตฺวา อิมํ ตนฺตึ ปหร สพฺเพ นิวตฺติตฺวา โอโลเกตตปิ อสกฺโกนฺตา ปลายิสฺสนฺติ อโถตริตฺวา อาคจฺเฉยฺยาสีติ.

๑. สี. ยุ. มุญฺจติ.

โส ตถา กตฺวา อาคนฺตฺวา ตํ ปวตฺตึ อาโรเจสิ. อถ นํ ทุติยทิวเส อาห อชฺช อิมํ มนฺตํ วตฺวา อิมํ ตนฺตึ ปหเรยฺยาสิ หตฺถี นิวตฺติตฺวา ปจฺฉโต โอโลเกนฺตา ปลายิสฺสนฺตีติ. ตทาปิ ตถา กตฺวา อาคนฺตฺวา ตํ ปวตฺตึ อาโรเจสิ. อถสฺส มาตรํ อามนฺเตตฺวา ภทฺเท ปุตฺตสฺส เต สาสนํ เทหิ เอโต ว คนฺตฺวา ราชา ภวิสฺสตีติ อาห. สา ปุตฺตํ อามนฺเตตฺวา ตาต ตฺวํ โกสมฺพิยํ ปรนฺตปรญฺโญ ปุตฺโต มํ สคพฺภํ หตฺถิลิงฺคสกุโณ อาเนสีติ วตฺวา เสนาปติอาทีนํ นามานิ อาจิกฺขิตฺวา อสทฺทหนฺตานํ อิมํ ปิตุ ปารุปนกมฺพลญฺเจว ปิลนฺธนมุทฺทิกญฺจ ทสฺเสยฺยาสีติ วตฺวา[๑] อุยฺโยเชสิ. กุมาโร ตาปสํ อิทานิ กึ กโรมีติ อาห. รุกฺขสฺส เหฏฺฐิมสาขาย นิสีทิตฺวา อิมํ มนฺตํ วตฺวา อิมํ ตนฺตึ ปหร เชฏฺฐหตฺถี เต ปิฏฺฐึ อุปนาเมตฺวา อุปสงฺกมิสฺสติ ตฺวํ ตสฺส ปิฏฺฐิยํ นิสินฺโนว คนฺตฺวา รชฺชํ คณฺหาหีติ. โส มาตาปิตโร วนฺทิตฺวา ตถา กตฺวา อาคตสฺส หตฺถิโน ปิฏฺฐิยํ นิสีทิตฺวา ตํ กณฺเณ มนฺตยิ อหํ โกสมฺพิยํ ปรนฺตปรญฺโญ ปุตฺโต เปตฺติกํ เม รชฺชํ คณฺหิตฺวา เทหิ สามีติ. โส ตํ สุตฺวา อเนกานิ หตฺถิสหสฺสานิ สนฺนิปตนฺตูติ หตฺถิรวํ รวิ. อเนกานิ หตฺถิสหสฺสานิ สนฺนิปตึสุ. ปุน ชิณฺณหตฺถี ปฏิกฺกมนฺตูติ รวํ รวิ. ชิณฺณหตฺถี ปฏิกฺกมึสุ. ปุน อติตรุณา หตฺถี นิวตฺตนฺตูติ รวํ รวิ. เตปิ นิวตฺตึสุ. โส อเนเกหิ โยธหตฺถิสหสฺเสเหว ปริวุโต ปจฺจนฺตคามํ ปตฺวา อหํ รญฺโญ

๑. สี. ยุ. ทตฺวา.

ปุตฺโต สมฺปตฺตึ ปตฺถยมานา มยา สทฺธึ อาคจฺฉนฺตูติ ตโต ปฏฺฐาย มนุสฺสสงฺคหํ กโรนฺโต คนฺตฺวา นครํ ปริวาเรตฺวา ยุทฺธํ วา เม เทนฺตุ รชฺชํ วาติ สาสนํ เปเสสิ. นาครา อาหํสุ มยํ เทฺวปิ น ทสฺสาม อมฺหากํ หิ เทวี ครุคพฺภา หตฺถิลิงฺคสกุเณน นีตา[1] ตสฺสา อตฺถิภาวํ วา นตฺถิภาวํ วา น ชานาม ยาว ตสฺสา ปวตฺตึ น[2] สุโณม ตาว เนว ยุทฺธํ ทสฺสาม น รชฺชนฺติ. ตทา กิร ตํ ปเวณิรชฺชํ อโหสิ. ตโต กุมาโร อหํ ตสฺสา ปุตฺโตติ วตฺวา เสนาปติอาทีนํ นามานิ กเถตฺวา ตถาปิ อสทฺทหนฺตานํ รตฺตกมฺพลญฺจ มุทฺทิกญฺจ ทสฺเสสิ. เต ตํ รตฺตกมฺพลญฺจ มุทฺทิกญฺจ สญฺชานิตฺวา นิกฺกงฺขา หุตฺวา ทฺวารํ วิวริตฺวา ตํ รชฺเช อภิสิญฺจึสุ.

อยํ ตาว อุเทนสฺส อุปฺปตฺติ.

อลฺลกปฺปรฏฺเฐ[3] ปน ทุพฺภิกฺเข อุปฺปนฺเน ชีวิตุํ อสกฺโกนฺโต เอโก โกตุหลิโก นาม มนุสฺโส กาลึ นาม ตรุณปุตฺตํ ภริยํ อาทาย[4] โกสมฺพิยํ คนฺตฺวา ชีวิสฺสามาติ[5] ปาเถยฺยํ คเหตฺวา นิกฺขมิ. อหิวาตกโรเคน มหาชเน มรนฺเต นิกฺขมีติปิ วทนฺติเยว. เต คจฺฉนฺตา ปาเถยฺเย ปริกฺขีเณ ขุทาภิภูตา ทารกํ วหิตุํ นาสกฺขึสุ. อถ สามิโก ปชาปตึ อาห ภทฺเท มยํ ชีวนฺตา ปุน ปุตฺตํ ลภิสฺสาม ฉฑฺเฑตฺวา นํ คจฺฉามาติ. มาตุ หทยํ นาม มุทุกํ โหติ

๑. สี. ยุ. หตฺถิลิงฺคสกุเณนาหตา. ๒. สี. ยุ. นาติ นตฺถิ. ๓. สี. ยุ. อชิตรฏฺเฐ.
๔. สี. ม. ยุ. กาปี นาม ตรุณปุตฺตํ กาลึ นาม ภริยํ อาทาย. ๕. สี. ม. ยุ. โกสมฺพึ... ชีวิสฺสามีติ.

ตสฺมา สา อาห นาหํ ชีวนฺตเมว ปุตฺตํ ฉฑฺเฑตุํ สกฺขิสฺสามีติ. อถ กึ กโรมาติ. วาเรน นํ วหามาติ. มาตา อตฺตโน วาเร ปุปฺผทามํ วิย นํ อุกฺขิปิตฺวา อุเร นิปชฺชาเปตฺวา องฺเกน วหิตฺวา ปิตุ เทติ. ตสฺส ตํ คเหตฺวา จปิตจปิตฏฺฐาเน ฉาตกโตปิ พลวตรา เวทนา อุปฺปชฺชิ. โส ตํ ปุนปฺปุนํ อาห ภทฺเท มยํ ชีวนฺตา ปุตฺตํ ลภิสฺสาม ฉฑฺเฑม นนฺติ. สาปิ ปุนปฺปุนํ ปฏิกฺขิปิตฺวา ปฏิวจนํ นาทาสิ. ทารโก วาเรน ปริวตฺติยมาโน กิลนฺโต ปิตุ หตฺเถ นิทฺทายิ. โส ตสฺส นิทฺทายนภาวํ ญตฺวา มาตรํ ปุรโต กตฺวา เอกสฺส คจฺฉสฺส เหฏฺฐา ปณฺณสนฺถเร ตํ นิปชฺชาเปตฺวา ปายาสิ. มาตา นิวตฺติตฺวา โอโลเกนฺตี ปุตฺตํ อทิสฺวา สามิ กุหึ เม ปุตฺโตติ ปุจฺฉิ. เอกสฺส เม คจฺฉสฺส เหฏฺฐา นิปชฺชาปิโตติ. สามิ มา มํ นาสยิ ปุตฺตํ วินา ชีวิตุํ น สกฺขิสฺสามิ อาเนหิ เม ปุตฺตนฺติ อุรํ ปหริตฺวา ปริเทวิ. อถ นํ นิวตฺติตฺวา อาเนสิ. ปุตฺโตปิ อนฺตรามคฺเค มโต โหติ. อิติ โส เอตฺตเก ฐาเน ปุตฺตํ ฉฑฺเฑตฺวา ตสฺส นิสฺสนฺเทน ภวนฺตเร สตฺต วาเร ฉฑฺฑิโต. ปาปกมฺมํ นาเมตํ อปฺปกนฺติ นาวมญฺญิตพฺพํ. เต คจฺฉนฺตา เอกํ โคปาลกุลํ ปาปุณึสุ.

ตํทิวสญฺจ โคปาลกสฺส เธนุมงฺคลํ โหติ. โคปาลกสฺส เคเห นิพทฺธํ เอโก ปจฺเจกพุทฺโธ ภุญฺชติ. โส ตํ โภเชตฺวา มงฺคลมกาสิ. พหุ ปายาโส ปฏิยตฺโต โหติ. โคปาลโก เต อาคเต ทิสฺวา กุโต อาคตตฺถาติ ปุจฺฉิตฺวา สพฺพํ ปวตฺตึ สุตฺวา มุทุชาติโก กุลปุตฺโต เตสุ อนุกมฺปํ กตฺวา ปหูเตน สปฺปินา ปายาสํ ทาเปสิ. ภริยา

สามิ ตยิ ชีวนฺเต อหํ ชีวามิ นาม ทีฆรตฺตํ อูโนทโรสิ ยาวทตฺถํ ภุญฺชาติ วตฺวา สปฺปินา สทฺธึ ตทภิมุขญฺเญว[๑] กตฺวา อตฺตนา มนุทสปฺปึ โถกเมว ภุญฺชิ. อิตโร พหุํ ภุญฺชิตฺวา สตฺตฏฺฐทิวเส ฉาตตาย อาหารตณฺหํ ฉินฺทิตุํ นาสกฺขิ. โคปาลโก เตสํ ปายาสํ ทาเปตฺวา สยํ ภุญฺชิตุํ อารภิ. โกตุหลิโก ตํ โอโลเกนฺโต นิสีทิตฺวา เหฏฺฐาปีเฐ นิปนฺนาย สุนขิยา โคปาลเกน วฑฺเฒตฺวา ทียมานํ ปายาสปิณฺฑํ ทิสฺวา ปุญฺญวตายํ สุนขี นิพทฺธํ เอวรูปํ โภชนํ ลภตีติ จินฺเตสิ. โส รตฺติภาเค ตํ ปายาสํ ชีราเปตุํ อสกฺโกนฺโต กาลํ กตฺวา ตสฺสา สุนขิยา กุจฺฉิสฺมึ นิพฺพตฺติ. อถสฺส ภริยา สรีรกิจฺจํ กตฺวา ตสฺมึเยว เคเห ภตึ กตฺวา ตณฺฑุลนาฬึ ลภิตฺวา ปจิตฺวา ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปตฺเต ปติฏฺฐาเปตฺวา ภนฺเต ทาสสฺส โว ปาปุณาตูติ วตฺวา จินฺเตสิ มยา อิเธว วสิตุํ วฏฺฏติ นิพทฺธํ อยฺโย อิธาคจฺฉติ เทยฺยธมฺโม โหตุ วา มา วา เทวสิกํ วนฺทนฺตี เวยฺยาวจฺจํ กโรนฺตี จิตฺตํ ปสาเทนฺตี พหุํ ปุญฺญํ ปสวิสฺสามีติ สา ตตฺเถว ภตึ กโรนฺตี วสิ.

สาปิ โข สุนขี ฉฏฺเฐ วา สตฺตเม วา มาเส เอกเมว กุกฺกุรํ วิชายิ. โคปาลโก ตสฺส เอกเธนุยา ขีรํ ทาเปสิ. โส นจิรสฺเสว วฑฺฒิ. อถสฺส ปจฺเจกพุทฺโธ ภุญฺชนฺโต นิพทฺธํ เอกํ ภตฺตปิณฺฑํ เทติ. โส ภตฺตปิณฺฑํ นิสฺสาย ปจฺเจกพุทฺเธ สิเนหมกาสิ. โคปาลโก นิพทฺธํ เทฺว วาเร ปจฺเจกพุทฺธสฺส อุปฏฺฐานํ ยาติ. โส คจฺฉนฺโตปิ

๑. สี. ยุ. ภุญฺชาหีติ สปฺปึ ตทภิมุขญฺเญว. ม. ภุญฺชาหีติ สปฺปิญฺจ ทธิญฺจ ตทภิมุขญฺเญว.

อนฺตรามคฺเค วาลมิคฏฺฐาเน ทณฺเฑน คจฺเฉ จ ภูมิญฺจ ปหริตฺวา สุสูติ ติกฺขตฺตุํ สทฺทํ กตฺวา วาลมิเค ปลาเปสิ. สุนโขปิ เตน สทฺธึ คจฺฉติ. โส เอกทิวสํ ปจฺเจกพุทฺธํ อาห ภนฺเต ยทา เม โอกาโส น ภวิสฺสติ ตทา อิมํ สุนขํ เปเสสฺสามิ อิมสฺส ปหิตสญฺญาเณน อาคจฺเฉยฺยาถาติ. ตโต ปฏฺฐาย อโนกาสทิวเส คจฺฉ ตาต อยฺยํ อาเนหีติ สุนขํ เปเสสิ. โส เอกวจเนเนว ปกฺขนฺทิตฺวา สามิกสฺส คจฺฉภูมิโปถนฏฺฐาเน[๑] ติกฺขตฺตุํ ภุสฺสิตฺวา เตน สทฺเทน วาลมิคานํ ปลายนภาวํ ญตฺวา ปาโต ว สรีรปฺปฏิชคฺคนํ กตฺวา ปณฺณสาลํ ปวิสิตฺวา นิสินฺนสฺส ปจฺเจกพุทฺธสฺส วสนฏฺฐานํ คนฺตฺวา ปณฺณสาลาทฺวาเร ติกฺขตฺตุํ ภุสฺสิตฺวา อตฺตโน อาคตภาวํ ชานาเปตฺวา เอกมนฺเต นิปชฺชติ. ปจฺเจกพุทฺเธ เวลํ สลฺลกฺเขตฺวา นิกฺขนฺเต โส ภุสฺสนฺโต ปุรโต ปุรโต ว คจฺฉติ. อนฺตรนฺตรา ปจฺเจกพุทฺโธ ตํ วีมํสนฺโต อญฺญํ มคฺคํ ปฏิปชฺชติ. อถสฺส ปุรโต ติริยํ ฐตฺวา ภุสฺสิตฺวา อิตรมคฺคเมว นํ อาโรเปสิ. อเถกทิวสํ อญฺญํ มคฺคํ ปฏิปชฺชิตฺวา เตน ปุรโต ติริยํ ฐตฺวา วาริยมาโนปิ อนิวตฺติตฺวา สุนขํ ปาเทน อปนุทิตฺวา ปายาสิ. สุนโข ตสฺส อนิวตฺตนภาวํ ญตฺวา นิวตฺติตฺวา นิวาสนกณฺเณ ฑํสิตฺวา อากฑฺฒนฺโต อิตรมคฺคเมว นํ อาโรเปสิ. เอวํ โส ตสฺมึ พลวสิเนหํ อุปฺปาเทสิ. ตโต อปรภาเค ปจฺเจกพุทฺธสฺส จีวรํ ชีริ. อถสฺส โคปาลโก จีวรวตฺถานิ อทาสิ. ตเมนํ ปจฺเจกพุทฺโธ อาห อาวุโส

๑. สี. ม. ยุ. คจฺฉโปถนภูมิโปถนฏฺฐาเน.

จีวรนฺนาม เอกเกน ทุกฺกรํ กาตุํ ผาสุกฏฺฐานํ คนฺตฺวา กาเรสฺสามีติ. อิเธว ภนฺเต กโรถาติ. น สกฺกา อาวุโสติ. เตนหิ ภนฺเต มา จิรํ พหิ วสิตฺถาติ. สุนโข เตสํ กถํ สุณนฺโต ว อฏฺฐาสิ. ปจฺเจกพุทฺโธ ติฏฺฐ อุปาสกาติ โคปาลกํ นิวตฺตาเปตฺวา เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา คนฺธมาทนาภิมุโข ปกฺกามิ. สุนขสฺส ตํ อากาเสน คจฺฉนฺตํ ทิสฺวา ภุกฺกริตฺวา[๑] ฐิตสฺส ตสฺมึ จกฺขุปถํ วิชหนฺเต หทยํ ผลิตํ.

ติรจฺฉานา[๒] นาเมเต อุชุชาติกา โหนฺติ อกุฏิลา มนุสฺสา ปน อญฺญํ หทเยน จินฺเตนฺติ อญฺญํ มุเขน กเถนฺติ เตเนวาห[๓] คหนํ เหตํ ภนฺเต ยทิทํ มนุสฺสา อุตฺตานํ เหตํ ภนฺเต ยทิทํ ปสโวติ. อิติ โส ตาย อุชุทิฏฺฐิตาย อกุฏิลตาย กาลํ กตฺวา ตาวตึสภวเน นิพฺพตฺโต อจฺฉราสหสฺสปริวุโต มหาสมฺปตฺตึ อนุโภสิ. ตสฺส กสฺสจิ กณฺณมูเล มนฺตยนฺตสฺส สทฺโท โสฬสโยชนฏฺฐานํ ผรติ ปกติกถาสทฺโท ปน สกลํ ทสโยชนสหสฺสํ เทวนครํ ฉาเทติ. เตเนวสฺส โฆสกเทวปุตฺโตติ นามํ อโหสิ. กสฺส ปเนส นิสฺสนฺโทติ ปจฺเจกพุทฺเธ เปเมน ภุกฺกรณสฺส. โส ตตฺถ น จิรํ ฐตฺวา จวิ.

เทวโลกโต หิ เทวปุตฺตา อายุกฺขเยน ปุญฺญกฺขเยน อาหารกฺขเยน โกเปนาติ จตูหิ การเณหิ จวนฺติ. ตตฺถ เยน พหุํ ปุญฺญกมฺมํ กตํ โหติ โส เทวโลเก อุปฺปชฺชิตฺวา ยาวตายุกํ ฐตฺวา อุปรูปริ นิพฺพตฺตติ เอวํ อายุกฺขเยน จวติ นาม. เยน ปริตฺตํ ปุญฺญํ

๑. สี. ยุ. ภุงฺกริตฺวา. ๒ สี. ม. ยุ. เอตฺถนฺตเร. กิราติ อตฺถิ. ๓. ม.ม. ๑๓/๔.

กตํ โหติ ตสฺส ราชโกฏฺฐาคาเร ปกฺขิตฺตํ จตุปณฺจนาฬิมตฺตํ วิย ธญฺญํ อนฺตราว ตํ ปุญฺญํ ขียติ อนฺตราว กาลํ กโรติ เอวํ ปุญฺญกฺขเยน จวติ นาม. อปโร กามคุเณ ปริภุญฺชมาโน สติสมฺโมเสน อาหารํ อปริภุญฺชิตฺวา กิลนฺตกาโย กาลํ กโรติ เอวํ อาหารกฺขเยน จวติ นาม. อปโร ปรสฺส สมฺปตฺตึ อสหนฺโต กุชฺฌิตฺวา กาลํ กโรติ เอวํ โกเปน จวติ นาม. อยํ ปน กามคุเณ ปริภุญฺชนฺโต มุฏฺฐสฺสติ หุตฺวา อาหารกฺขเยน จวติ.[๑] จวิตฺวา จ ปน โกสมฺพิยํ นครโสภินิยา กุจฺฉิสฺมึ ปฏิสนฺธึ คณฺหิ. สา วิชาตทิวเส กึ เอตนฺติ ทาสึ ปุจฺฉิตฺวา ปุตฺโต อยฺเยติ วุตฺเต หนฺท เช อิมํ ทารกํ กตฺตรสุปฺเป อาโรเปตฺวา สงฺการกูเฏ ฉฑฺเฑหีติ ฉฑฺฑาเปสิ. นครโสภินิโย หิ ธีตรํ ปฏิชคฺคนฺติ น ปุตฺตํ ธีตรา หิ ตาสํ ปเวณี ฆฏิยติ. ทารกํ กากาปิ สุนขาปิ ปริวาเรตฺวา นิสีทึสุ. ปจฺเจกพุทฺเธ สิเนหปฺปภวสฺส ภุกฺกรณสฺส นิสฺสนฺเทน เอโกปิ อุปคนฺตุํ น วิสหิ. ตสฺมึ ขเณ เอโก มนุสฺโส พหิ นิกฺขนฺโต ตํ กากสุนขสนฺนิปาตํ ทิสฺวา กินฺนุ โข เอตนฺติ ตตฺถ คจฺฉนฺโต[๒] ทารกํ ทิสฺวา ปุตฺตสิเนหํ ปฏิลภิตฺวา ปุตฺโต เม ลทฺโธติ เคหํ เนสิ.

ตทา โกสมฺพิกเสฏฺฐี ราชกุลํ คจฺฉนฺโต ราชนิเวสนโต อาคจฺฉนฺตํ ปุโรหิตํ ทิสฺวา กึ อาจริย อชฺช เต ติถิกรณ-นกฺขตฺตโยโค โอโลกิโตติ ปุจฺฉิ. อาม มหาเสฏฺฐิ อมฺหากํ

๑. สี. ม. ยุ. จวิ. ๒. สี. ม. ยุ. คนฺตฺวา.

กิมญฺญํ กิจฺจนฺติ. ชนปทสฺส กึ ภวิสฺสติ อาจริยาติ. อญฺญํ
นตฺถิ อิมสฺมึ ปน นคเร อชฺช ชาตทารโก เชฏฺฐกเสฏฺฐี ภวิสฺสตีติ.
ตทา เสฏฺฐิโน ภริยา ครุคพฺภา โหติ ตสฺมา โส สีฆํ เคหํ ปุริสํ
เปเสสิ คจฺฉ ชานาหิ นํ วิชาตา วา โน วาติ น วิชาตาติ
สุตฺวา ราชานํ ทิสฺวา เวเคน เคหํ คนฺตฺวา กาลึ นาม ทาสึ
ปกฺโกสิตฺวา สหสฺสํ ทตฺวา คจฺฉ อิมสฺมึ นคเร อุปธาเรตฺวา
สหสฺสํ ทตฺวา อชฺช ชาตทารกํ คณฺหิตฺวา เอหีติ. สา อุปธาเรนฺตี
ตํ เคหํ คนฺตฺวา ทารกํ ทิสฺวา อยํ ทารโก กทา ชาโตติ
คหปตานึ ปุจฺฉิตฺวา อชฺช ชาโตติ วุตฺเต[๑] อิมํ มยฺหํ เทหีติ
เอกํ กหาปณํ อาทึ กตฺวา มูลํ วฑฺเฒนฺตี สหสฺสํ ทตฺวา ตํ
อาเนตฺวา เสฏฺฐิโน ทสฺเสสิ. เสฏฺฐี สเจ เม ธีตา ชายิสฺสติ
ตาย นํ สทฺธึ นิเวเสตฺวา เสฏฺฐิฏฺฐานสฺส สามิกํ กริสฺสามิ สเจ
เม ปุตฺโต ชายิสฺสติ มาเรสฺสามิ นนฺติ จินฺเตตฺวา นํ เคเห กาเรสิ.
อถสฺส ภริยา กติปาหจฺจเยน ปุตฺตํ วิชายิ. เสฏฺฐี อิมสฺมึ อสติ
มม ปุตฺโต เสฏฺฐิฏฺฐานํ ลภิสฺสติ อิทาเนว ตํ มาเรตุํ วฏฺฏตีติ
จินฺเตตฺวา กาลึ อามนฺเตตฺวา คจฺฉ เช วชโต คุนฺนํ นิกฺขมนเวลาย
วชทฺวารมชฺเฌ อิมํ ติริยํ นิปชฺชาเปหิ คาวิโย นํ มทฺทิตฺวา
มาเรสฺสนฺติ มทฺทนามทฺทนภาวํ ปนสฺส ญตฺวา เอหีติ อาห. สา
คนฺตฺวา โคปาลเกน วชทฺวาเร วิวฏมตฺเตเยว ตํ ตถา นิปชฺชาเปสิ.
โคคณเชฏฺฐโก อุสโภ อญฺญสฺมึ กาเล สพฺพปจฺฉา นิกฺขมนฺโตปิ[๒]

๑. สี. วุตฺตา. ๒. สี. ม. ยุ. คจฺฉนฺโตปิ.

ตํ ทิวสํ สพฺพปฐมํ นิกฺขมิตฺวา ทารกํ จตุนฺนํ ปาทานํ อนฺตเร
กตฺวา อฏฺฐาสิ. อเนกสตา คาวิโย อุสภสฺส เทว ปสฺสานิ ฆํสนฺติโย
นิกฺขมึสุ. โคปาลโกปิ อยํ อุสโภ ปุพฺเพ สพฺพปจฺฉา นิกฺขมติ
อชฺช ปน สพฺพปฐมํ นิกฺขมิตฺวา วชทฺวาเร นิจฺจโลว ฐิโต กินฺนุ โข
เอตนฺติ จินฺเตตฺวา คนฺตฺวา ตสฺส เหฏฺฐา นิปนฺนํ ทารกํ ทิสฺวา
ปุตฺตสิเนหํ ปฏิลภิตฺวา ปุตฺโต เม ลทฺโธติ เคหํ เนสิ. กาลี
คนฺตฺวา เสฏฺฐินา ปุจฺฉิตา ตมตฺถํ อาโรเจตฺวา คจฺฉ นํ ปุน
สหสฺสํ ทตฺวา อาเนหีติ วุตฺตา สหสฺสํ ทตฺวา ปุน อาเนตฺวา
อทาสิ. อถ นํ อาห อมฺม กาลิ อิมสฺมึ นคเร ปญฺจ สกฏสตานิ
ปจฺจูสกาเล อุฏฺฐาย วณิชฺชาย คจฺฉนฺติ ตฺวํ อิมํ เนตฺวา จกฺกมคฺเค
นิปชฺชาเปหิ โคณา วา นํ มทฺทิสฺสนฺติ จกฺกานิ วา ฉินฺทิสฺสนฺติ
ปวตฺติญฺจสฺส ญตฺวาว อาคจฺเฉยฺยาสีติ. สา ตํ เนตฺวา จกฺกมคฺเค
นิปชฺชาเปสิ. ตทา สกฏเชฏฺฐโก ปุรโต อโหสิ. อถสฺส โคณา ตํ
ฐานํ ปตฺวา ธุรํ ฉฑฺเฑสุํ ปุนปฺปุนํ อาโรเปตฺวา ปาชิยมานาปิ
ปุรโต น คจฺฉึสุ. เอวํ ตสฺส เตหิ สทฺธึ วายมนฺตสฺเสว อรุณํ
อุฏฺฐหิ. โส กินฺนาเมตํ โคณา กรึสูติ มคฺคํ โอโลเกนฺโต ทารกํ
ทิสฺวา ภาริยํ วต เม กมฺมนฺติ จินฺเตตฺวา ปุตฺโต เม ลทฺโธติ
ตุฏฺฐมานโส ตํ เคหํ เนสิ. กาลี คนฺตฺวา เสฏฺฐินา ปุจฺฉิตา ตํ
ปวตฺตึ อาจิกฺขิตฺวา คจฺฉ นํ ปุน สหสฺสํ ทตฺวา อาเนหีติ วุตฺตา
ตถา อกาสิ. อถ นํ อาห อิทานิ นํ อามกสุสานํ เนตฺวา คจฺฉนฺตเร
นิปชฺชาเปหิ ตตฺถ สุนขาทีหิ วา ขาทิโต อมนุสฺเสน วา ปหโต

มริสฺสติ มตามตภาวญฺจสฺส ชานิตฺวาว อาคจฺเฉยฺยาสีติ. สา ตํ เนตฺวา ตตฺถ นิปชฺชาเปตฺวา เอกมนฺเต อฏฺฐาสิ. ตํ สุนโข วา กาโก วา อมนุสฺโส วา อุปสงฺกมิตุํ นาสกฺขิ. นนุ จสฺส เนว มาตา น ปิตา น ภาติกาทีสุ โกจิ รกฺขิตา นาม อตฺถิ โก นํ รกฺขตีติ. สุนขกาเล ปจฺเจกพุทฺเธ สิเนเหน ปวตฺติตํ ภุกฺกรณมตฺตเมว นํ รกฺขติ. อเถโก อชปาโล อเนกสตสหสฺสา อชา โคจรํ เนนฺโต สุสานปสฺเสน คจฺฉติ. เอกา อชา ปณฺณาทีนิ ขาทมานา คจฺฉนฺตรํ ปวิสิตฺวา ทารกํ ทิสฺวา ชณฺณุเกหิ ฐตฺวา ทารกสฺส ถนํ อทาสิ. อชปาลเกน เหเหติ สทฺเท กเตปิ น นิกฺขมิ. โส ยฏฺฐิยา นํ ปหริตฺวา นีหริสฺสามีติ คจฺฉนฺตรํ ปวิฏฺโฐ อชึ ชณฺณุเกหิ ฐตฺวา ทารกํ ขีรํ ปาเยนฺตึ ทิสฺวา ทารเก ปุตฺตสิเนหํ ปฏิลภิตฺวา ปุตฺโต เม ลทฺโธติ ตํ อาทาย ปกฺกามิ. กาลี ตํ ทิสฺวา คนฺตฺวา เสฏฺฐินา ปุจฺฉิตา ตํ ปวตฺตึ อาจิกฺขิตฺวา คจฺฉ นํ ปุน สหสฺสํ ทตฺวา อาเนหีติ วุตฺตา ตถา อกาสิ. อถ นํ อาห อมฺม กาลิ อิมํ อาทาย โจรปปาตปพฺพตํ อภิรุหิตฺวา ปปาเต ขิป ปพฺพตกุจฺฉิยํ ปฏิหญฺญมาโน ขณฺฑาขณฺฑิโก หุตฺวา ภูมิยํ ปติสฺสติ มตามต-ภาวญฺจสฺส ญตฺวา ว อาคจฺเฉยฺยาสีติ. สา ตํ ตตฺถ เนตฺวา ปพฺพตมตฺถเก ฐตฺวา ขิปิ. ตํ โข ปน ปพฺพตกุจฺฉึ นิสฺสาย มหาเวฬุคุมฺโพ ปพฺพตานุสาเรเนว วฑฺฒิ. ตสฺส มตฺถกํ ฆนชาโต ชิญฺชุกคุมฺโพ อวตฺถริ. ทารโก ปตนฺโต โกชเว วิย ตสฺมึ ปติ. ตํทิวสํ นฬการเชฏฺฐกสฺส เวณุนา อตฺโถ โหติ. โส ปุตฺเตน

สทฺธึ คนฺตฺวา ตํ เวฬุคุมฺพํ ฉินฺทิตุํ อารภิ. ตสฺมึ จลนฺเต ทารโก สทฺทมกาสิ. โส ทารกสทฺโท วิยาติ เอเกน ปสฺเสน อภิรุหิตฺวา ตํ ทิสฺวา ปุตฺโต เม ลทฺโธติ ตุฏฺฐจิตฺโต อาทาย คโต. กาลี เสฏฺฐิสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา เตน ปุจฺฉิตา ตมฺปวตฺตึ อาจิกฺขิตฺวา คจฺฉ นํ ปุน สหสฺสํ ทตฺวา อาเนหีติ วุตฺตา ตถา อกาสิ.

เสฏฺฐิโน อิทญฺจิทญฺจ กโรนฺตสฺเสว ทารโก วฑฺฒิโต. โฆสโกเฏฺววสฺส นามํ อโหสิ. โส เสฏฺฐิโน อกฺขิมฺหิ กณฺฏโก วิย ขายิ. อุชุกํ โอโลเกตตฺปิ น วิสหิ. อถสฺส มรณุปายํ จินฺเตนฺโต อตฺตโน สหายกกุมฺภการสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา กทา อาวาปํ อาลิมฺเปสฺสสีติ ปุจฺฉิตฺวา เสฺวติ วุตฺเต เตนหิ อิทํ สหสฺสํ คเหตฺวา มเมกํ กมฺมํ กโรหีติ อาห. กึ สามีติ. เอโก เม อวชาตปุตฺโต อตฺถิ ตํ ตว สนฺติกํ เปเสสฺสามิ อถ นํ[๑] คพฺภํ ปเวเสตฺวา ติขิณาย วาสิยา ขณฺฑาขณฺฑิกํ ฉินฺทิตฺวา จาฏิยํ ปกฺขิปิตฺวา อาวาเป ปเจยฺยาสิ อิทนฺเต สหสฺสํ ลญฺจการสทิสํ[๒] อุตฺตรึ ปุน เต กตฺตพฺพยุตฺตกํ ปจฺฉา กริสฺสามีติ. กุมฺภกาโร สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิ. เสฏฺฐี ปุนทิวเส โฆสกํ ปกฺโกสาเปตฺวา[๓] ตาต หีโย มยา กุมฺภกาโร เอกํ กมฺมํ อาณตฺโต[๔] เอหิ ตฺวํ ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา เอวํ วเทหิ หีโย กิร เม ปิตรา อาณตฺตํ กมฺมํ นิปฺผาเทหีติ ปหิณิ. โส สาธูติ อคมาสิ. ตํ ตตฺถ คจฺฉนฺตํ อิตโร

๑. สี. ม. เอตฺถนฺตเร คเหตฺวาติ อตฺถิ. ๒. สี. ยุ. สจฺจการสทิสํ. ๓. สี. ม. ยุ. ปกฺโกสิตฺวา. ๔. ม. ยุ. กุมฺภการสฺส เอกํ กมฺมํ อาณตฺตํ.

เสฏฺฐิโน ปุตฺโต ทารเกหิ สทฺธึ คุฬํ กีฬนฺโต ทิสฺวา ตํ ปกฺโกสิตฺวา กุหึ คจฺฉสิ ภาติกาติ ปุจฺฉิตฺวา ปิตุ สาสนํ คเหตฺวา กุมฺภการสฺส สนฺติกนฺติ วุตฺเต อหํ ตตฺถ คมิสฺสามิ อิเม ทารกา มํ พหุลกฺขํ ชินึสุ ตํ เม ปฏิชินิตฺวา เทหีติ อาห. อหํ ปิตุ ภายามีติ. มา ภายิ ภาติก อหนฺตํ สาสนํ หริสฺสามิ พหูหิ ชิโต ยาวาหํ อาคจฺฉามิ ตาว เม ลกฺขํ ปฏิชินาหีติ. โฆสโก กิร คุฬกีฬาย เฉโก เตน ตํ เอวํ นิพฺพนฺธิ. โสปิ นํ เตนหิ คนฺตฺวา กุมฺภการํ วเทหิ ปิตรา กิร เม หีโย เอกํ กมฺมํ อาณตฺตํ ตํ นิปฺผาเทหีติ วตฺวา อุยฺโยเชสิ. โส ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา ตถา อวจ. อถ นํ กุมฺภกาโร เสฏฺฐินา วุตฺตนิยาเมเนว มาเรตฺวา อาวาเป ขิปิ. โฆสโกปิ ทิวสภาคํ กีฬิตฺวา สายณฺหสมเย เคหํ คนฺตฺวา เสฏฺฐินา ทิสฺวา กึ ตาต น คโตสีติ วุตฺเต อตฺตโน อคตการณญฺจ กนิฏฺฐสฺส คตการณญฺจ อาโรเจสิ. เสฏฺฐี ตํ สุตฺวา มา อวธีติ มหาวิรวํ วิรวิตฺวา สกลสรีเร ปกฺกุฏฺฐิตโลหิโต วิย หุตฺวา อมฺโภ กุมฺภการ มา มํ นาสยิ มา มํ นาสยีติ พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺโต ตสฺส สนฺติกํ อคมาสิ. กุมฺภกาโร ตํ ตถา อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา สามิ มา สทฺทํ กริ กมฺมนฺเต นิปฺผนฺนนฺติ อาห. โส ปพฺพเตน วิย มหนฺเตน โสเกน อวตฺถริโต[๑] หุตฺวา อนปฺปกํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทสิ ยถาตํ อปฺปทุฏฺฐสฺส ปทุฏฺฐมโน. เตนาห ภควา

๑. สี. ม. ยุ. อวตฺถโต.

" โย ทณฺเฑน อทณฺเฑสุ อปฺปทุฏฺเฐสุ ทุสฺสติ
ทสนฺนมญฺญตรํ ฐานํ ขิปฺปเมว นิคจฺฉติ
เวทนํ ผรุสํ ชานึ สรีรสฺส ว เภทนํ[1]
ครุกํ วาปิ อาพาธํ จิตฺตกฺเขปํ ว ปาปุเณ
ราชโต วา อุปสคฺคํ อพฺภกฺขานํ ว[2] ทารุณํ
ปริกฺขยํว ญาตีนํ โภคานํ ว ปภงฺคุณํ
อถ วาสฺส อคารานิ อคฺคิ ฑหติ ปาวโก
กายสฺส เภทา ทุปฺปญฺโญ นิรยํ โส อุปปชฺชตีติ.[3] "

เอวํ สนฺเตปิ ปุน นํ เสฏฺฐี อุชุกํ โอโลเกตุํ น สกฺโกติ. กินฺติ นํ มาเรยฺยนฺติ จินฺเตนฺโต มม คามสเต อายุตฺตกสฺส สนฺติกํ เปเสตฺวา มาราเปสฺสามีติ อุปายํ ทิสฺวา อยํ เม อวชาตปุตฺโต อิมํ มาเรตฺวา วจฺจกูเป ขิปตุ เอวํ กเต อหํ มาตุลสฺส กตฺตพฺพยุตฺตกํ ปจฺฉา ชานิสฺสามีติ ตสฺส ปณฺณํ ลิขิตฺวา ตาต โฆสก อมฺหากํ คามสเต อายุตฺตโก อตฺถิ อิมํ ปณฺณํ หริตฺวา ตสฺส เทหีติ วตฺวา ปณฺณํ ตสฺส ทุสฺสนฺเต พนฺธิ. โส ปน อกฺขรสมยํ น ชานาติ. ทหรกาลโต ปฏฺฐาย หิ นํ มาราเปนฺโต ว เสฏฺฐี มาราเปตุํ นาสกฺขิ กึ อกฺขรสมยํ สิกฺขาเปสฺสติ. อิติ โส อตฺตโน มาราปนปณฺณเมว ทุสฺสนฺเต พนฺธิตฺวา นิกฺขมนฺโต อาห ปาเถยฺยํ เม ตาต นตฺถีติ. ปาเถยฺเยน เต กิจฺจํ นตฺถิ อนฺตรามคฺเค อสุกคาเม มม สหายโก เสฏฺฐี อตฺถิ ตสฺส ฆเร ปาตราสํ กตฺวา

๑. ปาลิ ๒๕/๓๓ สรีรสฺส ปเภทนํ. ๒. ปาลิ ๒๕/๓๓ อพฺภกฺขานญฺจ ทารุณํ.
๓. ตพฺพณฺณนายํ ปน ทณฺฑวคฺเค ทิสฺสติ.

ปุรโต คจฺฉาหีติ. โส สาธูติ ปีตรํ วนฺทิตฺวา นิกฺขนฺโต ตํ คามํ ปตฺวา เสฏฺฐิฆรํ ปุจฺฉิตฺวา คนฺตฺวา เสฏฺฐิชายํ ปสฺสิตฺวา กุโต อาคโตสีติ วุตฺเต อนฺโตนครโตติ อาห. กสฺส ปุตฺโตสีติ. ตุมฺหากํ สหายกเสฏฺฐิโน อมฺมาติ. ตฺวมสิ โฆสโก นามาติ. อาม อมฺมาติ. ตสฺสา สห ทสฺสเนเนว ตสฺมึ ปุตฺตสิเนโห อุปฺปชฺชิ.

เสฏฺฐิโน ปเนกา ธีตา อตฺถิ ปณฺณรสโสฬสวสฺสุทฺเทสิกา อภิรูปา ปาสาทิกา. ตํ รกฺขิตุํ เอกเมว เปสนการิกํ ทาสึ ทตฺวา สตฺตภูมิกสฺส ปาสาทสฺส อุปริตเล สิริคพฺเภ วสาเปสิ.[๑] เสฏฺฐิธีตา ตสฺมึ ขเณ ตํ ทาสึ อนฺตราปณํ เปเสสิ. อถ นํ เสฏฺฐิชายา ทิสฺวา กุหึ คจฺฉสีติ ปุจฺฉิตฺวา อยฺเย ธีตาย เปสเนนาติ วุตฺเต อิโต ตาว เอหิ ติฏฺฐตุ เปสนํ ปุตฺตสฺส เม ปีฐกํ อตฺถริตฺวา ปาเท โธวิตฺวา เตลํ มกฺขิตฺวา สยนํ อตฺถริตฺวา เทหิ ปจฺฉา เปสนํ กริสฺสสีติ อาห. สา ตถา อกาสิ. อถ นํ จิเรนาคตํ เสฏฺฐิธีตา สนฺตชฺเชสิ. อถ นํ สา อาห อยฺเย มา เม กุชฺฌิ เสฏฺฐิปุตฺโต โฆสโก อาคโต ตสฺส อิทญฺจิทญฺจ กตฺวา ตตฺถ คนฺตฺวา อาคตามฺหีติ. เสฏฺฐิธีตาย เสฏฺฐิปุตฺโต โฆสโกติ นามํ สุตฺวา ว เปมํ ฉวิอาทีนิ ฉินฺทิตฺวา อฏฺฐิมิญฺชํ อาหจฺจ ฐิตํ. โกตุหลิกกาลสฺมึ หิ สา ตสฺส ปชาปตี หุตฺวา นาฬิโกทนํ ปจฺเจกพุทฺธสฺส อทาสิ. ตสฺสานุภาเวนาคนฺตฺวา อิมสฺมึ เสฏฺฐิกุเล นิพฺพตฺตา. อิติ นํ โส ปุพฺพสิเนโห อวตฺถริตฺวา คณฺหิ. เตนาห ภควา

๑. สี. ม. ยุ. วสาเปนฺติ.

" ปุพฺเพว สนฺนิวาเสน ปจฺจุปฺปนฺนหิเตน วา
เอวนฺตํ ชายเต เปมํ อุปฺปลํว ยโถทเกติ."

อถ นํ ปุจฺฉิ กุหึ โส อมฺมาติ. อยฺเย สยเน นิปนฺโน นิทฺทายตีติ. อตฺถิ ปนสฺส หตฺเถ กิญฺจีติ. ทุสฺสนฺเต ปณฺณํ อตฺถิ อมฺมาติ. สา กึ ปณฺณํ นุ โข เอตนฺติ ตสฺมึ นิทฺทายนฺเต มาตาปิตูนํ อญฺญาวิหิตตาย๑ อปสฺสนฺตานํ โอตริตฺวา สนฺติกํ คนฺตฺวา๒ ตํ ปณฺณํ โมเจตฺวา อาทาย อตฺตโน คพฺภํ ปวิสิตฺวา ทฺวารํ ปิธาย วาตปานํ วิวริตฺวา อกฺขรสมเย กุสลตาย ปณฺณํ วาเจตฺวา อโห พาโล อตฺตโน มรณปณฺณํ ทุสฺสนฺเต พนฺธิตฺวา วิจรติ สเจ มยา น ทิฏฺฐํ อสฺส นตฺถิ ตสฺส ชีวิตนฺติ ตํ ปณฺณํ ผาเลตฺวา เสฏฺฐิสฺส วจเนน อปรํ ปณฺณํ ลิขิ อยํ มม ปุตฺโต โฆสโก นาม คามสตโต ปณฺณาการํ อาหราเปตฺวา อิมสฺส ชนปทเสฏฺฐิโน ธีตรา สทฺธึ มงฺคลํ กตฺวา อตฺตโน วสนคามสฺส มชฺเฌ ทฺวิภูมิกํ เคหํ กาเรตวา ปาการปริกฺเขเปน เจว ปุริสคุตฺติยา จ สุสํวิหิตารกฺขํ กโรตุ มยฺหญฺจ อิทญฺจิทญฺจ มยา กตนฺติ สาสนํ เปเสตุ เอวํ กเต อหํ มาตุลสฺส กตฺตพฺพยุตฺตกํ ปจฺฉา ชานิสฺสามีติ ลิขิตฺวา จ ปน สํหริตฺวา โอตริตฺวา ทุสฺสนฺเตเยวสฺส พนฺธิ.

โส ทิวสภาคํ นิทฺทายิตฺวา อุฏฺฐาย ภุญฺชิตฺวา ปกฺกามิ. ปุนทิวเส ปาโตว ตํ คามํ คนฺตฺวา อายุตฺตกํ คามกิจฺจํ กโรนฺตญฺเญว ปสฺสิ. โส ตํ ทิสฺวา กึ ตาตาติ ปุจฺฉิ. โส ปิตรา เม ตุมฺหากํ

๑. สี. ม. ยุ. อญฺญวิหิตตาย. ๒. ยุ. สนฺติกํ คนฺตฺวาติ นตฺถิ.

ปณฺณํ เปสิตนฺติ อาห. กิสฺส ปณฺณํ ตาต อาหราติ ปณฺณํ คเหตฺวา วาเจตฺวา ตุฏฺฐมานโส ปสฺสถ โภ มม สามิโน มยิ สิเนหํ เชฏฺฐปุตฺตสฺส เม มงฺคลํ กโรตูติ มม สนฺติกํ ปหิณิ สีฆํ ทารุอาทีนิ อาหรถาติ คหปติเก วตฺวา คามมชฺเฌ วุตฺตปฺปการํ เคหํ กาเรตฺวา คามสตโต ปณฺณาการํ อาหราเปตฺวา ชนปทเสฏฺฐิโน ธีตรํ อาเนตฺวา มงฺคลํ กตฺวา เสฏฺฐิสฺส สาสนํ ปหิณิ อิทญฺจิทญฺจ มยา กตนฺติ.

ตํ สุตฺวา เสฏฺฐิโน ยํ กาเรมิ ตํ น โหติ ยํ น กาเรมิ ตเทว โหตีติ มหนฺตํ โทมนสฺสํ อุปฺปชฺชิ. ปุตฺตโสเกน สทฺธึ โส โสโก เอกโตว หุตฺวา กุจฺฉิฑาหํ อุปฺปาเทตฺวา อติสารํ ชเนสิ. เสฏฺฐิธีตาปิ สเจ โกจิ เสฏฺฐิโน สนฺติกา อาคจฺฉติ ตุมฺเห มม อกเถตฺวา เสฏฺฐิปุตฺตสฺส ปฐมตรํ มา กถยิตฺถาติ ชเน อาณาเปสิ. เสฏฺฐีปิ โข นทานิ ตํ ทุฏฺฐปุตฺตํ มม สาปเตยฺยสฺส สามิกํ กริสฺสามีติ จินฺเตตฺวา เอกํ อายุตฺตกํ อาห มาตุล ปุตฺตํ เม ทฏฺฐุกาโมมฺหิ เอกํ ปาทมูลิกํ เปเสตฺวา มม ปุตฺตํ ปกฺโกสาเปหีติ. โส สาธูติ ปณฺณํ ทตฺวา เอกํ ปุริสํ เปเสสิ. เสฏฺฐิธีตาปิ ตสฺสาคนฺตฺวา ทฺวาเร ฐิตภาวํ สุตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา กึ ตาตาติ ปุจฺฉิ. เสฏฺฐี คิลาโน ปุตฺตํ ปสฺสิตุํ ปกฺโกสาเปติ[๑] อยฺเยติ. ตาต เสฏฺฐี พลวา ทุพฺพโลติ. พลวา ตาว อาหารํ ภุญฺชติเยว อยฺเยติ. สา เสฏฺฐิปุตฺตํ อชานาเปตฺวา ว ตสฺส นิวาสญฺจ ปริพฺพยญฺจ

๑. ยุ. ปกฺโกสาเปสิ.

ทาเปตฺวา มยา เปสิตกาเล คมิสฺสสิ อจฺฉ ตาวาติ อาห.
มหาเสฏฺฐี ปุน อายุตฺตกํ อโวจ กึ มาตุล น เต มม ปุตฺตสฺส
สนฺติกํ ปหิตนฺติ. ปหิตํ สามิ คตปุริโส น ตาว เอตีติ. เตนหิ
ปุน อปรํ เปเสหีติ. โส เปเสสิ. เสฏฺฐิธีตา ตสฺมึปิ ตเถว ปฏิปชฺชิ.
อถ เสฏฺฐิโน โรโค พลวา ชาโต เอกํ ภาชนํ ปวิสติ เอกํ
นิกฺขมติ. ปุน เสฏฺฐี อายุตฺตกํ ปุจฺฉิ กึ มาตุล น เต มม
ปุตฺตสฺส สนฺติกํ ปหิตนฺติ. ปหิตํ สามิ คตปุริโส ปน น เอตีติ.
เตนหิ ปุน อปรํ เปเสหีติ. โส เปเสสิ. เสฏฺฐิธีตา ตติยวาเร
อาคตํปิ ตํ ปวตฺตึ ปุจฺฉิ. โส พาฬฺหคิลาโน อยฺเย เสฏฺฐี อาหารํ
ปจฺฉินฺทิตฺวา มจฺจุปรายโน ชาโต เอกํ ภาชนํ นิกฺขมติ เอกํ
ปวิสตีติ อาห. เสฏฺฐิธีตา จินฺเตสิ อิทานิ คนฺตุํ กาโลติ เสฏฺฐิ-
ปุตฺตสฺส ปิตา กิร เต คิลาโนติ อาโรเจตฺวา กึ วทสิ ภทฺเทติ
วุตฺเต อผาสุกมสฺส สามีติ อาห. อิทานิ กึ กาตพฺพนฺติ. สามิ
คามสตโต[๑] อุฏฺฐานกํ ปณฺณาการํ อาทาย คนฺตฺวา ปสฺสิสฺสาม
นนฺติ อาห. โส สาธูติ ปณฺณาการํ อาหราเปตฺวา สกเฏหิ อาทาย[๒]
ปกฺกามิ. อถ นํ สา ปิตา เต ทุพฺพโล เอตฺตกํ ปณฺณาการํ
คเหตฺวา คจฺฉนฺตานํ ปปญฺโจ ภวิสฺสติ เอตํ นิวตฺเตหีติ วตฺวา ตํ
สพฺพํ อตฺตโน กุลเคหํ เปเสตฺวา ปุน อาห สามิ ตฺวํ อตฺตโน
ปิตุ ปาทปสฺเส ติฏฺเฐยฺยาสิ อหํ อุสฺสีสกปสฺเส ฐสฺสามีติ เคหํ
ปวิสมานาเยว เคหสฺส ปุรโต จ ปจฺฉโต จ อารกฺขํ คณฺหถาติ

๑. สี. ยุ. คามสเต. ๒. สี. ยุ. สกเฏนาทาย.

อตฺตโน ปุริเส อาณาเปสิ. ปวิฏฺฐกาเล ปน เสฏฺฐิปุตฺโต ปิตุ ปาทปสฺเส อฏฺฐาสิ อิตรา อุสฺสีสกปสฺเส. ตสฺมึ ขเณ เสฏฺฐี อุตฺตานโก นิปนฺโน โหติ. อายุตฺตโก ปนสฺส ปาเท ปริมชฺชนฺโต ปุตฺโต เต สามิ อาคโตติ อาห. กหํ โสติ. เอส ปาทมูเล ฐิโตติ อาห. อถ นํ ทิสฺวา อายุตฺตกํ ปกฺโกสาเปตฺวา มม เคเห กิตฺตกํ ธนนฺติ ปุจฺฉิตฺวา สามิ ธนสฺเสว จตฺตาฬีส โกฏิโย อุปโภคปริโภคภณฺฑานํ ปน คามกฺเขตฺตทฺวิปท จตุปฺปท-ยานวาหนานญฺจ อยญฺจ อยญฺจ ปริจฺเฉโทติ วุตฺเต อหํ เอตฺตกํ มม ปุตฺตสฺส โฆสกสฺส น เทมีติ วตฺตุกาโม เทมีติ อาห. ตํ สุตฺวา เสฏฺฐิธีตา อยํ ปุน กเถนฺโต อญฺญํ กิญฺจิ กเถยฺยาติ จินฺเตตฺวา โสกาตุรา วิย เกเส วิกีริตฺวา โรทมานา กินฺนาเมตํ ตาต วเทถ อิทํปิ นาม โว วจนํ สุโณม อลกฺขิกา วตมฺหาติ วตฺวา มตฺถเกน ตํ อุรมชฺเฌ ปหรนฺตี ปติตฺวา ยถา ปุน วตฺตุํ น สกฺโกติ ตถาสฺส อุรมชฺเฌ มตฺถเกน ฆํสนฺตี อาโรทนํ ทสฺเสสิ. เสฏฺฐีปิ ตํขณญฺเญว กาลมกาสิ.

เสฏฺฐี มโตติ[๑] คนฺตฺวา อุเทนสฺส รญฺโญ อาโรเจสุํ. ราชา ตสฺส สรีรกิจฺจํ การาเปตฺวา อตฺถิ ปนสฺส ปุตฺโต วา ธีตา วาติ ปุจฺฉิ. อตฺถิ เทว โฆสโก นาม ตสฺส ปุตฺโต สพฺพํ สาปเตยฺยํ ตสฺส นิยฺยาเทตฺวา มโต เทวาติ. ราชา อปรภาเค เสฏฺฐิปุตฺตํ ปกฺโกสาเปสิ. ตสฺมิญฺจ ทิวเส เทโว วสฺสิ ราชงฺคเณ ตตฺถ ตตฺถ

๑. ยุ. เสฏฺฐี มโตติ นตฺถิ.

อุทกํ สณฺฐาติ. เสฏฺฐิปุตฺโต ราชานํ ปสฺสิสฺสามีติ ปายาสิ. ราชา วาตปานํ วิวริตฺวา ตํ อาคจฺฉนฺตํ โอโลเกนฺโต ราชงฺคเณ อุทกํ ลงฺเฆตฺวา อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา อาคนฺตฺวา วนฺทิตฺวา ฐิตํ ตฺวํ โฆสโก นาม ตาตาติ ปุจฺฉิตฺวา อาม เทวาติ วุตฺเต ปิตา เม มโตติ มา โสจิ ตว เปตฺติกํ เสฏฺฐิฏฺฐานํ ตุยฺหเมว ทสฺสามีติ ตํ สมสฺสาเสตฺวา คจฺฉ ตาตาติ อุยฺโยเชสิ. ราชา คจฺฉนฺตญฺจ นํ โอโลเกนฺโตว อฏฺฐาสิ. โส อาคมนกาเล ลงฺฆิตํ อลงฺฆิตฺวา โอตริตฺวา สณิกํ อคมาสิ. อถ นํ ราชา ตโต ว ปกฺโกสาเปตฺวา กินฺนุ ตาต ตฺวํ มม สนฺติกํ อาคจฺฉนฺโต อุทกํ ลงฺฆิตฺวา อาคมฺม คจฺฉนฺโต อิทานิ โอตริตฺวา สณิกํ คจฺฉสีติ ปุจฺฉิ. อาม เทว อหํ ตสฺมึ ขเณ กุมารโก กีฬนกาโล นาเมโส อิทานิ ปน เม เทเวน ฐานนฺตรํ ปฏิสฺสุตํ ตสฺมา ยถาปุรํ อจริตฺวา อิทานิ สณิเกน หุตฺวา จริตุํ วฏฺฏตีติ. ตํ สุตฺวา ราชา ธิติมา อยํ ปุริโส อิทาเนวสฺส ฐานนฺตรํ ทสฺสามีติ ปิตรา ภุตฺตโภคํ ทตฺวา สพฺพสเตน เสฏฺฐิฏฺฐานํ อทาสิ. โส รเถ ฐตฺวา นครํ ปทกฺขิณํ อกาสิ. โอโลกิโตโลกิตฏฺฐานํ กมฺปติ. เสฏฺฐิธีตาปิ กาลีทาสิยา สทฺธึ มนฺตยมานา นิสินฺนา อมฺม กาลิ ปุตฺตสฺส เต เอตฺตกา สมฺปตฺติ มํ นิสฺสาย นิปฺผนฺนาติ อาห. กึการณา อมฺมาติ. อยํ หิ อตฺตโน มรณปณฺณํ ทุสฺสนฺเต พนฺธิตฺวา อมฺหากํ ฆรํ อาคโต อถสฺส มยา ตํ ปณฺณํ ผาเลตฺวา มยา สทฺธึ มงฺคลกรณตฺถาย อญฺญํ ปณฺณํ ลิขิตฺวา เอตฺตกํ กาลํ ตตฺถ อารกฺโข กโตติ.

อมฺม ตฺวํ เอตฺตกํ ปสฺสสิ อิมํ ปน เสฏฺฐี ทหรกาลโต ปฏฺฐาย
มาเรตุกาโม มาเรตุํ นาสกฺขิ เกวลํ อิมํ นิสฺสาย พหุํ ธนํ ขียีติ.
อมฺม อติภาริยํ วต เสฏฺฐินา กตนฺติ. สา นครํ ปทกฺขิณํ
กตฺวา เคหํ ปวิสนฺตํ นํ ทิสฺวา อยํ เอตฺตกา สมฺปตฺติ มํ
นิสฺสาย นิปฺผนฺนาติ หสิตํ อกาสิ. อถ นํ เสฏฺฐิปุตฺโต ทิสฺวา
กึการณา หสีติ ปุจฺฉิ. เอกํ การณํ นิสฺสายาติ. กเถหิ นนฺติ.
สา น กเถสิ. โส สเจ น กเถสิ ทฺวิธา ตํ ฉินฺทิสฺสามีติ
ตชฺเชตฺวา อสึ นิกฺกฑฺฒิ. สา อยํ เอตฺตกา สมฺปตฺติ ตยา
มํ นิสฺสาย ลทฺธาติ จินฺเตตฺวา หสินฺติ อาห. เสฏฺฐี ยทิ มม
ปิตรา อตฺตโน สนฺตกํ มยฺหํ นิยฺยาทิตํ ตฺวํ เอตฺถ กึ อโหสีติ. โส
กิร เอตฺตกํ กาลํ กิญฺจิ น ชานาติ เตนสฺสา วจนํ น สทฺทหิ.
อถสฺส สา ตุมฺหากํ ปิตา มรณปณฺณํ ทตฺวา เปเสสิ ตุมฺเห
มยา อิทญฺจิทญฺจ กตฺวา รกฺขิตาติ สพฺพํ กเถสิ. อภูตํ กเถสีติ
อสทฺทหนฺโต มาตรํ กาลึ ปุจฺฉิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา เอวํ กิร
อมฺมาติ อาห. อาม ตาต ทหรกาลโต ปฏฺฐาย ตํ มาเรตุกาโม
มาเรตุํ นาสกฺขิ ตํ นิสฺสาย พหุํ ธนํ ขียิ สตฺตสุ ฐาเนสุ ตฺวํ
มรณโต มุตฺโต อิทานิ โภคคามโต อาคมฺม สพฺพสเตน สทฺธึ
เสฏฺฐิฏฺฐานํ ปตฺโตติ. โส ตํ สุตฺวา ภาริยํ วต เม กมฺมํ
เอวรูปา โข ปน มรณา มุตฺตสฺส มม ปมาทชีวิตํ ชีวิตุํ อยุตฺตํ
อปฺปมตฺโต ภวิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา เทวสิกํ สหสฺสํ วิสฺสชฺเชตฺวา
อทฺธิกกปณาทีนํ ทานํ ปฏฺฐเปสิ. มิตฺโต นามสฺส กุฏมฺพิโก

ทานพฺยาวโฏ อโหสิ.

อิทํ โฆสกเสฏฺฐิโน อุปฺปตฺติ.

ตสฺมึ ปน กาเล ภทฺทวตีนคเร ภทฺทวติยเสฏฺฐี นาม โฆสกเสฏฺฐิโน อทิฏฺฐปุพฺพสหายโก อโหสิ. ภทฺทวตีนครโต อาคตานํ วาณิชานํ สนฺติเก โฆสกเสฏฺฐี ภทฺทวติยเสฏฺฐิโน สมฺปตฺติญฺจ วยปฺปเทสญฺจ สุตฺวา เตน สทฺธึ สหายกภาวํ อิจฺฉนฺโต ปณฺณาการํ เปเสสิ. ภทฺทวติยเสฏฺฐีปิ โกสมฺพิโต อาคตานํ วาณิชานํ สนฺติเก โฆสกเสฏฺฐิโน สมฺปตฺติญฺจ วยปฺปเทสญฺจ สุตฺวา เตน สทฺธึ สหายกภาวํ อิจฺฉนฺโต ปณฺณาการํ เปเสสิ. เอวํ เต อญฺญมญฺญํ อทิฏฺฐปุพฺพสหายกา หุตฺวา วสึสุ. อปรภาเค ภทฺทวติยเสฏฺฐิโน เคเห อหิวาตกโรโค ปติโต.[๑] ตสฺมึ ปติเต ปฐมํ มกฺขิกา มรนฺติ ตโต อนุกฺกเมเนว กีฏา มูสิกา กุกฺกุฏา สูกรา สุนขา มชฺชารา คาโว ทาสี ทาสา สพฺพปจฺฉา ฆรมานุสกา มรนฺติ. เตสุ เย ภิตฺตึ ภินฺทิตฺวา ปลายนฺติ เต ชีวิตํ ลภนฺติ. ตทาปิ เสฏฺฐี จ ภริยา จ ธีตา จ ตถา ปลายิตฺวา โฆสกเสฏฺฐึ ปสฺสิตุํ ปตฺเถนฺตา โกสมฺพึ ปฏิปชฺชึสุ. เต อนฺตรามคฺเคเยว ขีณปาเถยฺยา วาตาตเปน เจว ขุปฺปิปาสาหิ จ กิลนฺตสรีรา กิจฺเฉน โกสมฺพึ ปตฺวา[๒] อุทกผาสุกฏฺฐาเน นหาตฺวา นครทฺวาเร เอกํ สาลํ ปวิสึสุ. ตตฺร[๓] เสฏฺฐี ภริยํ อาห ภทฺเท อิมินา นีหาเรน อาคจฺฉนฺตา วิชาตมาตุยาปิ อมนาปา โหนฺติ สหาโย กิร เม อทฺธิกกปณาทีนํ

๑. สี. ยุ. ปติ. ตโต ตสฺมึ. ๒. สี. ยุ. โกสมฺพิยํ คนฺตฺวา. ๓. สี. ยุ. ตโต.

เทวสิกํ สหสฺสํ วิสฺสชฺเชตฺวา ทานํ ทาเปสิ* ตตฺถ ธีตรํ เปเสตฺวา อาหารํ อาหราเปตฺวา เอกาหํ ทฺวีหํ อิเธว สรีรํ สนฺตปฺเปตฺวา สหายกํ ปสฺสิสฺสามาติ สาธุ สามีติ. เต สาลายเมว วสึสุ. ปุนทิวเส กาเล อาโรจิเต กปณทฺธิกาทีสุ อาหารตฺถาย คจฺฉนฺเตสุ มาตาปิตโร อมฺม คนฺตฺวา อมฺหากํ อาหารํ อาหราติ ธีตรํ เปสยึสุ. มหาโภคกุลสฺส ธีตา วิปตฺติยา อจฺฉินฺนลชฺชตาย อลชฺชมานา ว ปาตึ คเหตฺวา กปณชเนน สทฺธึ อาหารตฺถาย คตา มิตฺตกุฏุมฺพิเกน กติ ปฏิวึเส คณฺหิสฺสสิ อมฺมาติ ปุฏฺฐา ตโยติ อาห. อถสฺสา ตโย ปฏิวึเส อทาสิ. ตาย ภตฺเต อาหเฏ ตโยปิ เอกโต ภุญฺชิตุํ นิสีทึสุ. อถ มาตาธีตโร เสฏฺฐึ อาหํสุ สามิ วิปตฺติ นาม มหากุลานมฺปิ อุปฺปชฺชติ อมฺเห อโนโลเกตฺวา ภุญฺช มา จินฺตยีติ อิติ นํ นานปฺปกาเรหิ ยาจิตฺวา โภเชสุํ. โส ภุญฺชิตฺวา อาหารํ ชีราเปตุํ อสกฺโกนฺโต อรุเณ อุคฺคจฺฉนฺเต กาลมกาสิ. มาตาธีตโร นานปฺปการเรหิ ปริเทวิตฺวา โรทึสุ. กุมาริกา ปุนทิวเส โรทมานา อาหารตฺถาย คนฺตฺวา เตน ตํ ทิสฺวา กติ ปฏิวึเส คณฺหิสฺสสิ อมฺมาติ วุตฺตา เทฺวติ อาห. โส เทฺว ปฏิวึเส อทาสิ. สา อาหริตฺวา มาตรํ ยาจิตฺวา โภเชสิ. สา ตาย ยาจิยมานา ภุญฺชิตฺวา อาหารํ ชีราเปตุํ อสกฺโกนฺตี ตํทิวสํ กาลมกาสิ. กุมาริกา เอกิกา ว โรทิตฺวา ปริเทวิตฺวา ตาย ทุกฺขุปฺปตฺติยา อติวิย สญฺชาตจฺฉาตก-ทุกฺขา ปุนทิวเส ยาจเกหิ สทฺธึ โรทนฺตี อาหารตฺถาย คนฺตฺวา

๑. สี. ยุ. เทติ.

กติ ปฏิวีเส คณฺหิสฺสสิ อมฺมาติ วุตฺเต[๑] เอกนฺติ อาห. มิตฺตกุฏุมฺพิโก ตํ ตโย ทิวเส ภตฺตํ คณฺหนฺตึ สญฺชานิ[๒] เตน นํ นสฺส วสลิ อชฺช ตว กุจฺฉิปฺปมาณํ อญฺญาสีติ อาห. หิโรตฺตปฺปสมฺปนฺนา กุลธีตา ปจฺโจรสฺมึ สตฺติปฺปหารํ วิย วเณ ขารปริเสกํ วิย จ ปตฺวา กึ สามีติ อาห. ตยา ปุเร ตโย โกฏฺฐาสา คหิตา หีโย เทฺว อชฺเชกํ คณฺหสิ อชฺช เต อตฺตโน กุจฺฉิปฺปมาณํ ญาตนฺติ อาห. มา มํ สามิ อตฺตโนว อตฺถาย คณฺหีติ มญฺญิตฺถาติ. อถ กสฺมา ตโย คณฺหิ อมฺมาติ. ปุเร ตโย ชนา อหุมฺหา[๓] สามิ หีโย เทฺว อชฺช เอกิกา ว ชาตมฺหีติ. โส เกน การเณนาติ ปุจฺฉิตฺวา อาทิโต ปฏฺฐาย ตาย กถิตํ สพฺพมฺปวตฺตึ สุตฺวา อสฺสูนิ สนฺธาเรตุํ อสกฺโกนฺโต สญฺชาตพลวโทมนสฺโส หุตฺวา อมฺม เอวํ สนฺเต มา จินฺตยิ ตฺวํ ภทฺทวติยเสฏฺฐิโน ธีตา อชฺชกาลโต ปฏฺฐาย มม ธีตาเยว นามาติ วตฺวา สีเส จุมฺพิตฺวา ฆรํ เนตฺวา อตฺตโน เชฏฺฐธีตุฏฺฐาเน ฐเปสิ.

สา ทานคฺเค อุจฺจาสทฺทํ มหาสทฺทํ สุตฺวา ตาต กสฺมา เอตํ ชนํ นิสฺสทฺทํ กตฺวา ทานํ น เทถาติ อาห. น สกฺกา กาตุํ อมฺมาติ. สกฺกา ตาตาติ. กถํ อมฺมาติ. ตาต ทานคฺคํ ปริกฺขิปิตฺวา เอเกกสฺเสว ปเวสนปฺปมาเณน เทฺว ทฺวารานิ โยเชตฺวา เอเกน ทฺวาเรน ปวิสิตฺวา เอเกน นิกฺขมถาติ วเทถ เอวํ นิสฺสทฺทา หุตฺวาว คณฺหิสฺสนฺตีติ. โส ตํ สุตฺวา ภทฺทโกว อมฺม อุปาโยติ

๑. สี. วุตฺตา. ๒. สี. ยุ. สญฺชานิตฺวา. ๓. สี. ยุ. อหุมฺห

ตถา กาเรสิ. สาปิ ปุพฺเพ สามา นาม วติยา ปน การิตตฺตา สามาวตี นาม ชาตา. ตโต ปฏฺฐาย ทานคฺเค โกลาหลํ ปจฺฉินฺนํ. โฆสกเสฏฺฐี ปุพฺเพ ตํ สทฺทํ สุณนฺโต มยฺหํ ทานคฺเค สทฺโทติ ตุสติ ทฺวีหตีหํ ปน สทฺทํ อสุณนฺโต มิตฺตกุฏุมฺพิกํ อตฺตโน อุปฏฺฐานํ อาคตํ ปุจฺฉิ ทียติ กปณทฺธิกาทีนํ ทานนฺติ. อาม สามีติ. อถ กึ ทฺวีหตีหํ สทฺโท น สุยฺยตีติ. ยถา นิสฺสทฺทา หุตฺวา คณฺหนฺติ ตถา เม อุปาโย กโตติ. อถ ปุพฺเพ ว กสฺมา นากาสีติ. อชานนตาย สามีติ. อิทานิ เต กถํ ญาโตติ. ธีตรา เม อกฺขาโต สามีติ. มยฺหํ อวิทิตา ตว ธีตา นาม อตฺถีติ. โส อหิวาตกโรคุปฺปตฺติโต ปฏฺฐาย สพฺพํ ภทฺทวติยเสฏฺฐิโน ปวตฺตึ อาจิกฺขิตฺวา ตสฺสา อตฺตโน เชฏฺฐธีตุฏฺฐาเน ฐปิตภาวํ อาโรเจสิ. อถ นํ เสฏฺฐี เอวํ สนฺเต มม กสฺมา น กเถสิ มม สหายกสฺส ธีตา มม ธีตา นามาติ ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ อมฺม เสฏฺฐิโน ธีตาสีติ. อาม ตาตาติ. เตนหิ มา จินฺตยิ ตฺวํ มม ธีตาสีติ ตํ สีเส จุมฺพิตฺวา ปริวารตฺถาย ตสฺสา ปญฺจ อิตฺถีสตานิ ทตฺวา ตํ อตฺตโน เชฏฺฐธีตุฏฺฐาเน ฐเปสิ.

อเถกทิวสํ ตสฺมึ นคเร นกฺขตฺตํ สงฺฆุฏฺฐํ โหติ. ตสฺมึ ปน นกฺขตฺเต พหิ อนิกฺขมนกา กุลธีตโรปิ อตฺตโน ปริวาเรน สทฺธึ ปทสาว นทึ คนฺตฺวา นหายนฺติ. ตสฺมา ตํทิวสํ สามาวตีปิ ปญฺจหิ อิตฺถีสเตหิ ปริวาริตา ราชงฺคเณเนว นหายิตุํ อคมาสิ. อุเทโน ราชาปิ สีหปญฺชเร ฐิโต ตํ ทิสฺวา กสฺสิมา นาฏกิตฺถิโยติ

ปุจฺฉิ. น กสฺสจิ นาฏกิตฺถิโย เทวาติ. อถ กสฺส ธีตโรติ. โฆสกเสฏฺฐิโน ธีตา เทว สามาวตี นาเมสาติ. โส ทิสฺวา ว อุปฺปนฺนสิเนโห เสฏฺฐิโน สาสนํ ปาเหสิ ธีตรํ กิร เม เปเสตูติ. น เปเสมิ เทวาติ. มา กิร เอวํ กโรตุ เปเสตุเยวาติ. มยํ คหปติกา นาม กุมาริกานํ โปเถตฺวา วิเหเจตฺวา กฑฺฒนภเยน น เทม เทวาติ. ราชา กุชฺฌิตฺวา เคหํ ลญฺฉาเปตฺวา เสฏฺฐิญฺจ ภริยญฺจสฺส หตฺเถ คเหตฺวา พหิ การาเปสิ. สามาวตี นหาตฺวา อาคตา เคหํ ปวิสิตุํ โอกาสํ อลภนฺตี กึ เอตํ ตาตาติ ปุจฺฉิ. อมฺม ราชา ตว การณา ปหิณิ อถ มยํ น ทสฺสามาติ วุตฺเต ฆรํ ลญฺฉาเปตฺวา อมฺเห พหิ การาเปสีติ. ตาต ภาริยํ โว กมฺมํ กตํ รญฺญา นาม ปหิเต น เทมาติ อวตฺวา สเจ เม ธีตรํ สปริวารํ คณฺหถ เทมาติ วตฺตพฺพํ ภเวยฺย ตาตาติ. สาธุ อมฺม ตว รุจิยา สติ เอวํ กริสฺสามีติ วตฺวา รญฺโญ ตถา สาสนํ ปาเหสิ. ราชา สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา ตํ สปริวารํ อาเนตฺวา อภิสิญฺจิตฺวา อคฺคมเหสิฏฺฐาเน ฐเปสิ. เสสา ตสฺสาเยว ปริวาริตฺถิโย อเหสุํ.

อิทํ สามาวติยา วตฺถุํ.

อุเทนสฺส ปน อปราปิ วาสุลทตฺตา นาม เทวี อโหสิ จณฺฑปชฺโชตสฺส ธีตา. อุชฺเชนิยํ หิ จณฺฑปชฺโชโต นาม ราชา อโหสิ. โส เอกทิวสํ อุยฺยานโต อาคจฺฉนฺโต อตฺตโน สมฺปตฺตึ โอโลเกตฺวา อตฺถิ นุ โข อญฺญสฺสปิ กสฺสจิ เอวรูปา สมฺปตฺตีติ วตฺวา กึ สมฺปตฺติ นาเมสา โกสมฺพิยํ อุเทนสฺส รญฺโญ อติมหตี

สมฺปตฺตีติ วุตฺเต อาห เตนหิ คณฺหิสฺสามิ นนฺติ. น สกฺกา
โส คเหตุนฺติ. กิญฺจิ กตฺวา คณฺหิสฺสาเมวาติ. น สกฺกา เทวาติ.
กึการณาติ. โส หตฺถิกนฺตํ นาม สิปฺปํ ชานาติ มนฺตํ ปริวตฺเตตฺวา
หตฺถิกนฺตวีณํ วาเทนฺโต นาเค ปลาเปติปิ คณฺหาติปิ หตฺถิวาหน-
สมฺปนฺโน เตน สทิโส นาม นตฺถีติ. น สกฺกา มยา ตํ คเหตุนฺติ.
สเจ เต เทว เอกนฺเตน อยํ นิจฺฉโย เตนหิ ทารุหตฺถึ กาเรตฺวา
ตสฺส วสนฏฺฐานํ เปเสหิ โส หตฺถิวาหนํ วา อสฺสวาหนํ วา สุตฺวา
ทูรมฺปิ คจฺฉติ ตตฺถ นํ อาคตํ คเหตุํ สกฺกา ภวิสฺสตีติ. ราชา
อตฺเถโส อุปาโยติ ทารุมยํ ยนฺตหตฺถึ กาเรตฺวา พหิ ปิโลติกาหิ
เวเจตฺวา กตจิตฺตกมฺมํ กตฺวา ตสฺส วิชิเต อาสนฺนฏฺฐาเน เอกสฺมึ
สรตีเร วิสฺสชฺชาเปสิ. หตฺถิโน อนฺโตกุจฺฉิยํ สฏฺฐี ปุริสา อปราปรํ
จงฺกมนฺติ หตฺถิลณฺฑํ อาหริตฺวา ตตฺถ ตตฺถ ฉฑฺเฑสุํ. เอโก
วนจรโก หตฺถึ ทิสฺวา อมฺหากํ รญฺโญ อนุจฺฉวิโกติ จินฺเตตฺวา
คนฺตฺวา อุเทนสฺส รญฺโญ อาโรเจสิ เทว มยา สพฺพเสโต
เกลาสกูฏปฏิภาโค ตุมฺหากญฺเญว อนุจฺฉวิโก วรวารโณ ทิฏฺโฐติ.
อุเทโน ราชา ตเมว มคฺคุทฺเทสกํ กตฺวา หตฺถึ อภิรุยฺห สปริวาโร
นิกฺขมิ. ตสฺสาคมนํ ญตฺวา จรปุริสา คนฺตฺวา จณฺฑปชฺโชตสฺส
อาโรเจสุํ. โส อาคนฺตฺวา มชฺเฌ ตุจฺฉํ กตฺวา อุโภสุ ปสฺเสสุ
พลนิกายํ ปโยเชสิ. อุเทโน ราชา ตสฺสาคมนํ อชานนฺโต หตฺถึ
อนุพนฺธิ. อนฺโตฐิตมนุสฺสา เวเคน ปลาเปสุํ. กฏฺฐหตฺถี รญฺโญ
มนฺตํ ปริวตฺเตตฺวา วีณํ วาเทนฺตสฺส ตนฺติสทฺทํ อสุณนฺโต วิย

ปลายติเยว. ราชา หตฺถินาคํ[๑] ปาปุณิตุํ อสกฺโกนฺโต อสฺสํ อารุยฺห อนุพนฺธิ. ตสฺมึ เวเคน อนุพนฺธนฺเต พลนิกาโย โอหิยิ. ราชา เอกโก ว อโหสิ. อถ นํ อุโภสุ ปสฺเสสุ ปยุตฺตา จณฺฑปชฺโชตสฺส ปุริสา คณฺหิตฺวา อตฺตโน รญฺโญ อทํสุ. อถสฺส พลนิกาโย อมิตฺตวสํ คตภาวํ ญตฺวา พหิ ขนฺธาวารํ นิเวเสตฺวา อจฺฉิ.

จณฺฑปชฺโชโตปิ อุเทนํ ชีวคาหเมว คาหาเปตฺวา เอกสฺมึ โจรเคเห ปกฺขิปิตฺวา ทฺวารํ ปิทหาเปตฺวา ตโย ทิวเส ชยปานํ ปิวิ. อุเทโน ตติยทิวเส อารกฺขเก ปุจฺฉิ กหํ โว ราชา ตาตาติ. ปจฺจามิตฺโต เม คหิโตติ ชยปานํ ปิวตีติ. กา นาเมสา มาตุคามสฺส วิย ตุมฺหากํ รญฺโญ กิริยา นนุ ปฏิราชานํ คเหตฺวา วิสฺสชฺเชตุํ วา มาเรตุํ วา วฏฺฏติ อมฺเห ทุกฺขํ นิสีทาเปตฺวา. ชยปานํ กิร ปิวตีติ. เต คนฺตฺวา ตมตฺถํ รญฺโญ กเถสุํ. โส คนฺตฺวา สจฺจํ กิร ตฺวํ เอวํ วเทสีติ ปุจฺฉิ. อาม มหาราชาติ. สาธุ ตํ วิสฺสชฺเชสฺสามิ เอวรูโป กิร เต มนฺโต อตฺถิ ตํ มยฺหํ ทสฺสสีติ. สาธุ ทสฺสามิ คหณสมเย มํ วนฺทิตฺวา ตํ คณฺหาหิ กึ ปน ตฺวํ มํ วนฺทิสฺสสีติ. กฺยาหํ ตํ วนฺทิสฺสามีติ. กึ น วนฺทิสฺสสีติ. น วนฺทิสฺสามีติ. อหํปิ น ทสฺสามีติ. เอวํ สนฺเต ราชาณํ เต กริสฺสามีติ. กโรหิ สรีรสฺส เม อิสฺสโร น ปน จิตฺตสฺสาติ. ราชา ตสฺส สูรคชฺชิตํ สุตฺวา กถนฺนุ โข อิมสฺส มนฺตํ คณฺหิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา อิมํ มนฺตํ อญฺญํ ชานาเปตุํ น สกฺกา มม ธีตรํ เอตสฺส สนฺติเก อุคฺคณฺหาเปตฺวา อหํ ตสฺสา สนฺติเก คณฺหิสฺสามีติ

๑. โป. หตฺถินา ตํ.

จินฺเตสิ. อถ นํ อาห อญฺญสฺส วนฺทิตฺวา คณฺหนฺตสฺส ทสฺสสีติ.
อาม มหาราชาติ. เตนหิ อมฺหากํ ฆเร เอกา ขุชฺชา อตฺถิ
ตสฺสา อนฺโตสาณิยํ นิสินฺนาย ตฺวํ พหิสาณิยํ ฐิโต ว มนฺตํ
วาเจหีติ. สาธุ มหาราช ขุชฺชา วา โหตุ ปีฐสปฺปิ วา วนฺทนฺติยา
ทสฺสามีติ. ตโต ราชา คนฺตฺวา ธีตรํ วาสุลทตฺตํ อาห อมฺม
เอโก สงฺขกุฏฺฐิ อนคฺฆํ มนฺตํ ชานาติ ตํ อญฺญํ ชานาเปตุํ
น สกฺกา ตฺวํ อนฺโตสาณิยํ นิสีทิตฺวา ตํ วนฺทิตฺวา มนฺตํ คณฺห
โส พหิสาณิยํ ฐตฺวา ตุยฺหํ วาเจสฺสติ ตว สนฺติกา อหํ คณฺหิสฺสามีติ.
เอวํ โส เนสํ อญฺญมญฺญํ สนฺถวกรณภเยน ธีตรํ ขุชฺชํ อิตรํ
สงฺขกุฏฺฐึ กตฺวา กเถสิ. โส ตสฺสา อนฺโตสาณิยํ วนฺทิตฺวา นิสินฺนาย
พหิ ฐิโตว มนฺตํ วาเจสิ.

อถ นํ เอกทิวสํ ปุนปฺปุนํ วุจฺจมานมฺปิ มนฺตปทํ วตฺตุํ
อสกฺโกนฺตึ อเร ขุชฺเช อติพหลฏฺฐกโปลํ เต มุขํ[๑] เอวํ นาม
วเทหีติ อาห. สา กุชฺฌิตฺวา อเร ทุฏฺฐกุฏฺฐิ กึ วเทสิ[๒] มาทิสา
ขุชฺชา นาม โหตีติ สาณิกณฺณํ อุกฺขิปิตฺวา กาสิ ตฺวนฺติ วุตฺเต
รญฺโญ ธีตา วาสุลทตฺตา นามาหนฺติ อาห. ปิตา เต ตํ มยฺหํ
กเถนฺโต ขุชฺชาติ กเถสีติ. มยฺหํ กเถนฺโตปิ ตํ สงฺขกุฏฺฐึ กตฺวา
กเถสีติ. เต อุโภปิ อมฺหากํ สนฺถวกรณภเยน กถิตํ ภวิสฺสตีติ
อนฺโตสาณิยญฺเญว สนฺถวํ กรึสุ. ตโต ปฏฺฐาย มนฺตคฺคหณํ วา
สิปฺปคฺคหณํ วา นตฺถิ. ราชาปิ ธีตรํ นิจฺจํ ปุจฺฉติ สิปฺปํ คณฺหสิ

๑. ม. มุขํ โปถยิสฺสามิ. ๒. สี. ยุ. กึ เอวํ วเทสิ.

อมฺมาติ. คณฺหามิ ตาตาติ. อถ นํ เอกทิวสํ อุเทโน อาห ภทฺเท สามิเกน กตฺตพฺพนฺนาม เนว มาตาปิตโร น ภาติกภคินิโย กาตุํ สกฺโกนฺติ สเจ มยฺหํ ชีวิตํ ทสฺสสิ ปญฺจ เต อิตฺถีสตานิ ปริวารํ ทตฺวา อคฺคมเหสิฏฺฐานํ ทสฺสามีติ. สเจ อิมสฺมึ วจเน ปติฏฺฐาตุํ สกฺขิสฺสถ ทสฺสามิ โว ชีวิตทานนฺติ. สกฺขิสฺสามิ ภทฺเทติ. สา สาธุ สามีติ ปิตุ สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. อถ นํ โส ปุจฺฉิ อมฺม นิฏฺฐิตํ สิปฺปนฺติ. น[๑] ตาว นิฏฺฐิตํ ตาต สิปฺปนฺติ. อถ นํ กึ อมฺมาติ. อมฺหากํ เอกํ ทฺวารญฺจ วาหนญฺจ ลทฺธุํ วฏฺฏติ ตาตาติ. อิทํ กึ อมฺมาติ. ตาต รตฺตึ กิร ตารกสญฺญาย มนฺตสฺส อุปจารตฺถาย เอกํ โอสธํ คเหตพฺพํ อตฺถิ ตสฺมา อมฺหากํ เวลาย วา อเวลาย วา นิกฺขมนกาเล เอกํ ทฺวารญฺจ วาหนญฺจ ลทฺธุํ วฏฺฏตีติ. ราชา สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิ. เต อตฺตโน อภิรุจิตํ เอกํ ทฺวารํ หตฺถคตํ กรึสุ.

รญฺโญ ปน ปญฺจ วาหนานิ อเหสุํ ภทฺทวตี นาม กเรณุกา เอกทิวสํ ปญฺญาสโยชนานิ คจฺฉติ กาโก นาม ทาโส สฏฺฐิโยชนานิ คจฺฉติ เวลกํสิ จ มุญฺชเกสิ จาติ เทฺว อสฺสา โยชนสตํ คจฺฉนฺติ นาฬาคิริ หตฺถี วีสติโยชนสตนฺติ. โส กิร ราชา อนุปฺปนฺเน พุทฺเธ เอกสฺส อิสฺสรสฺส อุปฏฺฐาโก อโหสิ. อเถกทิวสํ ตสฺมึ อิสฺสเร พหินครํ[๒] คนฺตฺวา นหาตฺวา อาคจฺฉนฺเต เอโก ปจฺเจกพุทฺโธ นครํ ปิณฺฑาย ปวิสิตฺวา สกลนครวาสีนํ มาเรน อาวฏฺฏิตตฺตา เอกํ

๑. ยุ. นาติ สทฺโท นตฺถิ. ๒. สี.ม.ยุ. พหินคเร.

ภิกฺขมฺปิ อลภิตฺวา ยถาโธเตน ปตฺเตน นิกฺขมิ. อถ นํ นครทฺวารํ สมฺปตฺตกาเล มาโร อญฺญาตกเวเสน อุปสงฺกมิตฺวา อปิ โว ภนฺเต กิญฺจิ ลทฺธนฺติ ปุจฺฉิ. กึ ปน เม ตฺวํ อลภนาการํ กรีติ. เตนหิ นิวตฺติตฺวา ปุน ปวิสถ อิทานิ น กริสฺสามีติ. นาหํ ปุน นิวตฺติสฺสามีติ. สเจ หิ นิวตฺเตยฺย ปุน โส สกลนครวาสีนํ สรีเร อธิมุจฺจิตฺวา ปาณึ ปหริตฺวา หสนเกฬึ กเรยฺย ปจฺเจกพุทฺเธ อนิวตฺเต มาโร ตตฺเถว อนฺตรธายิ.[๑] อถ โส อิสฺสโร ยถาโธเตน ปตฺเตนาคจฺฉนฺตํ ปจฺเจกพุทฺธํ ทิสฺวาว วนฺทิตฺวา อปิ ภนฺเต กิญฺจิ ลทฺธนฺติ ปุจฺฉิ. จริตฺวา นิกฺขนฺตมฺหาวุโสติ. โส จินฺเตสิ อยฺโย มยา ปุจฺฉิตํ อกเถตฺวา อญฺญํ วทติ น กิญฺจิ ลทฺธํ ภวิสฺสตีติ. อถสฺส ปตฺตํ โอโลเกนฺโต ตุจฺฉํ ปตฺตํ ทิสฺวา เคเห ภตฺตสฺส อตฺตโน นิฏฺฐิตานิฏฺฐิตภาวํ อชานนตาย สูโร หุตฺวา ปตฺตํ คเหตุํ อวิสหนฺโต ภนฺเต โถกํ อธิวาเสถาติ วตฺวา เวเคน ฆรํ คนฺตฺวา อมฺหากํ ภตฺตํ นิฏฺฐิตนฺติ ปุจฺฉิตฺวา นิฏฺฐิตนฺติ วุตฺเต ตํ อุปฏฺฐากํ อาห ตาต อญฺโญ ตยา สมฺปนฺนเวคตโร นตฺถิ สีเฆน ชเวน ตํ ภทนฺตํ ปตฺวา ปตฺตํ[๒] ภนฺเต เทถาติ วตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา เวเคน เอหีติ. โส เอกวจเนเนว ปกฺขนฺทิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา อาหริ. อิสฺสโรปิ อตฺตโน โภชนสฺส ปตฺตํ ปูเรตฺวา อิมํ สีฆํ คนฺตฺวา อยฺยสฺส สมฺปาเทหิ อหนฺเต อิโต ปตฺตึ

๑. สี. ยุ. ปจฺเจกพุทฺเธ.เป. อนฺตรธายีติ นตฺถิ. ๒. สี. ยุ. เอตฺถนฺตเร เมติ อตฺถิ.

เทมีติ อาห. โส ตํ คเหตฺวา ชเวน คนฺตฺวา ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปตฺตํ ทตฺวา ปญฺจปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา ภนฺเต เวลา อุปกฏฺฐา อหํ อติสีเฆน ชเวน คโต จ อาคโต จ เอตสฺส เม ชวสฺส ผเลน โยชนานํ ปณฺณาส สฏฺฐี สต วีสติสต คมน สมตฺถานิ ปญฺจ วาหนานิ นิพฺพตฺตนฺตุ อาคจฺฉนฺตสฺส จ เม คจฺฉนฺตสฺส จ สรีรํ สุริยเตเชน ตตฺตํ ตสฺส เม ผเลน นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตฏฺฐาเน อาณา สุริยเตชสทิสา โหตุ อิมสฺมึ เม ปิณฺฑปาเต สามินา ปตฺติ ทินฺนา ตสฺสา นิสฺสนฺเทน ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐธมฺมสฺส ภาคี โหมีติ อาห. ปจฺเจกพุทฺโธ เอวํ โหตูติ วตฺวา

" อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตุยฺหํ ขิปฺปเมว[1] สมิชฺฌตุ
สพฺเพ ปูเรนฺตุ สงฺกปฺปา จนฺโท ปณฺณรโส[2] ยถา.
อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตุยฺหํ ขิปฺปเมว สมิชฺฌตุ
สพฺเพ ปูเรนฺตุ สงฺกปฺปา มณิ โชติรโส ยถาติ "

อนุโมทนํ อกาสิ. ปจฺเจกพุทฺธานํ กิร อิมาว เทฺว คาถา อนุโมทน-คาถา นาม โหนฺติ. ตตฺถ มณิ โชติรโสติ สพฺพกามททํ มณิรตนํ วุจฺจติ. อิทนฺตสฺส ปุพฺพจริตํ. โส เอตรหิ จณฺฑปชฺโชโต อโหสิ. ตสฺส จ กมฺมสฺส นิสฺสนฺเทน อิมานิ ปญฺจ วาหนานิ นิพฺพตฺตึสุ.

อเถกทิวสํ ราชา อุยฺยานกีฬาย นิกฺขมิ. อุเทโน อชฺช ปลายิตพฺพนฺติ มหนฺตมหนฺเต จมฺมปสิพฺพเก หิรญฺญสุวณฺณสฺส ปูเรตฺวา กเรณุกปิฏฺเฐ ฐเปตฺวา วาสุลทตฺตํ อาทาย ปลายิ.

๑. สี. สพฺพเมว ๒. ยุ. ปณฺณรสี.

อนฺเตปุรปาลกา ปลายนฺตํ ทิสฺวา คนฺตฺวา รญฺโญ อาโรเจสุํ. ราชา สีฆํ คจฺฉถาติ พลํ ปหิณิ. อุเทโน พลสฺส ปกฺขนฺตภาวํ ญตฺวา กหาปณปสิพฺพกํ โมเจตฺวา ปาเตสิ. มนุสฺสา กหาปเณ อุจฺจินิตฺวา ปุน ปกฺขนฺทึสุ. อิตโร สุวณฺณปสิพฺพกํ โมเจตฺวา ปาเตตฺวา เตสํ สุวณฺณโลเภน ปปญฺจนฺตานญฺเญว พหิ นิวุตฺถํ อตฺตโน ขนฺธาวารํ ปาปุณิ. อถ นํ อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา ว อตฺตโน พลกาโย ปริวาเรตฺวา นครํ ปเวเสสิ. โส คนฺตฺวา ว วาสุลทตฺตํ อภิสิญฺจิตฺวา อคฺคมเหสิฏฺฐาเน ฐเปสิ.

อิทํ วาสุลทตฺตาย วตฺถุ.

อปรา ปน มาคนฺทิยา นาม รญฺโญ สนฺติกา อคฺคมเหสิฏฺฐานํ ลภิ. สา กิร กุรุรฏฺเฐ มาคนฺทิยสฺส พฺราหฺมณสฺส ธีตา มาตาปิสฺสา มาคนฺทิยาเตฺวว นามํ. จูฬปิตาปิสฺสา มาคนฺทิโย ว. สา อภิรูปา อโหสิ เทวจฺฉรปฏิภาคา. ปิตา ปนสฺสา อนุจฺฉวิกํ สามิกํ อลภนฺโต มหนฺเตหิ มหนฺเตหิ กุเลหิ ยาจิโตปิ ตุมฺเห น มยฺหํ ธีตุ อนุจฺฉวิกาติ ตชฺเชตฺวา อุยฺโยเชสิ. อเถกทิวสํ สตฺถา ปจฺจูสสมเย โลกํ โอโลเกนฺโต มาคนฺทิยพฺราหฺมณสฺส สปชาปติกสฺส อนาคามิผลุปนิสฺสยํ ทิสฺวา อตฺตโน ปตฺตจีวรมาทาย ตสฺส พหินิคเม อคฺคิปริจรณฏฺฐานํ อคมาสิ. โส ตถาคตสฺส รูปโสภคฺคํ[๑] อตฺตภาวํ โอโลเกตฺวา อิมสฺมึ โลเก อิมินา ปุริเสน สทิโส อญฺโญ ปุริโส นาม นตฺถิ อยํ มยฺหํ ธีตุ อนุจฺฉวิโก อิมสฺส ปุริสสฺส

๑. ม. ยุ. รูปโสภคฺคปฺปตฺตํ.

โปสาวนตฺถาย มม ธีตรํ ทสฺสามีติ จินฺเตตฺวา สมณ เอกา เม ธีตา อตฺถิ อหํ เอตฺตกํ กาลํ ตสฺสา อนุจฺฉวิกํ ปุริสํ น ปสฺสามิ ตุมฺเห ตสฺสา สา จ ตุมฺหากญฺเญว อนุจฺฉวิกา ตุมฺหากํ ปาทปริจาริกํ ตสฺสา จ ภตฺตารํ ลทฺธุํ วฏฺฏติ ตํ โว อหํ ทสฺสามิ ยาว มม คมนา อิเธว ติฏฺฐถาติ อาห. สตฺถา กิญฺจิ อวตฺวา ตุณฺหี อโหสิ. พฺราหฺมโณ เวเคน ฆรํ คนฺตฺวา โภติ โภติ ธีตุ เม อนุจฺฉวิโก ทิฏฺโฐ สีฆํ สีฆํ ตํ อลงฺกโรหีติ ตํ อลงฺการาเปตฺวา สทฺธึ พฺราหฺมณิยา อาทาย สตฺถุ สนฺติกํ ปายาสิ. สกลนครํ สงฺขุภิ อยํ เอตฺตกํ กาลํ มยฺหํ ธีตุ อนุจฺฉวิโก นตฺถีติ กสฺสจิ อทตฺวา อชฺช เม ธีตุ อนุจฺฉวิโก ทิฏฺโฐติ กิร วทติ กีทิโส นุ โข โส ปสฺสิสฺสาม นนฺติ. มหาชโน เตเนว สทฺธึ นิกฺขมิ. ตสฺมึ ธีตรํ คเหตฺวา อาคจฺฉนฺเต สตฺถา เตน วุตฺตฏฺฐาเน อฐตฺวา ตตฺถ ปทเจติยํ ทสฺเสตฺวา คนฺตฺวา อญฺญสฺมึ ฐาเน อฏฺฐาสิ. พุทฺธานํ หิ ปทเจติยํ อธิฏฺฐหิตฺวา อกฺกนฺตฏฺฐาเนเยว ปญฺญายติ น อญฺญตฺถ เยสญฺจ อตฺถาย อธิฏฺฐิตํ โหติ เตว นํ ปสฺสนฺติ เตสํ ปน อทสฺสนกรณตฺถํ หตฺถิอาทโย วา อกฺกมนฺตุ มหาเมโฆ วา วสฺสตุ เวรมฺพวาตา วา ปหรนฺตุ น นํ โกจิ มกฺเขตุํ สกฺโกติ. อถ พฺราหฺมณี พฺราหฺมณํ อาห กุหึ โส ปุริโสติ. อิมสฺมึ ฐาเน ติฏฺฐาหีติ นํ อวจํ กุหึ นุ โข โส คโตติ โอโลเกนฺโต ปทเจติยํ ทิสฺวา อยมสฺส ปทวลญฺโชติ อาห. พฺราหฺมณี สลกฺขณมนฺตานํ ติณฺณํ เวทานํ ปคุณตาย ลกฺขณมนฺเต

ปริวตฺเตตฺวา ปทลกฺขณํ อุปธาเรตฺวา นยิทํ พฺราหฺมณ ปญฺจ-
กามคุณเสวิโน ปทนฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

" รตฺตสฺส หิ อุกฺกุฏิกํ ปทํ ภเว
ทุฏฺฐสฺส โหติ สหสานุปีฬิตํ
มูฬฺหสฺส โหติ อวกฑฺฒิตํ ปทํ
วิวฏฺฏจฺฉทสฺส อิทมีทิสํ ปทนฺติ. "

อถ นํ พฺราหฺมโณ อาห โภติ ตฺวํ อุทกจาฏิยํ[๑] กุมฺภิเล วิย เคหมชฺเฌ วสนโจเร วิย มนฺเต ปสฺสนสีลา ตุณฺหี โหหีติ. พฺราหฺมณ ยํ อิจฺฉสิ ตํ วเทหิ นยิทํ ปญฺจกามคุณเสวิโน ปทนฺติ. อิโต จิโต จ โอโลเกนฺโต สตฺถารํ ทิสฺวา อยํ โส ปุริโสติ วตฺวา พฺราหฺมโณ คนฺตฺวา สมณ ธีตรํ เต โปสาวนตฺถาย ทมฺมีติ อาห. สตฺถา ธีตรา เต มยฺหํ อตฺโถ อตฺถิ วา นตฺถิ วาติ อวตฺวา ว พฺราหฺมณ เอกนฺเต การณํ กเถมีติ วตฺวา กเถหิ สมณาติ วุตฺเต มหาภินิกฺขมนโต ปฏฺฐาย ยาว อชปาลนิโคฺรธมูลา มาเรน อนุพนฺธภาวํ อชปาลนิโคฺรธมูเล จ อตีโตทานิ เม เอส วิสยนฺติ ตสฺส โสกาตุรสฺส โสกวูปสมนตฺถํ อาคตาหิ มารธีตาหิ กุมาริก-วณฺณาทิวเสน ปโยชิตปโลภนํ อาจิกฺขิตฺวา[๒]

" ทิสฺวาน ตณฺหํ อรติญฺจ ราคํ
นาโหสิ ฉนฺโท อปิ เมถุนสฺมึ

๑. สี. ม. ยุ. อุทกปาติยํ. ๒. สี. ม. ยุ. อาจิกฺขิตฺวา ตทาปิ มยฺหํ.

กิเมวิทํ มุตฺตกรีสปุณฺณํ
ปาทาปิมํ สมฺผุสิตุํ น อิจฺเฉติ๑"

อิมํ คาถมาห. คาถาปริโยสาเน พฺราหฺมโณ จ พฺราหฺมณี จ อนาคามิผเล ปติฏฺฐหึสุ. มาคนฺทิยาปิ โข ธีตา สจสฺส สมณสฺส มยา อตฺโถ นตฺถิ อนตฺถิกภาโว วตฺตพฺโพ อยํ ปน มํ มุตฺตกรีสปุณฺณํ กโรติ โหตุ อตฺตโน ชาติกุลปเทสโภคยส-วยสมฺปตฺตึ อาคมฺม ตถารูปํ ภตฺตารํ ลภิตฺวา สมณสฺส โคตมสฺส กตฺตพฺพยุตฺตกํ ชานิสฺสามีติ สตฺถริ อาฆาตํ พนฺธิ. กึ ปน สตฺถา ตสฺสา อตฺตนิ อาฆาตุปฺปตฺตึ ชานาติ น ชานาตีติ. ชานาติเยว. ชานนฺโต กสฺมา คาถมาหาติ. อิตเรสํ ทฺวินฺนํ วเสน. พุทฺธา นาม อาฆาตํ อคเณตฺวา มคฺคผลาธิคมารหานํ วเสน ธมฺมํ เทเสนฺติเยว. มาตาปิตโร ตํ เนตฺวา จูฬมาคนฺทิยํ กนิฏฺฐํ ปฏิจฺฉาเปตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา อุโภปิ ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ ปาปุณึสุ. จูฬมาคนฺทิโยปิ จินฺเตสิ มม ธีตา โอมกสตฺตสฺส นานุจฺฉวิกา เอกสฺส รญฺโญว อนุจฺฉวิกาติ ตํ อาทาย โกสมฺพึ คนฺตฺวา สพฺพาลงฺกาเรหิ อลงฺกริตฺวา อิมํ อิตฺถีรตนํ เทวสฺส อนุจฺฉวิกนฺติ อุเทนสฺส รญฺโญ อทาสิ. โส ตํ ทิสฺวาว อุปฺปนฺนพลวสิเนโห อภิเสกํ ทตฺวา ปญฺจสตมาตุคามมสฺสา ปริวารํ กตฺวา อคฺค-มเหสิฏฺฐาเน ฐเปสิ.

อิทํ มาคนฺทิยาย วตฺถุ.

๑. อยํ ปรสฺสปทสฺส เอ-วตฺตมานาวิภตฺติ อตฺตโนปทสฺส อุตฺตมปุริเส วตฺตติ น สตฺตมิยํ เอยฺยํ. อยญฺจ กจฺจายนมูลสฺส อาขฺยาตกปฺปนเย โอโลเกตพฺพา.

เอวมสฺส ทิยฑฺฒ สหสฺส นาฏกิตฺถี ปริวารา ติสฺโส อคฺคมเหสิโย อเหสุํ.

ตสฺมึ โข ปน สมเย โฆสกเสฏฺฐี กุกฺกุฏเสฏฺฐี ปาวาริกเสฏฺฐีติ โกสมฺพิยํ ตโย เสฏฺฐิโน โหนฺติ. เต อุปกฏฺฐาย วสฺสูปนายิกาย ปญฺจสเต ตาปเส หิมวนฺตโต อาคนฺตฺวา นคเร ภิกฺขาย จรนฺเต ทิสฺวา ปสีทิตฺวา นิสีทาเปตฺวา โภเชตฺวา ปฏิญฺญํ คเหตฺวา จตฺตาโร มาเส อตฺตโน สนฺติเก วาสาเปตฺวา ปุน วสฺสารตฺเต อาคมนตฺถาย ปฏิชานาเปตฺวา อุยฺโยเชสุํ. ตาปสาปิ ตโต ปฏฺฐาย อฏฺฐ มาเส หิมวนฺเต วสิตฺวา จตฺตาโร มาเส เตสํ สนฺติเก วสนฺติ. เต อปรภาเค หิมวนฺตโต อาคจฺฉนฺตา อรญฺญายตเน เอกํ มหานิโคฺรธํ ทิสฺวา ตสฺส มูเล นิสีทึสุ. เตสุ เชฏฺฐกตาปโส จินฺเตสิ อิมสฺมึ รุกฺเข อธิวตฺถา เทวตา น โอรมติกา ภวิสฺสติ มเหสกฺเขเนวตฺถ เทวราเชน ภวิตพฺพํ สาธุ วตสฺส สจายํ อิสิคณสฺส ปานียํ ทเทยฺยาติ. โส ปานียํ อทาสิ. ตาปโส นหาโนทกํ จินฺเตสิ. ตมฺปิ อทาสิ. ตโต โภชนํ จินฺเตสิ. ตมฺปิ อทาสิ. อถสฺส เอตทโหสิ อยํ เทวราชา อมฺเหหิ จินฺติตจินฺติตํ สพฺพํ เทติ อโห วต นํ ปสฺเสยฺยามาติ. โส รุกฺขกฺขนฺธํ ปทาเลตฺวา อตฺตานํ ทสฺเสสิ. อถ นํ เทวราช มหตี เต สมฺปตฺติ กินฺนุ โข กตฺวา อยํ ลทฺธาติ ปุจฺฉึสุ. มา ปุจฺฉถ อยฺยาติ. อาจิกฺข เทวราชาติ. โส อตฺตนา กตกมฺมสฺส ปริตฺตกตฺตา ลชฺชมาโน กเถตุํ น วิสหติ เตหิ ปุนปฺปุนํ นิปฺปีฬิยมาโน ปน เตนหิ สุณาถาติ วตฺวา กเถสิ.

โส กิร เอโก ทุคฺคตมนุสฺโส หุตฺวา ภตึ ปริเยสนฺโต อนาถปิณฺฑิกสฺส สนฺติเก ภติกมฺมํ ลภิตฺวา ตํ นิสฺสาย ชีวิตํ กปฺเปสิ. อเถกสฺมึ อุโปสถทิวเส สมฺปตฺเต อนาถปิณฺฑิโก วิหารโต อาคนฺตฺวา ปุจฺฉิ ตสฺส ภติกสฺส อชฺช อุโปสถทิวสภาโว เกนจิ กถิโตติ. น กถิโต สามีติ. เตนหิสฺส สายมาสํ ปจถาติ. อถสฺส ปตฺโถทนํ ปจึสุ. โส ตํทิวสํ อรญฺเญ กมฺมํ กตฺวา สายํ อาคนฺตฺวา ภตฺเต วฑฺเฒตฺวา ทินฺเน ฉาโตสฺมีติ สหสา อภุญฺชิตฺวา ว อญฺเญสุ ทิวเสสุ อิมสฺมึ เคเห ภตฺตํ เทถ สูปํ เทถ พฺยญฺชนํ เทถาติ มหาโกลาหลํ โหติ อชฺช สพฺเพ นิสฺสทฺทา นิปชฺชึสุ มยฺหเมวกสฺส อาหารํ วฑฺฒยึสุ กินฺนุ โข เอตนฺติ จินฺเตตฺวา ปุจฺฉิ อวเสสา ภุญฺชึสูติ. น ภุญฺชึสุ ตาตาติ. กึ การณาติ. อิมสฺมึ เคเห อุโปสถทิวเสสุ สายมาสํ น ปจนฺติ สพฺเพ อุโปสถิกา โหนฺติ อนฺตมโส ถนปายิโนปิ ทารเก มุขํ วิกฺขาเลตฺวา จตุมธุรํ มุเข ปกฺขิปาเปตฺวา มหาเสฏฺฐี อุโปสถิเก กาเรสิ คนฺธเตลปฺปทีเป ชาลนฺเต ขุทฺทก มหลฺลก ทารกา สยนคตา ทฺวตฺตึสาการํ สชฺฌายนฺติ ตุยฺหํ ปน อุโปสถทิวสภาวํ กเถตุํ สตึ น กริมฺหา ตสฺมา ตเวว ภตฺตํ ปกฺกํ ภุญฺชสฺสุ นนฺติ. สเจ อิทานิ อุโปสถิเกน ภวิตุํ วฏฺฏติ อหํปิ ภเวยฺยนฺติ อาห. อิทํ เสฏฺฐี ชานาตีติ. เตนหิ นํ ปุจฺฉถาติ. เต คนฺตฺวา เสฏฺฐึ ปุจฺฉึสุ. โส เอวมาห อิทานิ อภุญฺชิตฺวา มุขํ วิกฺขาเลตฺวา อุโปสถงฺคานิ อธิฏฺฐหนฺโต อุปฑฺฒุโปสถกมฺมํ ลภิสฺสตีติ. อิตโร ตํ สุตฺวา ตถา อกาสิ. ตสฺส

สกลทิวสํ กมฺมํ กตฺวา ฉาตสฺส สรีเร วาตา กุปฺปึสุ. โส โยตฺเตน[๑] อุทรํ พนฺธิตฺวา โยตฺตโกฏิยํ คเหตฺวา ปริวตฺตติ. เสฏฺฐี ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา อุกฺกาหิ ธาริยมานาหิ จตุมธุรํ คาหาเปตฺวา ตสฺส สนฺติกํ อาคนฺตฺวา กึ ตาตาติ ปุจฺฉิ. สามิ วาตา เม กุปฺปิตาติ. เตนหิ อุฏฺฐาย อิทํ เภสชฺชํ ขาทาหีติ. ตุมฺเหปิ ขาทิตฺถ สามีติ. อมฺหากํ อผาสุกํ นตฺถิ ตฺวํ ขาทาหีติ. สามิ อุโปสถกมฺมํ กโรนฺโต สกลํ กาตุํ นาสกฺขึ อุปฑฺฒุโปสถกมฺมํปิ เม วิกลํ มา อโหสีติ น อิจฺฉิ. มา เอวํ กริ ตาตาติ วุจฺจมาโนปิ อนิจฺฉิตฺวา อรุเณ อุฏฺฐหนฺเต มิลาตมาลา วิย กาลํ กตฺวา ตสฺมึ นิโคฺรธรุกฺเข เทวตา หุตฺวา นิพฺพตฺติ. ตสฺมา อิมมตฺถํ กเถตฺวา โส เสฏฺฐี พุทฺธมามโก ธมฺมมามโก สงฺฆมามโก ตํ นิสฺสาย กตสฺส อุปฑฺฒุโปสถกมฺมสฺส นิสฺสนฺเทเนว สา สมฺปตฺติ มยา ลทฺธาติ อาห.

พุทฺโธติ วจนํ สุตฺวาว ปญฺจสตา ตาปสา อุฏฺฐาย เทวตาย อญฺชลึ ปคฺคยฺห พุทฺโธติ วเทสีติ[๒] พุทฺโธติ วทามีติ ติกฺขตฺตุํ ปฏิชานาเปตฺวา โฆโสปิ โข เอโส ทุลฺลโภ โลกสฺมินฺติ อุทานํ อุทาเนตฺวา เทวเต อเนเกสุ กปฺปสตสหสฺเสสุ อสฺสุตปุพฺพํ สทฺทํ ตยา สุณาปิตมฺหาติ อาหํสุ. อถนฺเตวาสิกา อาจริยํ เอตทโวจุํ เตนหิ สตฺถุ สนฺติกํ คจฺฉามาติ. ตาตา ตโย เสฏฺฐิโน อมฺหากํ พหุปการา เสฺว เตสํ นิเวสเน ภิกฺขํ คณฺหิตฺวา เตสมฺปิ อาจิกฺขิตฺวา คมิสฺสาม อธิวาเสถ ตาตาติ. เต อธิวาสยึสุ. ปุนทิวเส เสฏฺฐิโน

๑. สี. ยุ. โยตฺตํ. ๒. สี. ยุ. วเทหีติ.

ยาคุภตฺตํ สมฺปาเทตฺวา อาสนานิ ปญฺญาเปตฺวา อชฺช โน อยฺยานํ อาคมนทิวโสติ ญตฺวา ปจฺจุคฺคมนํ กตฺวา เต อาทาย นิเวสนํ คนฺตฺวา นิสีทาเปตฺวา ภิกฺขํ อทํสุ. เต กตภตฺตกิจฺจา มหาเสฏฺฐิโน มยํ คมิสฺสามาติ วทึสุ. นนุ ภนฺเต ตุมฺเหหิ จตฺตาโร วสฺสิเก มาเส อมฺหากํ คหิตา [?] ปฏิญฺญา อิทานิ กุหึ คจฺฉถาติ. โลเก กิร พุทฺโธ อุปฺปนฺโน ธมฺโม อุปฺปนฺโน สงฺโฆ อุปฺปนฺโน ตสฺมา สตฺถุ สนฺติกํ คมิสฺสามาติ. กึ ปน ตสฺส สตฺถุ สนฺติกํ ตุมฺหากญฺเญว คนฺตุํ วฏฺฏตีติ. อญฺเญสมฺปิ อวาริตํ อาวุโสติ. เตนหิ ภนฺเต อาคเมถ มยํปิ ปริวจฺฉํ กตฺวา คจฺฉามาติ. ตุมฺเหสุ ปริวจฺฉํ กโรนฺเตสุ อมฺหากํ ปปญฺโจ โหติ มยํ ปุรโต คจฺฉาม ตุมฺเห ปจฺฉโต อาคจฺเฉยฺยาถาติ วตฺวา เต ปุเรตรํ คนฺตฺวา สมฺมาสมฺพุทฺธํ ทิสฺวา อภิตฺถวิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. อถ เนสํ สตฺถา อนุปุพฺพีกถํ กเถตฺวา ธมฺมํ เทเสสิ. เทสนา-ปริโยสาเน สพฺเพ สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา เอถ ภิกฺขโวติ[๑] วจนสมนนฺตรเมว อิทฺธิมยปตฺตจีวรธรา วสฺสสตฺติกตฺเถรา วิย อเหสุํ.

เตปิ โข ตโย เสฏฺฐิโน ปญฺจหิ ปญฺจหิ สกฏสเตหิ วตฺถจฺฉาทนสปฺปิมธุผาณิตาทีนิ ทานุปกรณานิ อาทาย สาวตฺถึ ปตฺวา เชตวนํ ปวิสิตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา ธมฺมกถํ สุตฺวา กถาปริโยสาเน โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐาย อฑฺฒมาสมตฺตํ ทานํ

๑. สี. ม. ยุ. เอหิ ภิกฺขุ.

ทฺทมานา สตฺถุ สนฺติเก วสิตฺวา โกสมฺพึคมนตฺถาย สตฺถารํ ยาจิตฺวา สตฺถารา ปฏิญฺญํ ทฺทนฺเตน สุญฺญาคาเร โข คหปตโย ตถาคตา อภิรมนฺตีติ วุตฺเต อญฺญาตํ ภนฺเต อมฺเหหิ ปหิตสาสเนนาคนฺตุํ วฏฺฏตีติ วตฺวา โกสมฺพึ คนฺตฺวา โฆสกเสฏฺฐี โฆสิตารามํ กุกฺกุฏเสฏฺฐี กุกฺกุฏารามํ ปาวาริกเสฏฺฐี ปาวาริการามนฺติ ตโย มหาวิหาเร กาเรตฺวา สตฺถุ อาคมนตฺถาย สาสนํ ปหิณึสุ. สตฺถา เตสํ สาสนํ สุตฺวา ตตฺถ อคมาสิ. เต ปจฺจุคฺคนฺตฺวา สตฺถารํ วิหาเร ปเวเสตฺวา อิมํ วิหารํ จาตุทฺทิสสฺส พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส เทมีติ ติกฺขตฺตุํ นิยฺยาเทตฺวา วาเรน วาเรน ปฏิชคฺคนฺติ. สตฺถา เทวสิกํ เอเกกสฺมึ วิหาเร วสติ ยสฺส วิหาเร วุตฺโถ โหติ ตสฺเสว ฆรทฺวาเร ปิณฺฑาย จรติ.

เตสํ ปน ติณฺณํ เสฏฺฐีนํ อุปฏฺฐาโก สุมโน นาม มาลากาโร อโหสิ. โส เต เสฏฺฐิโน เอวมาห อหํ ตุมฺหากํ ทีฆรตฺตํ อุปการโก สตฺถารํ โภเชตุกาโมมฺหิ มยฺหํ เอกทิวสํ สตฺถารํ เทถาติ. เตนหิ ภเณ เสฺว โภเชหีติ. สาธุ สามีติ โส สตฺถารํ นิมนฺเตตฺวา สกฺการํ ปฏิยาเทสิ. ตทา ราชา สามาวติยา เทวสิกํ ปุปฺผมูเล อฏฺฐ กหาปเณ เทติ. ตสฺสา ขุชฺชุตฺตรา นาม ทาสี สุมนมาลาการสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา นิพทฺธํ ปุปฺผานิ คณฺหาติ. อถ นํ ตสฺมึ ทิวเส อาคตํ มาลากาโร อาห มยา สตฺถา นิมนฺติโต อชฺช อคฺคปุปฺเผหิ สตฺถารํ ปูเชสฺสามิ ติฏฺฐ ตาว ตุวํ ปริเวสนาย สหายิกา หุตฺวา ธมฺมํ สุตฺวา อวเสสานิ ปุปฺผานิ คเหตฺวา คมิสฺสสีติ.

สา สาธูติ อธิวาเสสิ. สุมโน พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริวิสิตฺวา อนุโมทนกรณตฺถาย ปตฺตํ อคฺคเหสิ. สตฺถา อนุโมทนธมฺมเทสนํ อารภิ. ขุชฺชุตฺตราปิ สตฺถุ ธมฺมกถํ สุณนฺตีเยว โสตาปตฺติผเล ปติฏฺจหิ. สา อญฺเญสุ ทิวเสสุ จตฺตาโร กหาปเณ อตฺตโน คเหตฺวา จตูหิ ปุปฺผานิ คเหตฺวา คจฺฉติ ตํทิวสํ อฏฺจหิปิ ปุปฺผานิ คเหตฺวา คตา. อถ นํ สามาวตี อาห กินฺนุ โข อมฺม อมฺหากํ รญฺญา ทฺวิคุณํ ปุปฺผมูลํ ทินฺนนฺติ. โน อยฺเยติ. อถ กสฺมา พหูนิ ปุปฺผานีติ. อญฺเญสุ ทิวเสสุ อหํ จตฺตาโร กหาปเณ อตฺตโน คเหตฺวา จตูหิ ปุปฺผานิ อาหรามีติ. อชฺช กสฺมา น คณฺหสีติ. สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ธมฺมกถํ สุตฺวา ธมฺมสฺส อธิคตตฺตาติ. อถ นํ อเร ทุฏฺจทาสิ เอตฺตกํ กาลํ ตยา คหิตกหาปเณ เม เทหีติ อตชฺเชตฺวา อมฺม ตยา ปีตํ อมตํ อมฺเหปิ ปาเยหีติ วตฺวา เตนหิ มํ นหาเปหีติ วุตฺเต โสฬสหิ คนฺโธทกฆเฏหิ นหาเปตฺวา เทฺว มฏฺจสาฏเก ทาเปสิ. สา เอกํ นิวาเสตฺวา เอกํ ปารุปิตฺวา อาสนํ ปญฺญาเปตฺวา เอกํ วีชนึ อาหราเปตฺวา อาสเน นิสีทิตฺวา จิตฺรวีชนึ[๑] อาทาย ปญฺจ มาตุคามสตานิ อามนฺเตตฺวา ตาสํ สตฺถารา เทสิตนิยาเมเนว ธมฺมํ เทเสสิ. ตสฺสา ธมฺมกถํ สุตฺวา ตา สพฺพาปิ โสตาปตฺติผเล ปติฏฺจหึสุ. ตา สพฺพาปิ ขุชฺชุตฺตรํ วนฺทิตฺวา อมฺม อชฺชโต ปฏฺจาย ตฺวํ กิลิฏฺจกมฺมํ มา กริ อมฺหากํ มาตุฏฺจาเน จ อาจริยฏฺจาเน จ ฐตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา สตฺถารา เทสิตํ

๑. สี. วิจิตฺตวีชนึ.

ธมฺมํ สุณิตฺวา อมฺหากํ กเถหีติ วทึสุ. สา ตถา กโรนฺตี อปรภาเค ติปิฏกธรา ชาตา. อถ นํ สตฺถา เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวิกานํ อุปาสิกานํ ธมฺมกถิกานํ[๑] ยทิทํ ขุชฺชุตฺตราติ เอตทคฺเค[๒] ฐเปสิ. ตาปิ โข ปญฺจสตา อิตฺถิโย ตํ เอวมาหํสุ อมฺม สตฺถารํ ปสฺสิตุกามมฺห ตํ โน ทสฺเสหิ คนฺธมาลาทีหิ นํ ปูเชสฺสามาติ. อยฺเย ราชกุลํ นาม ภาริยํ ตุมฺเห คเหตฺวา พหิ คนฺตุํ น สกฺกาติ. อมฺม มา โน นาเสหิ ทสฺเสเหว อมฺหากํ สตฺถารนฺติ. เตนหิ ตุมฺหากํ วสนคพฺภานํ ภิตฺตีสุ ยตฺตเกน โอโลเกตุํ สกฺกา โหติ ตตฺตกํ ฉิทฺทํ กตฺวา คนฺธมาลาทีนิ อาหราเปตฺวา สตฺถารํ ติณฺณํ เสฏฺฐีนํ ฆรทฺวารํ คจฺฉนฺตํ ตุมฺเห เตสุ เตสุ ฐาเนสุ ฐตฺวา โอโลเกถ เจว หตฺเถ ปสาเรตฺวา วนฺทถ จ ปูเชถ จาติ. ตา ตถา กตฺวา สตฺถารํ คจฺฉนฺตญฺเจว อาคจฺฉนฺตญฺจ โอโลเกตฺวา วนฺทึสุ เจว ปูเชสุํ จ.

อเถกทิวสํ มาคนฺทิยา อตฺตโน ปาสาทตลโต นิกฺขมิตฺวา จงฺกมมานา ตาสํ วสนฏฺฐานํ คนฺตฺวา คพฺเภสุ ฉิทฺทํ ทิสฺวา อิทํ กินฺติ ปุจฺฉิตฺวา ตาหิ ตสฺสา สตฺถริ พนฺธาฆาตํ อชานนฺตีหิ สตฺถา อิมํ นครํ อาคโต มยํ เอตฺถ ฐตฺวา สตฺถารํ วนฺทาม เจว ปูเชม จาติ วุตฺเต อาคโต นาม อิมํ นครํ สมโณ โคตโม อิทานิสฺส กตฺตพฺพํ ชานิสฺสามิ อิมาปิ ตสฺส อุปฏฺฐายิกา อิมาสํปิ กตฺตพฺพํ ชานิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา คนฺตฺวา รญฺโญ อาโรเจสิ มหาราช สามาวตีมิสฺสกานํ ปญฺจสตานํ อิตฺถีนํ พหิทฺธา ปตฺถนา

๑. สี. ม. ยุ. พหุสฺสุตานํ. ๒. องฺ. เอก. ๒๐/๓๔.

อตฺถิ กติปาเหเนว เต ชีวิตํ น ภวิสฺสตีติ. ราชา น ตา เอวรูปํ กริสฺสนฺตีติ น สทฺทหิ ปุน วุตฺเตปิ น สทฺทหิเยว. อถ นํ เอวํ ติกฺขตฺตุํ วุตฺเตปิ อสทฺทหนฺตํ สเจ เม น สทฺทหสิ ตาสํ วสนฏฺฐานํ คนฺตฺวา อุปธาเรหิ มหาราชาติ อาห. ราชา คนฺตฺวา คพฺเภสุ ฉิทฺทํ ทิสฺวา อิทํ กินฺติ ปุจฺฉิตฺวา ตสฺมึ อตฺเถ อาโรจิเต ตาสํ อกุชฺฌิตฺวา กิญฺจิ อวตฺวา ว ฉิทฺทานิ ปิทหาเปตฺวา สพฺพคพฺเภสุ ขุทฺทจฺฉิทฺทกวาตปานานิ กาเรสิ. ขุทฺทจฺฉิทฺทกวาตปานานิ กิร ตสฺมึ กาเล อุปฺปนฺนานิ.

มาคนฺทิยา ตาสํ กิญฺจิ กาตุํ อสกฺกุณิตฺวา สมณสฺส โคตมสฺเสว กตฺตพฺพํ กริสฺสามีติ นาคราน ลญฺจํ ทตฺวา สมณํ โคตมํ อนฺโตนครํ ปวิสิตฺวา จรนฺตํ ทาสกมฺมกรโปริเสหิ สทฺธึ อกฺโกสิตฺวา ปริภาสิตฺวา ปลาเปถาติ. มิจฺฉาทิฏฺฐิกา ตีสุ รตเนสุ อปฺปสนฺนา อนฺโตนครํ ปวิฏฺฐํ สตฺถารํ อนุพนฺธิตฺวา โจโรสิ พาโลสิ มูฬฺโหสิ โอฏฺโฐสิ โคโณสิ คทฺรโภสิ เนรยิโกสิ ติรจฺฉานคโตสิ นตฺถิ ตุยฺหํ สุคติ ทุคฺคติเยว ตุยฺหํ ปาฏิกงฺขาติ ทสหิ อกฺโกสวตฺถูหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ. ตํ สุตฺวา อายสฺมา อานนฺโท สตฺถารํ เอตทโวจ ภนฺเต อิเม นาครา อมฺเห อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ อิโต อญฺญตฺถ คจฺฉามาติ. กุหึ อานนฺทาติ. อญฺญํ นครํ ภนฺเตติ. ตตฺถ มนุสฺเสสุ อกฺโกสนฺเตสุ ปุน กตฺถ คมิสฺสาม อานนฺทาติ. ตโตปิ อญฺญํ นครํ ภนฺเตติ. ตตฺถ มนุสฺเสสุ อกฺโกสนฺเตสุ กุหึ คมิสฺสามาติ. ตโต อญฺญํ นครํ ภนฺเตติ.

อานนฺท น เอวํ กาตุํ วฏฺฏติ ยตฺถ อธิกรณํ อุปฺปนฺนํ ตตฺเถว ตสฺมึ วูปสนฺเต อญฺญตฺถ คนฺตุํ วฏฺฏติ เก ปน เต อานนฺท อกฺโกสนฺตีติ. ภนฺเต ทาสกมฺมกเร อุปาทาย สพฺเพ อกฺโกสนฺตีติ. อหํ อานนฺท สงฺคามํ โอติณฺณหตฺถิสทิโส สงฺคามํ โอติณฺณ-หตฺถิโน หิ จตูหิ ทิสาหิ อาคเต สเร สหิตุํ ภาโร ตเถว พหูหิ ทุสฺสีเลหิ กถิตกถานํ สหนํ นาม มยฺหํ ภาโรติ วตฺวา อตฺตานํ อารพฺภ ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา นาควคฺเค ติสฺโส คาถา อภาสิ

" อหํ นาโคว สงฺคาเม จาปาโต ปติตํ สรํ
อติวากฺยํ ติติกฺขิสฺสํ ทุสฺสีโล หิ พหุชฺชโน.
ทนฺตํ นยนฺติ สมิตึ ทนฺตํ ราชาภิรูหติ
ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ โยติวากฺยํ ติติกฺขติ.
วรมสฺสตรา ทนฺตา อาชานียา จ สินฺธวา
กุญฺชรา จ มหานาคา อตฺตทนฺโต ตโต วรนฺติ. "

ธมฺมกถา สมฺปตฺตมหาชนสฺส สาตฺถิกา อโหสิ. เอวํ ธมฺมํ เทเสตฺวา มา จินฺตยิตฺถ อานนฺท เอเต สตฺตาหมตฺตเมว อกฺโกสิสฺสนฺติ อฏฺฐเม ทิวเส ตุณฺหี ภวิสฺสนฺติ พุทฺธานํ หิ อุปฺปนฺนํ อธิกรณํ สตฺตาหโต อุตฺตรึ น คจฺฉตีติ.

มาคนฺทิยา สตฺถารํ อกฺโกสาเปตฺวา ปลาเปตุํ อสกฺโกนฺตี กินฺนุ โข กริสฺสามีติ จินฺเตตฺวา อิมา เอตสฺส อุปตฺถมฺภภูตา เอตาสํ พฺยสนํ กริสฺสามีติ เอกทิวสํ รญฺโญ สุราปานฏฺฐาเน อุปฏฺฐานํ กโรนฺตี จูฬปิตุ สาสนํ ปหิณิ อตฺโถ เม กิร กุกฺกุเฏหิ

อญฺจ มตกุกฺกุเฏ อญฺจ สชีวกุกฺกุเฏ คเหตฺวา อาคจฺฉตุ อาคนฺตฺวา จ ปน โสปาณมตฺถเก ฐตฺวา อาคตภาวํ นิเวเทตฺวา ปวิสตูติ วุตฺเตปิ อปวิสิตฺวา ปฐมํ อญฺจ สชีวกุกฺกุเฏ ปหิณตุ ปจฺฉา อิตเรติ จูฬุปฏฺฐากสฺส จ มม วจนํ กเรยฺยาสีติ ลญฺจํ อทาสิ. มาคนฺทิโย อาคนฺตฺวา รญฺโญ นิเวทาเปตฺวา ปวิสตูติ วุตฺเต รญฺโญ อาปานภูมึ น ปวิสิสฺสามีติ อาห. อิตรา จูฬุปฏฺฐากํ ปหิณิ คจฺฉ ตาต มม จูฬปิตุ สนฺติกนฺติ. โส คนฺตฺวา เตน ทินฺเน อญฺจ สชีวกุกฺกุเฏ อาเนตฺวา เทว ปุโรหิเตน ปณฺณาการโร ปหิโตติ อาห. ราชา ภทฺทโก วต โน อุตฺตริภงฺโค อุปฺปนฺโน โก นุ โข ปเจยฺยาติ อาห. มาคนฺทิยา มหาราช สามาวตีปมุขา ปญฺจสตา อิตฺถิโย นิกฺกมฺมา วิจรนฺติ ตาสํ เปเสหิ ตา ปจิตฺวา อาหริสฺสนฺตีติ อาห. ราชา คจฺฉ ตาสํ ทตฺวา อญฺญสฺส กิร หตฺเถ อทตฺวา สยเมว มาเรตฺวา ปจนฺตูติ เปเสสิ. จูฬุปฏฺฐาโก สาธุ เทวาติ คนฺตฺวา ตถา วตฺวา ตาหิ มยํ ปาณาติปาตํ น กโรมาติ ปฏิกฺขิตฺโต อาคนฺตฺวา ตมตฺถํ รญฺโญ อาโรเจสิ. มาคนฺทิยา ทิฏฺฐํ เต มหาราช อิทานิ ตาสํ ปาณาติปาตสฺส กรณํ วา อกรณํ วา ชานิสฺสสิ สมณสฺส โคตมสฺส ปจิตฺวา เปเสนฺตูติ วเทหิ เทวาติ อาห. ราชา ตถา วตฺวา เปเสสิ. อิตโร คเหตฺวา คจฺฉนฺโต วิย หุตฺวา คนฺตฺวา เต กุกฺกุเฏ ปุโรหิตสฺส ทตฺวา มตกุกฺกุเฏ คเหตฺวา ตาสํ สนฺติกํ เนตฺวา อิเม กิร กุกฺกุเฏ ปจิตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ ปหิณถาติ อาห. อาหร สามิ

อิทนฺนาม อมฺหากํ กิจฺจนฺติ ปจฺจุคฺคนฺตฺวา คณฺหึสุ. โส รญฺโญ สนฺติกํ อาคนฺตฺวา กึ ตาตาติ ปุฏฺโฐ สมณสฺส โคตมสฺส ปจิตฺวา เปเสถาติ วุตฺตมตฺเตเยว ปฏิมคฺคํ อาคนฺตฺวา คณฺหึสูติ อาจิกฺขิ. มาคนฺทิยา ปสฺส มหาราช น ตา ตุมฺหาทิสานํ กโรนฺติ พหิทฺธา ปตฺถนา ตาสํ อตฺถีติ วุตฺเต น สทฺทหสีติ อาห. ราชา ตํ สุตฺวาปิ อธิวาเสตฺวา ตุณฺหีเยว อโหสิ. มาคนฺทิยา กินฺนุ โข กริสฺสามีติ จินฺเตสิ.

ตทา ปน ราชา สามาวติยา จ วาสุลทตฺตาย จ มาคนฺทิยาย จาติ ติสฺสนฺนํปิ เอตาสํ ปาสาทตเล วาเรน วาเรน สตฺตาหํ วีตินาเมติ. อถ เสฺว วา ปรเสฺว[๑] วา สามาวติยา ปาสาทตลํ คมิสฺสตีติ ญตฺวา มาคนฺทิยา จูฬปิตุ สาสนํ ปหิณิ อลคทฺเทน กิร เม อตฺโถ ทาฐา อุทฺธริตฺวา เอกํ สปฺปํ เปเสตูติ. โส ตถา กตฺวา เปเสสิ. ราชา อตฺตโน คมนฏฺฐานํ หตฺถิกนฺตวีณํ อาทายเยว คจฺฉติ. ตสฺสา โปกฺขเร เอกํ ฉิทฺทํ อตฺถิ. มาคนฺทิยา เตน ฉิทฺเทน สปฺปํ ปเวเสตฺวา ฉิทฺทํ มาลาคุเลน ถเกสิ. สปฺโป ทฺวีหตีหํ อนฺโตวีณายเมว อโหสิ. มาคนฺทิยา รญฺโญ คมนทิวเส อชฺช กตริสฺสา[๒] ปาสาทํ คมิสฺสสิ เทวาติ ปุจฺฉิตฺวา สามาวติยาติ วุตฺเต อชฺช มยา มหาราช อมนาโป สุปิโน ทิฏฺโฐ น สกฺกา ตตฺถ คนฺตุํ เทวาติ. คจฺฉาเมวาติ. สา ยาวตติยํ วาเรตฺวา เอวํ สนฺเต อหํปิ ตุมฺเหหิ สทฺธึ คมิสฺสามีติ วตฺวา นิวตฺติยมานาปิ อนิวตฺติตฺวา

๑. ยุ. ปเร วา. ๒. สี. ยุ. กตรสฺสา.

น ชานามิ กึ ภวิสฺสติ เทวาติ รญฺญา สทฺธิญฺเญว อคมาสิ.
ราชา สามาวตีมิสฺสกาหิ ทินฺนานิ วตฺถ ปุปฺผ คนฺธาภรณานิ ธาเรตฺวา
สุโภชนํ ภุญฺชิตฺวา วีณํ อุสฺสีสเก ฐเปตฺวา สยเน นิปชฺชิ. มาคนฺทิยา
อปราปรํ วิจรนฺตี วิย หุตฺวา วีณาฉิทฺทโต ปุปฺผคุฬํ อปเนสิ.
สปฺโป ทฺวีหตีหํ นิราหาโร เตน ฉิทฺเทน นิกฺขมิตฺวา อสฺสสนฺโต[๑]
ผณํ กตฺวา สยนปิฏฺเฐ นิปชฺชิ. มาคนฺทิยา ตํ ทิสฺวา เทว สปฺโปติ[๒]
มหาสทฺทํ กตฺวา ราชานญฺจ ตา จ อกฺโกสนฺตี อยํ ทนฺธราชา
อลกฺขิโก มยฺหํ วจนํ น สุณาติ อิมาปิ นิสฺสิริกา ทุพฺพินีตา
กินฺนาม รญฺโญ สนฺติกา น ลภนฺติ กึ นุ ตุมฺเห อิมสฺมึ มเตเยว
สุขํ ชีวิสฺสถ ชีวนฺเต ทุกฺขํ ชีวถ อชฺช มยา ปาปสุปิโน ทิฏฺโฐ
สามาวติยา ปาสาทํ คนฺตุํ น วฏฺฏตีติ วิรวนฺติยาปิ เม ตยา
สทฺโท น สุโต เทวาติ อาห. ราชา สปฺปํ ทิสฺวา มรณภยตชฺชิโต
เอวรูปํปิ นาม อิมํ กริสฺสนฺติ อโห ปาปาหํ อิมาสํ ปาปภาวํ
อาจิกฺขนฺติยาปิ อิมิสฺสา วจนํ น สทฺทหึ ปฐมํ อตฺตโน คพฺเภสุ
ฉิทฺทานิ กตฺวา นิสินฺนา ปุน มยา เปสิเต กุกฺกุเฏ ปฏิปหิณึสุ.
อชฺช สยเน สปฺปํ วิสฺสชฺชึสูติ โกเธน สมฺปชฺชลิโต วิย อโหสิ.
สามาวตีปิ ปญฺจนฺนํ อิตฺถีสตานํ โอวาทํ อทาสิ อมฺมา อมฺหากํ
อญฺญํ ปฏิสรณํ นตฺถิ นรินฺเท จ เทวิยา จ อตฺตนิ จ สมเมว
เมตฺตจิตฺตํ ปวตฺเตถ มา กสฺสจิ โกปํ กริตฺถาติ. ราชา สหสฺส-
ถามํ สิงฺคธนุ อาทาย ชิยํ โปเถตฺวา วิสปีตํ สรํ สนฺนยฺหิตฺวา
๑. สี. ม. ยุ. ปสฺสนฺโต. ๒. ม. ตํ ทิสฺวา ธีธี เทว สปฺโปติ.

สามาวตึ ปุเร กตฺวา สพฺพา ตา ปฏิปาฏิยา ฐปาเปตฺวา สามาวติยา อุเร สรํ วิสฺสชฺเชสิ. โส ตสฺสา เมตฺตานุภาเวน ปฏินิวตฺติตฺวา อาคตมคฺคาภิมุโข ว หุตฺวา รญฺโญ หทยํ ปวิสนฺโต วิย อฏฺฐาสิ. ราชา จินฺเตสิ มยา ขิตฺโต สโร สิลํปิ วิชฺฌิตฺวา คจฺฉติ อากาเส ปฏิหนนฏฺฐานํปิ นตฺถิ อถ ปเนส นิวตฺติตฺวา มม หทยาภิมุโข ชาโต อยํ หิ นิจฺจิตฺโต นิสฺสตฺโต นิชฺชีโว สโรปิ เอติสฺสา คุณํ ชานาติ อหํ มนุสฺสภูโตปิ น ชานามีติ. โส ธนุ ฉฑฺเฑตฺวา อญฺชลึ ปคฺคยฺห สามาวติยา ปาทมูเล อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อิมํ คาถมาห

" สมฺมุยฺหามิ ปมุยฺหามิ สพฺพา มุยฺหนฺติ เม ทิสา
สามาวติ มํ ตายสฺสุ ตฺวญฺจ เม สรณํ ภวาติ. "

สา ตสฺส วจนํ สุตฺวา สาธุ เทว มํ สรณํ คจฺฉาติ อวตฺวา ยมหํ มหาราช สรณํ คตา ตเมว ตฺวมฺปิ สรณํ คจฺฉาติ.

" อิทํ วตฺวา สามาวตี สมฺมาสมฺพุทฺธสาวิกา
มา มํ ตฺวํ สรณํ คจฺฉ ยมหํ สรณํ คตา "
เอส พุทฺโธ มหาราช เอส พุทฺโธ อนุตฺตโร
สรณํ คจฺฉ ตํ พุทฺธํ ตฺวญฺจ เม สรณํ ภวาติ อาห."

ราชา ตสฺสา วจนํ สุตฺวา อิทานาหํ อติเรกตรํ ภายามีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

" เอส ภิยฺโย ปมุยฺหามิ สพฺพา มุยฺหนฺติ เม ทิสา
สามาวติ มํ ตายสฺสุ ตฺวญฺจ เม สรณํ ภวาติ. "

อถ นํ สา ปุริมนเยเนว ปุน ปฏิกฺขิปิตฺวา เตนหิ ตญฺจ สรณํ คจฺฉามิ สตฺถารญฺจ วรญฺจ เต ทมฺมีติ วุตฺเต วโร คหิโต โหตุ มหาราชาติ อาห. โส สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา สรณํ คนฺตฺวา นิมนฺเตตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส สตฺตาหํ ทานํ[๑] ทตฺวา สามาวตึ อามนฺเตตฺวา อุฏฺเฐหิ วรํ คณฺหาหีติ อาห. มหาราช มยฺหํ หิรญฺญาทีหิ อตฺโถ นตฺถิ อิทํ ปน เม วรํ เทหิ ตถา กโรหิ ยถา สตฺถา นิพทฺธํ ปญฺจหิ ภิกฺขุสเตหิ สทฺธึ อิธาคจฺฉติ ธมฺมํ สุณิสฺสามาติ. ราชา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา ภนฺเต ปญฺจหิ ภิกฺขุสเตหิ สทฺธึ นิพทฺธํ อิธาคจฺฉถ สามาวตีมิสฺสกา[๒] ธมฺมํ สุณิสฺสามาติ วทนฺตีติ อาห. มหาราช พุทฺธานํ นาม เอกสฺมึ ฐาเน นิพทฺธํ คนฺตุํ น วฏฺฏติ มหาชโน ปจฺจาสึสตีติ. เตนหิ ภนฺเต เอกํ ภิกฺขุํ อาณาเปถาติ. สตฺถา อานนฺทตฺเถรํ อาณาเปสิ. โส ตโต ปฏฺฐาย ปญฺจ ภิกฺขุสตานิ อาทาย นิพทฺธํ ราชกุลํ คจฺฉติ. ตาปิ เทวิโย นิพทฺธํ เถรํ สปริวารํ โภเชนฺติ ธมฺมํ สุณนฺติ.

ตา เอกทิวสํ เถรสฺส ธมฺมกถํ สุตฺวา ปสีทิตฺวา ปญฺจหิ อุตฺตราสงฺคสเตหิ ธมฺมปูชํ อกํสุ. เอเกโก อุตฺตราสงฺโค ปญฺจสตานิ อคฺฆติ. ตาสํ เอกํ วตฺถํปิ อทิสฺวา ราชา ปุจฺฉิ กุหึ อุตฺตราสงฺคาติ. อยฺยสฺส โน ทินฺนาติ. เตน สพฺเพ คหิตาติ. อาม คหิตาติ. ราชา เถรํ อุปสงฺกมิตฺวา ตาหิ อุตฺตราสงฺคานํ ทินฺนภาวํ ปุจฺฉิตฺวา ตาหิ ทินฺนภาวญฺจ เถเรน คหิตภาวญฺจ สุตฺวา นนุ ภนฺเต อติพหูนิ

๑. สี. ยุ. มหาทานํ. ๒. สี. ยุ. สามาวตีมิสฺสิกา.

วตฺถานิ เอตฺตเกหิ กึ กริสฺสถาติ ปุจฺฉิ. อมฺหากํ ปโหนกานิ คณฺหิตฺวา เสสานิ ชิณฺณจีวรกานํ ทสฺสามิ มหาราชาติ. เต อตฺตโน ปุราณจีวรานิ กึ กริสฺสนฺตีติ. ชิณฺณตรจีวรกานํ ทสฺสนฺตีติ. เต อตฺตโน ชิณฺณจีวรานิ กึ กริสฺสนฺตีติ. ปจฺจตฺถรณานิ กริสฺสนฺตีติ. ปุราณปจฺจตฺถรณานิ กึ กริสฺสนฺตีติ. ภุมฺมตฺถรณานิ กริสฺสนฺตีติ. ปุราณภุมฺมตฺถรณานิ กึ กริสฺสนฺตีติ. ปาทปุญฺฉนานิ กริสฺสนฺติ มหาราชาติ. ปุราณปาทปุญฺฉนานิ กึ กริสฺสนฺตีติ. ขณฺฑาขณฺฑิกํ โกฏฺเฏตฺวา มตฺติกาย มทฺทิตฺวา ภิตฺตึ วิลิมฺปิสฺสนฺตีติ. ภนฺเต เอตฺตกํ กตฺวาปิ อยฺยานํ ทินฺนานิ น นสฺสนฺตีติ. อาม มหาราชาติ. ราชา ปสนฺโน อปรานิ ปญฺจ วตฺถสตานิ อาหราเปตฺวา เถรสฺส ปาทมูเล ฐปาเปสิ. เถโร กิร ปญฺจสคฺฆนิกานิ วตฺถานิ ปญฺจสตภาเคน ปาทมูเล ฐเปตฺวา ทินฺนานิ ปญฺจสตกฺขตฺตุํ ลภิ สหสฺสคฺฆนิกานิ วตฺถานิ สหสฺสภาเคน ปาทมูเล ฐเปตฺวา ทินฺนานิ สหสฺสกฺขตฺตุํ ลภิ สตสหสฺสคฺฆนิกานิ วตฺถานิ สตสหสฺสภาเคน ปาทมูเล ฐเปตฺวา ทินฺนานิ สตสหสฺสกฺขตฺตุํ ลภิ. เอกํ เทฺว ตีณิ จตฺตาริ ปญฺจ ทสาติอาทินา นเยน ลทฺธานํ ปน คณนา นาม นตฺถิ. ตถาคเต กิร ปรินิพฺพุเต เถโร สกลชมฺพุทีปํ วิจริตฺวา สพฺพวิหาเรสุ ภิกฺขูนํ อตฺตโน สนฺตกาเนว ปตฺตจีวรานิ อทาสิ.

มาคนฺทิยา ยมหํ กโรมิ ตํ ตถา อหุตฺวา อญฺญถาว โหติ กินฺนุ โข กริสฺสามีติ จินฺเตตฺวา อตฺเถโส อุปาโยติ รญฺเญ

อุยฺยานกีลํ คจฺฉนฺเต๑ จูฬปิตุ สาสนํ ปหิณิ สามาวติยา ปาสาทํ คนฺตฺวา ทุสฺสโกฏฺฐาคารเตลโกฏฺฐาคารานิ วิวราเปตฺวา ทุสฺสานิ เตลจาฏีสุ เตเมตฺวา ถมฺเภ เวเฐตฺวา ตา สพฺพา เอกโต กตฺวา ทฺวารํ ปิทหิตฺวา พหิ ยนฺตกํ ทตฺวา ทณฺฑทีปกาหิ เคเห อคฺคึ ททมาโน โอตริตฺวา คจฺฉตูติ. โส ปาสาทํ อภิรุยฺห โกฏฺฐาคารานิ วิวราเปตฺวา วตฺถานิ เตลจาฏีสุ เตเมตฺวา ถมฺเภ เวเฐตุมารภิ. อถ นํ สามาวตีปมุขา อิตฺถิโย กึ เอตํ จูฬปิตาติ วทนฺติโย อุปสงฺกมึสุ. อมฺมา ราชา ทฬฺหีกมฺมตฺถาย อิเม ถมฺเภ เตล-ปิโลติกาหิ เวฐาเปติ ราชเคเห นาม สุยุตฺตทุยุตฺตํ ทุชฺชานํ มา เม สนฺติเก โหถ อมฺมาติ เอวํ วตฺวา ตา อาคตา คพฺเภ ปเวเสตฺวา ทฺวารานิ ปิทหิตฺวา พหิ ยนฺตกํ ทตฺวา อาทิโต ปฏฺฐาย อคฺคึ ททนฺโต โอตริ. สามาวตี ตาสํ โอวาทํ อทาสิ อมฺหากํ อนมตคฺเค สํสาเร วิจรนฺตีนํ เอวํ อคฺคินา ฌายมานานํ อตฺตภาวานํ พุทฺธ-ญาเณนปิ ปริจฺเฉโท น สุกโร อปฺปมตฺตา โหถาติ. ตา เคเห ฌายนฺเต เวทนาปริคฺคหกมฺมฏฺฐานํ มนสิกโรนฺติโย กาจิ ทุติยผลํ กาจิ ตติยผลํ ปาปุณึสุ เตน วุตฺตํ อถโข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ อิธ ภนฺเต รญฺโญ อุเทนสฺส อุยฺยานคตสฺส อนฺเตปุรํ ทฑฺฒํ ปญฺจ อิตฺถีสตานิ

๑. สี. ยุ. อตฺเถโส อุปาโยติ อุยฺยานกีลํ คจฺฉนฺตี...

กาลกตานิ สามาวตีปมุขานิ ตาสํ ภนฺเต อุปาสิกานํ กา คติ
โก อภิสมฺปราโยติ. สนฺเตตฺถ ภิกฺขเว อุปาสิกาโย โสตาปนฺนา
สนฺติ สกทาคามินิโย สนฺติ อนาคามินิโย สพฺพา ตา ภิกฺขเว
อุปาสิกาโย อนิปฺผลา กาลกตาติ. อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา
ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

" โมหสมฺพนฺธโน โลโก ภพฺพรูโปว ทิสฺสติ
อุปธิพนฺธโน พาโล ตมสา ปริวาริโต
สสฺสตี วิย ขายติ ปสฺสโต นตฺถิ กิญฺจนนฺติ.[๑]"

เอวญฺจ ปน วตฺวา ภิกฺขเว สตฺตา นาม วฏฺเฏ วิจรนฺตา
นิจฺจกาลํ อปฺปมตฺตา หุตฺวา ปุญฺญกมฺมเมว กโรนฺติ ปมาทิโน
หุตฺวา ปาปกมฺมํปิ กโรนฺติ ตสฺมา วฏฺเฏ วิจรนฺตา สุขํปิ
ทุกฺขํปิ อนุภวนฺตีติ ธมฺมํ เทเสสิ. ราชา สามาวติยา เคหํ กิร
ฌายตีติ สุตฺวา เวเคนาคจฺฉนฺโตปิ อทฑฺฒํ[๒] สมฺปาปุณิตุํ นาสกฺขิ
อาคนฺตฺวา จ ปน เคหํ นิพฺพาเปตฺวา อุปฺปนฺน พลว โทมนสฺโส
อมจฺจ คณ ปริวุโต นิสีทิตฺวา สามาวติยา คุเณ อนุสฺสรนฺโต กสฺส
นุ โข อิทํ กมฺมนฺติ จินฺเตตฺวา มาคนฺทิยาย การิตํ ภวิสฺสตีติ
ญตฺวา ตาเสตฺวา ปุจฺฉิยมานา น กเถสฺสติ สณิกํ อุปาเยน
ปุจฺฉิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา อมจฺเจ อาห อมฺโภ อหํ อิโต ปุพฺเพ
อุฏฺฐาย สมุฏฺฐาย อาสงฺกิตปริสงฺกิโต ว โหมิ สามาวตี เม นิจฺจํ
โอตารเมว คเวสติ สา กาลกตา อิทานิ ปน เม จิตฺตํ นิพฺพุตํ

๑. ขุ. อุ. ๒๕/๒๐๕. ๒. สี. ยุ. อทฑฺเฒ.

ภวิสฺสติ สุเขน วสิตุํ ลภิสฺสามีติ. เกน นุ โข เทว อิทํ กมฺมํ กตนฺติ. มยิ สิเนเหน เกนจิ กตํ ภวิสฺสตีติ. มาคนฺทิยา สมีเปจิตา ตํ สุตฺวา อญฺโญ โกจิ กาตุํ น สกฺขิสฺสติ มยา กตํ เทว อหํ จูฬปิตรํ อาณาเปตฺวา กาเรสินฺติ อาห. ราชา ตํ ฐเปตฺวา อญฺโญ มยิ สิเนหสตฺโต นาม นตฺถิ ปสนฺโนสฺมิ วรํ เต ทมฺมิ เทวิ ตฺวํ อตฺตโน ญาติคณํ ปกฺโกสาเปหีติ. สา ญาตกานํ สาสนํ ปหิณิ ราชา มม ปสนฺโน วรํ เทติ สีฆํ อาคจฺฉตูติ. ราชา อาคตาคตานํ มหนฺตํ สกฺการํ กาเรสิ. ตํ ทิสฺวา๑ ตสฺสา อญฺญาตกาปิ ลญฺจํ ทตฺวา มยํ มาคนฺทิยาย ญาตกาติ อาคจฺฉึสุ. ราชา เต สพฺเพ คาหาเปตฺวา ราชงฺคเณ นาภิปฺปมาเณ อาวาเฏ ขนาเปตฺวา เต ตตฺถ นิสีทาเปตฺวา ปํสุํ ปูเรตฺวา อุปริ ปลาลํ วิกีราเปตฺวา อคฺคึ ทาเปสิ จมฺมสฺส ทฑฺฒกาเล อยนงฺคเลหิ กสาเปตฺวา ขณฺฑาขณฺฑํ หีราหีรํ กาเรสิ. มาคนฺทิยาย สรีรโตปิ ติขิเณนเว สตฺเถน ฆนฆนฏฺฐาเนสุ มํสํ อุปฺปาเฏตฺวา เตเลน ปกฺกํ อุทฺธนํ อาโรเปตฺวา ปูเว วิย ปจาเปตฺวา ตเมว ขาทาเปสิ.

อเถกทิวสํ ธมฺมสภายํ ภิกฺขู กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ อนนุจฺฉวิกํ วต อาวุโส เอวรูปาย สทฺธาสมฺปนฺนาย อุปาสิกาย เอวรูปํ มรณนฺติ. สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต ภิกฺขเว อิมสฺมึ อตฺตภาเว สามาวตีปมุขานํ อิตฺถีนํ เอตํ อยุตฺตํ ปุพฺเพ กตกมฺมสฺส

๑. ยุ. สุตฺวา.

ปน ยุตฺตเมว เอตาหิ ลทฺธนฺติ วตฺวา กึ ภนฺเต เอตาหิ ปุพฺเพ กตํ อาจิกฺขถ โนติ เตหิ ยาจิโต อตีตํ อาหริ

อตีเต พาราณสิยํ พฺรหฺมทตฺเต รชฺชํ กาเรนฺเต ราชเคเห นิพทฺธํ อฏฺฐ ปจฺเจกพุทฺธา ภุญฺชนฺติ. ปญฺจสตา อิตฺถิโย เต อุปฏฺฐหนฺติ. เตสุ สตฺต ปจฺเจกพุทฺธา หิมวนฺตํ คจฺฉนฺติ เอโก นทีตีเร เอกํ ติณคหนํ อตฺถิ ฌานํ สมาปชฺชิตฺวา นิสีทิ. อเถกทิวสํ ราชา ปจฺเจกพุทฺเธสุ คเตสุ ตา อิตฺถิโย อาทาย นทิยํ อุทกกีฬํ กีฬิตุํ คโต. ตตฺถ ตา อิตฺถิโย ทิวสภาคํ อุทกํ กีฬิตฺวา อุตฺตริตฺวา สีตปีฬิตาว อคฺคึ วิสิพฺเพตุกามา อมฺหากํ อคฺคิกรณฏฺฐานํ โอโลเกยฺยาถาติ อปราปรํ วิจรนฺติโย ตํ ติณคหนํ ทิสฺวา ติณราสีติ สญฺญาย ปริวาเรตฺวา ฐิตา อคฺคึ อทํสุ ติเณสุ ฌายิตฺวา ปตนฺเตสุ ปจฺเจกพุทฺธํ ทิสฺวา นฏฺฐมฺห นฏฺฐมฺห รญฺโญ ปจฺเจกพุทฺโธ ฌายติ ราชา ญตฺวา อมฺเห นาเสสฺสติ สุทฺฑฺฒํ นํ กริสฺสามาติ สพฺพา อิโต จิโต จ ทารูนิ อาหริตฺวา ตสฺส อุปริ ราสึ กรึสุ. มหา ทารุราสิ อโหสิ. อถ นํ อาลิมฺเปตฺวา อิทานิ ฌายิสฺสตีติ สญฺญาย ปกฺกมึสุ. ตา ปฐมํ อสญฺเจตนิกา หุตฺวา อิทานิ กมฺมุนา พชฺฌึสุ ปจฺเจกพุทฺธํ ปน อนฺโตสมาปตฺติยํ สกฏสหสฺสทารูนิ อาหริตฺวา อาลิมเปนฺตาปิ อุสฺมาการมตฺตํปิ กาตุํ[๑] น สกฺโกนฺติ. ตสฺมา โส สตฺตเม ทิวเส อุฏฺฐาย ยถาสุขํ อคมาสิ. ตา ตสฺส กมฺมสฺส กตตฺตา พหูนิ วสฺสสหสฺสานิ นิรเย ปจิตฺวา

๑. ยุ. คเหตุํ.

ตสฺเสว กมฺมสฺส วิปากาวเสเสน อตฺตภาวสเต อิมินา ว นิยาเมน เคเห ฌายมาเน ฌายึสุ. อิทํ เอตาสํ ปุพฺพกมฺมนฺติ.

เอวํ วุตฺเต ภิกฺขู สตฺถารํ ปุจฺฉึสุ ขุชฺชุตฺตรา ปน ภนฺเต เกน กมฺเมน ขุชฺชา ชาตา เกน มหาปญฺญา เกน โสตาปตฺติผลํ อธิคตา เกน ปเรสํ เปสนการิกา ชาตาติ. ภิกฺขเว ตสฺเสว รญฺโญ พาราณสิยํ รชฺชํ กรณกาเล เสฺวว ปจฺเจกพุทฺโธ โถกํ ขุชฺชธาตุโก อโหสิ. อเถกา อุปฏฺฐายิกา อิตฺถี กมฺพลํ ปารุปิตฺวา สุวณฺณสรกํ คเหตฺวา อมฺหากํ ปจฺเจกพุทฺโธ เอวญฺจ เอวญฺจ วิจรตีติ ขุชฺชา หุตฺวา ตสฺส วิจรณาการํ ทสฺเสสิ. ตสฺส นิสฺสนฺเทน ขุชฺชา ชาตา. เต ปน ปจฺเจกพุทฺเธ ปฐมทิวเส ราชา เคเห นิสีทาเปตฺวา ปตฺเต คาหาเปตฺวา ปายาสสฺส ปูเรตฺวา ทาเปสิ อุณฺหปายาสสฺส ปูเร ปตฺเต ปจฺเจกพุทฺธา ปริวตฺเตตฺวา ปริวตฺเตตฺวา คณฺหนฺติ. สา อิตฺถี เต ตถา กโรนฺเต ทิสฺวา อตฺตโน สนฺตกานิ อฏฺฐ ทนฺตวลยานิ ทตฺวา อิธ ฐเปตฺวา คณฺหถาติ อาห. เต ตถา กตฺวา ตํ โอโลเกสุํ. สา เตสํ อธิปฺปายํ ญตฺวา นตฺถิ ภนฺเต อมฺหากํ เอเตหิ อตฺโถ ตุมฺหากญฺเญว ตานิ ปริจฺจตฺตานิ คเหตฺวา คจฺฉถาติ อาห. เต คเหตฺวา นนฺทมูลกปพฺภารํ อคมํสุ. อชฺชปิ ตานิ วลยานิ อโรคาเนว. สา ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนฺเทน อิทานิ ติปิฏกธรา มหาปญฺญา ชาตา. ปจฺเจกพุทฺธานํ กตอุปฏฺฐาน-นิสฺสนฺเทน โสตาปตฺติผลํ ปตฺตา. อิทมสฺสา พุทฺธนฺตเร ปุพฺพกมฺมํ. กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส กาเล ปน เอกา พาราณสีเสฏฺฐิโน ธีตา

วฑฺฒมานกจฺฉายาย อาทาสํ คเหตฺวา อตฺตานํ อลงฺกโรนฺตี นิสีทิ. อถสฺสา วิสฺสาสิกา เอกา ขีณาสวา ภิกฺขุนี ตํ ทฏฺฐุํ อคมาสิ. ภิกฺขุนิโย หิ ขีณาสวาปิ สายณฺหสมเย อุปฏฺฐากกุลานิ ทฏฺฐุกามา โหนฺติ. ตสฺมึ ปน ขเณ เสฏฺฐิธีตาย สนฺติเก กาจิ เปสนการิกา นตฺถิ. สา วนฺทามิ อยฺเย เอตํ ตาว เม ปสาธนเปฬิกํ คเหตฺวา เทถาติ อาห. เถรี จินฺเตสิ สจสฺสา อิมํ คณฺหิตฺวา น ทสฺสามิ มยิ อาฆาตํ กตฺวา นิรเย นิพฺพตฺติสฺสติ สเจ ปน ทสฺสามิ ปรสฺส เปสนการิกา หุตฺวา นิพฺพตฺติสฺสติ นิรยสนฺตาปโต โข ปน ปรสฺส เปสนภาโว ว เสยฺโยติ. สา อนุทยํ ปฏิจฺจ ตํ คเหตฺวา ตสฺสา อทาสิ. ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนฺเทน ปเรสํ เปสนการิกา ชาตาติ.

ปุเนกทิวสํ ภิกฺขู ธมฺมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ สามาวตีปมุขา ปญฺจสตา อิตฺถิโย เคเห อคฺคินา ฌายึสุ มาคนฺทิยาย ญาตกา อุปริ ปลาลคฺคึ ทตฺวา อยนงฺคเลหิ ภินฺนา มาคนฺทิยา ปกฺกุฏฺฐิตเตเลน[๑] ปกฺกา เก นุ โข เอตฺถ ชีวนฺติ นาม เก มตา นามาติ. สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต ภิกฺขเว เยเกจิ ปมตฺตา เต วสฺสสตํ ชีวนฺตาปิ มตาเยว นาม เย อปฺปมตฺตา เต มตาปิ ชีวนฺติเยว ตสฺมา มาคนฺทิยา ชีวนฺตีปิ มตาปิ มตาเยว นาม สามาวตีปมุขา ปญฺจสตา อิตฺถิโย มตาปิ ชีวนฺติเยว นาม น หิ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตา มรนฺติ นามาติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

๑. สี. ยุ. ปกฺกุฏฺฐิตเตเล.

" อปฺปมาโท อมตํปทํ ปมาโท มจฺจุโน ปทํ
อปฺปมตฺตา น มียนฺติ เย ปมตฺตา ยถา มตา
เอตํ วิเสสโต ญตฺวา อปฺปมาทมฺหิ ปณฺฑิตา
อปฺปมาเท ปโมทนฺติ อริยานํ โคจเร รตา
เต ฌายิโน สาตติกา นิจฺจํ ทฬฺหปรกฺกมา
ผุสนฺติ ธีรา นิพฺพานํ โยคกฺเขมํ อนุตฺตรนฺติ. "

ตตฺถ **อปฺปมาโทติ** ปทํ มหนฺตํ อตฺถํ ทีเปติ มหนฺตํ อตฺถํ คเหตฺวา ติฏฺฐติ. สกลํปิ หิ เตปิฏกํ พุทฺธวจนํ อาหริตฺวา กถิยมานํ[๑] อปฺปมาทเมว โอตรติ เตน วุตฺตํ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ชงฺคลานํ ปาณานํ ปทชาตานิ สพฺพานิ ตานิ หตฺถิปเท สโมธานํ คจฺฉนฺติ หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ มหนฺตตฺเตน เอวเมว โข ภิกฺขเว เยเกจิ กุสลา ธมฺมา สพฺเพเต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา อปฺปมาโท เตสํ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายตีติ.[๒] โส ปเนส อตฺถโต สติยา อวิปฺปวาโส นาม นิจฺจํ อุปฏฺฐิตาย สติยา เจตํ นามํ. **อมตํปทนฺติ** อมตํ วุจฺจติ นิพฺพานํ ตญฺหิ อชาตตฺตา น ชียติ น มียติ ตสฺมา อมตนฺติ วุจฺจติ ปชฺชนฺติ อิมินาติ ปทํ อมตํ ปาปุณนฺตีติ อตฺโถ อมตสฺส ปทํ อมตํปทํ อมตสฺส อธิคมุปาโยติ วุตฺตํ โหติ.

ปมาโทติ ปมชฺชนภาโว. มุฏฺฐสจฺจสงฺขาตสฺส สติยา โวสฺสคฺคสฺเสตํ นามํ. **มจฺจุโนติ** มรณสฺส. **ปทนฺติ** อุปาโย

๑. อติเรกํ มณฺเฑ. ๒. มหาวาร. ๑๙/๖๕.

มคฺโค. ปมตฺโต หิ ชาตึ นาติวตฺตติ ชาโตปิ ชียติ เจว มียติ จาติ ปมาโท มจฺจุโน ปทนฺนาม โหติ มรณํ อุปเนติ.

อปฺปมตฺตา น มียนฺตีติ สติยา สมนฺนาคตา หิ อปฺปมตฺตา น มรนฺติ อชรามรา โหนฺตีติ น สลฺลกฺเขตพฺพา น หิ โกจิ สตฺโต อชรามโร นาม อตฺถิ ปมตฺตสฺส ปน วฏฺฏนฺนาม น ปริจฺฉินฺนํ อปฺปมตฺตสฺส ปริจฺฉินฺนํ ตสฺมา ปมตฺตา ชาติอาทีหิ อปริมุตฺตตฺตา ชีวนฺตาปิ มตาเยว นาม อปฺปมตฺตา ปน อปฺปมาทลกฺขณํ วฑฺเฒตฺวา ขิปฺปํ มคฺคผลานิ สจฺฉิกตฺวา ทุติยตติยอตฺตภาเวสุ น นิพฺพตฺตนฺติ ตสฺมา เต ชีวนฺตาปิ มตาปิ น มียนฺติเยว นาม.

เย ปมตฺตา ยถา มตาติ เย ปน สตฺตา ปมตฺตา เต ปมาทมรเณน มตตฺตา ยถา ชีวิตินฺทฺริยุปจฺเฉเทน มตา ทารุกฺขนฺธสทิสา อปคตวิญฺญาณา ตเถว โหนฺติ เตสํปิ หิ มตานํ วิย คหฏฺฐานํ ตาว ทานํ ทสฺสาม สีลํ รกฺขิสฺสาม อุโปสถกมฺมํ กริสฺสามาติ เอกจิตฺตํปิ น อุปฺปชฺชติ ปพฺพชิตานํปิ อาจริยุปชฺฌายวตฺตาทีนิ ปูเรสฺสาม ธูตงฺคานิ สมาทิยิสฺสาม ภาวนํ วฑฺเฒสฺสามาติ เอกจิตฺตํปิ น อุปฺปชฺชติ มเตน เต กึนานากรณา ว โหนฺติ เตน วุตฺตํ เย ปมตฺตา ยถา มตาติ.

เอตํ วิเสสโต ญตฺวาติ ปมตฺตสฺส วฏฺฏโต นิสฺสรณํ นตฺถิ อปฺปมตฺตสฺส อตฺถีติ เอตํ วิเสสโต ชานิตฺวา. เก ปน เอตํ วิเสสํ ชานนฺตีติ. **อปฺปมาทมฺหิ ปณฺฑิตาติ** เย ปณฺฑิตา เมธาวิโน สปฺปญฺญา อตฺตโน อปฺปมาเท ฐตฺวา อปฺปมาทํ วฑฺเฒนฺติ เต

เอตํ วิเสสการณํ ชานนฺติ. อปฺปมาเท ปโมทนฺตีติ เต เอวํ
ญตฺวา ตสฺมึ อตฺตโน อปฺปมาเท ปโมทนฺติ ปหํสิตมุขา ตุฏฺฐปหฏฺฐา
โหนฺติ. อริยานํ โคจเร รตาติ เต เอวํ อปฺปมาเท ปโมทนฺตา
ตํ อปฺปมาทํ วฑฺฒิตฺวา อริยานํ พุทฺธ ปจฺเจกพุทฺธ สาวกานํ โคจร-
สงฺขาเต จตุสติปฏฺฐานาทิเภเท สตฺตตฺตึสโพธิปกฺขิยธมฺเม นววิเธ
โลกุตฺตรธมฺเม จ รตา อภิรตา โหนฺตีติ อตฺโถ.

เต ฌายิโนติ เต อปฺปมตฺตา ปณฺฑิตา อฏฺฐสมาปตฺติ-
สงฺขาเตน อารมฺมณูปนิชฺฌาเนน วิปสฺสนามคฺคผลสงฺขาเตน ลกฺขณู-
ปนิชฺฌาเนน จาติ ทุพฺพิเธนปิ ฌาเนน ฌายิโน. สาตติกาติ
อภินิกฺขมนโต ปฏฺฐาย ยาว อรหตฺตปฺปตฺตา สตตํ ปวตฺตกายิกเจตสิก-
วิริยา.นิจฺจํ ทฬฺหปรกฺกมาติ ยนฺตํ ปุริสตฺถาเมน ปุริสวิริเยน
ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตพฺพํ น ตํ อปาปุณิตฺวา วิริยสฺส สณฺฐานํ
ภวิสฺสตีติ เอวรูเปน วิริเยน อนฺตรา อโนสกฺกิตฺวา นิจฺจํ ปวตฺเตน
ทฬฺเหน ปรกฺกเมน สมนฺนาคตา. ผุสนฺตีติ เอตฺถ เทฺว ผุสนา
ญาณผุสนา วิปากผุสนา. ตตฺถ จตฺตาโร มคฺคา ญาณผุสนา นาม.
จตฺตาริ ผลานิ วิปากผุสนา นาม. เตสุ อิธ วิปากผุสนา อธิปฺเปตา.
อริยผเลน นิพฺพานํ สจฺฉิกโรนฺตา ธีรา ปณฺฑิตา วิปากผุสนาย
นิพฺพานํ สจฺฉิกโรนฺติ. โยคกฺเขมํ อนุตฺตรนฺติ เย จตฺตาโร โยคา
มหาชนํ วฏฺเฏ โอสีทาเปนฺติ เตหิ เขมํ นิพฺภยํ สพฺเพหิ โลกิย-
โลตุตฺตรธมฺเมหิ เสฏฺฐตฺตา อนุตฺตรนฺติ.

เทสนาปริโยสาเน พหู โสตาปนฺนาทโย อเหสุํ. เทสนา มหาชนสฺส สาตฺถิกา ชาตาติ.

สามาวตี วตฺถุ.

----

๒. กุมฺภโฆสก วตฺถุ. [๑๖]

อุฏฺฐานวโตติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต กุมฺภโฆสกเสฏฺฐึ อารพฺภ กเถสิ.

ราชคหนครสฺมึ หิ ราชคหเสฏฺฐิโน เคเห อหิวาตกโรโค อุปฺปชฺชติ. ตสฺมึ อุปฺปนฺเน มกฺขิกํ อาทึ กตฺวา ยาว คาโว ปจฺฉา ติรจฺฉานคตา มรนฺติ ตโต ทาสกมฺมกรา สพฺพปจฺฉา เคหสามิกา ตสฺมา โส โรโค สพฺพปจฺฉา เสฏฺฐิญฺจ ภริยญฺจ คณฺหิ. เต โรคผุฏฺฐา ปุตฺตํ สนฺติเก ฐิตํ โอโลเกตฺวา อสฺสุปุณฺเณหิ เนตฺเตหิ ตํ อาหํสุ ตาต อิมสฺมึ กิร โรเค อุปฺปนฺเน ภิตฺตึ ภินฺทิตฺวา ปลาตา ชีวิตํ ลภนฺติ ตฺวํ อมฺเห อโนโลเกตฺวา ยถา ตถา ปลายิตฺวา ชีวนฺโต ปุนาคนฺตฺวา อมฺหากํ อสุกฏฺฐาเน จตฺตาฬีส ธนโกฏิโย นิทหิตฺวา ฐปิตา ตา อุทฺธริตฺวา ชีวิตํ กปฺเปยฺยาสีติ. โส เตสํ วจนํ สุตฺวา โรทมาโน มาตาปิตโร วนฺทิตฺวา มรณภยภีโต ภิตฺตึ ภินฺทิตฺวา ปลายิตฺวา ปพฺพตคหนํ คนฺตฺวา ทฺวาทส วสฺสานิ

ตตฺถ วสิตฺวา มาตาปิตุวสนฏฺฐานํ[1] ปจฺจาคจฺฉิ.[2] อถ นํ ทหรกาเล คนฺตฺวา ปรุฬฺหเกสมสฺสุกาเล อาคตตฺตา น โกจิ สญฺชานิ. โส มาตาปิตูหิ ทินฺนสญฺญาวเสน ธนฏฺฐานํ คนฺตฺวา ธนสฺส อโรคภาวํ ญตฺวา จินฺเตสิ มํ น โกจิ สญฺชานาติ สจาหํ ธนํ อุทฺธริตฺวา วลญฺชิสฺสามิ เอเกน ทุคฺคเตน นิธิ อุทฺธริโตติ มํ คเหตฺวา วิเหเฐยฺยุํ ยนฺนูนาหํ ภตึ กตฺวา ชีเวยฺยนฺติ อเถกํ ปิโลติกํ นิวาเสตฺวา อตฺถิ โกจิ ภติเกน อตฺถิโกติ ปุจฺฉนฺโต ภตกวีถึ ปาปุณิ. อถ นํ ภตกา ทิสฺวา สเจ อมฺหากํ เอกํ กมฺมํ กริสฺสสิ ภตฺตเวตนํ ทสฺสามาติ อาหํสุ. กึ กมฺมํ นามาติ. ปโพธนโจทน-กมฺมํ สเจ อุสฺสหสิ ปาโต ว อุฏฺฐาย ตาตา อุฏฺฐหถ สกฏานิ สนฺนยฺหถ โคเณ โยเชถ หตฺถิอสฺสาทีนํ ติณตฺถาย คมนเวลายํ อมฺมา ตุมฺเหปิ อุฏฺฐหถ ยาคุํ ปจถ ภตฺตํ ปจถาติ วิจริตฺวา อาโรเจหีติ. โส สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิ. อถสฺส สนฺติเก วสนตฺถาย เอกํ ฆรํ อทํสุ. โส เทวสิกํ ตํ กมฺมํ อกาสิ.

อถสฺส เอกทิวสํ ราชา พิมฺพิสาโร สทฺทมสฺโสสิ. โส ปน สพฺพรวญฺญู[3] อโหสิ ตสฺมา มหาธนสฺส ปุริสสฺเสโส สทฺโทติ อาห. อถสฺส สนฺติเก ฐิตา เอกา ปริจาริกา ราชา ยํ วา ตํ วา น กเถสฺสติ อิมํ มยา ญาตุํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา คจฺฉ ตาต เอตํ[4] ชานาหีติ เอกํ ปุริสํ ปหิณิ. โส เวเคน คนฺตฺวา ตํ ทิสฺวา

๑. สี. ยุ. มาตาปิตุวสนฏฺฐานนฺติ นตฺถิ. ๒. สี. ยุ. ปจฺฉาคจฺฉิ. ๓. ม. สพฺพรุทญฺญู.
๔. สี. ม. ตาว เอตํ. ยุ. ตาว เอวํ.

อาคนฺตฺวา เอโก ภตกานํ ภติการโก กปณมนุสฺโส เอโสติ อาโรเจสิ. ราชา ตสฺส วจนํ สุตฺวา ตุณฺหี หุตฺวา ทุติยทิวเสปิ ตติยทิวเสปิ ตสฺส สทฺทํ สุตฺวา ตเถวาห. สาปิ ปริจาริกา ตเถว จินฺเตตฺวา ปุนปฺปุนํ เปเสตฺวา กปณมนุสฺโสติ วุตฺเต จินฺเตสิh ราชา กปณมนุสฺโส เอโสติ วจนํ สุตฺวาปิ น สทฺทหติ ปุนปฺปุนํ มหาธนสฺส ปุริสสฺเสโส สทฺโทติ วทติ ภวิตพฺพเมตฺถ การเณน ยถาสภาวโต เอตํ ญาตุํ วฏฺฏตีติ. สา ราชานํ อาห เทว อหํ สหสฺสํ ลภมานา ธีตรํ อาทาย คนฺตฺวา เอตํ ธนํ ราชกุลํ ปเวเสสฺสามีติ. ราชา ตสฺสา สหสฺสํ ทาเปสิ. สา ตํ คเหตฺวา ธีตรํ เอกํ มลีนธาตุกํ วตฺถํ นิวาเสตฺวา ตาย สทฺธึ ราชเคหโต นิกฺขมิตฺวา มคฺคปฏิปนฺนา[๑] วิย ภตกวีถึ คนฺตฺวา เอกํ ฆรํ ปวิสิตฺวา อมฺม มยํ มคฺคปฏิปนฺนา เอกาหทฺวีหํ อิธ วิสฺสมิตฺวา คมิสฺสามาติ อาห. อมฺม พหูนิ ฆรมานุสกานิ น สกฺกา อิธ วสิตุํ เอตํ กุมฺภโฆสกสฺส เคหํ ตุจฺฉํ ตตฺถ คจฺฉถาติ. สา ตตฺถ คนฺตฺวา สามิ มยํ มคฺคิกา เอกาหทฺวีหํ อิธ วสิสฺสามาติ วตฺวา เตน ปุนปฺปุนํ ปฏิกฺขิตฺตาปิ สามิ อชฺเชกทิวสมตฺตํ วสิตฺวา ปาโต ว คมิสฺสามาติ นิกฺขมิตุํ น อิจฺฉิ. สา ตตฺเถว วสิตฺวา ปุนทิวเส ตสฺส อรญฺญคมนเวลาย สามิ ตว นิวาปํ ทตฺวา ยาหิ อหนฺเต[๒] ปจิสฺสามีติ วตฺวา อลํ อหเมว ปจิตฺวา ภุญฺชิสฺสามีติ วุตฺเต

๑. โปราณโปตฺถเก มคฺคา ปฏิปนฺนาติ ทิสฺสติ. ๒. สี. ม. อาหารํ เต.

ปุนปฺปุนํ นิพนฺธิตฺวา เตน ทินฺเน คหิตมตฺตเกเยว[๑] กตฺวา อนฺตราปณโต โภชนานิ เจว ปริสุทฺธตณฺฑุลาทีนิ จ อาหราเปตฺวา ราชกุเล ปจนนิยาเมน สุปริสุทฺธํ โอทนํ สาธุรสานิ จ เทฺว ตีณิ สูปพฺยญฺชนานิ ปจิตฺวา ตสฺส อรญฺญโต อาคตสฺส อทาสิ. อถ นํ ภุญฺชิตฺวา มุทุจิตฺตตํ อาปนฺนํ ญตฺวา สามิ กิลนฺตมฺห เอกาหทฺวีหํ อิเธว โหมาติ อาห. โส สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิ. อถสฺส สายมฺปิ ปุนทิวเสปิ มธุรภตฺตํ ปจิตฺวา อทาสิ. มุทุจิตฺตญฺจสฺส ญตฺวา สามิ กติปาหํ อิเธว วสิสฺสามาติ ตตฺถ วสมานา ติขิเณน สตฺเถน ตสฺส มญฺจฏฺฐานํ[๒] เหฏฺฐาอฏฺฏนิยํ ตหํ ตหํ ฉินฺทิ. มญฺโจ ตสฺมึ อาคนฺตฺวา นิสินฺนมตฺเตเยว เหฏฺฐา โอลมฺพิ. โส กสฺมา อยํ มญฺโจ เอวํ ฉิชฺชิตฺวา คโตติ อาห. สามิ ทหรทารเก นิวาเรตุํ น สกฺโกมิ อาคนฺตฺวา เอตฺเถว สนฺนิปตนฺตีติ. อมฺม อิทํ เม ทุกฺขํ ตุมฺเห นิสฺสาย ชาตํ อหญฺหิ ปุพฺเพ กตฺถจิ คจฺฉนฺโต ทฺวารํ ปิทหิตฺวา คจฺฉามีติ. กึ กโรมิ ตาต วาเรตุํ น สกฺโกมีติ. สา อิมินาว นิยาเมน เทฺว ตโย ทิวเส ฉินฺทิตฺวา เตน อุชฺฌายิตฺวา ขียิตฺวา วุจฺจมานาปิ ตเถว วตฺวา ปุน เอกเทฺวรชฺชุเก ฐเปตฺวา เสเส ฉินฺทิ. ตํทิวสํ ตสฺมึ นิสินฺนมตฺเตเยว สพฺพํ ฐานํ ภูมิยํ ปติ. สีสํ ชนฺนุเกหิ สทฺธึ เอกโต อโหสิ. โส อุฏฺฐาย กึ กโรมิ อิทานิ กุหึ คมิสฺสามิ นิปชฺชนมญฺจสฺสาปิ ตุมฺเหหิ อสฺสามิโก กโตมฺหีติ อาห. ตาต กึ กโรมิ ปฏิวิสฺสกทารเก วาเรตุํ

๑. เตน ทินฺนํ คหิตมตฺตกํเยวาติ ยุตฺตตรํ. ๒. ม. มญฺจวาณํ.

น สกฺโกมิ โหตุ มา จินฺตยิ อิมาย เวลาย กุหึ คมิสฺสสีติ ธีตรํ อามนฺเตตฺวา อมฺม ตว ภาติกสฺส นิปชฺชโนกาสํ กโรหีติ อาห. สา เอกปสฺเส สยิตฺวา อิธาคจฺฉ สามีติ อาห. อิตราปิ นํ คจฺฉ ตาต ภคินิยา สทฺธึ นิปชฺชาติ วเทติ.[๑] โส ตาย สทฺธึ เอกมญฺเจ นิปชฺชิตฺวา ตํทิวสญฺเญว สนฺถวมกาสิ. กุมาริกา ปโรทิ. อถ นํ มาตา ปุจฺฉิ กึ อมฺม โรทสีติ. อมฺม อิทนฺนาม ชาตนฺติ. โหตุ อมฺม กึ สกฺกา กาตุํ ตยาปิ เอกํ ภตฺตารํ อิมินาปิ เอกํ ปาทปริจาริกํ ลทฺธุํ วฏฺฏตีติ ตํ ชามาตรํ อกาสิ. เต สมคฺคสํวาสํ วสึสุ.

สา กติปาหจฺจเยน รญฺโญ สาสนํ เปเสสิ ภตกวีถิยํ ฉณํ กโรนฺตุ ยสฺส ปน ฆเร ฉโณ น กรียติ ตสฺส เอตฺตโก นาม ทณฺโฑติ โฆสนํ กาเรตุ เทวาติ. ราชา ตถา กาเรสิ. อถ นํ สสฺสุ อาห ตาต ภตกวีถิยํ ราชาณาย ฉโณ กตฺตพฺโพ ว ชาโต กึ กโรมาติ. อมฺม อหํ ภตึ กโรนฺโตปิ ชีวิตุํ น สกฺโกมิ กึ กริสฺสามีติ. ตาต ฆราวาสํ วสนฺตา นาม อิณํปิ คณฺหนฺติ รญฺโญ อาณา อกาตุํ น ลพฺภา อิณโต นาม เยน เกนจิ อุปาเยน มุจฺจิตุํ สกฺกา คจฺฉ ตาต กุโตจิ เอกํ วา เทฺว กหาปเณ อาหราติ. โส อุชฺฌายนฺโต ขียนฺโต คนฺตฺวา จตฺตาฬีสโกฏฺฐธนฏฺฐานโต เอกเมว กหาปณํ อาหรติ.[๒] สา ตํ กหาปณํ รญฺโญ เปเสตฺวา อตฺตโน กหาปเณน ฉณํ กตฺวา ปุน กติปาหจฺจเยน ตเถว สาสนํ ปหิณิ.

๑. สี. ยุ. วเทสิ. ๒. สี. ม. ยุ. อาหริ.

ปุน ราชา ฉณํ กโรนฺตุ อกโรนฺตานํ เอตฺตโก ทณฺโฑติ อาณาเปสิ. ปุนปิ โส ตาย ตเถว วตฺวา นิปฺปีฬิยมาโน คนฺตฺวา ตโย กหาปเณ อาหริ.[๑] สา เตปิ กหาปเณ รญฺโญ เปเสตฺวา ปุน กติปาหจฺจเยน สาสนํ ปหิณิ อิทานิ ปุริเส เปเสตฺวา อิมํ ปกฺโกสาเปตูติ. ราชา เปเสสิ. ปุริสา ตตฺถ คนฺตฺวา กุมฺภโฆสโก นาม กตโรติ ปุจฺฉิตฺวา ปริเยสนฺตา ตํ ทิสฺวา เอหิ อมฺโภ ราชา ตํ ปกฺโกสตีติ อาหํสุ. โส ภีโต น มํ ราชา ชานาตีติอาทีนิ วตฺวา คนฺตุํ น อิจฺฉิ. อถ นํ พลกฺกาเรน หตฺถาทีสุ คเหตฺวา อากฑฺฒึสุ. สา อิตฺถี เต ทิสฺวา อเร ทุพฺพินีตา ตุมฺเห มม ชามาตรํ หตฺถาทีสุ คเหตุํ อนนุจฺฉวิกาติ ตชฺเชตฺวา เอหิ ตาต มา ภายิ ราชานํ ทิสฺวา ตว หตฺถาทิคาหกานํ หตฺเถเยว ฉินฺทาเปสฺสามีติ ธีตรํ อาทาย ปุรโต คนฺตฺวา ราชเคหํ ปตฺวา เวสํ ปริวตฺเตตฺวา สพฺพาลงฺการปฏิมณฺฑิตา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. อิตรมฺปิ ปริกฑฺฒิตฺวา อานยึสุเยว. อถ นํ วนฺทิตฺวา ฐิตํ ราชา อาห ตฺวํ กุมฺภโฆสโก นามาติ. อาม เทวาติ. กึการณา มหาธนํ วญฺเจตฺวา ขาทสีติ. กุโต เม เทว ธนํ ภตึ กตฺวา ชีวามีติ. มา เอวํ กริ กึ อมฺเห วญฺเจสีติ. น วญฺเจมิ เทว นตฺถิ เม ธนนฺติ. อถสฺส ราชา เต กหาปเณ ทสฺเสตฺวา อิเม กหาปณา กสฺสาติ อาห. โส สญฺชานิตฺวา อโห นฏฺโฐมฺหิ[๒] กถํ นุ โข อิเม รญฺโญ หตฺถํ ปตฺตาติ อิโต จิโต จ โอโลเกนฺโต

๑. ยุ. อาหริตฺวา อทาสิ. ๒. สี. ยุ. อโห หโตมฺหิ. ม. อโห พาโลมฺหิ.

ตา เทฺวปิ มณฺฑิตปสาธิตา คพฺภทฺวารมูเล ฐิตา ทิสฺวา ภาริยํ
วทิทํ กมฺมํ อิมาหิ รญฺญา ปโยชิตาหิ ภวิตพฺพนฺติ จินฺเตสิ.
อถ นํ ราชา วเทหิ โภ กสฺมา เอวํ กโรสีติ อาห. นิสฺสโย
เม นตฺถิ เทวาติ. มาทิโส นิสฺสโย น วฏฺฏตีติ. กลฺยาณํ เทว
สเจ เม เทโว นิสฺสโย โหตีติ. โหมิ โภ กิตฺตกํ เต ธนนฺติ.
จตฺตาฬีส โกฏิโย เทวาติ. กึ ลทฺธุํ วฏฺฏตีติ. สกฏานิ เทวาติ.
ราชา อเนกสตานิ สกฏานิ โยชาเปตฺวา ปหิณิตฺวา ตํ ธนํ
อาหราเปตฺวา ราชงฺคเณ ราสึ กาเรตฺวา ราชคหวาสิโน สนฺนิ-
ปาตาเปตฺวา อตฺถิ กสฺสจิ อิมสฺมึ นคเร เอตฺตกํ ธนนฺติ ปุจฺฉิตฺวา
นตฺถิ เทวาติ กึ ปนสฺส กาตุํ วฏฺฏตีติ สกฺการํ ตสฺส
เทวาติ วุตฺเต มหนฺเตน สกฺกาเรน ตํ เสฏฺฐิฏฺฐาเน ฐเปตฺวา
ตสฺสา ธีตรํ ตสฺส ทตฺวา เตน สทฺธึ สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา
วนฺทิตฺวา ภนฺเต ปสฺสถิมํ ปุริสํ เอวรูโป ธีติมา นาม นตฺถิ
จตฺตาฬีสโกฏิวิภโว โหนฺโตปิ อุพฺพิลฺลาวิตาการํ วา อสฺมิมาน-
มตฺตํ วา น กโรติ กปโณ วิย ปิโลติกํ นิวาเสตฺวา ภตกวีถิยํ ภตึ
กตฺวา ชีวนฺโต มยา อิมินา นาม อุปาเยน ญาโต ชานิตฺวา จ ปน
ปกฺโกสาเปตฺวา สธนภาวํ สมฺปฏิจฺฉาเปตฺวา ตํ ธนํ อาหราเปตฺวา
เสฏฺฐิฏฺฐาเน ฐปิโต ธีตาปิสฺส[๑] มยา ทินฺนา ภนฺเต มยา เอวรูโป
ธีติมา น ทิฏฺฐปุพฺโพติ อาห. ตํ สุตฺวา สตฺถา เอวํ ชีวนฺตสฺส
ชีวิตํ ธมฺมิกชีวิตํ นาม มหาราช โจริกาทิกมฺมํ ปน อิธ โลเก

๑. สี. ม. ยุ. ธีตา จสฺส.

เจว ปีเฬติ หีเสติ ปรโลเก จ ตโตนิทานํ สุขํ นาม นตฺถิ ปุริสสฺส หิ ธนปาริชุญฺญกาเล ภตึ วา กสึ วา กตฺวา ชีวิตเมว ธมฺมิกชีวิตนฺนาม เอวรูปสฺส หิ วิริยสมฺปนฺนสฺส สติสมฺปนฺนสฺส กายวาจาทีหิ ปริสุทฺธกมฺมสฺส ปญฺญาย นิสมฺมการิโน กายาทีหิ สญฺญตสฺส ธมฺมชีวิตํ ชีวนฺตสฺส สติอวิปฺปวาเส จิตสฺส อิสฺสริยา วฑฺฒนฺติเยวาติ[๑] วตฺวา อิมํ คาถมาห

> **" อุฏฺฐานวโต สตีมโต**
> **สุจิกมฺมสฺส นิสมฺมการิโน**
> **สญฺญตสฺส จ ธมฺมชีวิโน**
> **อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิวฑฺฒตีติ."**

ตตฺถ **อุฏฺฐานวโตติ** อุฏฺฐานวิริยวนฺตสฺส. สตีมโตติ สติสมฺปนฺนสฺส. **สุจิกมฺมสฺสาติ** นิทฺโทเสหิ นิรปราเธหิ กายกมฺมาทีหิ สมนฺนาคตสฺส. **นิสมฺมการิโนติ** เอวญฺเจ ภวิสฺสติ เอวํ กริสฺสามีติ วา อิมสฺมึ กมฺเม เอวํ กเต อิทนฺนาม ภวิสฺสตีติ วา เอวํ นิทานํ สลฺลกฺเขตฺวา โรคติกิจฺฉนํ วิย สพฺพกมฺมานิ นิสาเมตฺวา อุปธาเรตฺวา กโรนฺตสฺส. สญฺญตสฺสาติ กายาทีหิ สญฺญตสฺส นิจฺฉิทฺทสฺส. **ธมฺมชีวิโนติ** อาคาริกสฺส ตุลากูฏาทีนิ วชฺเชตฺวา กสิโครกฺขาทีหิ อนาคาริกสฺส เวชฺชกมฺมทูตกมฺมาทีนิ วชฺเชตฺวา ธมฺเมน สเมน ภิกฺขาจริยา[๒] ชีวิตํ[๓] กปฺเปนฺตสฺส. อปฺปมตฺตสฺสาติ อวิปฺปวุตฺถสติโน. **ยโสภิวฑฺฒตีติ** อิสฺสริยโภคสมฺมานสงฺขาโต เจว

๑. สี. ม. ยุ. อิสฺสริยํ วฑฺฒติเยวาติ. ๒. สี. ม. ภิกฺขาจริยาย. ๓. สี. ชีวิกํ.

กิตฺติ วณฺณ ภณนสงฺขาโต จ ยโส วฑฺฒตีติ.

คาถาปริโยสาเน กุมฺภโฆสโก โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ. อญฺเญปิ พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสุ. เอวํ มหาชนสฺส สาตฺถิกา เทสนา ชาตาติ.

กุมฺภโฆสก วตฺถุ.

----

๓. จูฬปนฺถกตฺเถร วตฺถุ. [๑๗]

อุฏฺฐาเนนปฺปมาเทนาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต จูฬปนฺถกตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

ราชคเห กิร ธนเสฏฺฐิกุลสฺส ธีตา วยปฺปตฺตกาเล มาตาปิตูหิ สตฺตภูมิกสฺส ปาสาทสฺส อุปริตเล อติวิย รกฺขิยมานา โยพฺพน-มทมตฺตตาย ปุริสโลลา หุตฺวา อตฺตโน ทาเสเนว สทฺธึ สนฺถวํ กตฺวา อญฺเญปิ เม[๑] อิทํ กมฺมํ ชาเนยฺยุนฺติ ภีตา เอวมาห อมฺเหหิ อิมสฺมึ ฐาเน น สกฺกา วสิตุํ สเจ มม มาตาปิตโร อิมํ โทสํ ชานิสฺสนฺติ ขณฺฑาขณฺฑิกํ มํ[๒] กริสฺสนฺติ วิเทสํ คนฺตฺวา วสิสฺสามาติ. เต เคเห หตฺถสารํ คเหตฺวา อุตฺตเรน ทฺวาเรน นิกฺขมิตฺวา ยตฺถ วา ตตฺถ วา อญฺเญหิ อชานนฏฺฐานํ คนฺตฺวา วสิสฺสามาติ อุโภปิ อคมํสุ.

๑. สี. โน. ๒. ขณฺฑาขณฺฑิเก โน [?].

เตสํ เอกสฺมึ ฐาเน วสนฺตานํ สํวาสมนฺวาย ตสฺสา กุจฺฉิสฺมึ คพฺโภ ปติฏฺฐาสิ. สา คพฺภปริปากมาคมฺม เตน สทฺธึ มนฺเตสิ คพฺโภ เม ปริปากํ คโต ญาติพนฺธุวิรหิเต ฐาเน คพฺภวุฏฺฐานํ นาม อุภินฺนํปิ อมฺหากํ ทุกฺขาวหํ กุลเคหเมว คจฺฉามาติ. โส สฺวาหํ ตตฺถ คมิสฺสามิ ชีวิตํ เม นตฺถีติ ภเยน อชฺช คจฺฉาม เสฺว คจฺฉามาติ ทิวเส อติกฺกาเมสิ. สา จินฺเตสิ อยํ พาโล อตฺตโน โทสมหนฺตตาย คนฺตุํ น อุสฺสหติ มาตาปิตโร นาม เอกนฺตหิตา ว อยํ คจฺฉตุ วา มา วา อหํ คมิสฺสามีติ. สา ตสฺมึ เคหา นิกฺขนฺเต เคหปริกฺขารํ ปฏิสาเมตฺวา อตฺตโน กุลฆรคมนภาวํ อนนฺตรเคห-วาสีนํ อาโรเจตฺวา มคฺคํ ปฏิปชฺชิ. โสปิ ฆรํ อาคนฺตฺวา ตํ อทิสฺวา ปฏิวิสฺสเก ปุจฺฉิตฺวา กุลฆรํ คตาติ สุตฺวา เวเคน อนุพนฺธิตฺวา อนฺตรามคฺเค สมฺปาปุณิ. ตสฺสาปิ ตตฺเถว คพฺภวุฏฺฐานํ อโหสิ. โส กึ อิทํ ภทฺเทติ ปุจฺฉิ. สามิ เอโก ปุตฺโต ชาโตติ. อิทานิ กึ กริสฺสามาติ. ยสฺสตฺถาย มยํ กุลฆรํ คจฺเฉยฺยาม ตํ กมฺมํ อนฺตรามคฺเคว นิปฺผนฺนํ ตตฺถ คนฺตฺวา กึ กริสฺสาม นิวตฺตามาติ เทฺว เอกจิตฺตา หุตฺวา นิวตฺตึสุ. ตสฺเสว ทารกสฺส ปนฺเถ ชาตตฺตา ปนฺถโกติ นามํ กรึสุ. ตสฺสา นจิรสฺเสว อปโรปิ คพฺโภ ปติฏฺฐหิ. สพฺพํ ปุริมนเยเนว วิตฺถาเรตพฺพํ. ตสฺสาปิ ทารกสฺส ปนฺเถ ชาตตฺตา ปฐมํ ชาตสฺส มหาปนฺถโกติ นามํ กตฺวา ปจฺฉา ชาตสฺส จูฬปนฺถโกติ นามํ กรึสุ. เต เทฺวปิ ทารเก คเหตฺวา อตฺตโน วสนฏฺฐานเมว คตา.

เตสํ ตตฺถ วสนฺตานํ มหาปนฺถกทารโก อญฺเญ ทารเก จูฬปิตา มหาปิตาติ อยฺยโก อยฺยิกาติ จ วทนฺเต สุตฺวา มาตรํ ปุจฺฉิ อมฺม อญฺเญ ทารกา อยฺยโกติ วทนฺติ อยฺยิกาติ วทนฺติ กจฺจิ อมฺหากํ ญาตกา นตฺถีติ. อาม ตาต อมฺหากํ เอตฺถ ญาตกา นตฺถิ ราชคหนคเร ปน โว ธนเสฏฺฐิ นาม อยฺยโก ตตฺถ อมฺหากํ พหู ญาตกาติ. กสมา ตตฺถ น คจฺฉาม อมฺมาติ. สา อตฺตโน อาคมนการณํ ปุตฺตสฺส อกเถตฺวา ปุตฺเตสุ ปุนปฺปุนํ กเถนฺเตสุ สามิกํ อาห อิเม มํ ทารกา อติวิย กิลเมนฺติ กึ โน มาตาปิตโร ทิสฺวา มํสํ ขาทิสฺสนฺติ เอหิทานิ ทารกานํ อยฺยกกุลํ ทสฺเสสฺสามาติ. อหํ สมฺมุขา ภวิตุํ น สกฺขิสฺสามิ เต ปน นยิสฺสามีติ. สาธุ เยน เกนจิ อุปาเยน ทารกานํ อยฺยกกุลเมว ทฏฺฐุํ วฏฺฏตีติ. เทฺวปิ ชนา ทารเก อาทาย อนุปุพฺเพน ราชคหํ ปตฺวา นครทฺวาเร เอกิสฺสา สาลาย วสึสุ. ทารกมาตา เทฺว ทารเก คเหตฺวา อาคตภาวํ มาตาปิตูนํ อาโรจาเปสิ. เต ตํ สาสนํ สุตฺวา สํสาเร วิจรนฺตานํ น ปุตฺโต น ธีตา ภูตปุพฺพา นาม นตฺถิ เต อมฺหากํ มหาปราธิกา น สกฺกา เตหิ อมฺหากํ จกฺขุปเถ ฐาตุํ เอตฺตกนฺนาม ธนํ คเหตฺวา เทฺวปิ ชนา ผาสุกฏฺฐานํ คนฺตฺวา ชีวนฺตุ ทารเก ปน อิธ เปเสนฺตูติ. เต เตหิ เปสิตํ ธนํ คเหตฺวา ทารเก อาคตทูตานญฺเญว หตฺเถ[1] ทตฺวา ปหิณึสุ. ทารกา อยฺยกกุเล วฑฺฒนฺติ.

๑. หตฺเถสุ. [?].

เตสุ จูฬปนฺถโก อติทหโร มหาปนฺถโก ปน อยฺยเกน สทฺธึ ทสพลสฺส ธมฺมกถํ โสตุํ คจฺฉติ. ตสฺส นิจฺจํ สตฺถุ สนฺติกํ คจฺฉนฺตสฺส ปพฺพชฺชาย จิตฺตํ นมิ. โส อยฺยกํ อาห สเจ มํ อนุชาเนยฺยาถ อหํ ปพฺพเชยฺยนฺติ. กึ วเทสิ ตาต สกลโลกสฺสาปิ เม ปพฺพชิตโต ตว ปพฺพชฺชา ภทฺทกา สเจ สกฺโกสิ ปพฺพชาหีติ ตํ สตฺถุ สนฺติกํ เนตฺวา กึ คหปติ ทารโก เต ลทฺโธติ วุตฺเต อาม ภนฺเต อยํ เม นตฺตา ตุมฺหากํ สนฺติเก ปพฺพชิตุกาโมติ อาห. สตฺถา อญฺญตรํ ปิณฺฑจาริกํ ภิกฺขุํ อิมํ ทารกํ ปพฺพาเชหีติ อาณาเปสิ. เถโร ตสฺส ตจปญฺจกกมฺมฏฺฐานํ อาจิกฺขิตฺวา ปพฺพาเชสิ. โส พหุํ พุทฺธวจนํ อุคฺคณฺหิตฺวา ปริปุณฺณวสฺโส อุปสมฺปทํ ลภิตฺวา โยนิโสมนสิกาเร กมฺมํ กโรนฺโต อรหตฺตํ ปาปุณิ.

โส ฌานสุเขน ผลสุเขน วีตินาเมนฺโต จินฺเตสิ สกฺกา นุ โข อิมํ สุขํ จูฬปนฺถกสฺส ทาตุนฺติ ตโต อยฺยกเสฏฺฐิสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา เอวมาห มหาเสฏฺฐิ สเจ อนุชาเนยฺยาถ อหํ จูฬปนฺถกํ ปพฺพาเชยฺยนฺติ. ปพฺพาเชถ นํ ภนฺเตติ. เสฏฺฐี กิร สาสเน สุปฺปสนฺโน กตรธีตาย โว เอเต ปุตฺตาติ ปุจฺฉิยมาโน จ ปลาตธีตายาติ วตฺตุํ ลชฺชติ ตสฺมา สุเขเนว เตสํ ปพฺพชฺชํ อนุชานาติ. เถโร จูฬปนฺถกํ ปพฺพาเชตฺวา สีเลสุ ปติฏฺฐาเปสิ. โสปิ ปพฺพชิตฺวา ว ทนฺโธ อโหสิ. เถโร ตํ อนุสิกฺขนฺโต อิมํ คาถมาห

" ปทุมํ ยถา โกกนุทํ สุคนฺธํ

ปาโต สิยา ผุลฺลมวีตคนฺธํ

องฺคีรสํ ปสฺส วิโรจมานํ

ตปนฺตมาทิจฺจมิวนฺตลิกฺเขติ."

อิมํ เอกํ คาถํ จตูหิ มาเสหิ อุคฺคณฺหิตุํ นาสกฺขิ. กสฺมาติ. โส กิร กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล ปพฺพชิตฺวา ปญฺญวา หุตฺวา อญฺญตรสฺส ทนฺธภิกฺขุโน อุทฺเทสคหณกาเล ปริหาสเกฬึ อกาสิ. โส ภิกฺขุ เตน ปริหาเสน ลชฺชิโต เนว อุทฺเทสํ คณฺหิ น สชฺฌายมกาสิ. เตน กมฺเมน อยํ ปพฺพชิตฺวาว ทนฺโธ ชาโต คหิตคหิตปทํ อุปรุปริปทํ อุคฺคณฺหนฺตสฺส นสฺสติ. ตสฺส อิมเมว คาถํ อุคฺคเหตุํ วายมนฺตสฺส จตฺตาโร มาสา อติกฺกนฺตา. อถ นํ มหาปนฺถโก จูฬปนฺถก ตฺวํ อิมสฺมึ สาสเน อภพฺโพ จตูหิ มาเสหิ เอกํ คาถํปิ คเหตุํ น สกฺโกสิ ปพฺพชิตกิจฺจํ ปน กถํ มตฺถกํ ปาเปสฺสสิ นิกฺขม อิโตติ วิหารา นิกฺกฑฺฒิ. จูฬปนฺถโก พุทฺธสาสเน สิเนเหน คิหิภาวํ น ปตฺเถติ.

ตสฺมิญฺจ กาเล มหาปนฺถโก ภตฺตุทฺเทสโก โหติ. ชีวโก โกมารภจฺโจ พหุํ มาลา คนฺธ วิเลปนมาทาย อมฺพวนํ คนฺตฺวา สตฺถารํ ปูเชตฺวา ธมฺมํ สุตฺวา อุฏฺฐายาสนา ทสพลํ วนฺทิตฺวา มหาปนฺถกํ อุปสงฺกมิตฺวา กิตฺตกา ภนฺเต สตฺถุ สนฺติเก ภิกฺขูติ ปุจฺฉิ. ปญฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสตานีติ. เสฺว ภนฺเต พุทฺธปฺปมุขานิ ปญฺจภิกฺขุสตานิ อาทาย อมฺหากํ นิเวสเน ภิกฺขํ คณฺหถาติ. อุปาสก จูฬปนฺถโก นาม ทนฺโธ ภิกฺขุ อวิรุฬฺหิธมฺโม ตํ ฐเปตฺวา เสสานํ นิมนฺตนํ สมฺปฏิจฺฉามีติ เถโร อาห. ตํ สุตฺวา จูฬปนฺถโก

จินฺเตสิ เถโร เอตฺตกานํ ภิกฺขูนํ นิมนฺตนํ สมฺปฏิจฺฉนฺโต มํ พาหิรํ กตฺวา สมฺปฏิจฺฉติ นิสฺสํสยํ มยฺหํ ภาติกสฺส มยิ จิตฺตํ ภินฺนํ ภวิสฺสติ กึ อิทานิ มยฺหํ อิมินา สาสเนน คิหี หุตฺวา ทานาทีนิ ปุญฺญานิ กโรนฺโต ชีวิสฺสามีติ. โส ปุนทิวเส ปาโต ว วิพฺภมิตุํ ปายาสิ. สตฺถา ปจฺจูสกาเลเยว โลกํ โวโลเกนฺโต อิมํ การณํ ทิสฺวา ปฐมตรํ คนฺตฺวา จูฬปนฺถกสฺส คมนมคฺเค ทฺวารโกฏฺฐเก จงฺกมนฺโต อฏฺฐาสิ. จูฬปนฺถโก คจฺฉนฺโต สตฺถารํ ทิสฺวา อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิ. อถ นํ สตฺถา กหํ ปน ตฺวํ จูฬปนฺถก อิมาย เวลาย คจฺฉสีติ อาห. ภาตา มํ ภนฺเต นิกฺกฑฺฒติ เตนาหํ วิพฺภมิตุํ คจฺฉามีติ. จูฬปนฺถก ตว ปพฺพชฺชา นาม มม สนฺติเก ภาตรา นิกฺกฑฺฒิโตปิ กสฺมา มม สนฺติกํ นาคจฺฉิ เอหิ กินฺเต คิหิภาเวน มม สนฺติเก ภวิสฺสสีติ จกฺกงฺกิตตเลน ปาณินา ตํ สิรสิ ปรามสิตฺวา อาทาย คนฺตฺวา คนฺธกุฏิปมุเข นิสีทาเปตฺวา จูฬปนฺถก ปุรตฺถาภิมุโข หุตฺวา อิมํ ปิโลติกํ รโชหรณํ รโชหรณนฺติ ปริมชฺชนฺโต อิเธว โหหีติ อิทฺธิยา อภิสงฺขตํ ปริสุทฺธํ ปิโลติกํ ทตฺวา กาเล อาโรจิเต ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต ชีวกสฺส เคหํ คนฺตฺวา ปญฺญตฺตาสเน นิสีทิ. จูฬปนฺถโกปิ สุริยํ โอโลเกนฺโต ตํ ปิโลติกํ รโชหรณํ รโชหรณนฺติ ปริมชฺชนฺโต นิสีทิ. ตสฺส ตํ ปิโลติกขณฺฑํ ปริมชฺชนฺตสฺส กิลิฏฺฐํ อโหสิ. ตโต จินฺเตสิ อิทํ ปิโลติกขณฺฑํ อติวิย ปริสุทฺธํ อิมํ ปน อตฺตภาวํ นิสฺสาย ปุริมปกตึ ชหิตฺวา เอวํ กิลิฏฺฐํ ชาตํ อนิจฺจา วต สงฺขาราติ

ขยวํ ปฏฺจเปนฺโต วิปสฺสนํ วฑฺเฒสิ. สตฺถา จูฬปนฺถกสฺส จิตฺตํ วิปสฺสนํ อารุฬฺหนฺติ ญตฺวา จูฬปนฺถก ตฺวํ เอตํ ปิโลติกขณฺฑเมว สงฺกิลิฏฺจํ รชรญฺชิตนฺติ มา สญฺญํ กริ อพฺภนฺตเร ปน เต ราครชาทโย อตฺถิ เต หราหีติ วตฺวา โอภาสํ วิสฺสชฺเชตฺวา ปุรโต นิสินฺโน วิย ปญฺญายมานรูโป หุตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

" ราโค รโช น จ ปน เรณุ วุจฺจติ
ราคสฺเสตํ อธิวจนํ รโชติ
เอตํ รชํ วิปฺปชหิตฺว ภิกฺขโว
วิหรนฺติ เต วิคตรชสฺส สาสเน.
โทโส รโช น จ ปน เรณุ วุจฺจติ
โทสสฺเสตํ อธิวจนํ รโชติ
เอตํ รชํ วิปฺปชหิตฺว ภิกฺขโว
วิหรนฺติ เต วิคตรชสฺส สาสเน.
โมโห รโช น จ ปน เรณุ วุจฺจติ
โมหสฺเสตํ อธิวจนํ รโชติ
เอตํ รชํ วิปฺปชหิตฺว ภิกฺขโว
วิหรนฺติ เต วิคตรชสฺส สาสเนติ. "

คาถาปริโยสาเน จูฬปนฺถโก สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ. สห ปฏิสมฺภิทาหิเยวสฺส ตีณิ ปิฏกานิ อาคมึสุ. โส กิร ปุพฺเพ ราชา หุตฺวา นครปทกฺขิณํ กโรนฺโต นลาฏโต เสเท

มุญฺจนฺเต[๑] ปริสุทฺเธน สาฏเกน นลาฏนฺตํ ปุญฺฉิ. สาฏโก กิลิฏฺโฐ อโหสิ. โส อิมํ สรีรํ นิสฺสาย เอวรูโป ปริสุทฺโธ สาฏโก ปกตึ ชหิตฺวา กิลิฏฺโฐ ชาโต อนิจฺจา วต สงฺขาราติ อนิจฺจสญฺญํ ปฏิลภิ เตน การเณนสฺส รโชหรณเมว ปจฺจโย ชาโต.

ชีวโกปิ โข โกมารภจฺโจ ทสพลสฺส ทกฺขิโณทกํ อุปนาเมสิ. สตฺถา นนุ ชีวก วิหาเร ภิกฺขุ อตฺถีติ หตฺเถน ปตฺตํ ปิทหิ. มหาปนฺถโก นนุ ภนฺเต วิหาเร นตฺถิ ภิกฺขูติ อาห. สตฺถา อตฺถิ ชีวกาติ อาห. ชีวโก เตนหิ ภเณ คจฺฉ วิหาเร ภิกฺขูนํ อตฺถิภาวํ วา นตฺถิภาวํ วา ชานาหีติ ปุริสํ เปเสสิ. ตสฺมึ ขเณ จูฬปนฺถโก มยฺหํ ภาติโก วิหาเร ภิกฺขู นตฺถีติ ภณติ วิหาเร ภิกฺขูนํ อตฺถิภาวมสฺส ปกาเสสฺสามีติ สกลํ อมฺพวนํ ภิกฺขูนญฺเญว ปูเรสิ เอกจฺเจ ภิกฺขู จีวรกมฺมํ กโรนฺติ เอกจฺเจ รชนกมฺมํ กโรนฺติ เอกจฺเจ สชฺฌายํ กโรนฺติ เอวํ อญฺญมญฺญํ อสทิสํ ภิกฺขุสหสฺสํ มาเปสิ. โส ปุริโส วิหาเร พหู ภิกฺขู ทิสฺวา นิวตฺติตฺวา อยฺย สกลอมฺพวนํ ภิกฺขูหิ ปริปุณฺณนฺติ ชีวกสฺส อาโรเจสิ. เถโรปิ โข ตตฺเถว

" สหสฺสกฺขตฺตุมตฺตานํ นิมฺมินิตฺวาน ปนฺถโก
นิสีทิ อมฺพวเน รมฺเม ยาว กาลปฺปเวทนาติ. "

อถ สตฺถา ตํ ปุริสํ อาห วิหารํ คนฺตฺวา สตฺถา จูฬปนฺถกํ นาม ปกฺโกสตีติ วเทหีติ. เตน คนฺตฺวา ตถา วุตฺเต อหํ จูฬปนฺถโก

๑. สี. ม. ยุ. มุจฺจนฺเต.

อหํ จูฬปนฺถโกติ มุขสหสฺสํ อุฏฺฐหิ. โส ปุริโส ปุน คนฺตฺวา สพฺเพปิ กิร ภนฺเต จูฬปนฺถกาเยว นามาติ อาห. เตนหิ คนฺตฺวา โย ปฐมํ อหํ จูฬปนฺถโกติ วทติ ตํ หตฺเถ คณฺห อวเสสา อนฺตรธายิสฺสนฺตีติ. โส ตถา อกาสิ. ตาวเทว สหสฺสมตฺตา ภิกฺขู อนฺตรธายึสุ. เถโร เตน ปุริเสน สทฺธึ อคมาสิ. สตฺถา ภตฺตกิจฺจปริโยสาเน ชีวกํ อามนฺเตสิ ชีวก จูฬปนฺถกสฺส ปตฺตํ คณฺห อยนฺเต อนุโมทนํ กริสฺสตีติ. ชีวโก ตถา อกาสิ. เถโร สีหนาทํ นทนฺโต ตรุณสีโห วิย ตีณิ ปิฏกานิ สงฺโขเภตฺวา อนุโมทนํ อกาสิ. สตฺถา อุฏฺฐายาสนา ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต วิหารํ คนฺตฺวา ภิกฺขูหิ วตฺเต ทสฺสิเต อุฏฺฐายาสนา คนฺธกุฏิปมุเข ฐตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส สุคโตวาทํ ทตฺวา กมฺมฏฺฐานํ กเถตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ อุยฺโยเชตฺวา สุรภิคนฺธวาสิตํ คนฺธกุฏึ ปวิสิตฺวา ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ อุปคโต.

อถ สายณฺหสมเย ภิกฺขู อิโต จิโต จ สโมสริตฺวา รตฺตกมฺพลสาณิยา ปริกฺขิตฺตา วิย นิสีทิตฺวา สตฺถุ คุณกถํ อารภึสุ อาวุโส มหาปนฺถโก จูฬปนฺถกสฺส อชฺฌาสยํ อชานนฺโต จตูหิ มาเสหิ เอกํ คาถํ อุคฺคณฺหาเปตุํ น สกฺโกติ ทนฺโธ อยนฺติ วิหารา นิกฺกฑฺฒิ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปน อตฺตโน อนุตฺตรธมฺมราชตาย เอกสฺมิญฺเญว อนฺตราภตฺเต สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ อทาสิ ตีณิ ปิฏกานิ สห ปฏิสมฺภิทาหิเยว อาคตานิ อโห พุทฺธานํ พลนฺนาม มหนฺตนฺติ. อถ ภควา ธมฺมสภายํ อิมํ กถาปวตฺตึ ญตฺวา อชฺช

มยา คนฺตุํ วฏฺฏตีติ พุทฺธเสยฺยาย อุฏฺฐาย สุรตฺตทุปฏฺฏํ นิวาเสตฺวา
วิชฺชุลตํ วิย กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา รตฺตกมฺพลสทิสํ สุคตมหา-
ปํสุกูลจีวรํ ปารุปิตฺวา สุรภิคนฺธกุฏิโต นิกฺขมฺม มตฺตวรวารณสีห-
วิกฺกนฺตวิลาเสน อนนฺตาย พุทฺธลีฬฺหาย ธมฺมสภํ คนฺตฺวา อลงฺกต-
มณฺฑลมาลมชฺเฌ สุปญฺญตฺต ปวร พุทฺธาสนํ อารุยฺห ฉพฺพณฺณา
พุทฺธรํสิโย วิสฺสชฺเชนฺโต อณฺณวกุจฺฉึ โขภยมาโน วิย ยุคนฺธร-
มตฺถเก พาลสุริโย วิย อาสนมชฺเฌ นิสีทิ. สมฺมาสมฺพุทฺเธ ปน
อาคตมตฺเต ภิกฺขุสงฺโฆ กถํ ปจฺฉินฺทิตฺวา ตุณฺหี อโหสิ. สตฺถา
มุทุเกน จิตฺเตน ปริสํ โอโลเกตฺวา อยํ ปริสา อติวิย โสภติ
เอกสฺสาปิ หตฺถกุกฺกุจฺจํ วา ปาทกุกฺกุจฺจํ วา อุกฺกาสิตสทฺโท วา
ขิปิตสทฺโท วา นตฺถิ สพฺเพปิเม พุทฺธคารเวน สคารวา พุทฺธเตเชนf
ตชฺชิตา มยิ อายุกปฺปมฺปิ อกเถตฺวา นิสินฺเน เกจิ ปฐมํ กถํ
สมุฏฺฐาเปตฺวา น กเถสฺสนฺติ กถาสมุฏฺฐาปนวตฺตนฺนาม มยา
ชานิตพฺพํ อหเมว ปฐมํ กเถสฺสามีติ มธุเรน พฺรหฺมสเรน ภิกฺขู
อามนฺเตตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา
กา จ ปน โว อนฺตรา กถา วิปฺปกตาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย
นามาติ วุตฺเต น ภิกฺขเว จูฬปนฺถโก อิทาเนว ทนฺโธ ปุพฺเพปิ
ทนฺโธว น เกวลญฺจสฺสาหํ อิทาเนว อวสฺสโย ชาโต ปุพฺเพปิ
อวสฺสโย อโหสึเยว ปุพฺเพ ปนาหํ อิมํ โลกิยกุฏุมฺพสฺส สามิกํ
อกาสึ อิทานิ โลกุตฺตรกุฏุมฺพสฺสาติ วตฺวา ตมตฺถํ วิตฺถารโต
โสตุกาเมหิ ภิกฺขูหิ ยาจิโต อตีตํ อาหริ

อตีเต พาราณสีนครวาสี เอโก มาณโว ตกฺกสิลํ คนฺตฺวา สิปฺปุคฺคหณตฺถาย ทิสาปาโมกฺขสฺสาจริยสฺส ธมฺมนฺเตวาสิโก หุตฺวา ปญฺจนฺนํ มาณวกสตานํ อนฺตเร อติวิย อาจริยสฺส อุปการโก อโหสิ ปาทปริกมฺมาทีนิ สพฺพกิจฺจานิ กโรติ ทนฺธตาย ปน กิญฺจิ อุคฺคณฺหิตุํ น สกฺโกติ. อาจริโย อยํ มม พหุปกาโร สิกฺขาเปสฺสามิ นนฺติ วายมนฺโตปิ กิญฺจิ สิกฺขาเปตุํ น สกฺโกติ. โส จิรํ วสิตฺวา เอกํ คาถํปิ อุคฺคณฺหิตุํ อสกฺโกนฺโต อุกฺกณฺฐิตฺวา คมิสฺสามีติ อาจริยํ อาปุจฺฉิ. อาจริโย จินฺเตสิ อยํ มยฺหํ อุปการโก ปณฺฑิตภาวมสฺส ปจฺจาสึสามิ น จ นํ กาตุํ สกฺโกมิ อวสฺสํ มยา อิมสฺส ปจฺจุปกาโร กาตพฺโพ เอกมสฺส มนฺตํ พนฺธิตฺวา ทสฺสามีติ. โส ตํ อรญฺญํ เนตฺวา ฆเฏสิ ฆเฏสิ กึการณา ฆเฏสิ อหํปิ ตํ ชานามิ ชานามีติ อิมํ มนฺตํ พนฺธิตฺวา อุคฺคณฺหาเปนฺโต อเนกสตกฺขตฺตุํ ปริวตฺตาเปตฺวา ปญฺญายติ เตติ ปุจฺฉิตฺวา อาม ปญฺญายตีติ วุตฺเต ทนฺเธน นาม วายามํ กตฺวา ปคุณํ กตํ สิปฺปํ น ปลายตีติ อาจิกฺขิตฺวา มคฺคปริพฺพยํ ทตฺวา คจฺฉ อิมํ มนฺตํ นิสฺสาย ชีวิสฺสสิ อปลายนตฺถาย ปนสฺส นิจฺจํ สชฺฌายํ กเรยฺยาสีติ วตฺวา ตํ อุยฺโยเชสิ. อถสฺส พาราณสีสมฺปตฺตกาเล ปุตฺโต เม สิปฺปํ สิกฺขิตฺวา อาคโตติ มาตา มหาสกฺการสมฺมานมกาสิ.

ตทา พาราณสีราชา อตฺถิ นุ โข เม กายกมฺมาทีสุ โกจิ โทโสติ ปจฺจเวกฺขนฺโต อตฺตโน อรุจฺจนกํ กิญฺจิ กมฺมํ อทิสฺวา

อตฺตโน วชฺชนฺนาม อตฺตโน น ปญฺญายติ ปเรสํ ปญฺญายติ นาครานํ ปริคฺคณฺหิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา สายํ อญฺญาตกเวเสน นิกฺขมิตฺวา สายมาสํ ภุญฺชิตฺวา นิสินฺนมนุสฺสานํ กถาสลฺลาโป นาม นานปฺปการโก โหติ สจาหํ อธมฺเมน รชฺชํ กาเรมิ ปาเปน อธมฺมิกรญฺญา ทณฺฑพลิอาทีหิ หตมฺหาติ วกฺขนฺติ สเจ ธมฺเมน กาเรมิ ทีฆายุโก โน โหตุ ราชาติอาทีนิ วตฺวา มม คุณํ กเถสฺสนฺตีติ เตสํ เตสํ เคหานํ ภิตฺติอนุสาเรน วิจริ. ตสฺมึ ขเณ อุมฺมงฺคโจรา ทฺวินฺนํ เคหานํ อนฺตเร อุมฺมงฺคํ ภินฺทนฺติ เอก-อุมฺมงฺเคเนว เทฺว เคหานิ ปวิสนตฺถาย. ราชา เต ทิสฺวา เคหจฺ-ฉายาย อฏฺฐาสิ. เตสํ อุมฺมงฺคํ ภินฺทิตฺวา เคหํ ปวิสิตฺวา ภณฺฑานํ โอโลกนกาเล มาณโว ปพุชฺฌิตฺวา ตํ มนฺตํ สชฺฌายนฺโต ฆเฏสิ ฆเฏสิ กึการณา ฆเฏสิ อหํปิ ตํ ชานามิ ชานามีติ อาห. เต ตํ สุตฺวา อิมินา กิรมฺห ญาตา อิทานิ โน นาเสสฺสตีติ นิวตฺถวตฺถานิปิ ฉฑฺเฑตฺวา ภีตา สมฺมุขสมฺมุขฏฺฐาเนเนว ปลายึสุ. ราชา เต ปลายนฺเต ทิสฺวา อิตรสฺส จ มนฺตํ สชฺฌายนฺตสฺส สทฺทํ สุตฺวา นาครานํ ปริคฺคณฺหิตฺวา นิเวสนํ ปาวิสิ วิภาตาย ปน รตฺติยา ปาโตว เอกํ ปุริสํ ปกฺโกสิตฺวา อาห คจฺฉ ภเณ อสุกวีถิยํ อสุกสฺมึ[1] นาม เคเห อุมฺมงฺโค ภินฺโน ตตฺถ ตกฺกสิลโต สิปฺปํ อุคฺคณฺหิตฺวา อาคตมาณโว อตฺถิ ตํ อาเนหีติ. โส คนฺตฺวา ราชา ตํ ปกฺโกสตีติ วตฺวา มาณวํ อาเนสิ. อถ นํ ราชา อาห

๑. สี. ม. ยุ. ยสฺมึ.

ตุวํ ตาต ตกฺกสิลโต สิปฺปํ อุคฺคณฺหิตฺวา อาคตมาณโวติ. อาม เทวาติ. อมฺหากํปิ ตํ สิปฺปํ เทหีติ. สาธุ เทว สมาสเน นิสีทิตฺวา คณฺหาติ. อถ นํ ราชา ตถา กตฺวา ตํ มนฺตํ คเหตฺวา อยนฺเต อาจริยภาโคติ สหสฺสํ อทาสิ.

ตทา เสนาปติ รญฺโญ กปฺปกํ อาห กทา รญฺโญ มสฺสุํ กริสฺสสีติ. เสฺว วา ปรเสฺว วาติ. โส ตสฺส สหสฺสํ ทตฺวา กิจฺจํ โน อตฺถีติ วตฺวา กึ สามีติ วุตฺเต รญฺโญ มสฺสุกมฺมํ กโรนฺโต วิย หุตฺวา ขุรํ อติวิย ปหํสิตฺวา คลนาฬึ ฉินฺทิตฺวา เสนาปติ ภวิสฺสสิ อหํ ราชาติ. โส สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา รญฺโญ มสฺสุกรณทิวเส คนฺโธทเกน มสฺสุํ เตเมตฺวา ขุรํ ปหํสิตฺวา นลาฏนฺเต คเหตฺวา ขุโร โถกํ กุณฺฐธาโร เอกปฺปหาเรเนว คลนาฬึ ฉินฺทิตุํ วฏฺฏตีติ ปุน เอกมนฺตํ ฐตฺวา ขุรํ ปหํสิ. ตสฺมึ ขเณ ราชา อตฺตโน มนฺตํ สริตฺวา สชฺฌายํ กโรนฺโต ฆเฏสิ ฆเฏสิ กึการณา ฆเฏสิ อหํปิ ตํ ชานามิ ชานามีติ อาห. นหาปิตสฺส นลาฏโต เสทา มุจฺจึสุ. โส ชานาติ มํ ราชาติ ภีโต ขุรํ ภูมิยํ ขิปิตฺวา ปาทมูเล อุเรน นิปชฺชิ. ราชาโน นาม เฉกา โหนฺติ เตน นํ เอวมาห อเร ทุฏฺฐนหาปิต น มํ ราชา ชานาตีติ สญฺญํ กโรสีติ. อภยํ เม เทหิ เทวาติ. โหตุ มา ภายิ กเถหีติ. เสนาปติ เม เทว สหสฺสํ ทตฺวา รญฺโญ มสฺสุํ กโรนฺโต วิย คลนาฬึ ฉินฺท ตสฺมึ มเต อหํ ราชา หุตฺวา ตํ เสนาปตึ กริสฺสามีติ อาหาติ. ราชา ตํ สุตฺวา อาจริยํ เม นิสฺสาย ชีวิตํ ลทฺธนฺติ

เสนาปตึ ปกฺโกสาเปตฺวา อมฺโภ เสนาปติ กึ นาม ตยา มม สนฺติกา น ลทฺธํ อิทานิ ตํ ทฏฺฐุํ น สกฺโกมิ มม รฏฺฐา นิกฺขมาติ ตํ รฏฺฐา ปพฺพาเชตฺวา อาจริยํ ปกฺโกสาเปตฺวา อาจริย ตํ นิสฺสาย มยา ชีวิตํ ลทฺธนฺติ วตฺวา มหนฺตํ สกฺการํ กริตฺวา ตสฺส เสนาปติฏฺฐานํ อทาสิ. โส ตทา จูฬปนฺถโก อโหสิ[๑] สตฺถา ทิสาปาโมกฺขาจริโยติ.

สตฺถา อิมํ[๒] อตีตํ อาหริตฺวา เอวํ ภิกฺขเว ปุพฺเพปิ จูฬปนฺถโก ทนฺโธ ว อโหสิ ตถาปิสฺส อหํ อวสฺสโย หุตฺวา ตํ โลกิยกุฏุมฺเพ ปติฏฺฐาเปสินฺติ วตฺวา ปุเนกทิวสํ อโห สตฺถา จูฬปนฺถกสฺส อวสฺสโย ชาโตติ กถาย สมุฏฺฐิตาย จูฬกเสฏฺฐิชาตเก อตีตวตฺถุํ กเถตฺวา

" อปฺปเกนปิ เมธาวี ปาภเตน วิจกฺขโณ
สมุฏฺฐาเปติ อตฺตานํ อณุํ อคฺคึว สนฺธมนฺติ.[๓]"

คาถํ วตฺวา น ภิกฺขเว อิทาเนวาหํ อิมสฺส อวสฺสโย ชาโต ปุพฺเพปิ อวสฺสโย อโหสิเมว ปุพฺเพ ปนาหํ อิมํ โลกิยกุฏุมฺพสฺส สามิกํ อกาสึ อิทานิ โลกุตฺตรกุฏุมฺพสฺสาติ วตฺวา ตทาปิ จูฬกนฺเตวาสิโก จูฬปนฺถโก อโหสิ จูฬกเสฏฺฐี ปน ปณฺฑิโต พฺยตฺโต นกฺขตฺตโกวิโท อหเมวาติ ชาตกํ สโมธาเนสิ.

ปุเนกทิวสํ ธมฺมสภายํ ภิกฺขู กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ อาวุโส

๑. ตทา จูฬปนฺถโก มาณโว อโหสีติ ยุตฺตตรํ. ๒. สี. ม. ยุ. ตสฺมา อิมํ.
๓. ขุ. ชา. เอก. ๒.

จูฬปนฺถโก จตูหิ มาเสหิ จตุปฺปทํ คาถํ คเหตุํ อสกฺโกนฺโตปิ วิริยํ อโนสฺสชฺชิตฺวา อรหตฺเต ปติฏฺจิโต อิทานิ โลกุตฺตรธมฺม-กุฏุมฺพสฺส สามิโก ชาโตติ. สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต ภิกฺขเว มม สาสเน อารทฺธวิริโย ภิกฺขุ โลกุตฺตรธมฺมสฺส สามิโก โหติเยวาติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

" อุฏฺฐาเนนปฺปมาเทน สญฺญเมน ทเมน จ
ทีปํ กยิราถ เมธาวี ยํ โอโฆ นาภิกีรตีติ."

ตตฺถ ทีปํ กยิราถาติ วิริยสงฺขาเตน อุฏฺฐาเนน สติยา อวิปฺปวาสสงฺขาเตน อปฺปมาเทน จตุปาริสุทฺธิสีลสงฺขาเตน สญฺญเมน อินฺทฺริยทมเนน จาติ อิเมหิ การณภูเตหิ จตูหิ ธมฺเมหิ ธมฺโมช-ปญฺญาย สมนฺนาคโต เมธาวี อิมสฺมึ อติทุลฺลภปติฏฺฐตาย อติคมฺภีเร สํสารสาคเร อตฺตโน ปติฏฺฐานภูตํ อรหตฺตผลทีปํ กยิราถ กเรยฺย กาตุํ สกฺกุเณยฺยาติ อตฺโถ. กีทิสํ **ยํ โอโฆ นาภิกีรตีติ** ยํ จตุพฺพิโธปิ กิเลโสโฆ อภิกีริตุํ วิทฺธํเสตุํ น สกฺโกติ น หิ สกฺกา อรหตฺตํ โอเฆน วิกีริตุนฺติ.

คาถาวสาเน พหู โสตาปนฺนาทโย อเหสุํ เอวํ เทสนา สมฺปตฺตปริสาย สาตฺถิกา ชาตาติ.

จูฬปนฺถกตฺเถร วตฺถุ.

----

๔. พาลนกฺขตฺต วตฺถุ. [๑๘]

ปมาทมนุยุญฺชนฺตีติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต พาลนกฺขตฺตํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกสฺมึ หิ กิร สมเย สาวตฺถิยํ พาลนกฺขตฺตํ นาม สงฺฆุฏฺฐํ. ตสฺมึ นกฺขตฺเต พาลา ทุมฺเมธิโน ชนา ฉาริกาย เจว โคมเยน จ สรีรํ มกฺเขตฺวา สตฺตาหํ อสพฺภิวาจํ ภณนฺตา วิจรนฺติ กญฺจิ ญาตึ วา สุหชฺชํ วา ปพฺพชิตํ วา ทิสฺวา ลชฺชนฺตา นาม นตฺถิ ทฺวาเร ทฺวาเร ฐตฺวา อสพฺภํ ภณนฺติ. มนุสฺสา เตสํ อสพฺภํ โสตุํ อสกฺโกนฺตา ยถาพลํ อฑฺฒํ วา ปาทํ วา กหาปณํ วา เปเสนฺติ เตสํ เตสํ ฆรทฺวาเร ลทฺธํ ลทฺธํ คเหตฺวา ปกฺกมนฺติ. ตทา ปน สาวตฺถิยํ ปญฺจโกฏิมตฺตา อริยสาวกา โหนฺติ เต สตฺถุ สาสนํ เปสยึสุ ภควา ภนฺเต สตฺตาหํ ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ นครํ อปวิสิตฺวา วิหาเรเยว โหตูติ ตญฺจ ปน สตฺตาหํ ภิกฺขุสงฺฆสฺส วิหาเรเยว ยาคุภตฺตาทีนิ สมฺปาเทตฺวา สยมฺปิ เคหา น นิกฺขมึสุ. นกฺขตฺเต ปน ปริโยสิเต อฏฺฐเม ทิวเส พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิมนฺเตตฺวา นครํ ปเวเสตฺวา มหาทานํ ทตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺนา ภนฺเต อติทุกฺเขน โน สตฺต ทิวสา อติกฺกนฺตา พาลานํ อสพฺภํ สุณนฺตานํ กณฺณา ภิชฺชนาการปฺปตฺตา วิย โหนฺติ โกจิ กสฺสจิ น ลชฺชติ เตน มยํ ตุมฺหากํ อนฺโตนครํ ปวิสิตุํ น ทมฺหา มยํปิ เคหโต น นิกฺขมิมฺหาติ อาหํสุ. สตฺถา เตสํ กถํ สุตฺวา พาลานํ ทุมฺเมธานํ กิริยา เอวรูปา โหติ เมธาวิโน ปน ธนสารํ วิย อปฺปมาทํ รกฺขิตฺวา

อมตมหานิพฺพานสมฺปตฺตึ ปาปุณนฺตีติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

" ปมาทมนุยุญฺชนฺติ พาลา ทุมฺเมธิโน ชนา
อปฺปมาทญฺจ เมธาวี ธนํ เสฏฺฐํว รกฺขติ.
มา ปมาทมนุยุญฺเชถ มา กามรติสนฺถวํ
อปฺปมตฺโต หิ ฌายนฺโต ปปฺโปติ วิปุลํ สุขนฺติ."

ตตฺถ **พาลาติ** พาเลฺยน สมนฺนาคตา อิธโลกปรโลกตฺถํ อชานนฺตา. **ทุมฺเมธิโนติ** นิปฺปญฺญา. เต ปมาเท อาทีนวํ อปสฺสนฺตา ปมาทํ อนุยุญฺชนฺติ[๑] ปมาเทน กาลํ วีตินาเมนฺติ. เมธาวีติ ธมฺโมชปญฺญาย สมนฺนาคโต ปน ปณฺฑิโต กุลวํสานุคตํ เสฏฺฐํ อุตฺตมํ สตฺตรตนธนํ วิย อปฺปมาทํ รกฺขติ ยถา หิ อุตฺตมํ ธนํ นิสฺสาย กามคุณสมฺปตฺตึ ปาปุณิสฺสาม[๒] ปรโลกคมนมคฺคํ โสเธสฺสามาติ ธเน อานิสํสํ ปสฺสนฺตา ตํ รกฺขนฺติ เอวํ ปณฺฑิโตปิ อปฺปมตฺโต ปฐมชฺฌานาทีนิ ปฏิลภติ มคฺคผลาทีนิ ปาปุณาติ ติสฺโส วิชฺชา ฉ อภิญฺญา สมฺปาเทตีติ อปฺปมาเท อานิสํสํ ปสฺสนฺโต ธนํ เสฏฺฐํ วิย อปฺปมาทํ รกฺขตีติ อตฺโถ. มา ปมาทนฺติ ตสฺมา ตุมฺเห มา ปมาทมนุยุญฺเชถ มา ปมาเทน กาลํ วีตินามยิตฺถ. มา กามรติสนฺถวนฺติ วตฺถุกามกิเลสกาเมสุ รติสงฺขาตํ ตณฺหาสนฺถวํปิ มา อนุยุญฺเชถ มา จินฺตยิตฺถ มา ปฏิลภิตฺถ. อปฺปมตฺโต หีติ อุปฏฺฐิตสติตาย หิ อปฺปมตฺโต ฌายนฺโต ปุคฺคโล วิปุลํ โอฬารํ นิพฺพานสุขํ ปาปุณาตีติ.

๑. สี. ม. ยุ. ปวตฺเตนฺติ. ๒. สี. ม. ยุ. ปุตฺตทารํ โปสิสฺสาม.

คาถาปริโยสาเน พหู โสตาปนฺนาทโย อเหสุํ. มหาชนสฺส สาตฺถิกา เทสนา ชาตาติ.

พาลนกฺขตฺต วตฺถุ.

----

๕. มหากสฺสปตฺเถร วตฺถุ. [๑๙]

ปมาทํ อปฺปมาเทนาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต มหากสฺสปตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกสฺมึ หิ ทิวเส เถโร ปิปฺผลิคุหายํ วิหรนฺโต ราชคเห ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต อาโลกํ วฑฺเฒตฺวา ปมตฺเต จ อปฺปมตฺเต จ อุทกปถวิ ปพฺพตาทีสุ จวนเก อุปปชฺชนเก[๑] สตฺเต ทิพฺเพน จกฺขุนา โอโลเกนฺโต นิสีทิ. สตฺถา เชตวเน นิสินฺนโก ว เกน นุ โข วิหาเรน อชฺช มม ปุตฺโต กสฺสโป วิหรตีติ ทิพฺเพน จกฺขุนา อุปธาเรนฺโต สตฺตานํ จุตูปปาตํ โอโลเกนฺโต วิหรตีติ ญตฺวา สตฺตานํ จุตูปปาโต นาม พุทฺธ-ญาเณนาปิ อปริจฺฉินฺโน มาตุกุจฺฉิยํ ปฏิสนฺธึ คเหตฺวา มาตาปิตโร อชานาเปตฺวา จวนกสตฺตานํ ปริจฺเฉทํ กาตุํ น สกฺกา. เต ชานิตุํ ตว อวิสโย อปฺปมตฺตโก ตว วิสโย สพฺพโส ปน จวนฺเต จ อุปปชฺชนฺเต จ ชานิตุํ ปสฺสิตุํ พุทฺธานเมว วิสโยติ วตฺวา โอภาสํ ผริตฺวา สมฺมุเข นิสินฺโน วิย หุตฺวา อิมํ คาถมาห

๑. ยุ. อุปฺปชฺชนเก.

" ปมาทํ อปฺปมาเทน ยทา นุทติ ปณฺฑิโต
ปญฺญาปาสาทมารุยฺห อโสโก โสกินึ ปชํ
ปพฺพตฏฺโฐว ภุมฺมฏฺเฐ ธีโร พาเล อเวกฺขตีติ. "

ตตฺถ **นุทตีติ** ยถา นาม โปกฺขรณึ ปวิสนฺตํ นโวทกํ ปุราโณทกํ สงฺโขเภตฺวา ตสฺโสกาสํ อทตฺวา อตฺตโน มตฺถเกน ปลายนฺตํ นุทติ นีหรติ เอวเมว ปณฺฑิโต อปฺปมาทลกฺขณํ พฺรูหนฺโต ปมาทสฺโสกาสํ อทตฺวา ยทา อปฺปมาทเวเคน ตํ นุทติ นีหรติ อถ โส ปนุนฺนปมาโท อจฺจุคฺคตตฺเถน ปริสุทฺธํ ทิพฺพจกฺขุ-สงฺขาตํ ปญฺญาปาสาทํ ตสฺส อนุจฺฉวิกํ ปฏิปทํ ปูเรนฺโต ตาย ปฏิปทาย นิสฺเสณิยา ปาสาทํ วิย อารุยฺห ปหีนโสกสลฺลตาย อโสโก อปฺปหีนโสกสลฺลตาย โสกินึ ปชํ สตฺตนิกายํ จวมานญฺจ อุปปชฺชมานญฺจ ทิพฺพจกฺขุนา อเวกฺขติ ปสฺสติ. ยถา กึ ปพฺพตฏฺโฐว ภุมฺมฏฺเฐติ ปพฺพตมุทฺธนิฏฺฐิโต ภูมิยํ ฐิเต อุปริ-ปาสาเท วา ฐิโต ปาสาทปริเวเณ ฐิเต อกิจฺเฉน อเวกฺขติ ตถา โสปิ ธีโร ปณฺฑิโต มหาขีณาสโว อสมุจฺฉินฺน วฏฺฏพีเช พาเล จวนฺเต จ อุปปชฺชนฺเต จ อกิจฺเฉน อเวกฺขตีติ.

คาถาปริโยสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ สจฺฉิกรึสูติ.

มหากสฺสปตฺเถร วตฺถุ.

----

๖. เทฺวสหายกภิกฺขุ วตฺถุ. [๒๐]

อปฺปมตฺโต ปมตฺเตสูติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต เทฺว สหายเก ภิกฺขู อารพฺภ กเถสิ.

เต กิร สตฺถุ สนฺติเก กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา อรญฺญกวิหารํ ปวิสึสุ. เตสุ เอโก สกาลสฺเสว ทารูนิ อาหริตฺวา องฺคารกปลฺลํ สชฺเชตฺวา วิสิพฺเพตฺวา[๑] ทหรสามเณเรหิ สทฺธึ สลฺลปนฺโต ปฐมยามํ นิสีทติ. เอโก อปฺปมตฺโต สมณธมฺมํ กโรนฺโต อิตรํ โอวทติ อาวุโส มาเอวํ กริ ปมตฺตสฺส หิ จตฺตาโร อปายา สยนฆรสทิสา พุทฺธา นาม สาเถยฺเยน อาราเธตุํ น สกฺกาติ. โส ตสฺโสวาทํ น สุณาติ. อิตโร นายํ วจนกฺขโมติ ตํ อปตฺเถตฺวา อปฺปมตฺโต สมณธมฺมํ อกาสิ. อลสตฺเถโรปิ ปฐมยาเม วิสิพฺเพตฺวา อิตรสฺส จงฺกมิตฺวา คพฺภํ ปวิฏฺฐกาเล ปวิสิตฺวา มหากุสิต นิปชฺชิตฺวา สยนตฺถาย อรญฺญํ ปวิฏฺโฐสิ กึ พุทฺธานํ สนฺติเก กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา อุฏฺฐาย รตฺตินฺทิวํ สมณธมฺมํ กาตุํ น วฏฺฏตีติ วตฺวา อตฺตโน วสนฏฺฐานํ ปวิสิตฺวา นิปชฺชิตฺวา สุปติ. อิตโรปิ มชฺฌิมยาเม วิสฺสมิตฺวา ปจฺฉิมยาเม ปจฺจุฏฺฐาย สมณธมฺมํ กโรติ. โส เอวํ อปฺปมตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ. อิตโร ปมาเทเนว วีตินาเมสิ. เต วุตฺถวสฺสา สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. สตฺถา เตหิ สทฺธึ ปฏิสนฺถารํ กตฺวา กจฺจิ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตา สมณธมฺมํ กริตฺถ กจฺจิ โว

๑. สี. ม. ยุ. วิสิพฺเพตฺวาติ นตฺถิ.

ปพฺพชิตกิจฺจํ มตฺถกํ ปตฺตนฺติ ปุจฺฉิ. ปมตฺโต ภิกฺขุ อาห กุโต ภนฺเต เอตสฺส อปฺปมาโท คตกาลโต ปฏฺฐาย นิปชฺชิตฺวา นิทฺทายนฺโต วีตินาเมสีติ. ตฺวํ ปน[๑] ภิกฺขูติ. อหํ ภนฺเต สกาลสฺเสว ทารูนิ อาหริตฺวา องฺคารกปลฺลํ สชฺเชตฺวา ปฐมยามํ วิสิพฺพนฺโต นิสีทิตฺวา อนิทฺทายนฺโต วีตินาเมสินฺติ. อถ นํ สตฺถา ตฺวํ ปมตฺโต กาลํ วีตินาเมตฺวา อปฺปมตฺโตมฺหีติ วทสิ อปฺปมตฺตํ ปน ปมตฺตํ กโรสิ ตฺวํ มม ปุตฺตสฺส สนฺติเก ชวจฺฉินฺโน ทุพฺพลสฺโส วิย เอส ปน ตว สนฺติเก สีฆชวสฺโส วิยาติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

" อปฺปมตฺโต ปมตฺเตสุ สุตฺเตสุ พหุชาคโร
อพลสฺสํว สีฆสฺโส หิตฺวา ยาติ สุเมธโสติ. "

ตตฺถ **อปฺปมตฺโตติ** สติเวปุลฺลปตฺตตาย อปฺปมาทสมฺปนฺโน ขีณาสโว. **ปมตฺเตสูติ** สติโวสฺสคฺเค ฐิเตสุ สตฺเตสุ. **สุตฺเตสูติ** สติชาคริยาภาเวน สพฺพิริยาปเถสุ นิทฺทายนฺเตสุเยว. **พหุชาคโรติ** มหนฺเต สติเวปุลฺลชาคริเย ฐิโต. **อพลสฺสํวาติ** กุณฺฐปาทฉินฺนชวํ ทุพฺพลสฺสํ สีฆชโว สินฺธวาชานิโย วิย. **สุเมธโสติ** อุตฺตมปญฺโญ ตถารูปํ ปุคฺคลํ อาคเมนปิ อธิคเมนปิ หิตฺวา ยาติ มนฺทปญฺญสฺมึ หิ เอกํ สุตฺตํ คเหตฺํ วายมนฺเตเยว สุเมธโส เอกํ วคฺคํ คณฺหาติ เอวํ ตาว อาคเมน หิตฺวา ยาติ มนฺทปญฺเญ ปน รตฺติฏฺฐาน-ทิวาฏฺฐานานิ กาตุํ วายมนฺเตเยว กมฺมฏฺฐานํ อุคฺคเหตฺวา สชฺฌายนฺเตเยว จ สุเมธโส ปุพฺพภาเคปิ ปเรน กตํ รตฺติฏฺฐานํ วา

๑. ม. ยุ. กึ. ตฺวํ ปน.

ทิวาฏฺฐานํ วา ปวิสิตฺวา กมฺมฏฺฐานํ สมฺมสนฺโต สพฺพกิเลเส เขเปตฺวา นว โลกุตฺตรธมฺเม หตฺถคเต กโรติ. เอวํ อธิคเมน หิตฺวา ยาติ วฏฺเฏ ปน ตํ มนฺทปญฺญํ หิตฺวา ฉฑฺเฑตฺวา วฏฺฏโต นิสฺสรนฺโต ยาติเยวาติ.

คาถาปริโยสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณึสูติ.

เทฺวสหายกภิกฺขุ วตฺถุ.

----

๗. สกฺก วตฺถุ. [๒๑]

อปฺปมาเทน มฆวาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เวสาลึ นิสฺสาย* กูฏาคารสาลายํ วิหรนฺโต สกฺกํ เทวราชานํ อารพฺภ กเถสิ.

เวสาลิยํ หิ มหาลิ นาม ลิจฺฉวี วสติ. โส ตถาคตสฺส สกฺกปญฺหสุตฺตนฺตเทสนํ สุตฺวา สมฺมาสมฺพุทฺโธ สกฺกสฺส สมฺปตฺตึ มหตึ กตฺวา กเถติ ทิสฺวา นุ โข กเถติ อุทาหุ อทิสฺวา ชานาติ นุ โข สกฺกํ อุทาหุ โน ปุจฺฉิสฺสามิ นนฺติ จินฺเตสิ. อถโข มหาลิ ลิจฺฉวี เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหาลิ ลิจฺฉวี ภควนฺตํ เอตทโวจ ทิฏฺโฐ โข ภนฺเต ภควตา สกฺโก

๑. สี. ม. ยุ. เวสาลิยํ อุปนิสฺสาย.

เทวานมินฺโทติ. ทิฏฺโจ โข เม มหาลิ สกฺโก เทวานมินฺโทติ. โส หิ นูน ภนฺเต สกฺกปฏิรูปโก ภวิสฺสติ ทุทฺทโส หิ ภนฺเต สกฺโก เทวานมินฺโทติ. สกฺกญฺจาหํ มหาลิ ปชานามิ สกฺกกรเณ จ ธมฺเม เยสญฺจ ธมฺมานํ สมาทินฺนตฺตา สกฺโก สกฺกตฺตํ อชฺฌคา เต๑ จ ปชานามิ สกฺโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสภูโต สมาโน มโฆ นาม มาณโว อโหสิ ตสฺมา มฆวาติ วุจฺจติ สกฺโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสภูโต สมาโน ปุเร ทานํ อทาสิ ตสฺมา ปุรินฺทโทติ วุจฺจติ สกฺโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสภูโต สมาโน สกฺกจฺจํ ทานํ อทาสิ ตสฺมา สกฺโกติ วุจฺจติ สกฺโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสภูโต สมาโน อาวสถํ อทาสิ ตสฺมา วาสโวติ วุจฺจติ สกฺโก มหาลิ เทวานมินฺโท สหสฺสํ อตฺถํ มุหุตฺเตน จินฺเตสิ ตสฺมา สหสฺสกฺโขติ วุจฺจติ สกฺกสฺส มหาลิ เทวานมินฺทสฺส สุชาตา นาม อสุรกญฺญา ปชาปติ ตสฺมา สุชมฺปตีติ วุจฺจติ สกฺโก มหาลิ เทวานมินฺโท เทวานํ ตาวตึสานํ อิสฺสริยาธิปจฺจํ รชฺชํ กาเรสิ ตสฺมา เทวานมินฺโทติ วุจฺจติ สกฺกสฺส มหาลิ เทวานมินฺทสฺส ปุพฺเพ มนุสฺสภูตสฺส สมานสฺส สตฺต วตฺตปทานิ สมตฺตานิ สมาทินฺนานิ อเหสุํ เยสํ สมาทินฺนตฺตา สกฺโก สกฺกตฺตํ อชฺฌคา. กตมานิ สตฺต ยาวชีวํ มาตาเปติภโร อสฺสํ ยาวชีวํ กุเล เชฏฺฐาปจายี อสฺสํ ยาวชีวํ สณฺหวาโจ อสฺสํ ยาวชีวํ อปิสุณวาโจ อสฺสํ ยาวชีวํ วิคต-

๑. ตญฺจาติ ปาลิ.

มลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวเสยฺยํ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต ยาวชีวํ สจฺจวาโจ อสฺสํ ยาวชีวํ อกฺโกธโน อสฺสํ สเจ เม โกโธ อุปฺปชฺเชยฺย ขิปฺปเมว นํ ปฏิวิเนยฺยนฺติ สกฺกสฺส มหาลิ เทวานมินฺทสฺส ปุพฺเพ มนุสฺสภูตสฺส สมานสฺส อิมานิ สตฺต วตฺตปทานิ สมตฺตานิ สมาทินฺนานิ อเหสุํเยสํ สมาทินฺนตฺตา สกฺโก สกฺกตฺตํ อชฺฌคาติ.

" มาตาเปติภรํ ชนฺตุํ กุเล เชฏฺฐาปจายินํ
สณฺหํ สขิลสมฺภาสํ เปสุเณยฺยปฺปหายินํ
มจฺเฉรวินเย ยุตฺตํ สจฺจํ โกธาภิภุํ นรํ
ตํ เว เทวา ตาวตึสา อาหุ สปฺปุริโส อิตีติ.[๑]"

อิทํ มหาลิ สกฺเกน มฆมาณวกาเล กตํ กมฺมนฺติ วตฺวา ปุน เตน กถํ ภนฺเต มฆมาณโว ปฏิปชฺชตีติ ตสฺส ปฏิปตฺตึ วิตฺถารโต โสตุกาเมน ปุฏฺโฐ เตนหิ มหาลิ สุณาหีติ วตฺวา อตีตํ อาหริ

อตีเต มคธรฏฺเฐ อจลคาเม มโฆ นาม มาณโว คาม-กมฺมกรณฏฺฐานํ คนฺตฺวา อตฺตโน ฐิตฏฺฐาเน ปาทนฺเตน ปํสุํ วิยูหิตฺวา รมณียํ กตฺวา อฏฺฐาสิ. อปโร ตํ พาหุนา ปหริตฺวา ตโต อปเนตฺวา สยํ ตตฺถ อฏฺฐาสิ. โส ตสฺส อกุชฺฌิตฺวา อญฺญํ ฐานํ รมณียํ กตฺวา อฏฺฐาสิ. ตโตปิ นํ อญฺโญ พาหุนา ปหริตฺวา อปเนตฺวา สยํ ตตฺถ อฏฺฐาสิ. โส ตสฺสปิ อกุชฺฌิตฺวา อญฺญํ

๑. สํ. ส. ๑๕/๓๓๗-๙.

ฐานํ รมณียํ กตฺวา ฐิโต. อิติ ตํ เคหโต นิกฺขนฺตา นิกฺขนฺตา ปุริสา พาหุนา ปหริตฺวา โสธิตโสธิตฏฺฐานโต อปเนสุํ. โส สพฺเพปิ เต สุขิตา ชาตา อิมินา กมฺเมน มยฺหํ สุขทายเกน ปุญฺญกมฺเมน ภวิตพฺพนฺติ จินฺเตตฺวา ปุนทิวเส กุทฺทาลมาทาย ขลมณฺฑลมตฺตํ ฐานํ รมณียํ อกาสิ. สพฺเพ คนฺตฺวา ตตฺเถว อฏฺฐํสุ. อถ เนสํ สีตสมเย อคฺคึ กตฺวา อทาสิ คิมฺหกาเล อุทกํ.[1] ตโต รมณียํ ฐานํ นาม สพฺเพสํ ปิยํ กสฺสจิ อปฺปิยํ นาม นตฺถิ[2] อิโต ปฏฺฐาย มยา มคฺคํ สมํ กโรนฺเตน วิจริตุํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา ปาโตว นิกฺขมิตฺวา มคฺคํ สมํ กโรนฺโต ฉินฺทิตฺวา หริตพฺพยุตฺตกา รุกฺขสาขา หรนฺโต วิจรติ. อถ นํ อปโร ทิสฺวา อาห สมฺม กึ กโรสีติ. มยฺหํ สคฺคคามินํ มคฺคํ กโรมิ สมฺมาติ. เตนหิ อหํปิ เต สหาโย โหมีติ. โหหิ สมฺม สคฺโค นาม พหูนํ ปิโย มนาโปติ. ตโต ปฏฺฐาย เทฺว ชนา อเหสุํ. เต ทิสฺวา ตเถว ปุจฺฉิตฺวา สุตฺวา ว อปโรปิ เตสํ สหาโย ชาโต เอวํ อปโรปิ อปโรปีติ สพฺเพปิ เตตฺตึส ชนา ชาตา. เต สพฺเพปิ กุทฺทาลาทิหตฺถา มคฺคํ สมํ กโรนฺตา เอกโยชนทฺวิโยชนมตฺตํ ฐานํ คจฺฉนฺติ. เต ทิสฺวา คามโภชโก จินฺเตสิ อิเม มนุสฺสา อโยเค ยุตฺตา สเจปิ อิเม อรญฺญโต มจฺฉมํสาทีนิ วา อาหเรยฺยุํ สุรํ วา กตฺวา ปิเวยฺยุํ อญฺญํ วา ตาทิสํ กมฺมํ กเรยฺยุํ อหํปิ กิญฺจิ ลเภยฺยนฺติ. อถ เน ปกฺโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ กึ กโรนฺตา วิจรถาติ. สคฺคมคฺคํ

[1] สี. ม. ยุ. คิมฺหกาเล อุทกนฺติ นตฺถิ. [2] สี. ยุ. กสฺสจิ อปฺปิยํ นาม นตฺถีติ นตฺถิ.

สามีติ. ฆราวาสํ วสนฺเตหิ นาม เอวํ กาตุํ น วฏฺฏติ อรญฺโต มจฺฉมํสาทีนิ อาหริตุํ สุรํ กตฺวา ปาตุํ นานปฺปกาเร จ กมฺมนฺเต กาตุํ วฏฺฏตีติ. เต ตสฺส วจนํ ปฏิกฺขิปึสุ ปุนปฺปุนํ วุจฺจมานาปิ ปฏิกฺขิปึสุเยว. โส กุชฺฌิตฺวา นาเสสฺสามิ เนติ รญฺโญ สนฺติกํ คนฺตฺวา โจเร เทว วคฺคพนฺเธน วิจรนฺเต ปสฺสามีติ วตฺวา คจฺฉ เต คเหตฺวา อาเนหีติ วุตฺเต ตถา กตฺวา รญฺโญ ทสฺเสสิ. ราชา อวีมํสิตฺวาว หตฺถินา มทฺทาเปถาติ อาณาเปสิ. มโฆ เสสานํ โอวาทํ อทาสิ สมฺมา ฐเปตฺวา เมตฺตํ อญฺโญ อมฺหากํ อวสฺสโย นตฺถิ ตุมฺเห กตฺถจิ โกปํ อกตฺวา รญฺเญ จ คามโภชเก จ มทฺทนหตฺถิมฺหิ จ อตฺตนิ จ เมตฺตจิตฺเตน สมจิตฺตา ว โหถาติ. เต ตถา กรึสุ. อถ เนสํ เมตฺตานุภาเวน หตฺถี อุปสงฺกมิตุํ น วิสหิ. ราชา ตมตฺถํ สุตฺวา พหู มนุสฺเส ทิสฺวา มทฺทิตุํ น วิสหิสฺสติ คจฺฉถ กฏสาเรน ปฏิจฺฉาเทตฺวา มทฺทาเปถาติ อาห. เต กฏสาเรน ปฏิจฺฉาเทตฺวา มทฺทิตุํ เปสิยมาโน หตฺถี ทูรโต ว ปฏิกฺกมิ. ราชา ตํ ปวตฺตึ สุตฺวา การเณเนตฺถ ภวิตพฺพนฺติ เต ปกฺโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ ตาตา มํ นิสฺสาย ตุมฺเห กึ น ลภถาติ. กิเมตํ เทวาติ. ตุมฺเห กิร วคฺคพนฺเธน โจรา หุตฺวา อรญฺเญ วิจรถาติ. โก เอวมาห เทวาติ. คามโภชโก ตาตาติ. น มยํ เทว โจรา มยํ ปน อตฺตโน สคฺคมคฺคํ โสเธนฺตา อิทญฺจิทญฺจ กโรม คามโภชโก อมฺเห อกุสลกิริยาย นิโยเชตฺวา อตฺตโน วจนํ อกโรนฺเต นาเสตุกาโม กุชฺฌิตฺวา เอวมาหาติ. อถ ราชา เตสํ

กถํ สุตฺวา โสมนสฺสปฺปตฺโต หุตฺวา ตาตา อยํ ติรจฺฉาโน ตุมฺหากํ คุเณ ชานาติ อหํ มนุสฺสภูโต ชานิตุํ นาสกฺขึ ขมถ เมติ เอวญฺจ ปน วตฺวา สปุตฺตทารํ คามโภชกํ เตสํ ทาสํ ตํ หตฺถึ อาโรหณียํ ตญฺจ คามํ ยถาสุขํ ปริโภคํ กตฺวา อทาสิ. เต อิเธว โน ปุญฺญสฺสานิสํโส ทิฏฺโฐติ ภิยฺโยโส มตฺตาย ปสนฺนมนสา หุตฺวา ตํ หตฺถึ วาเรน อารุยฺห คจฺฉนฺตา มนฺตยึสุ อิทานิ อมฺเหหิ อติเรกตรํ ปุญฺญํ กาตพฺพนฺติ. กึ กโรมาติ. จาตุมฺมหาปเถ ถาวรํ กตฺวา มหาชนสฺส วิสฺสมนสาลํ กริสฺสามาติ. เต วฑฺฒกึ ปกฺโกสาเปตฺวา สาลํ ปฏฺฐเปสุํ มาตุคาเมสุ ปน วิคตจฺฉนฺทตาย ตสฺสา สาลาย มาตุคามานํ ปตฺตึ นาทํสุ.

มฆสฺส ปน เคเห สุนนฺทา สุจิตฺตา สุธมฺมา สุชาตาติ จตสฺโส อิตฺถิโย โหนฺติ. ตาสุ สุธมฺมา วฑฺฒกินา สทฺธึ เอกโต หุตฺวา ภาติก อิมิสฺสา สาลาย มํ เชฏฺฐกํ กโรหีติ วตฺวา ลญฺจํ อทาสิ. โส สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา ปฐมเมว กณฺณิกรุกฺขํ สุกฺขาเปตฺวา ตจฺเฉตฺวา วิชฺฌิตฺวา กณฺณิกํ นิฏฺฐาเปตฺวา สุธมฺมา นาม อยํ สาลาติ อกฺขรานิ ฉินฺทิตฺวา วตฺเถน ปลิเวเฐตฺวา ฐเปสิ. อถ เน วฑฺฒกี สาลํ นิฏฺฐาเปตฺวา กณฺณิกาโรปนทิวเส อโห อยฺยา เอกํ กรณียํ น สริมฺหาติ อาห. กึ นาม โภติ. กณฺณิกนฺติ. โหตุ ตํ อาหริสฺสามาติ. อิทานิ ฉินฺนรุกฺเขน กาตุํ น สกฺกา ปุพฺเพเยว ฉินฺทิตฺวา ตจฺเฉตฺวา วิชฺฌิตฺวา ฐปิตกณฺณิกํ ลทฺธุ วฏฺฏตีติ. อิทานิ กึ กาตพฺพนฺติ. สเจ กสฺสจิ เคเห นิฏฺฐาเปตฺวา

ชปิตา วิกฺกายิกกณฺณิกา อตฺถิ สา ปริเยสิตพฺพาติ. เต ปริเยสนฺตา สุธมฺมาย เคเห ทิสฺวา สหสฺสํ ทตฺวา มูเลน น ลภึสุ. สเจ มํ สาลาย ปตฺติกํ กโรถ ทสฺสามีติ วุตฺเต มยํ มาตุคามานํ ปตฺตึ น ทมฺหาติ อาหํสุ. อถ เน วฑฺฒกี อาห อยฺยา ตุมฺเห กึ กเถถ ฐเปตฺวา พฺรหฺมโลกํ อญฺญํ มาตุคามรหิตฏฺฐานนฺนาม นตฺถิ คณฺหาถ กณฺณิกํ เอวํ สนฺเต อมฺหากํ กมฺมํ นิฏฺฐํ คมิสฺสตีติ. เต สาธูติ กณฺณิกํ คเหตฺวา สาลํ นิฏฺฐาเปตฺวา ติธา วิภชึสุ เอกสฺมึ โกฏฺฐาเส อิสฺสรานํ วสนฏฺฐานํ กรึสุ เอกสฺมึ ทุคฺคตานํ เอกสฺมึ คิลานานํ. เตตฺตึส ชนา เตตฺตึส ผลกานิ ปญฺญาเปตฺวา หตฺถิสฺส สญฺญํ อทํสุ อาคนฺตุโก อาคนฺตฺวา ยสฺส อตฺถตผลเก นิสีทติ ตํ คเหตฺวา ผลกสามิกสฺเสว เคเห ปติฏฺฐาเปหิ ตสฺส ปาทปริกมฺมํ ปิฏฺฐิปริกมฺมํ ขาทนียโภชนียสยนานิ สพฺพานิ ผลกสามิกสฺเสว ภาโร ภวิสฺสตีติ. หตฺถี อาคตาคตํ คเหตฺวา ผลกสามิกสฺเสว ฆรํ เนติ. โส ตสฺส ตํทิวสํ กตฺตพฺพํ กโรติ. มโฆ สาลาย อวิทูเร เอกํ โกวิลารรุกฺขํ โรเปตฺวา ตสฺส มูเล ปาสาณผลกํ อตฺถริ. สาลํ ปวิฏฺฐปวิฏฺฐา กณฺณิกํ โอโลเกตฺวา อกฺขรานิ วาเจตฺวา สุธมฺมา นาม สาลาติ วทนฺติ เตตฺตึสชนานํ นามํ น ปญฺญายติ. สุนนฺทา จินฺเตสิ อิเม สาลํ กโรนฺตา อมฺเหหิ อปตฺติกํ[๑] กรึสุ สุธมฺมา ปน อตฺตโน พฺยตฺตตาย กณฺณิกํ กตฺวา ปตฺติกา ชาตา มยาปิ กิญฺจิ กาตุํ วฏฺฏติ กึ นุ โข

๑. ยุ. อมฺเห หิ อปตฺติยา.

กริสฺสามีติ. อถสฺสา เอตทโหสิ สาลํ อาคตานํ ปานียญฺเจว นหาโนทกญฺจ ลทฺธุํ วฏฺฏติ โปกฺขรณึ ขนาเปสฺสามีติ. สา โปกฺขรณึ กาเรสิ. สุจิตฺตา จินฺเตสิ สุธมฺมาย กณฺณิกา ทินฺนา สุนนฺทาย โปกฺขรณี การิตา มยาปิ กิญฺจิ กาตุํ วฏฺฏติ กึ นุ โข กริสฺสามีติ. อถสฺสา เอตทโหสิ สาลํ อาคเตหิ ปานียํ ปิวิตฺวา นหาตฺวา คมนกาเล มาลํ ปิลนฺธิตฺวา คนฺตุํ วฏฺฏติ ปุปฺผารามํ กาเรสฺสามีติ. สา รมณียํ ปุปฺผารามํ กาเรสิ. เยภุยฺเยน ตสฺมึ อาราเม อสุโก นาม ปุปฺผุปคผลุปครุกฺโข นาม นตฺถีติ นาโหสิ. สุชาตา ปน อหํ มฆสฺส มาตุลธีตา เจว ปาทปริจาริกา จ เอเตน กตํ กมฺมํ มยฺหเมว มยา กตํ กมฺมํ เอตสฺเสวาติ จินฺเตตฺวา กิญฺจิ อกตฺวา อตฺตภาวเมว มณฺฑยมานา วีตินาเมสิ.

มโฆปิ มาตุปิตุอุปฏฺฐานํ กุเล เชฏฺฐาปจายิกกมฺมํ สจฺจวาจํ อผรุสวาจํ อปิสุณวาจํ มจฺเฉรวินยํ อกฺโกธนนฺติ อิมานิ สตฺต วตฺตปทานิ ปูเรตฺวา

" มาตาเปติภรํ ชนฺตุํ　　กุเล เชฏฺฐาปจายินํ
สณฺหํ สขิลสมฺภาสํ　　เปสุเณยฺยปฺปหายินํ
มจฺเฉรวินเย ยุตฺตํ　　สจฺจํ โกธาภิภุํ นรํ
ตํ เว เทวา ตาวตึสา　　อาหุ สปฺปุริโส อิตีติ "

เอวํ ปสํสิยภาวํ อาปชฺชิตฺวา ชีวิตปริโยสาเน ตาวตึสภวเน สกฺโก เทวราชา หุตฺวา นิพฺพตฺติ. เตปิสฺส สหายกา ตตฺเถว นิพฺพตฺตึสุ. วฑฺฒกี วิสฺสุกมฺมเทวปุตฺโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

ตทา ตาวตึสภวเน อสุรา วสนฺติ. เต อภินวา เทวปุตฺตา
นิพฺพตฺตาติ ทิพฺพปานํ สชฺชยึสุ. สกฺโก อตฺตโน ปริสาย กสฺสจิ
อปิวนตฺถาย สญฺญํ อทาสิ. อสุรา ทิพฺพปานํ ปิวิตฺวา ปมชฺชึสุ.[๑]
สกฺโก กึ เม อิเมหิ สาธารเณน รชฺเชนาติ อตฺตโน ปริสาย
สญฺญํ ทตฺวา เต ปาเทสุ คาหาเปตฺวา มหาสมุทฺเท ขิปาเปสิ.
เต อวํสิรา สมุทฺเท ปตึสุ. อถ เนสํ ปุญฺญานุภาเวน สิเนรุโน
เหฏฺฐิมตเล อสุรวิมานนฺนาม นิพฺพตฺติ. จิตฺตปาตลิ นาม นิพฺพตฺติ.
เทวาสุรสงฺคาเม ปน อสุเรสุ ปราชิเตสุ ทสโยชนสหสฺสํ ตาวตึส-
เทวนครํ นาม นิพฺพตฺติ. ตสฺส ปน นครสฺส ปาจีน ปจฺฉิม ทฺวารานํ
อนฺตรา ทสโยชนสหสฺสํ โหติ ตถา ทกฺขิณุตฺตรทฺวารานํ. ตํ ปน
นครํ ทฺวารสหสฺสยุตฺตํ อโหสิ อารามโปกฺขรณีปฏิมณฺฑิตํ ตสฺส
มชฺเฌ สาลาย นิสฺสนฺเทน ติโยชนสตุพฺเพเธหิ ธเชหิ ปฏิมณฺฑิโต
สตฺตรตนมโย สตฺตโยชนสตุพฺเพโธ เวชยนฺโต นาม ปาสาโท
อุคฺคจฺฉิ. สุวณฺณยฏฺฐีสุ มณิธชา อเหสุํ มณิยฏฺฐีสุ สุวณฺณธชา
ปวาลยฏฺฐีสุ มุตฺตาธชา มุตฺตายฏฺฐีสุ ปวาลธชา สตฺตรตนยฏฺฐีสุ
สตฺตรตนธชา. มชฺเฌ ฐิโต ธโช ติโยชนสตุพฺเพโธ อโหสิ.[๒] อิติ
สาลาย นิสฺสนฺเทน โยชนสหสฺสุพฺเพโธ ปาสาโท สตฺตรตนมโย ว
หุตฺวา นิพฺพตฺติ. โกวิลารรุกฺขสฺส นิสฺสนฺเทน สมนฺตา ติโยชนสต-
ปริมณฺฑโล ปาริจฺฉตฺตโก นิพฺพตฺติ. ปาสาณผลกสฺส นิสฺสนฺเทน
ปาริจฺฉตฺตกมูเล ทีฆโต สฏฺฐิโยชนา วิตฺถารโต ปญฺญาสโยชนา

๑. มชฺชึสุ. [?] ๒. สี ยุ. มชฺเฌ ฐิโต ธโช ติโยชนสตุพฺเพโธ อโหสีติ นตฺถิ.

พหลโต ปณฺณรสโยชนา ชยสุมนาลตฺตกปาฏลิวณฺณา ปณฺฑุกมฺพล-
สิลา นิพฺพตฺติ ยตฺถ นิสินฺนกาเล อุปฑฺฒกาโย ปวิสติ อุฏฺฐิตกาเล
อุนฺนเมติ ปุน ปริปูเรติ.[๑] หตฺถี ปน เอราวโณ นาม เทวปุตฺโต
หุตฺวา นิพฺพตฺติ. เทวโลกสฺมึ หิ ติรจฺฉานคตา น โหนฺติ ตสฺมา
โส อุยฺยานกีฬาย นิกฺขมนกาเล อตฺตภาวํ วิชหิตฺวา ทิยฑฺฒ-
โยชนสติโก เอราวโณ นาม หตฺถี อโหสิ. โส เตตฺตึสชนานํ
อตฺถาย เตตฺตึสกุมฺเภ มาเปสิ. อาวฏฺเฏน ติคาวุตปฺปมาโณ
อายามโต อฑฺฒโยชนปฺปมาโณ. สพฺเพสํ มชฺเฌ สกฺกสฺส อตฺถาย
สุทสฺสนํ นาม ตึสโยชนิกํ กุมฺภํ มาเปสิ. ตสฺส อุปริ ทฺวาทส-
โยชนิโก รตนมณฺฑโป โหติ. ตตฺถ อนฺตรนฺตรา สตฺตรตนมยา
โยชนุพฺเพธา ธชา อุฏฺฐหนฺติ. ปริยนฺเต กึกิณิกชาลํ โอลมฺเพติ ยสฺส
มนฺทวาเตริตสฺส ปญฺจงฺคิก ตุริย สทฺทสมฺมิสฺโส ทิพฺพคีตสทฺโท วิย
สโร นิจฺฉรติ. มณฺฑปมชฺเฌ สกฺกสฺส โยชนิโก มณิปลฺลงฺโก
สุปญฺญตฺโต โหติ ตตฺถ สกฺโก นิสีทติ. เตตฺตึสเทวปุตฺตา อตฺตโน
กุมฺเภ รตนปลฺลงฺเก นิสีทึสุ. เตตฺตึสาย กุมฺภานํ เอเกกสฺมึ กุมฺเภ
สตฺต สตฺต ทนฺเต มาเปสิ เตสุ เอเกโก ปญฺญาสโยชนายาโม
เอเกกสฺมึ ทนฺเต สตฺต สตฺต โปกฺขรณิโย โหนฺติ เอเกกาย
โปกฺขรณิยา สตฺต สตฺต ปทุมินิคจฺฉานิ โหนฺติ เอเกกสฺมึ คจฺเฉ
สตฺต สตฺต ปุปฺผานิ โหนฺติ เอเกกสฺมึ ปุปฺเผ สตฺต สตฺต ปตฺตานิ
โหนฺติ เอเกกสฺมึ ปตฺเต สตฺต สตฺต เทวธีตโร นจฺจนฺติ เอวํ

๑. สี. ยุ. อูนํ ปริปูเรติ.

สมนฺตา ปญฺญาสโยชนฏฺฐาเนสุ หตฺถิทนฺเตสุเยว นจฺจสมชฺชา โหนฺติ. เอวํ มหนฺตํ ยสํ อนุภวนฺโต สกฺโก เทวราชา วิจรติ.

สุธมฺมาปิ กาลํ กตฺวา คนฺตฺวา ตตฺเถว นิพฺพตฺติ. ตสฺสา สุธมฺมา นาม ปญฺจโยชนสติกา เทวสภา นิพฺพตฺติ. ตโต รมณียตรํ กิร อญฺญํ ฐานํ นาม นตฺถิ. มาสสฺส อฏฺฐมีทิวเส ธมฺมสฺสวนํ ตตฺเถว โหติ. ยาวชฺชตฺตนา อญฺญตรํ รมณียํ ฐานํ ทิสฺวา สุธมฺมา เทวสภา วิยาติ วทนฺติ. สุนนฺทาปิ กาลํ กตฺวา คนฺตฺวา ตตฺเถว นิพฺพตฺติ. ตสฺสา ปญฺจโยชนสติกา นนฺทา นาม โปกฺขรณี นิพฺพตฺติ. สุจิตฺตาปิ กาลํ กตฺวา คนฺตฺวา ตตฺเถว นิพฺพตฺติ. ตสฺสาปิ ปญฺจ-โยชนสติกํ จิตฺตลตาวนํ นาม นิพฺพตฺติ ยตฺถ อุปฺปนฺนปุพฺพนิมิตฺเต เทวปุตฺเต เนตฺวา โมหยมานา วิจรนฺติ.

สุชาตา ปน กาลํ กตฺวา เอกิสฺสา คิริกนฺทราย พกสกุณิกา หุตฺวา นิพฺพตฺติ. สกฺโก อตฺตโน ปริจาริกาโย โอโลเกนฺโต สุธมฺมา อิเธว นิพฺพตฺตา. ตถา สุนนฺทา จ สุจิตฺตา จาติ ญตฺวา สุชาตา นุ โข กุหึ นิพฺพตฺตาติ จินฺเตนฺโต ตํ ตตฺถ นิพฺพตฺตํ ทิสฺวา อยํ พาลา กิญฺจิ ปุญฺญํ อกตฺวา อิทานิ ติรจฺฉานโยนิยํ นิพฺพตฺตา อิทานิปิ นํ ปุญฺญํ การาเปตฺวา อิธาเนตุํ วฏฺฏตีติ อตฺตภาวํ วิชหิตฺวา อญฺญาตกเวเสน ตสฺสา สนฺติกํ คนฺตฺวา กึ กโรนฺตี อิธ วิจรสีติ ปุจฺฉิ. โก ปน ตฺวํ สามีติ. อหํ เต สามิโก มโฆติ. กุหึ นิพฺพตฺโตสิ สามีติ. อหํ ตาวตึสเทวโลเก นิพฺพตฺโตมฺหิ ตว สหายิกานํ ปน นิพฺพตฺตฏฺฐานํ ชานาสีติ. น

ชานามิ สามีติ. ตาปิ มเมว สนฺติเก นิพฺพตฺตา ปสฺสิสฺสสิ เต สหายิกาติ. กถาหํ ตตฺถ คมิสฺสามีติ. สกฺโก อหํ ตํ ตตฺถ เนสฺสามีติ วตฺวา เทวโลกํ เนตฺวา นนฺทาย โปกฺขรณิยา ตีเร วิสฺสชฺเชตฺวา อิตราสํ ติสฺสนฺนํ อาโรเจสิ ตุมฺหากํ สหายิกํ สุชาตํ ปสฺสิสฺสถาติ. กุหึ สา เทวาติ. นนฺทาย โปกฺขรณิยา ตีเร ฐิตาติ อาห. ตา ติสฺโสปิ ตตฺถ คนฺตฺวา อโห อยฺยาย รูปํ อโห อตฺตภาวมณฺฑนสฺส ผลํ อิทานิสฺสา ตุณฺฑํ ปสฺสถ ชงฺฆา ปสฺสถ ปาเท ปสฺสถ โสภติ วตสฺสา อตฺตภาโวติ เกฬึ กตฺวา ปกฺกมึสุ. ปุน สกฺโก ตสฺสา สนฺติกํ คนฺตฺวา ทิฏฺฐา เต สหายิกาติ วตฺวา ทิฏฺฐา มํ อุปฺผณฺเฑตฺวา คตา ตตฺเถว มํ เนหีติ วุตฺเต ตํ ตตฺเถว เนตฺวา อุทเก วิสฺสชฺเชตฺวา ทิฏฺฐา เต ตาสํ สมฺปตฺตีติ ปุจฺฉิ. ทิฏฺฐา เม เทวาติ. ตยาปิ ตตฺถ นิพฺพตฺตนุปายํ กาตุํ วฏฺฏตีติ. กึ กโรมิ เทวาติ. มยา ทินฺนํ โอวาทํ รกฺขิสฺสสีติ. รกฺขิสฺสามิ เทวาติ. อถสฺสา ปญฺจ สีลานิ ทตฺวา อปฺปมตฺตา รกฺขาหีติ วตฺวา ปกฺกามิ. สา ตโต ปฏฺฐาย สยํ มตมจฺฉเกเยว ปริเยสิตฺวา ขาทติ. สกฺโก กติปาหจฺจเยน ตสฺสา วีมํสนตฺถาย คนฺตฺวา วาลุกาปิฏฺเฐ มตมจฺฉโก วิย หุตฺวา อุตฺตาโน นิปชฺชิ. สา ตํ ทิสฺวา มตมจฺฉโกติ สญฺญาย อคฺคเหสิ. มจฺโฉ คิลนกาเล นงฺคุฏฺฐํ จาเลสิ. สา ชีวมจฺฉโกติ อุทเก วิสฺสชฺเชสิ. โส โถกํ วีตินาเมตฺวา ปุน ตสฺสา ปุรโต อุตฺตาโน หุตฺวา นิปชฺชิ. ปุน สา มตมจฺฉโกติ สญฺญาย คเหตฺวา คิลนกาเล

อคฺคนงฺคุฏฺฐํ จาเลนฺตํ ทิสฺวา ชีวมจฺโฉติ วิสฺสชฺเชสิ. เอวํ ติกฺขตฺตุํ วีมํสิตฺวา สาธุกํ สีลํ รกฺขสีติ อตฺตานํ ชานาเปตฺวา อหํ ตว วีมํสนตฺถาย อาคโต สาธุกํ สีลํ รกฺขสิ เอวํ รกฺขมานา นจิรสฺเสว มม สนฺติเก นิพฺพตฺติสฺสสิ อปฺปมตฺตา โหหีติ วตฺวา ปกฺกามิ. สา ตโต ปฏฺฐาย สยํ มตมจฺฉํ ลภติ วา โน วา อลภมานา กติปาหจฺจเยเนว สุสฺสิตฺวา กาลํ กตฺวา ตสฺส สีลสฺส ผเลน พาราณสิยํ กุมฺภการสฺส ธีตา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

อถสฺสา ปณฺณรสโสฬสวสฺสุทฺเทสิกกาเล สกฺโก กุหึ นุ โข สา นิพฺพตฺตาติ อาวชฺเชนฺโต ทิสฺวา อิทานิ มยา ตตฺถ คนฺตุํ วฏฺฏตีติ เอลาฬุกวณฺเณน ปณฺณายมาเนหิ สตฺตหิ รตเนหิ ยานกํ ปูเรตฺวา ปาเชนฺโต พาราณสิยํ ปวิสิตฺวา เอลาฬุกานิ คณฺหถาติ อุคฺโฆเสนฺโต วีถึ ปฏิปชฺชิ มุคฺคมาสาทีนิ คเหตฺวา อาคเต ปน มูเลน น เทมีติ วตฺวา กถํ เทสีติ วุตฺเต อหํ สีลรกฺขิกาย อิตฺถิยา ทมฺมีติ อาห. สีลํ นาม สามิ กีทิสํ กึ กาลํ อุทาหุ นีลาทิวณฺณนฺติ. ตุมฺเห สีลํ กีทิสนฺติ น ชานาถ กิเมว นํ รกฺขิสฺสถ สีลรกฺขิกาย ปน ทสฺสามีติ. สามิ เอสา กุมฺภการสฺส ธีตา สีลํ รกฺขามีติ วิจรติ เอติสฺสา เทหีติ. สาปิ ตํ เตนหิ มยฺหํ เทหิ สามีติ อาห. กาสิ ตฺวนฺติ. อหํ อวิชหิตปญฺจสีลาติ อาห. ตุยฺหเมว ตานิ มยา อานีตานีติ. สกฺโก ยานกํ ปาเชนฺโต ตสฺสา ฆรํ คนฺตฺวา อญฺเญหิ อนาหริยํ กตฺวา เอลาฬุกวณฺเณน เทวทตฺติยธนํ ทตฺวา อตฺตานํ ชานาเปตฺวา อิทํ เต ชีวิตวุตฺติยา

ธนํ ปญฺจ สีลานิ อขณฺฑานิ กตฺวา รกฺขาหีติ วตฺวา ปกฺกามิ.

สาปิ ตโต จวิตฺวา อสุรภวเน อสุรเชฏฺฐกสฺส ธีตา หุตฺวา สกฺกสฺส เวริฆเร นิพฺพตฺติ ทฺวีสุ ปน อตฺตภาเวสุ สีลสฺส สุรกฺขิตตฺตา อภิรูปา อโหสิ สุวณฺณวณฺณา อสาธารณาย รูปสิริยา สมนฺนาคตา. เวปจิตฺติ อสุรินฺโท อาคตาคตานํ ตุมฺเห มม ธีตุ อนุจฺฉวิกา น โหถาติ ตํ กสฺสจิ อทตฺวา มม ธีตา อตฺตนา ว อตฺตโน อนุจฺฉวิกํ สามิกํ อุปธาเรสฺสตีติ อสุรพลํ สนฺนิปาตาเปตฺวา ตุยฺหํ อนุจฺฉวิกํ สามิกํ คณฺหาหีติ ตสฺสา หตฺเถ ปุปฺผทามํ อทาสิ. ตสฺมึ ขเณ สกฺโก ตสฺสา นิพฺพตฺตฏฺฐานํ โอโลเกนฺโต ตํ ปวตฺตึ ญตฺวา อิทานิ มยา คนฺตฺวา ตํ อาเนตุํ วฏฺฏตีติ มหลฺลกอสุรวณฺณํ นิมฺมินิตฺวา คนฺตฺวา ปริสปริยนฺเต อฏฺฐาสิ. สาปิ อิโต จิโต จ โอโลเกนฺตี ตํ ทิฏฺฐมตฺตา ว ปุพฺพสนฺนิวาสวเสน อุปฺปนฺเนน เปเมน มโหเฆเนว อชฺโฌตฺถตหทยา หุตฺวา เอโส เม สามิโกติ ตสฺส อุปริ ปุปฺผทามํ ขิปิ. อสุรา อมฺหากํ ราชา เอตฺตกํ กาลํ ธีตุ อนุจฺฉวิกํ อลภิตฺวา อิทานิ ลภิ อยเมวสฺส ธีตุ ปิตามหโต มหลฺลโก อนุจฺฉวิโกติ ลชฺชมานา ปกฺกมึสุ. สกฺโกปิ ตํ หตฺเถ คเหตฺวา สกฺโกหมสฺมีติ นทิตฺวา อากาเส ปกฺขนฺทิ. อสุรา วณฺจิตมฺหา[๑] ชรสกฺเกนาติ ตํ อนุพนฺธึสุ. มาตลิ สงฺคาหโก เวชยนฺตรถํ อาหริตฺวา อนฺตรามคฺเค ฐเปสิ. สกฺโก ตํ ตตฺถ อาโรเปตฺวา เทวนคราภิมุโข ปายาสิ. อถสฺส สิมฺพลิวนํ สมฺปตฺตกาเล

๑. สี. วณฺจิตมฺห.

รถสทฺทํ สุตฺวา ภีตา ครุฬโปตกา วิรวึสุ. เตสํ สทฺทํ สุตฺวา สกฺโก มาตลึ ปุจฺฉิ เก เอเต วิรวนฺตีติ. ครุฬโปตกา เทวาติ. กึการณาติ. รถสทฺทํ สุตฺวา มรณภเยนาติ. มํ เอกํ นิสฺสาย เอตฺตโก ทิโช รถเวเคน วิจุณฺณิโต มา นสฺสิ นิวตฺเตหิ รถนฺติ. โส สินฺธวสหสฺสสฺส ทณฺฑเกน สญฺญํ ทตฺวา รถํ นิวตฺเตสิ. ตํ ทิสฺวา อสุรา ชรสกฺโก อสุรปุรโต ปฏฺฐาย ปลายนฺโต อิทานิ รถํ นิวตฺเตสิ อทฺธาเนน[๑] อุปตฺถมฺโภ ลทฺโธ ภวิสฺสตีติ นิวตฺติตฺวา อาคตมคฺเคเนว อสุรปุรํ ปวิสิตฺวา ปุน สีสํ น อุกฺขิปึสุ. สกฺโกปิ สุชํ อสุรกญฺญํ เทวนครํ เนตฺวา อฑฺฒเตยฺยานํ อจฺฉราโกฏีนํ เชฏฺฐิกฏฺฐาเน ฐเปสิ. สา สกฺกํ วรํ ยาจิ มหาราช มม อิมสฺมึ เทวโลเก มาตาปิตโร วา ภาติกภคินิโย วา นตฺถิ ยตฺถ ยตฺถ คจฺฉสิ ตตฺถ ตตฺถ มํ คเหตฺวา คจฺเฉยฺยาสีติ. โส สาธูติ ตสฺสา ปฏิญฺญํ อทาสิ.

ตโต ปฏฺฐาย จ จิตฺตปาตลิยา ปุปฺผิตาย อสุรา อมฺหากํ ทิพฺพปาริจฺฉตฺตกสฺส ปุปฺผนกาโลติ สญฺญาย ยุทฺธตฺถาย สกฺกํ อภิยุชฺฌิตุกามา อภิรูหึสุ. สกฺโก เหฏฺฐาสมุทฺเท นาคานํ อารกฺขํ อทาสิ ตโต สุปณฺณานํ ตโต กุมฺภณฺฑานํ ตโต ยกฺขานํ ตโต จตุนฺนํ มหาราชานํ สพฺพูปริ ปน เทวนครทฺวาเรสุ วชิรหตฺถา อินฺทปฏิมา ฐเปสิ. อสุรา นาคาทโย ชินิตฺวา อาคตาปิ อินฺทปฏิมา ทูรโต ทิสฺวา สกฺโก นิกฺขนฺโตติ ปลายนฺติ.

๑. ม. อทฺธา เตน.

เอวํ มหาลิ มโฆ มาณโว อปฺปมาทปฏิปทํ ปฏิปชฺชิ เอวํ อปฺปมตฺโต จ ปเนส เอวรูปํ อิสฺสริยํ ปตฺวา ทฺวีสุ เทวโลเกสุ รชฺชํ กาเรสิ อปฺปมาโท นาเมส พุทฺธาทีหิ ปสตฺโถ อปฺปมาทํ หิ นิสฺสาย สพฺเพสํปิ โลกิยโลกุตฺตรานํ วิเสสานํ อธิคโม โหตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

" อปฺปมาเทน มฆวา เทวานํ เสฏฺฐตํ คโต
อปฺปมาทํ ปสํสนฺติ ปมาโท ครหิโต สทาติ."

ตตฺถ **อปฺปมาเทนาติ** อจลคาเม ภูมิปฺปเทเส โสธนํ อาทึ กตฺวา กเตน อปฺปมาเทน. **มฆวาติ** อิทานิ มฆวาติ ปญฺญาโต มโฆ มาณโว ทฺวินฺนํ เทวโลกานํ ราชภาเวน เทวานํ เสฏฺฐตํ คโต. ปสํสนฺตีติ พุทฺธาทโย ปณฺฑิตา อปฺปมาทเมว โถเมนฺติ วณฺณยนฺติ. กึการณา สพฺเพสํ โลกิยโลกุตฺตรานํ วิเสสานํ ปฏิลาภการณตฺตา. **ปมาโท ครหิโต สทาติ** ปมาโท ปน เตหิ อริเยหิ นิจฺจํ ครหิโต นินฺทิโต. กึการณา สพฺพวิปตฺตีนํ มูลภาวโต. มนุสฺสโทภคฺคํ วา หิ อปายุปฺปตฺติ วา สพฺพา ปมาทมูลิกาเยวาติ.

คาถาปริโยสาเน มหาลิ ลิจฺฉวี โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ สมฺปตฺตปริสาปิ พหู โสตาปนฺนาทโย ชาตาติ.

สกฺก วตฺถุ.

----

๘. อญฺญตรภิกฺขุ วตฺถุ. [๒๒]

อปฺปมาทรโต ภิกฺขูติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร สตฺถุ สนฺติเก ยาว อรหตฺตา กมฺมฏฺฐานํ กถาเปตฺวา* อรญฺญํ ปวิสิตฺวา ฆเฏนฺโต วายมนฺโต อรหตฺตํ ปตฺตุํ นาสกฺขิ. โส วิเสเสตฺวา กมฺมฏฺฐานํ กถาเปสฺสามีติ ตโต นิกฺขมิตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ อาคจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค มหนฺตํ ทาวคฺคึ อุฏฺฐิตํ ทิสฺวา เวเคน เอกํ มุณฺฑปพฺพตมตฺถกํ อภิรุยฺห นิสินฺโน อรญฺญํ ฑยฺหมานํ อคฺคึ ทิสฺวา อารมฺมณํ คณฺหิ ยถา อยํ อคฺคิ มหนฺตานิ จ ขุทฺทกานิ จ อุปาทานานิ ฑหนฺโตว คจฺฉติ เอวํ อริยมคฺคญาณคฺคินาปิ มหนฺตานิ จ ขุทฺทกานิ จ สญฺโญชานิ ฑหนฺเตน คนฺตพฺพํ ภวิสฺสตีติ. สตฺถา คนฺธกุฏิยํ นิสินฺโนว ตสฺส จิตฺตวารํ ญตฺวา เอวเมว ภิกฺขุ มหนฺตานิปิ ขุทฺทกานิปิ อุปาทานานิ วิย อิเมสํ สตฺตานํ อพฺภนฺตเร อุปฺปชฺชมานานิ อณณฺถูลานิ สญฺโญชนานิ ตานิ ญาณคฺคินา ฌาเปตฺวา อภพฺพุปฺปตฺติกานิ กาตุํ วฏฺฏตีติ วตฺวา โอภาสํ วิสฺสชฺเชตฺวา ตสฺส ภิกฺขุโน อภิมุเข นิสินฺโน วิย ปญฺญายมาโน อิมํ คาถมาห

" อปฺปมาทรโต ภิกฺขุ ปมาเท ภยทสฺสิ วา
สญฺโญชนํ อณณฺถูลํ ฑหํ อคฺคีว คจฺฉตีติ. "

ตตฺถ อปฺปมาทรโตติ อปฺปมาเท รโต อภิรโต อปฺปมาเทน

๑. อุคฺคเหตฺวา. [?]

วีตินาเมนฺโตติ อตฺโถ. **ปมาเท ภยทสฺสิ วาติ** นิรยุปปตฺติอาทิกํ ปมาเท ภยํ ปสฺสนฺโต ตาสํ วา อุปปตฺตีนํ มูลตฺตา ปมาทํ ภยโต ปสฺสนฺโต. **สญฺโญชนนฺติ** วฏฺฏทุกฺเขน สทฺธึ โยชนํ พนฺธนํ วฏฺเฏ โอสีทาปนสมตฺถํ ทสวิธํ สญฺโญชนํ. **อณุํถูลนฺติ** มหนฺตญฺจ ขุทฺทกญฺจ. **ฑหํ อคฺคีว คจฺฉตีติ** ยถา อยํ อคฺคิ ตํ มหนฺตญฺจ ขุทฺทกญฺจ อุปาทานํ ฑหนฺโต ว คจฺฉติ เอวเมว โส อปฺปมาทรโต ภิกฺขุ อปฺปมาทาธิคเตน ญาณคฺคินา เอตํ สญฺโญชนํ ฑหนฺโต อภพฺพุปฺปตฺติกํ กโรนฺโต คจฺฉตีติ อตฺโถ.

คาถาปริโยสาเน โส ภิกฺขุ ยถานิสินฺโน ว สพฺพสญฺโญชนานิ ฌาเปตฺวา สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา อากาเสนาคนฺตฺวา ตถาคตสฺส สุวณฺณวณฺณํ สรีรํ โถเมตฺวา วณฺเณตฺวา วนฺทมาโน ปกฺกามีติ.

อญฺญตรภิกฺขุ วตฺถุ.

----

๘. นิคมวาสิติสฺสตฺเถร วตฺถุ. [๒๓]

อปฺปมาทรโตติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต นิคมติสฺสตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกสฺมึ หิ สาวตฺถิโต อวิทูเร นิคมคาเม ชาตสํวฑฺโฒ เอโก กุลปุตฺโต สตฺถุ สาสเน ปพฺพชิตฺวา ลทฺธูปสมฺปโท นิคมติสฺสตฺเถโร นาม อปฺปิจฺโฉ สนฺตุฏฺโฐ ปวิวิตฺโต อารทฺธวิริโยติ ปญฺญายิ.

โส นิพทฺธํ ญาติคาเมเยว ปิณฺฑาย จรติ. อนาถปิณฺฑิกาทีสุ มหาทานานิ กโรนฺเตสุปิ ปเสนทิโกสเล อสทิสทานํ กโรนฺเตปิ สาวตฺถึ นาคจฺฉติ. ภิกฺขู อยํ นิคมติสฺโส อุฏฺฐาย สมุฏฺฐาย ญาติสํสฏฺโฐ วิหรติ อนาถปิณฺฑิกาทีสุ มหาทานานิ กโรนฺเตสุปิ ปเสนทิโกสเล อสทิสทานํ กโรนฺเตปิ เนว อาคจฺฉตีติ กถํ สมุฏฺฐาเปตฺวา สตฺถุ อาโรจยึสุ. สตฺถา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา สจฺจํ กิร ตฺวํ ภิกฺขุ เอวํ กโรสีติ ปุจฺฉิตฺวา นตฺถิ ภนฺเต มยฺหํ ญาติสํสคฺโค อหํ เอเต มนุสฺเส นิสฺสาย อชฺโฌหรณียมตฺตํ ลภามิ ลูเข วา ปณีเต วา ยาปนมตฺเต ลทฺเธ ปุน กึ อาหารปริเยสเนนาติ นาคจฺฉามิ ญาตีหิ ปน เม สํสคฺโค นาม นตฺถิ ภนฺเตติ วุตฺเต ปกติยาปิ ตสฺส อชฺฌาสยํ ชานนฺโต สาธุ สาธุ ภิกฺขูติ สาธุการํ ทตฺวา อนจฺฉริยํ โข ปเนตํ ภิกฺขุ ยํ ตฺวํ มาทิสํ อาจริยํ ลภิตฺวา อปฺปิจฺโฉ อโหสิ อยญฺหิ อปฺปิจฺฉตา นาม มม ตนฺติ มม ปเวณีติ วตฺวา ภิกฺขูหิ ยาจิโต อตีตํ อาหริ

อตีเต หิมวนฺเต คงฺคาตีเร เอกสฺมึ อุทุมฺพรวเน อเนกสหสฺสา สุวกา วสึสุ. ตตฺถ เอโก สุวราชา อตฺตโน นิวาสนรุกฺขสฺส ผเลสุ ขีเณสุ ยเทว อวสิฏฺฐํ โหติ องฺกุโร วา ปตฺตํ วา ตโจ วา ตํ ขาทิตฺวา คงฺคายํ ปานียํ ปิวิตฺวา ปรมปฺปิจฺโฉ สนฺตุฏฺโฐ หุตฺวา อญฺญตฺถ น คจฺฉติ. ตสฺส อปฺปิจฺฉ สนฺตุฏฺฐ ภาวคุเณน สกฺกสฺส ภวนํ กมฺปิ. สกฺโก อาวชฺชมาโน ตํ ทิสฺวา ตสฺส วีมํสนตฺถํ อตฺตโน อานุภาเวน ตํ รุกฺขํ สุกฺขาเปสิ. รุกฺโข โอภคฺคา ขาณุมตฺโตว หุตฺวา

ฉิทฺทาวฉิทฺโท วาเต ปหรนฺเต อาโกฏิโต วิย สทฺทํ นิจฺฉาเรนฺโต อฏฺฐาสิ. ตสฺส ฉิทฺเทหิ จุณฺณานิ นิกฺขมนฺติ สุวราชา ตานิ ขาทิตฺวา คงฺคายํ ปานียํ ปิวิตฺวา อญฺญตฺถ อคนฺตฺวา วาตาตปํ อคเณตฺวา อุทุมฺพรขาณุมตฺถเก นิสีทิ. สกฺโก ตสฺส ปรมปฺปิจฺฉภาวํ ญตฺวา มิตฺตธมฺมคุณํ กถาเปตฺวา วรมสฺส ทตฺวา อุทุมฺพรํ อมตผลํ กริตฺวา อาคมิสฺสามีติ เอโก หํสราชา หุตฺวา สุชํ อสุรกญฺญํ ปุรโต กตฺวา ตํ อุทุมฺพรวนํ คนฺตฺวา อวิทูเร เอกสฺส รุกฺขสฺส สาขาย นิสีทิตฺวา เตน สทฺธึ กเถนฺโต อิมํ คาถมาห

" สนฺติ รุกฺขา หริตปตฺตา ทุมาเนกผลา พหู
กสฺมา นุ สุกฺเข โกลาเป สุวสฺส นิรโต มโนติ."

สพฺพํ สุวชาตกํ นวกนิปาเต[๑] อาคตนเยเนว วิตฺถาเรตพฺพํ อตฺถุปฺปตฺติเยว หิ ตตฺถ จ อิธ จ นานา เสสํ ตาทิสเมว.

สตฺถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อาหริตฺวา ตทา สกฺโก อานนฺโท อโหสิ สุวราชา อหเมวาติ วตฺวา เอวํ ภิกฺขเว อปฺปิจฺฉตา นาเมสา มม ตนฺติ มม ปเวณิ อนจฺฉริยํ มม ปุตฺตสฺส นิคมวาสิติสฺสสฺส มาทิสํ อาจริยํ ลภิตฺวา อปฺปิจฺฉตา ภิกฺขุนา นาม นิคมวาสิติสฺเสน วิย อปฺปิจฺเฉน ภวิตพฺพํ เอวรูโป หิ ภิกฺขุ อภพฺโพ มคฺคผเลหิ ปริหานาย อญฺญทตฺถุ นิพฺพานสฺเสว สนฺติเก โหตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

๑. สพฺเพสุ โปตฺถเกสุ ทสนิปาเตติ ทิสฺสติ ตตฺถ ปน อิทํ ชาตกํ นตฺถิ นวกนิปาเตเยว วิชฺชติ. ขุ. ชา. นวก. ๒๕๗.

" อปฺปมาทรโต ภิกฺขุ ปมาเท ภยทสฺสิ วา
อภพฺโพ ปริหานาย นิพฺพานสฺเสว สนฺติเกติ. "

ตตฺถ อภพฺโพ ปริหานายาติ โส เอวรูโป ภิกฺขุ สมถ-วิปสฺสนาธมฺเมหิ วา มคฺคผเลหิ วา ปริหานาย อภพฺโพ นาปิ ปตฺเตหิ ปริหายติ น อปฺปตฺตานิ น ปาปุณาติ. **นิพฺพานสฺเสว สนฺติเกติ** กิเลสปรินิพฺพานสฺสาปิ อนุปาทาปรินิพฺพานสฺสาปิ สนฺติเก-เยวาติ.

คาถาปริโยสาเน นิคมติสฺสตฺเถโร สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ. อญฺเญปิ พหู โสตาปนฺนาทโย อเหสุํ มหาชนสฺส มหปฺผลา เทสนา ชาตาติ.

นิคมวาสิ ติสฺสตฺเถร วตฺถุ.
อปฺปมาทวคฺค วณฺณนา นิฏฺฐิตา.
ทุติโย วคฺโค
----

๓. จิตฺตวคฺค วณฺณนา

๑. เมฆิยตฺเถร วตฺถุ. [๒๔]

ผนฺทนํ จปลํ จิตฺตนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา จาลิกาย ปพฺพเต วิหรนฺโต อายสฺมนฺตํ เมฆิยํ อารพฺภ กเถสิ. ตสฺส วตฺถุํ อาวิภาวนตฺถํ สพฺพํ เมฆิยสุตฺตํ[๑] วิตฺถาเรตพฺพํ. สตฺถา ปน ตีหิ วิตกฺเกหิ อนฺวาสตฺตตาย ตสฺมึ อมฺพวเน ปธานมนุยุญฺชิตุํ อสกฺกุณิตฺวา อาคตํ เมฆิยตฺเถรํ อามนฺเตตฺวา อติภาริยํ เต เมฆิย กตํ อาคเมหิ ตาว เมฆิย เอกโกมฺหิ[๒] ยาว อญฺโญปิ โกจิ ภิกฺขุ ทิสฺสตีติ[๓] มํ ยาจนฺตํ เอกกํ ปหาย คจฺฉนฺเตน ภิกฺขุนา นาม เอวํ จิตฺตวสิเกน ภวิตุํ น วฏฺฏติ จิตฺตํ นาเมตํ ลหุกํ ตํ อตฺตโน วเส วตฺเตตุํ วฏฺฏตีติ วตฺวา อิมา เทฺว คาถา อภาสิ

" ผนฺทนํ จปลํ จิตฺตํ ทุรกฺขํ ทุนฺนิวารยํ
อุชุํ กโรติ เมธาวี อุสุกาโร ว เตชนํ
วาริโชว ถเล ขิตฺโต โอกโมกตอุพฺภโต
ปริผนฺทติทํ จิตฺตํ มารเธยฺยํ ปหาตเวติ."

ตตฺถ ผนฺทนนฺติ รูปาทีสุ อารมฺมเณสุ วิปฺผนฺทมานํ. จปลนฺติ. เอกอิริยาปเถน อสณฺฐหนฺโต คามทารโก วิย เอกสฺมึ อารมฺมเณ

๑. ขุ. อุ. ๒๕/๑๒๓. ๒. เอตฺถนฺตเร ปาลิยํ ตาวาติ ทิสฺสติ. ๓. อาคจฺฉตีติ ปาลิ.

อสณฺฐหนฺตํ[๑] จปลํ. **จิตฺตนฺติ** วิญฺญาณํ. ภูมิวตฺถุอารมฺมณกิริยาทิ-วิจิตฺตตาย ปเนตํ จิตฺตนฺติ วุตฺตํ. **ทุรกฺขนฺติ** กิฏฺฐสมฺพาเธ กิฏฺฐขาทกโคณํ วิย เอกสฺมึ สปฺปายารมฺมเณเยว ทุฏฺฐปนโต ทุรกฺขํ. **ทุนฺนิวารยนฺติ.** วิสภาคารมฺมณํ คจฺฉนฺตํ ปฏิเสเธตุํ ทุรกฺขตฺตา ทุนฺนิวารยํ. **อุสุกาโรว เตชนนฺติ** ยถา นาม อุสุกาโร อรญฺญโต เอกํ ทณฺฑํ อาหริตฺวา นิตฺตจํ กตฺวา กญฺชิยเตเลน มกฺขิตฺวา องฺคารกปลฺเล ตาเปตฺวา รุกฺขาพเก อุปฺปีเฬตฺวา นิวงฺกํ อุชุ วาลวิชฺฌนโยคฺคํ กโรติ กตฺวา จ ปน ราช ราชมหามตฺตานํ สิปฺปํ ทสฺเสตฺวา มหนฺตํ สกฺการสมฺมานํ ลภติ เอวเมว เมธาวี ปณฺฑิโต วิญฺญู ปุริโส ผนฺทนาทิสภาวเมตํ จิตฺตํ ธุตงฺคารญฺญวาส-วเสน นิตฺตจํ อปคตโอฬาริกกิเลสํ กตฺวา สทฺธาสิเนเหน เตเมตฺวา กายิกเจตสิกวิริเยน ตาเปตฺวา สมถวิปสฺสนาพเก อุปฺปีเฬตฺวา อุชุํ อกุฏิลํ นิพฺพิเสวนํ กโรติ กตฺวา จ ปน สงฺขาเร สมฺมสิตฺวา มหนฺตํ อวิชฺชากฺขนฺธํ ปทาเลตฺวา ติสฺโส วิชฺชา ฉ อภิญฺญา นว โลกุตฺตรธมฺเมติ อิมํ วิเสสํ หตฺถคตเมว กตฺวา อคฺคทกฺขิเณยฺยภาวํ ลภติ.

วาริโชวาติ มจฺโฉ วิย. **ถเล ขิตฺโตติ** หตฺเถน วา ปาเทน วา ชาลาทีนํ วา อญฺญตเรน ถเล ฉฑฺฑิโต. **โอกโมกตอุพฺภโตติ** โอกปุณฺเณหิ จีวเรหีติ[๒] เอตฺถ อุทกํ โอกํ โอกํ ปหาย อนิเกตสารีติ[๓] เอตฺถ อาลโย อิธ อุภยํปิ ลพฺภติ.

๑. สี. ม. ยุ. อสณฺฐหนฺโต. ๒. มหาวคฺค [วินย] ทุติย. ๑๓๕. ๓. สํ. ขนฺธ ๑๗/๑๒.

โอกโมกโตติ เอตฺถ โอกโมกโต อุทกสงฺขาตา อาลยาติ อยมตฺโถ. **อุพฺภโตติ** อุทฺธโต. **ปริผนฺทติทํ** จิตฺตนฺติ ยถา โส อุทกาลยโต อุพฺภโต ถเล ขิตฺโต มจฺโฉ อุทกํ อลภนฺโต ปริผนฺทติ เอวมิทํ ปญฺจกามคุณาลยาภิรตํ จิตฺตํ ตโต อุทฺธริตฺวา มารเธยฺยสงฺขาตํ วฏฺฏํ ปหาตุํ วิปสฺสนากมฺมฏฺฐาเน ขิตฺตํ กายิกเจตสิกวิริเยน สนฺตาปิยมานํ ปริผนฺทติ ตตฺถ สณฺฐาตุํ น สกฺโกติ เอวํ สนฺเตปิ ธุรํ อนิกฺขิปิตฺวา เมธาวี ปุคฺคโล ตํ วุตฺตนเยเนว อุชุ กมฺมนียํ กโรตีติ อตฺโถ.

อปโร นโย. อิทํ มารเธยฺยํ กิเลสวฏฺฏํ อวิชหิตฺวา ฐิตํ จิตฺตํ โส วาริโช วิย ปริผนฺทติ ตสฺมา มารเธยฺยํ ปหาตเว เยน กิเลสวฏฺฏสงฺขาเตน มารเธยฺเยเนตํ ปริผนฺทติ ตํ ปหาตพฺพนฺติ.

คาถาปริโยสาเน เมฆิยตฺเถโร โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐิโต. อญฺเญปิ พหู โสตาปนฺนาทโย ชาตาติ.

เมฆิยตฺเถร วตฺถุ.

----

๒. อญฺญตรภิกฺขุ วตฺถุ. [๒๕]

ทุนฺนิคฺคหสฺส ลหุโนติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อารพฺภ กเถสิ.

โกสลรญฺโญ กิร วิชิเต ปพฺพตปาเท มาติกคาโม นาเมโก ฆนวาโส คาโม อโหสิ. อเถกทิวสํ สฏฺฐิมตฺตา ภิกฺขู สตฺถุ สนฺติเก

ยาว อรหตฺตา กมฺมฏฺฐานํ กถาเปตฺวา๑ ตํ คามํ คนฺตฺวา ปิณฺฑาย
ปวิสึสุ. อถ เน โย ตสฺส คามสฺส สามิโก มาติโก นาม
ตสฺส มาตา ทิสฺวา เคเห นิสีทาเปตฺวา นานคฺครเสน ยาคุภตฺเตน
ปริวิสิตฺวา ภนฺเต กตฺถ คนฺตุกามตฺถาติ ปุจฺฉิ. ยถาผาสุกฏฺฐานํ
มหาอุปาสิเกติ. สา วสฺสาวาสฏฺฐานํ อยฺยา ปริเยสนฺติ มญฺเญติ
ญตฺวา ปาทมูเล นิปชฺชิตฺวา สเจ อยฺยา อิมํ เตมาสํ อิธ
วสิสฺสนฺติ อหํ ตีณิ สรณานิ ปญฺจ สีลานิ คเหตฺวา อุโปสถกมฺมํ
กริสฺสามีติ อาห. ภิกฺขู มยํ อิมํ นิสฺสาย ภิกฺขาย อกิลมนฺตา
ภวนิสฺสรณํ กาตุํ สกฺขิสฺสามาติ อธิวาสยึสุ. สา เตสํ วสนฏฺฐานํ
วิหารํ ปฏิชคฺคิตฺวา อทาสิ. เต ตตฺถ วสนฺตา เอกทิวสํ สนฺนิปติตฺวา
อญฺญมญฺญํ โอวทึสุ อาวุโส อมฺเหหิ ปมาทจารํ จริตุํ น วฏฺฏติ
อมฺหากํ หิ สกเคหํ วิย อฏฺฐ มหานิรยา วิวฏทฺวาราเยว ธรมานก-
พุทฺธสฺส โข ปน สนฺติเก กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา มยํ อาคตา
พุทฺธา จ นาม ปทานุปทิกํ วิจรนฺเตนปิ สเฐน อาราเธตุํ น สกฺกา
ยถาชฺฌาสเยเนว อาราเธตุํ สกฺกา อปฺปมตฺตา โหถ ทฺวีหิ
เอกฏฺฐาเน น ฐาตพฺพํ น นิสีทิตพฺพํ สายํ โข ปน เถรุปฏฺฐานกาเล
ปาโตว ภิกฺขาจารกาเล เอกโต ภวิสฺสาม เสสกาเล เทฺว
เอกโต น ภวิสฺสาม อปิจ โข ปน อผาสุเกน ภิกฺขุนา อาคนฺตฺวา
วิหารมชฺเฌ คณฺฑิยา ปหตาย คณฺฑิสญฺญาย อาคนฺตฺวา ตสฺส
เภสชฺชํ กริสฺสามาติ.

๑. อุคฺคเหตฺวา [?].

เตสุ เอวํ กติกํ กตฺวา วิหรนฺเตสุ เอกทิวสํ สา อุปาสิกา สปฺปิผาณิตาทีนิ คาหาเปตฺวา ทาสกมฺมกราทีหิ ปริวุตา สายณฺหสมเย ตํ วิหารํ คนฺตฺวา วิหารมชฺเฌ ภิกฺขู อทิสฺวา กหํ นุ โข อยฺยา คตาติ ปุริเส ปุจฺฉิตฺวา อตฺตโน รตฺติฏฺฐานทิวาฏฺฐาเนสุ นิสินฺนา ภวิสฺสนฺติ อยฺเยติ วุตฺเต กึ นุ โข กตฺวา ทฏฺฐุํ สกฺขิสฺสามีติ อาห. อถ นํ ภิกฺขุสงฺฆสฺส กติก วตฺต ชานนมนุสฺสา อาหํสุ คณฺฑิยา ปหตาย สนฺนิปติสฺสนฺติ อยฺเยติ. สา คณฺฑึ ปหราเปสิ. ภิกฺขู คณฺฑิสทฺทํ สุตฺวา กสฺสจิ อผาสุกํ ภวิสฺสตีติ สกสกฏฺฐาเนหิ นิกฺขมิตฺวา วิหารมชฺเฌ สนฺนิปตึสุ. เทฺวปิ ชนา เอกมคฺเคนาคตา นาม นตฺถิ. อุปาสิกา เอเกกฏฺฐานโต เอกเมกเมว อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา มม ปุตฺเตหิ อญฺญมญฺญํ กลโห กโต ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ วนฺทิตฺวา ปุจฺฉิ กลหํ นุ โข ภนฺเต กริตฺถาติ. น กโรม มหาอุปาสิเกติ. สเจ โว ภนฺเต กลโห นตฺถิ อถ กสฺมา ยถา อมฺหากํ เคหํ อาคจฺฉนฺตา สพฺเพ เอกโต อาคจฺฉถ เอวํ อนาคนฺตฺวา เอเกกฏฺฐานโต เอเกกา ว อาคตาติ. มหาอุปาสิเก เอเกกสฺมึ ฐาเน นิสีทิตฺวา สมณธมฺมํ กริมฺหาติ. โก เอส ตาตา สมณธมฺโม นามาติ. ทฺวตฺตึสาการสชฺฌายํ กโรม อตฺตภาเว ขยวยํ ปฏฺฐเปม มหาอุปาสิเกติ. กึ ปน ภนฺเต ทฺวตฺตึสาการสชฺฌายํ กาตุํ อตฺตภาเว จ ขยวยํ ปฏฺฐเปตุํ ตุมฺหากเมว วฏฺฏติ อุทาหุ อมฺหากํปีติ. กสฺสจิ ภควตา อวาริโต เอส ธมฺโม มหาอุปาสิเกติ. เตนหิ มยฺหํปิ ทฺวตฺตึสาการํ เทถ อตฺตภาเว จ

ขยวยํ ปฏฺฐปนํ อาจิกฺขถาติ. เตนหิ อุคฺคณฺห มหาอุปาสิเกติ สพฺพํ อุคฺคณฺหาเปสุํ. สา ตโต ปฏฺฐาย ทฺวตฺตึสาการ สชฺฌายํ กตฺวา อตฺตนิ ขยวยํ ปฏฺฐเปตฺวา เตหิ ภิกฺขูหิ ปุเรตรเมว ตโย มคฺเค ตีณิ จ ผลานิ ปาปุณิ. มคฺเคเนว จสฺสา จตสฺโส ปฏิสมฺภิทา โลกิยอภิญฺญา จ อาคมึสุ. สา มคฺคผลสุขโต อุฏฺฐาย ทิพฺพจกฺขุนา โอโลเกตฺวา กทา นุ โข มม ปุตฺเตหิ อยํ ธมฺโม อธิคโตติ อุปธาเรนฺตี สพฺเพปิเม สราคา สโทสา สโมหา ฌานวิปสฺสนามตฺตํ เตสํ นตฺถิ กินฺนุ โข มยฺหํ ปุตฺตานํ อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสโย อตฺถิ นตฺถีติ อาวชฺเชตฺวา อตฺถีติ ทิสฺวา เสนาสนสปฺปายํ นุ โข อตฺถิ นตฺถีติ อาวชฺเชตฺวา เสนาสนสปฺปายํปิ ทิสฺวา ปุคฺคลสปฺปายํ นุ โข น ลภนฺตีติ อาวชฺเชตฺวา ปุคฺคลสปฺปายํปิ ทิสฺวา อาหารสปฺปายํ นุ โข น ลภนฺตีติ อุปธาเรนฺตี อาหารสปฺปายํ เนสํ นตฺถีติ ทิสฺวา ตโต ปฏฺฐาย นานาวิธํ ยาคุํ อเนกปฺปการํ ขชฺชกํ นานคฺครสญฺจ โภชนํ สมฺปาเทตฺวา ภิกฺขู นิสีทาเปตฺวา ทกฺขิโณทกํ ทตฺวา ภนฺเต ตุมฺหากํ ยํ ยํ รุจฺจติ ตํ ตํ คเหตฺวา ปริภุญฺชถาติ นิยฺยาเทสิ. เต ยถารุจิยา ยาคุอาทีนิ คเหตฺวา ปริภุญฺชนฺติ. เตสํ สปฺปายาหารํ ลภนฺตานํ จิตฺตํ เอกคฺคํ อโหสิ. เต เอกคฺเคน จิตฺเตน วิปสฺสนํ วฑฺเฒตฺวา นจิรสฺเสว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา จินฺตยึสุ อโห มหาอุปาสิกา อมฺหากํ ปติฏฺฐา ชาตา สเจ มยํ สปฺปายาหารํ น ลภิมฺหา น โน มคฺคผลปฏิเวโธ อภวิสฺส อิทานิ วุตฺถวสฺสา ปวาเรตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ คมิสฺสามาติ. เต

สตฺถารํ ทฏฺฐุกามมฺหาติ มหาอุปาสิกํ อาปุจฺฉึสุ. มหาอุปาสิกา สาธุ อยฺยาติ เต อนุคนฺตฺวา ปุนปิ ภนฺเต อมฺเห โอโลเกยฺยาถาติ พหูนิ ปิยวจนานิ วตฺวา ปฏินิวตฺติ. เตปิ โข ภิกฺขู สาวตฺถึ คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺนา กจฺจิ ภิกฺขเว ขมนียํ กจฺจิ ยาปนียํ น จ ปิณฺฑเกน กิลมิตฺถาติ วุตฺตา ขมนียํ ภนฺเต ยาปนียํ ภนฺเต ปิณฺฑเกน ปน[๑] เนว กิลมิมฺหา อมฺหากํ หิ มาติกมาตา นาเมกา อุปาสิกา จิตฺตวารํ ญตฺวา อโห วต โน เอวรูปนฺนาม อาหารํ ปฏิยาเทยฺยาติ จินฺติเต ยถาจินติตํ อาหารํ ปฏิยาเทตฺวา อทาสีติ ตสฺสา คุณกถํ กถยึสุ.

อญฺญตโร ภิกฺขุ ตสฺสา คุณกถํ สุตฺวา ตตฺถ คนฺตุกาโม หุตฺวา สตฺถุ สนฺติเก กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา ภนฺเต ตํ คามํ คมิสฺสามีติ สตฺถารํ อาปุจฺฉิตฺวา เชตวนา นิกฺขมิตฺวา อนุปุพฺเพน ตํ คามํ ปตฺวา วิหารํ ปวิฏฺฐทิวเส จินฺเตสิ อยํ กิร อุปาสิกา จินฺติตจินฺติตํ ชานาติ อหญฺจ มคฺเค กิลนฺโต วิหารํ สมฺมชฺชิตุํ น สกฺขิสฺสามิ อโห วต เม วิหารปฏิชคฺคกํ มนุสฺสํ เปเสยฺยาติ. อุปาสิกา เคเห นิสินฺนาว อาวชฺเชนฺตี ตมตฺถํ ญตฺวา คจฺฉ วิหารํ ปฏิชคฺคิตฺวา เอหีติ มนุสฺสํ เปเสสิ. อิตโรปิ ปานียํ ปิวิตุกาโม อโห วต เม สกฺขรปานกํ กตฺวา เปเสยฺยาติ จินฺเตสิ. อุปาสิกา ตํ เปเสสิ. ปุนทิวเส ปาโต ว สินิทฺธยาคุํ เม อุตฺตริภงฺคํ เปเสตูติ จินฺเตสิ. อุปาสิกา ตถา อกาสิ. โส ยาคุํ ปิวิตฺวา อโห วต

๑. จ. [?].

เม เอวรูปํ ขชฺชกํ เปเสยฺยาติ จินฺเตสิ. อุปาสิกา ตํปิ เปเสสิ. โส จินฺเตสิ อยํ อุปาสิกา มยา สพฺพํ จินฺติตจินฺติตํ เปเสสิ อหํ เอตํ ทฏฺฐุกาโม อโห วต เม นานคฺครสโภชนํ คาหาเปตฺวา สยเมว อาคจฺเฉยฺยาติ. อุปาสิกา มม ปุตฺโต มํ ทฏฺฐุกาโม คมนํ๑ เม ปจฺจาสึสตีติ โภชนํ คาหาเปตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา ตสฺส อทาสิ. โส กตภตฺตกิจฺโจ มาติกมาตา นาม ตฺวํ มหาอุปาสิเกติ ปุจฺฉิ. อาม ตาตาติ. อุปาสิเก ตฺวํ ปรจิตฺตํ ชานาสีติ. กึ มํ ปุจฺฉสิ ตาตาติ. มยา จินฺติตจินฺติตํ สพฺพมกาสิ เตน ตํ ปุจฺฉามีติ. ปรจิตฺตชานนภิกฺขู พหู ตาตาติ. นาหํ อญฺเญ ปุจฺฉามิ ตฺวํ ปุจฺฉามิ อุปาสิเกติ. เอวํ สนฺเตปิ อุปาสิกา ปรจิตฺตํ ชานามีติ อวตฺวา ปรจิตฺตํ ชานนฺตา นาม เอวํ กโรนฺติ ปุตฺตาติ อาห. โส ภาริยํ วติทํ กมฺมํ ปุถุชฺชนา นาม โสภนํปิ อโสภนํปิ จินฺเตนฺติ สจาหํ อยุตฺตํ จินฺตยิสฺสามิ สห ภณฺฑเกน โจรํ จูฬาย คณฺหนฺตี วิย มํ วิปฺปการํ ปาเปยฺย มยา อิโต ปลายิตุํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา อุปาสิเก อหํ คมิสฺสามีติ อาห. กหํ อยฺยาติ. สตฺถุ สนฺติกํ อุปาสิเกติ. วสถ ตาว ภนฺเต อิธาติ. น วสิสฺสามิ อุปาสิเก คมิสฺสาเมวาติ นิกฺขมิตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ อคมาสิ. อถ นํ สตฺถา กึ ภิกฺขุ น ตฺวํ ตตฺถ วสสีติ ปุจฺฉิ. อาม ภนฺเต น สกฺกา ตตฺถ วสิตุนฺติ. กึการณา ภิกฺขูติ. ภนฺเต สา อุปาสิกา จินฺติตจินฺติตํ สพฺพํ ชานาติ ปุถุชฺชนา จ นาม โสภนํปิ

๑. สี. ม. ยุ. อาคมนํ.

อโสภนํปิ จินฺเตนฺติ สจาหํ กิญฺจิ อยุตฺตํ จินฺเตสฺสามิ สห ภณฺฑเกน โจรํ จูฬาย คณฺหนฺตี วิย มํ วิปฺปการํ ปาเปสฺสตีติ จินฺเตตฺวา อาคโตมฺหีติ. ภิกฺขุ ตตฺเถว ตยา วสิตุํ วฏฺฏตีติ. น สกฺโกมิ ภนฺเต นาหํ ตตฺถ วสิสฺสามีติ. เตนหิ ตฺวํ ภิกฺขุ เอกเมว รกฺขิตุํ สกฺขิสฺสสีติ. กึ ภนฺเตติ. ตว จิตฺตเมว รกฺข จิตฺตํ นาเมตํ ทุรกฺขํ อตฺตโน จิตฺตเมว นิคฺคณฺห มา อญฺญํ กิญฺจิ จินฺตยิ จิตฺตํ นาเมตํ ทุนฺนิคฺคหนฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

" ทุนฺนิคฺคหสฺส ลหุโน ยตฺถ กามนิปาติโน
จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหนฺติ. "

ตตฺถ จิตฺตํ นาเมตํ ทุกฺเขน นิคฺคยฺหตีติ ทุนฺนิคฺคหํ ลหห อุปฺปชฺชติ จ นิรุชฺฌติ จาติ ลหุ ตสฺส ทุนฺนิคฺคหสฺส ลหุโน. **ยตฺถ กามนิปาติโนติ** ยตฺถ กตฺถจิเทว นิปาตนสีลสฺส. เอตํ หิ ลภิตพฺพฏฺฐานํ วา อลภิตพฺพฏฺฐานํ วา ยุตฺตฏฺฐานํ วา อยุตฺตฏฺฐานํ วา น ชานาติ เนว ชาตึ โอโลเกติ น โคตฺตํ น วยํ ยตฺถ ยตฺเถว อิจฺฉติ ตตฺถ ตตฺเถว นิปตตีติ ยตฺถ กามนิปาตีติ วุจฺจติ ตสฺส เอวรูปสฺส จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ จตูหิ อริยมคฺเคหิ ทนฺตภาโว ยถา นิพฺพิเสวนํ โหติ ตถา กตภาโว สาธุ. กึการณา อิทํ หิ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ ทนฺตํ นิพฺพิเสวนํ กตํ มคฺคผลสุขํ ปรมตฺถนิพฺพานสุขญฺจ อาวหตีติ.

เทสนาปริโยสาเน สมฺปตฺตปริสา๑ พหู โสตาปนฺนาทโย อเหสุํ

๑. อติเรกํ มญฺเญ.

มหาชนสฺส สาตฺถิกา เทสนา ชาตา.

สตฺถา ตสฺส ภิกฺขุโน อิมํ โอวาทํ ทตฺวา คจฺฉ ภิกฺขุ อญฺญํ กิญฺจิ อจินฺตยิตฺวา ตตฺเถว วสาหีติ ปหิณิ. โส ภิกฺขุ สตฺถุ สนฺติกา โอวาทํ ลภิตฺวา ตตฺถ อคมาสิ. กิญฺจิ พหิทฺธา จินฺตนํ นาม น จินเตสิ. มหาอุปาสิกาปิ ทิพฺเพน จกฺขุนา โอโลเกนฺตี เถรํ ทิสฺวา อิทานิ โอวาททายกํ อาจริยํ ลภิตฺวา ปุนาคโต มม ปุตฺโตติ อตฺตโน ญาเณเนว ปริจฺฉินฺทิตฺวา ตสฺส สปฺปายาหารํ ปฏิยาเทตฺวา อทาสิ. โส สปฺปายโภชนํ ลภิตฺวา กติปาเหเนว อรหตฺตํ ปตฺวา มคฺคผลสุเขน วีตินาเมนฺโต อโห มหาอุปาสิกา มยฺหํ ปติฏฺฐา ชาตา อหํ อิมํ นิสฺสาย ภวนิสฺสรณํ ปตฺโตมฺหีติ จินฺเตตฺวา อิมสฺมึ ตาว เม อตฺตภาเว ปติฏฺฐา ชาตา สํสาเร ปน เม สํสรนฺตสฺส อญฺเญสุปิ อตฺตภาเวสุ อยํ ปติฏฺฐา ภูตปุพฺพา โน วาติ อุปธาเรนฺโต เอกูนอตฺตภาวสตํ อนุสฺสริ. สาปิ เอกูน-อตฺตภาวสเต ตสฺส ปาทปริจาริกา หุตฺวา อญฺเญสุ ปฏิพทฺธจิตฺตา หุตฺวา ตํ ชีวิตา โวโรปาเปสิ. เถโร ตสฺสา เอตฺตกํ อคุณํ ทิสฺวา อโห อยํ มหาอุปาสิกา ภาริยํ กมฺมํ อกาสีติ จินฺเตสิ. มหาอุปาสิกาปิ เคเห นิสินฺนา ว กินฺนุ โข มยฺหํ ปุตฺตสฺส ปพฺพชิตกิจฺจํ มตฺถกํ ปตฺตํ โนติ อุปธารยมานา ตสฺส อรหตฺตปฺปตฺตึ ญตฺวา อุตฺตรึ อุปธารยมานา มม ปุตฺโต อรหตฺตํ ปตฺวา อโห วต เม อยํ อุปาสิกา มหตี ปติฏฺฐา ชาตาติ จินฺเตตฺวา อตีเตปิ นุ โข เม อยํ ปติฏฺฐา ภูตปุพฺพา โนติ อุปธาเรนฺโต เอกูน-

อตฺตภาวสตํ อนุสฺสริ อหํ โข ปน เอกูนอตฺตภาวสเต อญฺเญหิ สทฺธึ เอกโต หุตฺวา เอตํ ชีวิตา โวโรเปสึ อยํ เม เอตฺตกํ อคุณํ ทิสฺวา อโห ภาริยํ กมฺมํ กตํ อุปาสิกายาติ จินฺเตสีติ อญฺญาสิ นตฺถิเอว นุ โข สํสาเร สํสรนฺติยา มม ปุตฺตสฺส อุปกาโร กตปุพฺโพติ อุปธารยมานา ตโต อุตฺตรึ สติมํ อตฺตภาวํ อนุสฺสริตฺวา สติเม อตฺตภาเว มยา เอตสฺส ปาทปริจาริกาย หุตฺวา เอกสฺมึ ชีวิตา โวโรปนฏฺฐาเน ชีวิตทานํ ทินฺนํ อโห มยา มม ปุตฺตสฺส มหาอุปกาโร กโตติ ญตฺวา เคเห นิสินฺนา ว อุตฺตรึ วิเสเสตฺวา อุปธาเรถาติ อาห. โส ทิพฺพาย โสตธาตุยา สทฺทํ สุตฺวา วิเสเสตฺวา สติมํ อตฺตภาวํ อนุสฺสริตฺวา ตตฺถ ตาย อตฺตโน ชีวิตสฺส ทินฺนภาวํ ทิสฺวา อโห มม อิมาย มหาอุปาสิกาย อุปกาโร กตปุพฺโพติ จินฺเตตฺวา อตฺตมโน หุตฺวา ตสฺสา ตตฺเถว จตูสุ มคฺคผเลสุ ปญฺหํ กเถตฺวา อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายิ.

อญฺญตรภิกฺขุ วตฺถุ.

----

๓. อุกฺกณฺฐิตภิกฺขุ วตฺถุ. [๒๖]

สุทุทฺทสนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา สาวตฺถิยํ วิหรนฺโต อญฺญตรํ อุกฺกณฺฐิตภิกฺขุํ อารพฺภ กเถสิ.

สตฺถริ กิร สาวตฺถิยํ วิหรนฺเต เอโก เสฏฺฐิปุตฺโต อตฺตโน

กุลุปกเถรํ อุปสงฺกมิตฺวา ภนฺเต อหํ ทุกฺขา มุจฺจิตุกาโม เอกํ เม ทุกฺขโต มุจฺจนาการํ กเถถาติ อาห. สาธาวุโส สเจสิ ทุกฺขา มุจฺจิตุกาโม สลากภตฺตํ เทหิ ปกฺขิกภตฺตํ เทหิ วสฺสาวาสิกํ เทหิ จีวราทโย ปจฺจเย เทหิ อตฺตโน สาปเตยฺยํ ตโย โกฏฺฐาเส กตฺวา เอเกน กมฺมนฺตํ ปโยเชหิ เอเกน ปุตฺตทารํ โปเสหิ เอกํ พุทฺธสาสเน เทหีติ อาห. โส สาธุ ภนฺเตติ วุตฺตปฏิปาฏิยา สพฺพํ กตฺวา ปุน เถรํ ปุจฺฉิ อิโต อุตฺตรึ อญฺญํ กึ กโรมิ ภนฺเตติ. อาวุโส ตีณิ สรณานิ ปญฺจ สีลานิ คณฺหาหีติ. ตานิปิ คเหตฺวา ตโต อุตฺตรึ ปุจฺฉิ. เตนหิ ทส สีลานิ คณฺหาหีติ. โส สาธุ ภนฺเตติ คณฺหิ. โส เอว อนุปุพฺเพน ปุญฺญกมฺมสฺส กตตฺตา อนุปุพฺพเสฏฺฐิปุตฺโต นาม ชาโต. อิโต อุตฺตรึปิ กาตพฺพํ ปุญฺญํ อตฺถิ ภนฺเตติ ปุน ปุจฺฉิตฺวา เตนหิ ปพฺพชาหีติ วุตฺเต นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิ. ตสฺเสโก อาภิธมฺมิโก ภิกฺขุ อาจริโย อโหสิ เอโก วินยธโร อุปชฺฌาโย. ตสฺส ลทฺธูปสมฺปทสฺส อาจริโย อตฺตโน สนฺติกํ อาคตกาเล อภิธมฺเม ปญฺหํ กเถสิ พุทฺธสาสเน นาม อิทํ กาตุํ วฏฺฏติ อิทํ กาตุํ น วฏฺฏตีติ. อุปชฺฌาโยปิสฺส อตฺตโน สนฺติกํ อาคตกาเล วินเย ปญฺหํ กเถสิ พุทฺธสาสเน นาม อิทํ กาตุํ วฏฺฏติ อิทํ กาตุํ น วฏฺฏติ อิทํ กปฺปติ อิทํ น กปฺปตีติ. โส จินฺเตสิ อโห ภาริยํ อิทํ กมฺมํ อหํ ทุกฺขา มุจฺจิตุกาโม ปพฺพชิโต อิธ จ เม หตฺถปฺปสารณฏฺฐานเมว น ปญฺญายติ เคเห ฐตฺวา วฏฺฏทุกฺขา มุจฺจิตุํ สกฺกา มยา คิหินา ภวิตุํ วฏฺฏตีติ.

โส ตโต ปฏฺฐาย อุกฺกณฺฐิโต อนภิรโต ทฺวตฺตึสาการํ สชฺฌายํ น กโรติ อุทฺเทสํ น คณฺหาติ กิโส ลูโข ธมนิสนฺถตคตฺโต อาลสิยาภิภูโต กจฺฉุปริกิณฺโณ อโหสิ. อถ นํ ทหรสามเณรา อาวุโส กึ ตฺวํ ฐิตฏฺฐาเน ฐิโตว นิสินฺนฏฺฐาเน นิสินฺโน ว อโหสิ ปณฺฑุโรคาภิภูโต กิโส ลูโข ธมนิสนฺถตคตฺโต อาลสิยาภิภูโต กจฺฉุปริกิณฺโณ กินฺเต กตนฺติ ปุจฺฉึสุ. อุกฺกณฺฐิโตมฺหิ อาวุโสติ. กึการณาติ. โส ตํ ปวตฺตึ อาโรเจสิ. เต ตสฺส อาจริยุปชฺฌายานํ อาจิกฺขึสุ. อาจริยุปชฺฌายา ตํ อาทาย สตฺถุ สนฺติกํ อคมํสุ. สตฺถา กึ ภิกฺขเว อาคตตฺถาติ อาห. ภนฺเต อยํ ภิกฺขุ ตุมฺหากํ สาสเน อุกฺกณฺฐิโตติ. เอวํ กิร ภิกฺขูติ. อาม ภนฺเตติ. กึการณาติ. อหํ ภนฺเต ทุกฺขา มุจฺจิตุกาโม ปพฺพชิโต ตสฺส เม อาจริโย อภิธมฺมกถํ กเถสิ อุปชฺฌาโย วินยกถํ สฺวาหํ อิธ เม หตฺถปฺปสารณฏฺฐานเมว นตฺถิ คิหินา หุตฺวา สกฺกา ทุกฺขา มุจฺจิตุํ คิหี ภวิสฺสามีติ สนฺนิฏฺฐานมกาสึ ภนฺเตติ. สเจ ตฺวํ ภิกฺขุ เอกเมว รกฺขิตุํ สกฺขิสฺสสิ อวเสสานํ รกฺขนกิจฺจํ นตฺถีติ. กึ ภนฺเตติ ตว จิตฺตเมว รกฺขิตุํ สกฺขิสฺสสีติ. สกฺขิสฺสามิ ภนฺเตติ. เตนหิ อตฺตโน จิตฺตเมว รกฺขาหิ สกฺกา ทุกฺขา มุจฺจิตุนฺติ อิมํ โอวาทํ ทตฺวา อิมํ คาถมาห

" สุทุทฺทสํ สุนิปุณํ ยตฺถกามนิปาตินํ
จิตฺตํ รกฺเขถ เมธาวี จิตฺตํ คุตฺตํ สุขาวหนฺติ. "

ตตฺถ **สุทุทฺทสนฺติ** สุฏฺฐุ ทุทฺทสํ. **สุนิปุณนฺติ** สุฏฺฐุ

นิปุณํ ปรมสณฺหํ. ยตฺถ กามนิปาตินนฺติ ชาติอาทีนิ อโนโลเกตฺวา ลภิตพฺพาลภิตพฺพยุตฺตายุตฺตฏฺฐาเนสุ ยตฺถ กตฺถจิ นิปตนสีลํ. **จิตฺตํ รกฺเขถ เมธาวีติ** อนฺธพาโล ทุมฺเมโธ อตฺตโน จิตฺตํ รกฺขิตุํ สมตฺโถ นาม นตฺถิ จิตฺตวสิโก หุตฺวา อนยพฺยสนํ ปาปุณาติ เมธาวี ปน ปณฺฑิโตว จิตฺตํ รกฺขิตุํ สกฺโกติ ตสฺมา ตุวํปิ จิตฺตเมว โค เปหิ อิทํ หิ จิตฺตํ คุตฺตํ สุขาวหํ มคฺคผลนิพฺพานสุขานิ อาวหตีติ.

เทสนาปริโยสาเน โส ภิกฺขุ โสตาปตฺติผลํ ปาปุณิ อญฺเญปิ พหู โสตาปนฺนาทโย อเหสุํเทสนา มหาชนสฺส สาตฺถิกา อโหสีติ.

อุกฺกณฺฐิตภิกฺขุ วตฺถุ.

----

๔. ภาคิเนยฺยสงฺฆรกฺขิตตฺเถร วตฺถุ. [๒๗]

ทูรงฺคมํ เอกจรนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต สงฺฆรกฺขิตํ นาม ภิกฺขุํ อารพฺภ กเถสิ.

สาวตฺถิยํ กิเรโก กุลปุตฺโต สตฺถุ ธมฺมเทสนํ สุตฺวา นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิโต ลทฺธูปสมฺปโท สงฺฆรกฺขิตตฺเถโร นาม หุตฺวา กติปาเหเนว อรหตฺตํ ปาปุณิ. ตสฺส กนิฏฺโฐ ปุตฺตํ ลภิตฺวา เถรสฺส นามํ อกาสิ. โส ภาคิเนยฺยสงฺฆรกฺขิโต นาม หุตฺวา วยปฺปตฺโต เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา ลทฺธูปสมฺปโท อญฺญตรสฺมึ คามการาเม วสฺสํ อุปคนฺตฺวา เอกํ สตฺตหตฺถํ เอกํ อฏฺฐหตฺถนฺติ เทฺว วสฺสาวาสิก-สาฏเก ลภิตฺวา อฏฺฐหตฺถํ อุปชฺฌายสฺส เม ภวิสฺสตีติ สลฺลกฺเขตฺวา

สตฺตหตฺถํ มยฺหํ ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา วุตฺถวสฺโส อุปชฺฌายํ ปสฺสิสฺสามีติ อาคจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค ปิณฺฑาย จรนฺโต อาคนฺตฺวา เถเร วิหารํ อนาคเตเยว วิหารํ ปวิสิตฺวา เถรสฺส ทิวาฏฺฐานํ สมฺมชฺชิตฺวา ปาโททกํ อุปฏฺฐาเปตฺวา อาสนํ ปญฺญาเปตฺวา อาคมนมคฺคํ โอโลเกนฺโต นิสีทิ. อถสฺส อาคมนภาวํ ญตฺวา[๑] ปจฺจุคฺคมนํ กตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหตฺวา นิสีทถ ภนฺเตติ เถรํ นิสีทาเปตฺวา ตาลวณฺฏํ อาทาย วีชิตฺวา ปานียํ ทตฺวา ปาเท โธวิตฺวา ตํ สาฏกํ อาเนตฺวา ปาทมูเล ฐเปตฺวา ภนฺเต อิมํ ปริภุญฺชถาติ วตฺวา วีชยมาโน อฏฺฐาสิ. อถ นํ เถโร อาห สงฺฆรกฺขิต มยฺหํ จีวรํ ปริปุณฺณํ ตฺวเมว ปริภุญฺชาติ. ภนฺเต มยา ลทฺธกาลโต ปฏฺฐาย อยํ ตุมฺหากเมว สลฺลกฺขิโต ปริโภคํ กโรถาติ. โหตุ สงฺฆรกฺขิต ปริปุณฺณํ เม จีวรํ ตฺวเมว ปริภุญฺชาติ. ภนฺเต มา เอวํ กโรถ ตุมฺเหหิ ปริภุตฺเต มยฺหํ มหปฺผลํ ภวิสฺสตีติ. อถ นํ ตสฺส ปุนปฺปุนํ กเถนฺตสฺสาปิ เถโร น อิจฺฉิ. เอวํ โส วีชยมาโน ฐิโต ว จินฺเตสิ อหํ เถรสฺส คิหิกาเล ภาคิเนยฺโย ปพฺพชิตกาเล สทฺธิวิหาริโก เอวํปิ มยา สทฺธึ อุปชฺฌาโย ปริโภคํ น กาตุกาโม อิมสฺมึ มยา สทฺธึ ปริโภคํ อกโรนฺเต กึ เม สมณภาเวน คิหี ภวิสฺสามีติ. อถสฺส เอตทโหสิ ทุสฺสณฺฐาปิโย ฆราวาโส กินฺนุ โข กตฺวา คิหิภูโต ชีวิสฺสามีติ ตโต จินฺเตสิ อฏฺฐหตฺถสาฏกํ วิกฺกีณิตฺวา เอกํ

๑. สี. ยุ. อถ นํ อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา.

เอพิกํ คณฺหิสฺสามิ เอพิกา นาม ขิปฺปํ วิชายนฺติ สฺวาหํ วิชาตํ
วิชาตํ วิกฺกีณิตฺวา มูลํ กริสฺสามิ มูเล พหู กตฺวา เอกํ ปชาปตึ
อาเนสฺสามิ สา เอกํ ปุตฺตํ วิชายิสฺสติ อถสฺส มม มาตุลสฺส
นามํ กตฺวา จูฬยานเก นิสีทาเปตฺวา มม ปุตฺตญฺจ ภริยญฺจ
อาทาย มาตุลํ วนฺทิตุํ อาคมิสฺสามิ อาคจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค
มม ภริยํ วกฺขามิ อาเนหิ ตาว เม ปุตฺตํ วหิสฺสามิ นนฺติ
สา กินฺเต ปุตฺเตน เอหิ ยานกํ ปาเชหีติ วตฺวา ปุตฺตํ
คเหตฺวา อหํ เนสฺสามิ นนฺติ สนฺธาเรตุํ อสกฺโกนฺตี จกฺกปาเท
ฉฑฺเฑสฺสติ อถสฺส สรีรํ อภิรุหิตฺวา จกฺกํ คมิสฺสติ อถ นํ ตฺวํ
มม ปุตฺตํ เนว มยฺหํ อทาสิ นํ สนฺธาเรตุํ นาสกฺขิ[๑] นาสิโตสิ
ตยาติ วตฺวา ปโตทยฏฺฐิยา ปิฏฺฐึ ปหริสฺสามีติ. โส เอวํ จินฺเตนฺโต
จตฺวา วีชยมาโนว เถรสฺส สีสํ ตาลวณฺเฏน ปหริ. เถโร กินฺนุ โข
อหํ สงฺฆรกฺขิเตน สีเส ปหโตติ อุปธาเรนฺโต เตน จินฺติตจินฺติตํ
สพฺพํ ญตฺวา สงฺฆรกฺขิต มาตุคามสฺส ปหารํ ทาตุํ นาสกฺขิ
เอตฺถ มหลฺลกตฺเถรสฺส โก โทโสติ อาห. โส อโห นฏฺโฐมฺหิ
ญาตํ กิร เม อุปชฺฌาเยน จินฺติตจินฺติตํ กึ เม สมณภาเวนาติ
ตาลวณฺฏํ ฉฑฺเฑตฺวา ปลายิตุํ อารทฺโธ. อถ นํ ทหรสามเณรา
อนุพนฺธิตฺวา อาทาย สตฺถุ สนฺติกํ อาคมึสุ สตฺถา เต ภิกฺขู
ทิสฺวา กึ ภิกฺขเว อาคตตฺถ เอโก โว ภิกฺขุ ลทฺโธติ ปุจฺฉิ.
อาม ภนฺเต อิมํ ทหรํ อุกฺกณฺฐิตฺวา ปลายนฺตํ คเหตฺวา ตุมฺหากํ

๑. สี. ยุ. น สนฺธาเรตุํ อสกฺขิ.

สนฺติกํ อาคตมฺหาติ. เอวํ กิร ภิกฺขูติ. อาม ภนฺเตติ. กิมตฺถํ เต ภิกฺขุ เอวํ ภาริยํ กมฺมํ กตํ นนุ ตฺวํ อารทฺธวิริยสฺส เอกสฺส พุทฺธสฺส ปุตฺโต มาทิสสฺส นาม พุทฺธสฺส สาสเน ปพฺพชิตฺวา อตฺตานํ โสตาปนฺโนติ วา สกทาคามีติ วา อนาคามีติ วา อรหาติ วา วทาเปตุํ นาสกฺขิ กิมตฺถํ เอวํ ภาริยํ กมฺมมกาสีติ. อุกฺกณฺฐิโตสฺมิ ภนฺเตติ. กึการณา อุกฺกณฺฐิโตสีติ. โส วสฺสาวาสิกสาฏกานํ ลทฺธทิวสโต ปฏฺฐาย ยาว เถรสฺส ตาลวณฺเฏน ปหารา สพฺพํ ตํ ปวตฺตึ สตฺถุ อาโรเจตฺวา อิมินา การเณน ปลาโตสฺมิ ภนฺเตติ อาห. อถ นํ สตฺถา เอหิ ภิกฺขุ มา จินฺตยิ จิตฺตํ นาเมตํ ทูเร โหนฺตํปิ อารมฺมณํ สมฺปฏิจฺฉกชาติกํ ราคโทสโมหพนฺธนา มุจฺจนตฺถาย วายมิตุํ วฏฺฏตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

" ทูรงฺคมํ เอกจรํ อสรีรํ คุหาสยํ
เย จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนฺติ โมกฺขนฺติ มารพนฺธนาติ."

ตตฺถ **ทูรงฺคมนฺติ** จิตฺตสฺส หิ มกฺกฏสุตฺตมตฺตกํปิ ปุรตฺถิมาทิทิสาภาเคน คมนาคมนํ นาม นตฺถิ ทูเร สนฺตํปิ อารมฺมณํ สมฺปฏิจฺฉตีติ ทูรงฺคมํ นาม ชาตํ. สตฺตฏฺฐจิตฺตานิ ปน เอกโต กณฺณิกพทฺธานิ เอกกฺขเณ อุปฺปชฺชิตุํ สมตฺถานิ นาม นตฺถิ อุปฺปตฺติกาเล เอเกกเมว จิตฺตํ อุปฺปชฺชติ ตสฺมึ นิรุทฺเธ ปุน เอเกกเมว อุปฺปชฺชตีติ เอกจรํ นาม ชาตํ. จิตฺตสฺส สรีรสณฺฐานํ วา นีลาทิปกาโร วณฺณเภโท วา นตฺถีติ อสรีรํ นาม ชาตํ. คุหา นาม

จตุมหาภูตคุหา อิทญฺจ หทยรูปํ นิสฺสาย ปวตฺตตีติ คุหาสยํ นาม ชาตํ. **เย จิตฺตนฺติ** เย เกจิ ปุริสา วา อิตฺถี วา คหฏฺฐา วา ปพฺพชิตา วา อนุปฺปชฺชนกกิเลสสฺส อุปฺปชฺชิตุํ อเทนฺตา สติ-สมฺโมเสน อุปฺปนฺนกิเลสํ ปชหนฺตา จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนฺติ สญฺญตํ อวิกฺขิตฺตํ กริสฺสนฺติ. **โมกฺขนฺติ มารพนฺธนาติ** สพฺเพ เต กิเลสพนฺธนาภาเวน มารพนฺธนสงฺขาตา เตภูมิกวฏฺฏา มุจฺจิสฺสนฺตีติ.

เทสนาปริโยสาเน ภาคิเนยฺยสงฺฆรกฺขิตตฺเถโร โสตาปตฺติผลํ ปาปุณิ อญฺเญปิ พหู โสตาปนฺนาทโย ชาตา มหาชนสฺส สาตฺถิกา เทสนา อโหสีติ.

ภาคิเนยฺยสงฺฆรกฺขิตตฺเถร วตฺถุ.

----

๕. จิตฺตหตฺถตฺเถร วตฺถุ. [๒๘]

อนวฏฺฐิตจิตฺตสฺสาติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต จิตฺตหตฺถตฺเถรํ นาม อารพฺภ กเถสิ.

เอโก กิร สาวตฺถีวาสี กุลปุตฺโต นฏฺฐโคณํ ปริเยสนฺโต อรญฺญํ ปวิสิตฺวา มชฺฌนฺติกกาเล โคณํ ทิสฺวา ยูเถ วิสฺสชฺเชตฺวา อวสฺสํ อยฺยานํ สนฺติเก อาหารมตฺตํ ลภิสฺสามีติ ขุปฺปิปาสาปีฬิโต วิหารํ ปวิสิตฺวา ภิกฺขูนํ สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. ตสฺมึ โข ปน สมเย ภิกฺขูนํ อวกฺการปาติยํ ภุตฺตาวเสสกํ ภตฺตํ โหติ. เต ตํ ฉาตกปีฬิตํ ทิสฺวา อิงฺฆ ภตฺตํ คเหตฺวา ภุญฺชาติ

วทึสุ. พุทฺธกาเล จ นาม อเนกสูปพฺยญฺชนํ อุปฺปชฺชติ. โส ตโต ยาปนมตฺตํ คเหตฺวา ภุญฺชิตฺวา ปานียํ ปิวิตฺวา หตฺเถ โธวิตฺวา ภิกฺขู วนฺทิตฺวา กึ ภนฺเต อชฺช อยฺยา นิมนฺตนฏฺฐานํ อคมํสูติ. นตฺถิ อุปาสก ภิกฺขู อิมินา ว นีหาเรน นิพทฺธํ ลภนฺตีติ. โส มยํ อุฏฺฐาย สมุฏฺฐาย รตฺตินฺทิวํ นิพทฺธํ กมฺมํ กโรนฺตาปิ เอวํ มธุรพฺยญฺชนภตฺตํ น ลภาม อิเม กิร นิพทฺธํ ภุญฺชนฺติ กึ เม คิหิภาเวน ภิกฺขุ ภวิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ. อถ นํ ภิกฺขู สาธุ อุปาสกาติ ปพฺพาเชสุํ. โส ลทฺธูปสมฺปโท สพฺพุปการํ วตฺตปฏิวตฺตํ อกาสิ. โส พุทฺธานํ อุปฺปนฺเนน ลาภสกฺกาเรน กติปาหจฺจเยน ถูลสรีโร อโหสิ ตโต จินฺเตสิ กึ เม ภิกฺขาย จริตฺวา ชีวิเตน คิหี ภวิสฺสามีติ. โส วิพฺภมิตฺวา เคหํ ปาวิสิ. ตสฺส เคเห กมฺมํ กโรนฺตสฺส กติปาเหเนว สรีรํ มิลายิ ตโต กึ เม อิมินา ทุกฺเขน สมโณ ภวิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา ปุนาคนฺตฺวา ปพฺพชิ. โส กติปาหํ วีตินาเมตฺวา ปุน อุกฺกณฺฐิตฺวา วิพฺภมิ. ปพฺพชิตกาเล ปน ภิกฺขูนํ อุปการโก อโหสิ. โส ปุนปิ กติปาเหเนว อุกฺกณฺฐิตฺวา กึ เม คิหิภาเวน ปพฺพชิสฺสามีติ คนฺตฺวา ภิกฺขู วนฺทิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ. อถ นํ ภิกฺขู อุปการวเสน ปุน ปพฺพาชยึสุ เอวํ โส ฉกฺขตฺตุํ ปพฺพชิตฺวา อุปฺปพฺพชิโต. ตสฺส ภิกฺขู เอส จิตฺตวสิโก หุตฺวา วิจรตีติ จิตฺตหตฺถตฺเถโรติ นามํ กรึสุ. ตสฺเสวํ อปราปรํ วิจรนฺตสฺเสว ภริยา คพฺภินี อโหสิ. โส สตฺตเม วาเร อรญฺญโต กสิภณฺฑํ

อาทาย เคหํ คนฺตฺวา ภณฺฑกํ ฉเปตฺวา อตฺตโน กาสาวํ คณฺหิสฺสามีติ คพฺภํ ปาวิสิ. ตสฺมึ ขเณ ตสฺส ภริยา นิปชฺชิตฺวา นิทฺทายติ. ตสฺสา นิวตฺถสาฏโก อปคโต. มุขโต ลาลา ปคฺฆรติ นาสา ฆุรุฆุรายติ มุขํ วิวฏํ ทนฺตํ ฆํสติ.[๑] สา ตสฺส อุทฺธุมาตกสรีรํ วิย อุปฏฺฐาสิ. โส อนิจฺจํ ทุกฺขํ อิทํ อหํ เอตฺตกํ กาลํ ปพฺพชิตฺวา อิมํ นิสฺสาย ภิกฺขุภาเว สณฺฐาตุํ นาสกฺขินฺติ กาสาวโกฏิยํ คเหตฺวา อุทเร พนฺธนฺโต ว เคหา นิกฺขมิ. อถสฺส อนนฺตรเคเห ฐิตา สสฺสุ ตํ ตถา คจฺฉมานํ ทิสฺวา อยํ ปฏิกฺกนฺโต อิทาเนว อรญฺญโต อาคจฺฉนฺโต ว กาสาวํ อุทเร พนฺธิตฺวา นิกฺขนฺโต วิหาราภิมุโข คจฺฉติ กินฺนุ โขติ เคหํ ปวิสิตฺวา นิทฺทายมานํ ธีตรํ ปสฺสิตฺวา โส อิมํ ทิสฺวา วิปฺปฏิสารี หุตฺวา คโตติ ญตฺวา ธีตรํ ปหริตฺวา อุฏฺเฐหิ กาฬกณฺณิ สามิโก เต ตํ นิทฺทายมานํ ทิสฺวา วิปฺปฏิสารี หุตฺวา คโต นตฺถิ โส อิโต ปฏฺฐาย ตุยฺหนฺติ อาห. อเปหิ อเปหิ อมฺม กุโต ตสฺส คมนํ กติปาเหเนว ปุน อาคมิสฺสตีติ. โสปิ อนิจฺจํ ทุกฺขนฺติ วตฺวา คจฺฉนฺโต คจฺฉนฺโต ว โสตาปตฺติผลํ ปาปุณิ. โส คนฺตฺวา ภิกฺขู วนฺทิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ. น สกฺขิสฺสาม มยํ ตํ ปพฺพาเชตุํ กุโต ตุยฺหํ สมณภาโว สตฺถก นิสาทน ปาสาณสทิสํ ตว สีสนฺติ. ภนฺเต อิทานิ มํ อนุกมฺปาย เอกวารํ ปพฺพาเชถาติ. เต ตํ อุปการวเสน ปพฺพาชยึสุ. โส กติปาเหเนว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ. เตปิ ตํ

๑. สี. ม. ยุ. ทนฺตํ ฆํสตีติ. นตฺถิ.

อาหํสุ อาวุโส จิตฺตหตฺถ ตว คมนสมยํ ตฺวเมว ชาเนยฺยาสิ อิมสฺมึ เต วาเร จิรายิตนฺติ. ภนฺเต สํสคฺคสฺส อตฺถิภาวกาเล คตมฺห โส โน สํสคฺโค ฉินฺโน อิทานิ อคมนธมฺมา ชาตมฺหาติ. ภิกฺขู สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา ภนฺเต อยํ ภิกฺขุ อมฺเหหิ เอวํ วุตฺโต เอวํ นาม กเถติ อญฺญํ พฺยากโรติ อภูตํ วทตีติ อาหํสุ. สตฺถา อาม ภิกฺขเว มม ปุตฺโต อตฺตโน อนวฏฺฐิต จิตฺต กาเล สทฺธมฺมํ อชานนกาเล คมนาคมนํ อกาสิ อิทานิสฺส ปุญฺญญฺจ ปาปญฺจ ปหีนนฺติ วตฺวา อิมา เทฺว คาถา อภาสิ

" อนวฏฺฐิตจิตฺตสฺส　　สทฺธมฺมํ อวิชานโต
ปริปฺลวปสาทสฺส　　ปญฺญา น ปริปูรติ
อนวสฺสุตจิตฺตสฺส　　อนนฺวาหตเจตโส
ปุญฺญปาปปหีนสฺส　　นตฺถิ ชาครโต ภยนฺติ. "

ตตฺถ **อนวฏฺฐิตจิตฺตสฺสาติ** จิตฺตํ นาเมตํ กสฺสจิ นิพทฺธํ วา ถาวรํ วา นตฺถิ โย ปน ปุคฺคโล อสฺสปิฏฺเฐ ฐปิตกุมฺภณฺฑํ วิย ถุสราสิมฺหิ โกฏฺฏิตขาณุโก วิย ขลฺลาตสีเส กทมฺพปุปฺผํ วิย กตฺถจิ น สณฺฐาติ กทาจิ เสวโก โหติ กทาจิ อาชีวโก กทาจิ นิคณฺโฐ กทาจิ ตาปโส เอวรูโป ปุคฺคโล อนวฏฺฐิตจิตฺโต นาม ตสฺส อนวฏฺฐิตจิตฺตสฺส สตฺตตฺตึสโพธิปกฺขิยธมฺมเภทํ อิมํ สทฺธมฺมํ อชานนฺตสฺส ปริตฺตสทฺธตาย วา อุลฺลวนสทฺธตาย วา ปริปฺลว-ปสาทสฺส กามาวจราปิ รูปาวจราทิเภทาปิ ปญฺญา น ปริปูรติ กามาวจรายปิ อปริปูรยมานาย กุโต ว รูปาวจรารูปาวจรโลกุตฺตร-

ปญฺญาปริปูริสฺสตีติ ทีเปติ. **อนวสฺสุตจิตฺตสฺสาติ** ราเคน อตินฺตจิตฺตสฺส. **อนนฺวาหตเจตโสติ** อาหตจิตฺโต ขีลชาโตติ๑ อาคตฏฺฐาเน โทเสน จิตฺตสฺส ปหตภาโว วุตฺโต อิธ ปน โทเสน อปฺปฏิหตจิตฺตสฺสาติ อตฺโถ. **ปุญฺญปาปปหีนสฺสาติ** จตุตฺถมคฺเคน ปหีนปุญฺญสฺส เจว ปหีนปาปสฺส จ ขีณาสวสฺส. นตฺถิ ชาครโต ภยนฺติ ขีณาสวสฺส ชาครนฺตสฺเสว ภยาภาโว กถิโต วิย โส ปน สทฺธาทีหิ ชาครธมฺเมหิ สมนฺนาคตตฺตา ชาคโร นาม ตสฺมา ชาครนฺตสฺสาปิ อชาครนฺตสฺสาปิ กิเลสภยํ นตฺถิ กิเลสานํ อปจฺจาวตฺตนโต น หิ ตํ กิเลสา อนุพนฺธนฺติ เตน เตน มคฺเคน ปหีนานํ ปุน อนุปคมนโต เตนาห โสตาปตฺติมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลเส น ปุเนติ น ปจฺจาคจฺฉติ สกทาคามิอนาคามิ-อรหตฺตมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลเส น ปุเนติ น ปจฺจาคจฺฉตีติ.

เทสนา มหาชนสฺส สาตฺถิกา สผลา อโหสิ.

อเถกทิวสํ ภิกฺขู กถํ สมุฏฺฐาเปสุํ ภาริยา วติเม อาวุโส กิเลสา นาม เอวรูโป อรหตฺตุปนิสฺสยสมฺปนฺโน กุลปุตฺโต กิเลเสหิ อาลุลิโต สตฺต วาเร คิหี หุตฺวา สตฺต วาเร ปพฺพชิโตติ. สตฺถา เตสํ กถาปวตฺตึ สุตฺวา ตํขณานุรูเปน คมเนน ธมฺมสภํ คนฺตฺวา พุทฺธาสเน นิสินฺโน กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต เอวเมว ภิกฺขเว กิเลสา นาม

๑. อภิ. วิ. ๓๕/๕๑๐. ม. มู. ๑๒/๒๐๖.

ภาริยา สเจ เอเต รูปิโน หุตฺวา กตฺถจิ ปกฺขิปิตุํ สกฺกา ภเวยฺยุํ จกฺกวาฬํ อติสมฺพาธํ พฺรหฺมโลโก อตินีจโก โอกาโส เนสํ น ภเวยฺย มาทิสํปิ นาเมเต ปญฺญาสมฺปนฺนํ ปุริสาชาเนยฺยํ อาโลเลนฺติ อวเสเสสุ กา กถา อหญฺหิ อฑฺฒนาฬิมตฺตํ วรกโจรกํ[๑] กุณฺฐกุทฺทาลญฺจ นิสฺสาย ฉ วาเร ปพฺพชิตฺวา อุปฺปพฺพชิตปุพฺโพติ. กทา ภนฺเตติ. สุณิสฺสถ ภิกฺขเวติ. อาม ภนฺเตติ. เตนหิ สุณาถาติ อตีตํ อาหริ

อตีเต พาราณสิยํ พฺรหฺมทตฺเต รชฺชํ กาเรนฺเต กุทฺทาลปณฺฑิโต นาม พาหิรกปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา อฏฺฐ มาเส หิมวนฺเต วสิตฺวา วสฺสารตฺตสมเย จ ภูมิยา ตินฺตาย เคเห เม อฑฺฒนาฬิมตฺโต วรกโจรโก จ กุณฺฐกุทฺทาลโก จ อตฺถิ วรกโจรกพีชํ มา นสฺสีติ อุปฺปพฺพชิตฺวา เอกฏฺฐานํ กุทฺทาเลน กสิตฺวา ตํ พีชํ วปิตฺวา วตึ กตฺวา ปกฺกกาเล อุทฺธริตฺวา นาฬิมตฺตํ พีชํ ฐเปตฺวา เสสํ ขาทิ. โส กึ เมทานิ เคเหน ปุน อฏฺฐมาเส ปพฺพชิสฺสามีติ นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิ. อิมินา ว นีหาเรน นาฬิมตฺตํ วรกโจรกญฺจ กุณฺฐกุทฺทาลญฺจ นิสฺสาย สตฺต วาเร คิหี หุตฺวา สตฺต วาเร ปพฺพชิตฺวา สตฺตเม ปน วาเร จินฺเตสิ อหํ สตฺต วาเร อิมํ กุณฺฐกุทฺทาลํ นิสฺสาย คิหี หุตฺวา ปพฺพชิโต กตฺถจิเทว นํ ฉฑฺเฑสฺสามีติ. โส คงฺคาตีรํ คนฺตฺวา ปติตฏฺฐานํ ปสฺสนฺโต โอตริตฺวา คณฺเหยฺยํ ยถาสฺส ปติตฏฺฐานํ น ปสฺสามิ ตถา นํ

๑. วรกโปรกนฺติปิ ปาโจ. ณ. ว.

ฉฑฺเฑสฺสามีติ จินฺเตตฺวา นาฬิมตฺตํ พีชํ ปิโลติกาย พนฺธิตฺวา ปิโลติกํ กุทฺทาลผเล พนฺธิตฺวา กุทฺทาลํ อคฺคทณฺฑเก คเหตฺวา คงฺคาตีเร จิโต อกฺขีนิ นิมฺมิเลตฺวา อุปริสีเส ติกฺขตฺตุํ อาวชฺชิตฺวา คงฺคาย ขิปิตฺวา นิวตฺติตฺวา โอโลเกตฺวา ปติตฏฺฐานํ อทิสฺวา ชิตํ เม ชิตํ เมติ ติกฺขตฺตุํ สทฺทมกาสิ. ตสฺมึ ขเณ พาราณสี ราชา ปจฺจนฺตํ วูปสเมตฺวา อาคนฺตฺวา นทีตีเร ขนฺธาวารํ นิวาเสตฺวา นหานตฺถาย นทึ โอติณฺโณ ตํ สทฺทํ อสฺโสสิ. ราชูนญฺจ นาม ชิตํ เม ชิตํ เมติ สทฺโท อมนาโป โหติ. โส ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา อหํ อิทานิ อมิตฺตมทฺทนํ กตฺวา ชิตํ เมติ อาคโต ตฺวํ ปน ชิตํ เม ชิตํ เมติ วิรวสิ กึ นาเมตนฺติ ปุจฺฉิ. กุทฺทาลปณฺฑิโต ตฺวํ พาหิรเก โจเร ชินิ ตยา ชิตํ ปุน อชิตเมว โหติ มยา ปน อชฺฌตฺติโก โลภโจโร ชิโต โส ปุน มํ น ชินิสฺสติ ตสฺเสว ชโย สาธูติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

" น ตํ ชิตํ สาธุ ชิตํ ยํ ชิตํ อวชียติ
ตํ โข ชิตํ สาธุ ชิตํ ยํ ชิตํ นาวชียตีติ.[๑]"

ตํขณํเยว คงฺคํ โอโลเกนฺโต อาโปกสิณํ นิพฺพตฺเตตฺวา อธิคตวิเสโส อากาเส ปลฺลงฺเกน นิสีทิ. ราชา มหาปุริสสฺส ธมฺมกถํ สุตฺวา วนฺทิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา สทฺธึ พลกาเยน ปพฺพชิ. โยชนมตฺตา ปริสา อโหสิ. อปโรปิ สามนฺตราชา ตสฺส ปพฺพชิตภาวํ สุตฺวา ตสฺส รชฺชํ คณฺหิสฺสามีติ อาคนฺตฺวา ตถา

๑. ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๒.

สมิทฺธํ นครํ สุญฺญํ ทิสฺวา เอวรูปํ นครํ ฉฑฺเฑตฺวา ปพฺพชนฺโต ราชา น โอรเก ฐาเน ปพฺพชิสฺสติ มยาปิ ปพฺพชิตุํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา ตตฺถ คนฺตฺวา มหาปุริสํ อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา สปริโส ปพฺพชิ. เอเตเนว นีหาเรน สตฺต ราชาโน ปพฺพชึสุ. สตฺตโยชนิโก อสฺสโม อโหสิ. สตฺต ราชาโน โภเค ฉฑฺเฑตฺวา เอตฺตกํ ชนํ คเหตฺวา ปพฺพชึสุ. มหาปุริโส พฺรหฺมจริยวาสํ วสิตฺวา พฺรหฺมโลกุปโค อโหสิ.

สตฺถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อาหริตฺวา อหํ ภิกฺขเว ตทา กุทฺทาลปณฺฑิโต อโหสิ.[๑] กิเลสา นาเมเต เอวํ ภาริยาติ อาห.

จิตฺตหตฺถตฺเถร วตฺถุ.

----

๖. อารทฺธวิปสฺสกภิกฺขุ วตฺถุ. [๒๙]

กุมฺภูปมนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา สาวตฺถิยํ วิหรนฺโต อารทฺธวิปสฺสเก ภิกฺขู อารพฺภ กเถสิ.

สาวตฺถิยํ กิร ปญฺจสตา ภิกฺขู สตฺถุ สนฺติเก ยาว อรหตฺตา กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา สมณธมฺมํ กริสฺสามาติ โยชนสตมคฺคํ คนฺตฺวา เอกํ มหาคามํ อคมํสุ. อถ เน มนุสฺสา ทิสฺวา ปญฺญตฺตาสเนสุ นิสีทาเปตฺวา ปณีเตหิ ยาคุอาทีหิ ปริวิสิตฺวา กตฺถ ภนฺเต คจฺฉถาติ ปุจฺฉิตฺวา ยถาผาสุกฏฺฐานนฺติ วุตฺเต

๑. สี. ม. ยุ. อโหสึ.

ภนฺเต อิมํ เตมาสํ อิเธว วสถ มยํปิ ตุมฺหากํ สนฺติเก สรเณสุ
ปติฏฺฐาย สีลานิ รกฺขิสฺสามาติ ยาจิตฺวา เตสํ อธิวาสนํ วิทิตฺวา
อวิทูเร ฐาเน มหนฺโต ว วนสณฺโฑ อตฺถิ เอตฺถ วสถ ภนฺเตติ
วตฺวา อุยฺโยเชสุํ. เต ภิกฺขู ตํ วนสณฺฑํ ปวิสึสุ. ตสฺมึ วนสณฺเฑ
อธิวตฺถา เทวตา สีลวนฺโต อยฺยา อิมํ วนสณฺฑํ อนุปฺปตฺตา
อยุตฺตํ โข ปน อมฺหากํ อยฺเยสุ อิธ วสนฺเตสุ ปุตฺตภาติกํ[๑]
คเหตฺวา รุกฺเข อภิรุยฺห วสิตุนฺติ โอตริตฺวา ภูมิยํ นิสีทิตฺวา
จินฺตยึสุ อยฺยา อิมสฺมึ ฐาเน อชฺเชกรตฺตึ วสิตฺวา อทฺธา เสฺว
คมิสฺสนฺตีติ. ภิกฺขูปิ ปุนทิวเส อนฺโตคาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา ปุน
ตเมว วนสณฺฑํ อาคมึสุ. เทวตา ภิกฺขุสงฺโฆ สฺวาตนาย เกนจิ
นิมนฺติโต ภวิสฺสติ ตสฺมา ปุน อาคจฺฉติ อชฺช คมนํ น ภวิสฺสติ
เสฺว คมิสฺสนฺติ มญฺเญติ อิมินา อุปาเยน อฑฺฒมาสมตฺตํ ภูมิยเมว
อจฺฉึสุ. ตโต จินฺตยึสุ ภทนฺตา อิมํ เตมาสํ อิเธว มญฺเญ
วสิสฺสนฺติ อิเธว โข ปน วสนฺเตสุ อมฺหากํ รุกฺเข อภิรุหิตฺวา
นิสีทิตุํปิ อยุตฺตํ เตมาสํ ปุตฺตภาติเก คเหตฺวา ภูมิยํ นิสีทนฏฺฐานานิปิ
อมฺหากํ ทุกฺขานิ กิญฺจิ กตฺวา อิเม ภิกฺขู ปลาเปตุํ วฏฺฏตีติ. ตา
เตสุ เตสุ รตฺติฏฺฐานทิวาฏฺฐาเนสุ เจว จงฺกมนโกฏีสุ จ ฉินฺนสีสานิ
กพนฺธานิ ทสฺเสตุํ อมนุสฺสสทฺทญฺจ สาเวตุํ อารภึสุ. ภิกฺขูนํ
ขิปิตกาสาทโย โรคา ปวตฺตึสุ. เต อญฺญมญฺญํ ตุยฺหํ อาวุโส
กึ รุชฺชติ ตุยฺหํ กึ รุชฺชตีติ ปุจฺฉิตฺวา มยฺหํ ขิปิตโรโค มยฺหํ

๑. สี. ยุ. ปุตฺตภาติเก.

กาโสติ วตฺวา อาวุโส อหํ อชฺช จงฺกมนโกฏิยํ ฉินฺนสีสํ อทฺทสํ อหํ รตฺติฏฺฐาเน กพนฺธํ อทฺทสํ อหํ ทิวาฏฺฐาเน อมนุสฺสสทฺทํ อสฺโสสึ ปริวชฺเชตพฺพยุตฺตกมิทํ ฐานํ อมฺหากํ อิธ อผาสุกํ โหติ สตฺถุ สนฺติกํ คมิสฺสามาติ. เต นิกฺขมิตฺวา อนุปุพฺเพน สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. อถ เน สตฺถา อาห กึ ภิกฺขเว ตสฺมึ ฐาเน วสิตุํ น สกฺขิสฺสถาติ. อาม ภนฺเต อมฺหากํ ตสฺมึ ฐาเน วสนฺตานํ เอวรูปานิ เภรวารมฺมณานิ อุปฏฺฐหนฺติ เตน เอวรูปํ อผาสุกํ โหติ เตน มยํ วชฺเชตพฺพยุตฺตกมิทํ ฐานนฺติ ตํ ฉฑฺเฑตฺวา ตุมฺหากํ สนฺติกํ อาคตาติ. ภิกฺขเว ตตฺเถว ตุมฺหากํ คนฺตุํ วฏฺฏตีติ. น สกฺกา ภนฺเตติ. ภิกฺขเว ตุมฺเห อาวุธํ อคเหตฺวา คตา อิทานิ อาวุธํ คเหตฺวา คจฺฉถาติ. กตราวุธํ ภนฺเตติ. สตฺถา อหํ โว อาวุธํ ทสฺสามิ มยา ทินฺนาวุธํ คเหตฺวา คจฺฉถาติ วตฺวา

" กรณียมตฺถกุสเลน ยนฺตํ สนฺตํ ปทํ อภิสเมจฺจ
สกฺโก อุชู จ สุหุชู จ สุวโจ จสฺส มุทุ อนติมานีติ "

สกลํ เมตฺตสุตฺตํ[๑] กเถตฺวา ภิกฺขเว อิมํ ตุมฺเห พหิ วิหารสฺส วนสณฺฑโต ปฏฺฐาย สชฺฌายนฺตา อนฺโตวิหารํ ปวิเสยฺยาถาติ อุยฺโยเชสิ. เต สตฺถารํ วนฺทิตฺวา นิกฺขมิตฺวา อนุปุพฺเพน ตํ วนสณฺฑํ ปตฺวา พหิวิหาเร คณสชฺฌายํ สชฺฌายมานาว วนสณฺฑํ ปวิสึสุ. สกลวนสณฺเฑ เทวตา เมตฺตจิตฺตํ ปฏิลภิตฺวา เตสํ

๑. ขุ. ขุ. ๒๕/๑๓.

ปจฺจุคฺคมนํ กตฺวา ปตฺตจีวรปฏิคฺคหณํ อาปุจฺฉึสุ คตฺตสมฺพาหนํ อาปุจฺฉึสุ เตสํ ตตฺถ ตตฺถ อารกฺขํ สุสํวิหิตํ กรึสุ จกฺกธุปนํ[1] วิย สนฺนิสินฺนา อเหสุํ. กตฺถจิ อมนุสฺสสทฺโท นาม นาโหสิ. เตสํ ภิกฺขูนํ จิตฺตํ เอกคฺคํ โหติ.[2] เต รตฺติฏฺฐานทิวาฏฺฐาเนสุ นิสินฺนา วิปสฺสนาย จิตฺตํ โอตาเรตฺวา อตฺตนิ ขยวยํ ปฏฺฐเปตฺวา อยํ อตฺตภาโว นาม ภิชฺชนตฺเถน อถาวรตฺเถน กุลาลภาชนสทิโสติ วิปสฺสนํ วฑฺฒยึสุ. สมฺมาสมฺพุทฺโธ คนฺธกุฏิยํ นิสินฺโนว เตสํ วิปสฺสนาย อารทฺธภาวํ ญตฺวา เต ภิกฺขู อามนฺเตตฺวา[3] เอวเมว ภิกฺขเว อยํ อตฺตภาโว นาม ภิชฺชนตฺเถน อถาวรตฺเถน กุลาล-ภาชนสทิโส เอวาติ วตฺวา โอภาสํ ผริตฺวา โยชนสเต ฐิโตปิ เตสํ อภิมุเข นิสินฺโน วิย ฉพฺพณฺณรสฺมิโย วิสฺสชฺเชตฺวา ทิสฺสมาเนน รูเปน อิมํ คาถมาห

" กุมฺภูปมํ กายมิมํ วิทิตฺวา
นครูปมํ จิตฺตมิทํ ถเปตฺวา[4]
โยเธถ มารํ ปญฺญาวุเธน
ชิตญฺจ รกฺเข อนิเวสโน สิยาติ."

ตตฺถ **กุมฺภูปมนฺติ** อพลทุพฺพลตฺเถน อนทฺธนิยตาย ตาว-กาลิกตฺเถน อิมํ เกสาทิสมุหสงฺขาตํ กายํ กุมฺภูปมํ กุลาลภาชนสทิสํ วิทิตฺวา. **นครูปมํ จิตฺตมิทํ ถเปตฺวาติ** นครํ นาม พหิทฺธา ถิรํ โหติ คมฺภีรปริขํ ปาการปริกฺขิตฺตํ ทฺวารฏฺฏาลกยุตฺตํ อนฺโต สุวิภตฺตํ

[1] สี. ปกฺกธุปนํ. [2] ยุ. อโหสิ. [3] สี. ม. ยุ. อามนฺเตสิ. [4] สี. ม. ยุ. ฐเปตฺวา.

วีถิจตุกฺกสิงฺฆาฏกสมฺปนฺนํ อนฺตราปณํ ตํ วิลุมฺปิสฺสามาติ พหิทฺธา
โจรา อาคนฺตฺวา ปวิสิตุํ อสกฺโกนฺตา ปพฺพตํ อาสชฺช ปฏิหตา วิย
คจฺฉนฺติ เอวเมว ปณฺฑิโต กุลปุตฺโต อตฺตโน วิปสฺสนาจิตฺตํ ถิรํ
นครสทิสํ กตฺวา ถเกตฺวา นคเร ฐิโต เอกโตธาราทินา นานปฺปกาเรน
อาวุเธน โจรคณํ วิย วิปสฺสนามเยน จ อริยมคฺคมเยน จ
ปญฺญาวุเธน ตํ ตํ มคฺควชฺฌํ กิเลสํ ปฏิพาหนฺโต ตํ กิเลสมารํ
โยเธถ ปหเรยฺยาติ อตฺโถ. ชิตญฺจ รกฺเขติ ชิตํ อุปฺปาทิตํ
ตรุณวิปสฺสนํ อาวาสสปฺปายอุตุสปฺปายโภชนสปฺปายปุคฺคลสปฺปาย
ธมฺมสฺสวนสปฺปายาทีนิ อาเสวนฺโต อนฺตรนฺตรา สมาปตฺตึ สมา-
ปชฺชิตฺวา ตโต วุฏฺฐาย สุทฺธจิตฺเตน สงฺขาเร สมฺมสนฺโต รกฺเขยฺย.
อนิเวสโน สิยาติ อนาลโย ภเวยฺย. ยถา นาม โยโธ
สงฺคามสีเส พลโกฏฺฐกํ กตฺวา อมิตฺเตหิ สทฺธึ ยุชฺฌนฺโต ฉาโต วา
ปิปาสิโต วา หุตฺวา สนฺนาเห สิถิเล อาวุเธ วา ปติเต พลโกฏฺฐกํ
ปวิสิตฺวา วิสฺสมิตฺวา ภุญฺชิตฺวา ปิวิตฺวา สนฺนยฺหิตฺวา อาวุธํ
คเหตฺวา ปุน นิกฺขมิตฺวา ยุชฺฌนฺโต ปรเสนํ มทฺทติ อชิตํ ชินาติ
ชิตํ รกฺขติ โส หิ สเจ พลโกฏฺฐเก เอวํ วิสฺสมนฺโต ตํ
อสฺสาเทนฺโต อจฺเฉยฺย รชฺชํ ปรหตฺถคตํ กเรยฺย เอวเมว ภิกฺขุ
ปฏิลทฺธํ ตรุณวิปสฺสนํ ปุนปฺปุนํ สมาปตฺตึ สมาปชฺชิตฺวา ตโต
วุฏฺฐาย สุทฺธจิตฺเตน สงฺขาเร สมฺมสนฺโต รกฺขิตุํ สกฺโกติ อุตฺตริ-
มคฺคปฏิลาเภน กิเลสมารํ ชินาติ สเจ ปน โส สมาปตฺติเมว
อสฺสาเทติ สุทฺธจิตฺเตน ปุนปฺปุนํ สงฺขาเร น สมฺมสติ. มคฺคผล-

ปฏิเวธํ กาตุํ น สกฺโกติ ตสฺมา รกฺขิตพฺพยุตฺตกํ รกฺขนฺโต อนิเวสโน สิยา สมาปตฺตึ นิเวสนํ กตฺวา ตตฺถ น นิเวเสยฺย อาลยํ น กเรยฺยาติ อตฺโถ. ตุมฺเห เอวํ กโรถาติ เอวํ สตฺถา เตสํ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสสิ.

เทสนาวสาเน ปญฺจสตา ภิกฺขู นิสินฺนฏฺฐาเน นิสินฺนา ว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา ตถาคตสฺส สุวณฺณวณฺณํ สรีรํ วณฺเณนฺตา โถเมนฺตา วนฺทนฺตา ว อาคจฺฉึสูติ.

อารทฺธวิปสฺสกภิกฺขุ วตฺถุ.

----

๗. ปูติคตฺตติสฺสตฺเถร วตฺถุ. [๓๐]

อจิรํ วตยํ กาโยติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา สาวตฺถิยํ วิหรนฺโต ปูติคตฺตติสฺสตฺเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

เอโก กิร สาวตฺถีวาสี กุลปุตฺโต สตฺถุ สนฺติเก ธมฺมกถํ สุตฺวา สาสเน อุรํ ทตฺวา ปพฺพชิโต ลทฺธูปสมฺปโท ติสฺสตฺเถโร นาม อโหสิ. คจฺฉนฺเต คจฺฉนฺเต กาเล ตสฺส สรีเร โรโค อุทปาทิ. สาสปมตฺติโย ปิฬกา อุฏฺฐหึสุ. ตา อนุปุพฺเพน มุคฺคมตฺตา กาฬายมตฺตา โกลฏฺฐิมตฺตา อามลกมตฺตา เพลุวมตฺตา หุตฺวา ปภิชฺชึสุ. สกลสรีรํ ฉิทฺทาวฉิทฺทํ อโหสิ. ปูติคตฺต ติสฺสตฺเถโร-เตฺววสฺส นามํ อุทปาทิ. อถสฺส อปรภาเค อฏฺฐีนิ ภิชฺชึสุ. โส อปฺปฏิชคฺคิโย อโหสิ. นิวาสนปารุปนํ ปุพฺพโลหิตมกฺขิตํ ชาลปูวสทิสํ

อโหสิ. สทฺธิวิหาริกาทโย ปฏิชคฺคิตุํ อสกฺโกนฺตา ฉฑฺฑยึสุ. โส อนาโถ หุตฺวา นิปชฺชิ.

พุทฺธานญฺจ นาม เทฺว วาเร โลกโวโลกนํ อวิชหิตํ โหติ ปจฺจูสกาเล โลกํ โวโลเกนฺตา จกฺกวาฬมุขวฏฺฏิโต ปฏฺฐาย คนฺธ-กุฏิอภิมุขํ ญาณํ กตฺวา โอโลเกนฺติ สายํ โอโลเกนฺตา คนฺธกุฏิโต ปฏฺฐาย พาหิราภิมุขํ ญาณํ กตฺวา โอโลเกนฺติ. ตสฺมึ ปน สมเย ภควโต ญาณชาลสฺส อนฺโต ปูติคตฺต ติสฺสตฺเถโร ปญฺญายิ. สตฺถา ติสฺสสฺส ภิกฺขุโน อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสยํ ทิสฺวา อยํ สทฺธิวิหาริกาทีหิ ฉฑฺฑิโต อิทานิสฺส มํ ฐเปตฺวา อญฺญํ ปฏิสรณํ นตฺถีติ คนฺธกุฏิโต นิกฺขมิตฺวา วิหารจาริกํ จรมาโน วิย อคฺคิสาลํ คนฺตฺวา อุกฺขลึ โธวิตฺวา อุทกํ ทตฺวา อุทฺธนํ อาโรเปตฺวา อุทกสฺส ตตฺตภาวํ อาคมยมาโน อคฺคิสาลายเมว อฏฺฐาสิ ตตฺตภาวํ ชานิตฺวา คนฺตฺวา ติสฺสภิกฺขุโน นิปนฺนมญฺจกโกฏิยํ คณฺหิ. ตทา ภิกฺขู อเปถ ภนฺเต มยํ คณฺหิสฺสามาติ มญฺจกํ คเหตฺวา อคฺคิสาลํ อานยึสุ. สตฺถา อมฺพณกํ อาหราเปตฺวา อุณฺโหทกํ อาสิญฺจิตฺวา เตหิ ภิกฺขูหิ ตสฺส ปารุปนํ คาหาเปตฺวา อุณฺโหทเกน มทฺทาเปตฺวา อาตเป วิสฺสชฺชาเปสิ. อถสฺส สนฺติเก ฐตฺวา ตํ สรีรํ อุณฺโหทเกน เตเมตฺวา ตสฺส สรีรํ[๑] ฆํสิตฺวา นหาเปสิ. ตสฺส นหานปริโยสาเน ปารุปนํ สุกฺขิ. อถ นํ ตํ นิวาสาเปตฺวา นิวตฺถกาสาวํ อุทเกน มทฺทาเปตฺวา อาตเป วิสฺสชฺชาเปสิ. อถสฺส คตฺเต อุทเก ฉินฺนมตฺเต ตํ สุกฺขิ.

๑. สี. ม. ยุ. ตสฺส สรีรนฺติ. นตฺถิ.

โส เอกํ กาสาวํ นิวาเสตฺวา เอกํ ปารุปิตฺวา สลฺลหุกสรีโร เอกคฺคจิตฺโต หุตฺวา มญฺจเก นิปชฺชิ. สตฺถา ตสฺส อุสฺสีสเก ฐตฺวา ภิกฺขุ อยํ ตว กาโย อเปตวิญฺญาโณ นิรุปกาโร หุตฺวา กลิงฺครํ วิย ปฐวิยํ สยิสฺสตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

" อจิรํ วตยํ กาโย ปฐวึ อธิเสสฺสติ
ฉุฑฺโฑ อเปตวิญฺญาโณ นิรตฺถํว กลิงฺครนฺติ. "

ตตฺถ **อจิรํ วตาติ** ภิกฺขุ น จิรสฺเสวายํ กาโย ปฐวึ อธิเสสฺสติ อิมิสฺสา ปกติสยเนน สยิตาย ปฐวิยา อุปริ สยิสฺสติ. ฉุฑฺโฑติ อปวิทฺโธ อปคตวิญฺญาณตาย ตุจฺโฉ หุตฺวา เสสฺสตีติ ทสฺเสติ. ยถากึ **นิรตฺถํว กลิงฺครนฺติ** นิรุปการํ นิรตฺถกํ กฏฺฐขณฺฑํ วิย. ทพฺพสมฺภารตฺถิกา หิ มนุสฺสา อรญฺญํ ปวิสิตฺวา อุชุกํ อุชุกสณฺฐาเนน วงฺกํ วงฺกสณฺฐาเนน ฉินฺทิตฺวา ทพฺพสมฺภารํ คณฺหนฺติ อวเสสํ ปน สุสิรญฺจ ปูติกญฺจ อสารกญฺจ คณฺฐิกชาตญฺจ ฉินฺทิตฺวา ตตฺเถว ฉฑฺเฑนฺติ อญฺเญ ทพฺพสมฺภารตฺถิกา อาคนฺตฺวา ตํ คเหตฺวา อากงฺขนฺตา นาม นตฺถิ ตํ โอโลเกตฺวา อตฺตโน อุปการกเมว คณฺหนฺติ อิตรํ ปฐวีคตเมว โหติ ตํ ปน เตน เตน อุปาเยน มญฺจปฏิปาทกํ วา ปาทกฐลิกํ วา ผลกปีฐกํ วา กาตุํ สกฺกาปิ ภเวยฺย อิมสฺมึ ปน อตฺตภาเว ทฺวตฺตึสาย โกฏฺฐาเสสุ เอกโกฏฺฐาโสปิ มญฺจปฏิปาทกาทิวเสน วา อญฺเญน วา อุปการ-มุเขน คยฺหุปโค นาม นตฺถิ เกวลํ นิรตฺถํว กลิงฺครํ อยํ กาโย อปคตวิญฺญาโณ กติปาหสฺเสว ปฐวิยํ เสสฺสตีติ.

เทสนาวสาเน ปูติคตฺตติสฺสตฺเถโร สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ. อญฺเญปิ พหู โสตาปนฺนาทโย อเหสุํ. เถโรปิ อรหตฺตํ ปตฺวา ปรินิพฺพายิ. สตฺถา ตสฺส สรีรกิจฺจํ การาเปตฺวา ธาตุโย คเหตฺวา เจติยํ การาเปสิ.

ภิกฺขู สตฺถารํ ปุจฺฉึสุ ภนฺเต ปูติคตฺตติสฺสตฺเถโร กุหึ นิพฺพตฺโตติ. ปรินิพฺพุโต ภิกฺขเวติ. ภนฺเต เอวรูปสฺส อรหตฺตุป-นิสฺสยสมฺปนฺนสฺส ภิกฺขุโน กึการณา คตฺตํ ปูติกํ ชาตํ กึการณา อฏฺฐีนิ ภินฺนานิ กิมสฺส การณํ อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสยภาวํ ปตฺตนฺติ. ภิกฺขเว สพฺพเมตํ เอตสฺส อตฺตนา กตกมฺเมน นิพฺพตฺตนฺติ. กึ ปน เตน ภนฺเต กตนฺติ. เตนหิ ภิกฺขเว สุณาถาติ อตีตํ อาหริ

อยํ กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล สากุณิโก หุตฺวา พหู สกุเณ วธิตฺวา อิสฺสรชนํ อุปฏฺฐหิ เตสํ ทินฺนาวเสเส วิกฺกีณาติ วิกฺกีณาวเสสา มาเรตฺวา ฐปิตา ปูติกา ภวิสฺสนฺตีติ ยถา อุปฺปติตุํ น สกฺโกนฺติ ตถา เตสํ ชงฺฆฏฺฐีนิ จ ปกฺขฏฺฐีนิ จ ภินฺทิตฺวา ราสึ กตฺวา ฐเปสิ. เต ปุนทิวเส วิกฺกีณาติ อติพหูนํ ลทฺธกาเล อตฺตโน อตฺถาย ปจาเปสิ. ตสฺส เอกทิวสํ รสโภชเน ปกฺเก เอโก ขีณาสโว ปิณฺฑาย จรนฺโต ตสฺส เคหทฺวาเร อฏฺฐาสิ. โส เถรํ ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา มยา พหู ปาณา มาริตา[๑] อยฺโย จ เม เคหทฺวาเร ฐิโต อนฺโตเคเห จ รสโภชนํ สํวิชฺชติ ปิณฺฑปาตมสฺส ทสฺสามีติ ตสฺส ปตฺตํ อาทาย ปูเรตฺวา

๑. สี. ม. ยุ. มาเรตฺวา ขาทิตา.

รสปิณฺฑปาตํ ทตฺวา เถรํ ปญฺจปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา ภนฺเต ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐธมฺมสฺส มตฺถกํ ปาปุเณยฺยนฺติ อาห. เถโร เอวํ โหตูติ อนุโมทนํ อกาสิ.

ภิกฺขเว ตทา ติสฺสสฺส กตกมฺมวเสเนว เอตํ ติสฺสสฺส นิปฺผนฺนํ สกุณานํ อฏฺฐิเภทนิสฺสนฺเทน ติสฺสสฺส คตฺตํ ปูติกํ ชาตํ อฏฺฐีนิ จ ภินฺนานิ ขีณาสวสฺส รสปิณฺฑปาตทานนิสฺสนฺเทน อรหตฺตํ ปตฺโตติ.

ปูติคตฺตติสฺสตฺเถร วตฺถุ.

----

๘. นนฺทโคปาลก วตฺถุ. [๓๑]

ทิโส ทิสนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา โกสลชนปเท วิหรนฺโต นนฺทโคปาลกํ อารพฺภ กเถสิ.

สาวตฺถิยํ กิร อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติโน นนฺโท นาม โคปาลโก โคยูถํ รกฺขติ อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโภโค. โส กิร ยถา เกณิโย ชฏิโล ปพฺพชิตเวเสน เอวํ โคปาลกตฺเตน ราชปีฬํ ปริหรนฺโต อตฺตโน กุฏุมฺพํ รกฺขติ. โส กาลานุกาลํ ปญฺจโครเส อาทาย อนาถปิณฺฑิกสฺส สนฺติกํ อาคนฺตฺวา สตฺถารํ ปสฺสติ ธมฺมํ สุณาติ อตฺตโน วสนฏฺฐานํ อาคมนตฺถาย สตฺถารํ ยาจติ. สตฺถา ตสฺส ญาณปริปากํ อาคมยมาโน อาคนฺตฺวา[1] ตสฺส ปริปกฺกภาวํ

๑. ม. อคนฺตฺวา.

ณตฺวา เอกทิวสํ มหาภิกฺขุสงฺฆปริวุโต จาริกํ จรนฺโต มคฺคา
โอกฺกมฺม ตสฺส วสนฏฺฐานาสนฺเน อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล นิสีทิ.
นนฺโท สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา[๑] วนฺทิตฺวา ปฏิสนฺถารํ กตฺวา สตฺถารํ
นิมนฺเตตฺวา สตฺตาหํ พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปณีตํ
ปญฺจโครสทานํ อทาสิ. สตฺตเม ทิวเส สตฺถา อนุโมทนํ กตฺวา
ทานกถาทิเภทํ อนุปุพฺพีกถํ กเถสิ. กถาปริโยสาเน นนฺทโคปาลโก
โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐาย สตฺถุ ปตฺตํ คเหตฺวา สตฺถารํ อนุคจฺฉนฺโต
ทูรํ คนฺตฺวา ติฏฺฐถ อุปาสกาติ นิวตฺติยมาโน วนฺทิตฺวา นิวตฺติ.
อถ นํ เอโก ลุทฺธโก วิชฺฌิตฺวา มาเรสิ. ปจฺฉโต อาคจฺฉนฺตา
ภิกฺขู ทิสฺวา คนฺตฺวา สตฺถารํ อาหํสุ นนฺโท ภนฺเต โคปาลโก
ตุมฺหากํ อิธาคตตฺตา มหาทานํ ทตฺวา อนุคนฺตฺวา นิวตฺตนฺโต
มาริโต สเจ ตุมฺเห นาคจฺฉิสฺสถ นาสฺส มรณํ อภวิสฺสาติ.
สตฺถา ภิกฺขเว มยิ อาคเตปิ อนาคเตปิ ตสฺส จตสฺโส ทิสา
จตสฺโส อนุทิสา คจฺฉนฺตสฺสาปิ มรณโต มุจฺจนุปาโย นาม นตฺถิ
ยํ หิ เนว โจรา น เวริโน กโรนฺติ ตํ อิเมสํ สตฺตานํ อนฺโต
ปวตฺตํ มิจฺฉาปณิหิตํ จิตฺตเมว กโรตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

" ทิโส ทิสํ ยนฺตํ กยิรา เวรี วา ปน เวรินํ
มิจฺฉาปณิหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ ตโต กเรติ."

ตตฺถ **ทิโส ทิสนฺติ** โจโร โจรํ. ทิสฺวาติ ปาฐเสโส **ยนฺตํ กยิราติ** ยนฺตํ ตสฺส อนยพฺยสนํ กเรยฺย. ทุติยปเทปิ เอเสว นโย.

๑. สี. ยุ. อาคนฺตฺวา.

อิทํ วุตฺตํ โหติ เอโก เอกสฺส มิตฺตทุพฺภิโจโร ปุตฺตทารเขตฺตวตฺถุ-โคมหิสาทีสุ อปรชฺฌนฺโต ยสฺส อปรชฺฌติ ตํปิ ตเถว อตฺตนิ อปรชฺฌนฺตํ โจรํ ทิสฺวา เวรี วา ปน เกนจิเทว การเณน พนฺธเวรํ เวรึ ทิสฺวา อตฺตโน กกฺขฬตาย ทารุณตาย ยํ ตสฺส อนยพฺยสนํ กเรยฺย ปุตฺตทารํ วา ตสฺส ปีเฬยฺย เขตฺตาทีนิ วา นาเสยฺย ชีวิตา วา ปน นํ โวโรเปยฺย ทสสุ อกุสลกมฺมปเถสุ มิจฺฉาฐปิตตฺตา มิจฺฉาปณิหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ ตโต กเร ตํ ปุริสํ ตโต การณโต ปาปตรํ กเรยฺย วุตฺตปฺปกาโร หิ ทิโส วา เวรี วา ทิสสฺส วา เวริโน วา อิมสฺมึเยว อตฺตภาเว ทุกฺขํ วา อุปฺปาเทยฺย ชีวิตกฺขยํ วา กเรยฺย อิทํ ปน อกุสลกมฺมปเถสุ มิจฺฉาฐปิตํ จิตฺตํ ทิฏฺเฐปิ ธมฺเม อนยพฺยสนํ ปาเปติ อตฺตภาว-สหสฺเสสุปิ จตูสุ อปาเยสุ ขิปิตฺวา สีสํ อุกฺขิปิตุํ น เทตีติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปตฺตา มหาชนสฺส สาตฺถิกา เทสนา ชาตา. อุปาสเกน ปน ภวนฺตเร กตํ กมฺมํ ภิกฺขูหิ น ปุจฺฉิตํ ตสฺมา สตฺถารา น กถิตนฺติ.

นนฺทโคปาลก วตฺถุ.

----

๙. โสเรยฺยตฺเถร วตฺถุ. [๓๒]

น ตํ มาตา ปิตา กยิราติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา โสเรยฺยนคเร สมุฏฺฐิตํ สาวตฺถิยํ นิฏฺฐาเปสิ.

สมฺมาสมฺพุทฺเธ สาวตฺถิยํ วิหรนฺเต โสเรยฺยนคเร โสเรยฺยเสฏฺฐิปุตฺโต เอเกน สหายเกน สทฺธึ สุขยานเก นิสีทิตฺวา มหนฺเตน ปริวาเรน นหานตฺถาย นครา นิกฺขมิ. ตสฺมึ ขเณ มหากจฺจายนตฺเถโร โสเรยฺยนครํ ปิณฺฑาย ปวิสิตุกาโม พหินคเร สงฺฆาฏึ ปารุปติ. เถรสฺส จ สุวณฺณวณฺณํ สรีรํ. โสเรยฺยเสฏฺฐิปุตฺโต ตํ ทิสฺวา จินฺเตสิ อโห วต อยํ เถโร มม ภริยา ภเวยฺย มม วา ภริยาย สรีรวณฺโณ เอตสฺส สรีรวณฺโณ วิย ภเวยฺยาติ. ตสฺส จินฺติตมตฺเตเยว ปุริสลิงฺคํ อนฺตรธายิ อิตฺถีลิงฺคํ ปาตุรโหสิ. โส ลชฺชมาโน ยานกา โอรุยฺห ปลายิ. ปริชโน ตํ อสญฺชานนฺโต กิเมตํ กิเมตนฺติ อาห. สาปิ ตกฺกสิลมคฺคํ ปฏิปชฺชิ. สหายโกปิสฺสา อิโต จิโต จ วิจริตฺวาปิ นาทฺทส. สพฺเพ นหายิตฺวา เคหํ อคมํสุ กหํ เสฏฺฐิปุตฺโตติ วุตฺเต นหาตฺวา อาคโต ภวิสฺสตีติ มญฺญิมฺหาติ วทึสุ. อถสฺส มาตาปิตโร ตตฺถ ตตฺถ ปริเยสิตฺวา อปสฺสนฺตา โรทิตฺวา ปริเทวิตฺวา มโต ภวิสฺสตีติ มตกภตฺตํ อทํสุ. สา เอกํ ตกฺกสิลคามิสตฺถวาหํ ทิสฺวา ยานกํ ปจฺฉโต ปจฺฉโต อนุพนฺธิ. อถ นํ มนุสฺสา ทิสฺวา อมฺหากํ ยานกสฺส ปจฺฉโต ปจฺฉโต อาคจฺฉสิ มยํ กสฺเสสา ทาริกาติ ตํ น ชานามาติ วทึสุ. สามิ ตุมฺเห อตฺตโน ยานกํ ปาเชถ อหํ ปทสา คมิสฺสามีติ คจฺฉนฺตี

คจฺฉนฺตี องฺคุลิมุทฺทิกํ ทตฺวา เอกสฺมึ ยานเก โอกาสํ กาเรสิ. มนุสฺสา จินฺตยึสุ ตกฺกสิลนคเร อมฺหากํ เสฏฺฐิปุตฺตสฺส ภริยา นตฺถิ มยํ ตสฺส อาจิกฺขิสฺสาม มหาปญฺญากาโร โน ภวิสฺสตีติ. เต คนฺตฺวา สามิ อมฺเหหิ ตุมฺหากํ อิตฺถีรตนํ อานีตนฺติ. โส สุตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา อตฺตโน วยานุรูปํ อภิรูปํ ปาสาทิกํ ทิสฺวา อุปฺปนฺนสิเนโห อตฺตโน เคเห อกาสิ.

ปุริสา หิ อิตฺถิโย อิตฺถิโย วา ปุริสา อภูตปุพฺพา นาม นตฺถิ. ปุริสา หิ ปรสฺส ทาเรสุ อติจริตฺวา กาลํ กตฺวา พหูนิ วสฺส-สตสหสฺสานิ นิรเย ปจิตฺวา มนุสฺสชาตึ อาคจฺฉนฺตา อตฺตภาวสเต อิตฺถีภาวํ อาปชฺชนฺติ. อานนฺทตฺเถโรปิ กปฺป สตสหสฺส ปูริตปารมี อริยสาวโก สํสาเร สํสรนฺโต เอกสฺมึ อตฺตภาเว กมฺมารกุเล นิพฺพตฺโต ปรทารกมฺมํ กตฺวา นิรเย ปจิตฺวา ปกฺกาวเสเสน จุทฺทสสุ อตฺตภาเวสุ ปุริสสฺส ปาทปริจาริกา อิตฺถี อโหสิ สตฺตสุ อตฺตภาเวสุ วีชุทฺธรณํ ปาปุณิ. อิตฺถิโย ปน ทานาทีนิ ปุญฺญานิ กตฺวา อิตฺถีภาเว ฉนฺทํ วิราเชตฺวา อิทํ โน ปุญฺญํ ปุริสตฺตภาวํ ปฏิลาภาย สํวตฺตตูติ จิตฺตํ อธิฏฺฐหิตฺวา กาลํ กตฺวา ปุริสตฺตภาวํ ปฏิลภนฺติ. ปติเทวตา หุตฺวา สามิสมฺมาปฏิปตฺติวเสนาปิ ปุริสตฺตภาวํ ปฏิลภนฺเตว. อยญฺจ เสฏฺฐิปุตฺโต เถเร อโยนิโส จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา อิมสฺมึเยว อตฺตภาเว อิตฺถีภาวํ ปฏิลภิ.

ตกฺกสิลายํ เสฏฺฐิปุตฺเตน สทฺธึ สํวาสมนฺวาย ปนสฺสา กุจฺฉิยํ คพฺโภ ปติฏฺฐาสิ. สา ทสมาสจฺจเยน ปุตฺตํ ลภิตฺวา ตสฺส ปทสา

คมนกาเล อปรํปิ ปุตฺตํ ปฏิลภิ เอวมสฺสา กุจฺฉิยํ วุตฺถา เทฺว ปุตฺตา อเหสุํ โสเรยฺยนคเร ตํ ปฏิจฺจ นิพฺพตฺตา เทฺวติ จตฺตาโร ปุตฺตา อเหสุํ.

ตสฺมึ กาเล โสเรยฺยนครโต โย ตสฺสา สหายโก เสฏฺฐิปุตฺโต โส ปญฺจหิ สกฏสเตหิ ตกฺกสิลํ คนฺตฺวา สุขยานเก นิสินฺโน นครํ ปาวิสิ. อถ นํ สา อุปริปาสาทตเล วาตปานํ วิวริตฺวา อนฺตรวีถึ โอโลกยมานา ฐิตา ทิสฺวา ตํ สญฺชานิตฺวา ทาสึ เปเสตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา มหาตเล นิสีทาเปตฺวา มหนฺตํ สกฺการสมฺมานํ อกาสิ. อถ นํ โส อาห ภทฺเท ตฺวํ อิโต ปุพฺเพ อมฺเหหิ น ทิฏฺฐปุพฺพา อถ จ ปน โน มหนฺตํ สกฺการํ กโรสิ ชานาสิ ตฺวํ อมฺเหติ. อาม สามิ ชานามิ นนุ ตุมฺเห โสเรยฺยนครวาสิโนติ. อาม ภทฺเทติ. สา มาตาปิตูนญฺจ ภริยาย จ ปุตฺตานญฺจ อโรคภาวํ ปุจฺฉิ. อิตโร อาม ภทฺเท อโรคาติ วตฺวา อมฺม ชานาสิ ตฺวํ เอเตติ อาห. อาม สามิ ชานามิ เตสํ เอโก ปุตฺโต อตฺถิ โส กหนฺติ. ภทฺเท เอตํ มา กเถสิ มยํ เตน สทฺธึ เอกทิวสํ สุขยานเก นิสีทิตฺวา นหายิตุํ นิกฺขนฺตา เนวสฺส คตึ ชานาม อิโต จิโต จ วิจริตฺวา ตํ อทิสฺวา มาตาปิตูนํ อาโรจยิมฺหา เตปิสฺส โรทิตฺวา กนฺทิตฺวา เปตกิจฺจํ กรึสูติ. อหํ โส สามีติ. อเปหิ ภทฺเท กึ กเถสิ มยฺหํ สหายโก เทวกุมาโร วิย โสภติ เอโส ปุริโสติ. โหตุ สามิ อหํ โสติ. อถ นํ อิทํ กึ นามาติ. ตํทิวสนฺเต อยฺโย มหากจฺจายนตฺเถโร ทิฏฺโฐติ. อาม ทิฏฺโฐติ.

อหํ อยฺยํ มหากจฺจายนตฺเถรํ โอโลเกตฺวา อโห วต อยํ วา เถโร มม ภริยา ภเวยฺย เอตสฺส วา สรีรวณฺโณ วิย มม ภริยาย สรีรวณฺโณ ภเวยฺยาติ จินฺเตสึ จินฺติตกฺขเณเยว ปุริสลิงฺคํ อนฺตรธายิ อิตฺถีลิงฺคํ ปาตุภวิ อถาหํ ลชฺชาย กสฺสจิ วตฺตุํ อสกฺกุณิตฺวา ตโต ปลายิตฺวา อิธาคตา สามีติ. อโห เต ภาริยํ กมฺมํ กตํ กสฺมา มยฺหํ นาจิกฺขิ อปิจ ปน เต เถโร ขมาปิโตติ. น ขมาปิโต สามิ ชานาสิ ปน ตฺวํ กหํ เถโรติ. อิมเมว นครํ อุปนิสฺสาย วิหรตีติ. สเจ ปิณฺฑาย จรนฺโต อิธาคจฺเฉยฺย อหํ มม อยฺยสฺส ภิกฺขาหารํ ทเทยฺยามีติ. เตนหิ สีฆํ สกฺการํ กโรหิ อมฺหากํ อยฺยํ ขมาเปสฺสามาติ. โส เถรสฺส วสนฏฺฐานํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺโน ภนฺเต เสฺว มยฺหํ ภิกฺขํ คณฺหถาติ อาห. นนุ ตฺวํ เสฏฺฐิปุตฺต อาคนฺตุโกสีติ. ภนฺเต มา อมฺหากํ อาคนฺตุกภาวํ ปุจฺฉถ เสฺว เม ภิกฺขํ คณฺหถาติ. เถโร อธิวาเสสิ. เคเหปิ เถรสฺส มหาสกฺกาโร ปฏิยตฺโต. เถโร ปุนทิวเส ตํ เคหทฺวารํ อคมาสิ. อถ นํ นิสีทาเปตฺวา ปณีเตน อาหาเรน ปริวิสิตฺวา เสฏฺฐิปุตฺโต ตํ อิตฺถึ คเหตฺวา เถรสฺส ปาทมูเล นิปชฺชาเปตฺวา ภนฺเต มยฺหํ สหายิกาย ขมถาติ อาห. กิเมตนฺติ อยํ ภนฺเต ปุพฺเพ มยฺหํ ปิยสหายโก หุตฺวา ตุมฺเห โอโลเกตฺวา เอวํ นาม จินฺเตสิ อถสฺส ปุริสลิงฺคํ อนฺตรธายิ อิตฺถีลิงฺคํ ปาตุภวิ ขมถ ภนฺเตติ. เตนหิ อุฏฺฐหถ ขมามิ โว อหนฺติ. เถเรน ขมามีติ วุตฺตมตฺเตเยว อิตฺถีลิงฺคํ อนฺตรธายิ. ปุริสลิงฺคํ

ปุริสลิงฺเค ปาตุภูตมตฺเตเยว ตํ ตกฺกสิลาย เสฏฺฐิปุตฺโต อาห สมฺม สหายก อิเม เทฺว ทารกา ตว กุจฺฉิยํ วุตฺถตฺตา มํ ปฏิจฺจ นิพฺพตฺตตฺตา อุภินฺนํปิ โน ปุตฺตาเอว อิเธว วสิสฺสาม มา อุกฺกณฺฐีติ. สมฺม อหํ เอเกน อตฺตภาเวน ปฐมํ ปุริโส หุตฺวา ปุน อิตฺถีภาวํ ปตฺวา ปุน ปุริโส ชาโตติ วิปฺปการปฺปตฺโต ปฐมํ มํ ปฏิจฺจ เทฺว ปุตฺตา นิพฺพตฺตา อิทานิ เม กุจฺฉิโต เทฺว นิกฺขนฺตา สฺวาหํ เอเกนตฺตภาเวน วิปฺปการํ ปตฺวา ปุน เคเห วสิสฺสามีติ สญฺญํ มา กริ อหํ มม อยฺยสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺสาม อิเม เทฺว ทารกา ตว ภารา โหนฺตุ อิเมสุ มา ปมชฺชีติ วตฺวา ปุตฺเต ปริจุมฺพิตฺวา ปริมชฺชิตฺวา ปิตุ นิยฺยาเทตฺวา นิกฺขมิตฺวา เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิ. เถโรปิ ตํ ปพฺพาเชตฺวา อุปสมฺปาเทตฺวา คณฺหิตฺวาว จาริกญฺจรมาโน อนุกฺกเมน สาวตฺถึ อคมาสิ. ตสฺส โสเรยฺยตฺเถโรติ นามํ อโหสิ.

ชนปทวาสิโน ตํ ปวตฺตึ ญตฺวา สงฺขุภิตฺวา โกตุหลชาตา อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉึสุ เอวํ กิร ภนฺเตติ. อามาวุโสติ. ภนฺเต เอวรูปํปิ การณํ นาม โหติ ตุมฺหากํ กิร กุจฺฉิยํ เทฺว ปุตฺตา นิพฺพตฺตา ตุมฺเห ปฏิจฺจ เทฺว ชาตา เตสํ โว กตเรสุ พลวสิเนโห โหตีติ. กุจฺฉิยํ วุตฺถเกสุ อาวุโสติ. อาคตาคตา นิพทฺธํ ตเถว ปุจฺฉนฺติ. เถโร กุจฺฉิยํ วุตฺถเกสุเยว สิเนโห พลวาติ ปุนปฺปุนํ กเถนฺโต หรายมาโน เอโกว นิสีทติ เอโก ว ติฏฺฐติ. โส เอวํ

เอกตฺตุปคโต อตฺตภาเว ขยวยํ ปฏฺฐเปตฺวา สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณิ. อถ นํ อาคตาคตา ปุจฺฉนฺติ ภนฺเต เอวํ กิร นามาโหสีติ. อาม อาวุโสติ. กตเรสุ โว สิเนโห พลวาติ. มยฺหํ กตฺถจิ สิเนโห นาม นตฺถีติ. ภิกฺขู อยํ อภูตํ กเถติ ปุริมทิวเสสุ กุจฺฉิยํ วุตฺถปุตฺเตสุ สิเนโห พลวาติ วตฺวา อิทานิ มยฺหํ กตฺถจิ สิเนโห นตฺถีติ วทติ อญฺญํ พฺยากโรติ ภนฺเตติ สตฺถารํ อาหํสุ. สตฺถา น ภิกฺขเว มยฺหํ ปุตฺโต อญฺญํ พฺยากโรติ มม ปุตฺตสฺส สมฺมาปณิหิเตน จิตฺเตน มคฺคทสฺสนํ[๑] ทิฏฺฐกาลโต ปฏฺฐาย น กตฺถจิ สิเนโห ชาโต ยํ สมฺปตฺตึ เนว มาตา น ปิตา กาตุํ สกฺโกติ ตํ อิเมสํ สตฺตานํ อพฺภนฺตเร ปวตฺตํ จิตฺตเมว เทตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

" น ตํ มาตา ปิตา กยิรา อญฺเญ วาปิจ ญาตกา
สมฺมาปณิหิตํ จิตฺตํ เสยฺยโส นํ ตโต กเรติ."

ตตฺถ **น ตนฺติ** ตํ การณํ เนว มาตา กเรยฺย น ปิตา น อญฺเญ ญาตกา. **สมฺมาปณิหิตนฺติ** ทสสุ กุสลกมฺมปเถสุ สมฺมาจปิตตฺตา สมฺมาปณิหิตํ. **เสยฺยโส นํ ตโต กเรติ.** ตโต การณโต เสยฺยโส นํ วรตรํ อุตฺตริตรํ กเรยฺย กโรตีติ อตฺโถ. มาตาปิตโร หิ ปุตฺตานํ ธนํ ททมานา เอกสฺมึเยว อตฺตภาเว กมฺมํ อกตฺวา สุเขน ชีวิตปวตฺตนกํ ธนํ ทาตุํ สกฺโกนฺติ วิสาขาย มาตาปิตโรปิ ตาวมหทฺธนา มหาโภคา ตสฺสา เอกสฺมึเยว อตฺตภาเว

๑. ม. มคฺคสฺส.

สุเขน ชีวิตกปฺปนํ ธนํ อทํสุ จตูสุ ปน ทีเปสุ จกฺกวตฺติสิรึ ทาตุํ สมตฺถา มาตาปิตโร นาม ปุตฺตานํ นตฺถิ ปเคว ทิพฺพสมฺปตฺตึ วา ปฐมชฺฌานาทิสมฺปตฺตึ วา โลกุตฺตรสมฺปตฺติทาเน กถาว นตฺถิ. สมฺมาปณิหิตํ ปน จิตฺตํ สพฺพมฺเปตํ สมฺปตฺตึ ทาตุํ สกฺโกติ เตน วุตฺตํ "เสยฺยโส นํ ตโต กเรติ.

เทสนาวสาเน พหู โสตาปตฺติผลาทีนิ ปตฺตา, เทสนา มหาชนสฺส สาตฺถิกา ชาตาติ.

โสเรยฺยตฺเถร วตฺถุ.

จิตฺตวคฺค วณฺณนา นิฏฺฐิตา.

ตติโย วคฺโค.
